

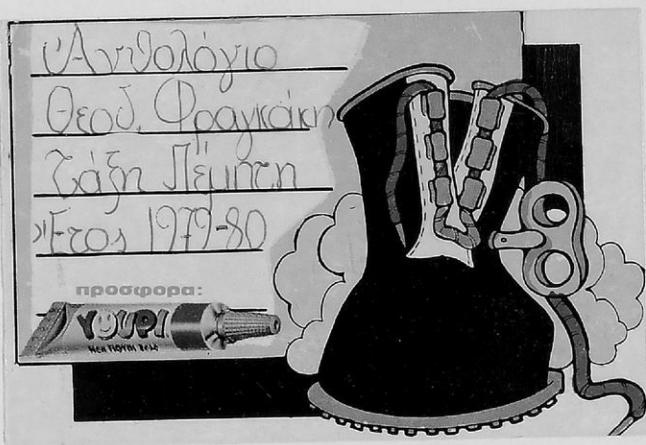
ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1979

Μέ απόφαση της Ελληνικής Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου τυπώνονται από τόν Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

αν με διατρέψεις γίνεται ολόκληρης. Είτε ποσότητας έμπορων από την Αγγλία που συντηρείται στην πόλη, δεν είναι άλλη έκπτωση. Επειδή δεν έχει πάρα πολλά οικονομικά πόρους να την αντανακλάει στην πόλη, η οποία δεν έχει πάρα πολλά οικονομικά πόρους να την αντανακλάει στην πόλη.

άνθολόγιο

άνθολόγιο γιά τά παιδιά του δημοτικού

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

άθηνα 1979

Επίκληση των Βιβλίων από την Ειδική Λεύκωση

ΟΤΙΣΤ ΣΑΡΩΜ

ἀνθολόγιο

γιά τά παιδιά του δημοτικοῦ

ΕΠΟΥΡΕΣ ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

46175

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ἀθήνα 1979

ογδόνθυ

δοκιτούρδ δοτ ῳδητ ἀτ ḥαγ

οτιπτ չօլամ

շին

ΟΠΛΩΜΑΤΩΝ ΚΤΩΣΕΩΝ ΑΙΓΑΙΟΝ ΙΙΒΛΙΩΝ

εγρι անդիմ

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΠΟΠΤΕΣ : ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*
ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΜΕΛΗ : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ
ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ
ΚΑΛΗ ΔΟΞΙΑΔΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

* Από τήν έναρξη του Ανθολογίου ως τό Νοέμβριο 1974

Στή μνήμη τῆς Πηνελόπης Δέλτα

(1874-1941)

1276 μη πάντα τοις σεβομένοις οὐδὲν
ποτέ προσθέτοντες, τὸν διατροφακόν, εἰς τὸν
οὐδαέν τοις πεπονισμένοις, οὐδὲν προσθέτοντες,
διατρέχει, διατρέχει, καὶ παντεῖτε δίοντες καὶ πλευτεῖτε
εργάζεσθαι. Τοῦ δηρά τοις αὐτοῖς, τούτῳ οὐδείνατε πάντα
καταπέμψει, που νότια επεγγένεσος, επεισόδεο διπλά καὶ διπλά, τρεις
τοι νότια λεπτοκοίνησαι τὰ βιβλία πάντα. Μάζη τοι δια τοῦ προστομού
παντεῖτε μή τοι λαρυγγεύσια πάντα.

ΕΤΑΣΣΑ ΚΙΤΡΙΝΗ ΛΟΤ ΡΩΜΑΙΟΣ
(191-198)

Μιά πρώτη γνωριμία

ΙΣΤΕ πιά μεγάλα παιδιά· πηγαίνετε στίς άνωτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, διαβάζετε βιβλία ἔξωσχολικά, ἀκοῦτε συζητήσεις τῶν μεγαλύτερων σας, ἔχετε ἀπορίες πολλές, θέλετε, ἀσφαλῶς, νά μαθαίνετε όλοένα καὶ περισσότερα πράγματα. Τή δίψα σας αὐτή, τήν ἀπαίτησή σας γιά κάτι καινούριο, πού νά είναι συγχρόνως εἰπωμένο ώραια καὶ δυνατά, ἐρχεται νά ἰκανοποιήσει τό βιβλίο αὐτό. Μαζί του θά κάνετε μιά πρώτη γνωριμία μέ τή λογοτεχνία μας.

Ἡ γνωριμία αὐτή θά σᾶς δώσει μεγάλες χαρές. Θά σᾶς δείξει μέ νέο τρόπο πολλά πράγματα καὶ θά σᾶς πλουτίσει ψυχικά. Θά σᾶς κάνει ἀκόμα ν' ἀγαπήσετε περισσότερο τόν τόπο μας καὶ τούς ἀνθρώπους του. Γιατί ἡ καλή λογοτεχνία είναι πάντα ὁ καθρέφτης τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἴστορίας ἐνός τόπου.

Τά κείμενα πού βρίσκονται στό Ἀνθολόγιο είναι διαλεγμένα ειδικά γιά σᾶς. Διαβάζοντάς τα θά ξαναθυμηθεῖτε καὶ θά συνδέσετε μέσα σας διάφορα έθιμα, γιορτές καὶ ἐκδηλώσεις ἀπ' τή ζωή τῆς πατρίδας μας, περιστατικά πού συμβαίνουν στίς μέρες μας ἢ ἴστοριες, γιά παλιά καὶ καινούρια πράγματα, πού ἔχετε ἀκούσει ἀπ' τούς γονεῖς σας καὶ τούς δασκάλους σας.

Μακάρι ν' ἀγαπήσετε βαθιά τό βιβλίο αὐτό. Κι ἂν διαβάζοντάς το δυναμώσει ἡ ὅρεξή σας γιά τό καλό βιβλίο καὶ τό διάβασμα, τότε τό κέρδος θά είναι μεγάλο γιά ὅλους μας.

·Ο Διγενής ·Ακρίτας

Τρίτη έγεννήθη ὁ Διγενής καὶ Τρίτη θά πεθάνει.

Πιάνει καλεῖ τούς φίλους του κι δλους τούς ἀντρειωμένους·
νά ’ρθει ὁ Μηνᾶς κι δ Μαυραιλῆς, νά ’ρθει κι δ γίός τοῦ Δράκου,
νά ’ρθει κι δ Τρεμαντάχειλος, πού τρέμει ἡ γῆ κι δ κόσμος.

Κι ἐπῆγαν καὶ τόν ἥβρανε στόν κάμπο ξαπλωμένο.

Βογκάει, τρέμουν, τά βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμποι.

— Σάν τί νά σ’ ἥβρε, Διγενή, καὶ θέλεις νά πεθάνεις;

— Φίλοι, καλῶς δρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι·
συχάσατε, καθίσατε κι ἐγώ σᾶς ἀφηγιέμαι.

Τῆς Ἀραβίνας τά βουνά, τῆς Σύρας τά λαγκάδια,
πού κεῖ συνδύο δέν περπατοῦν, συντρεῖς δέν κουβεντιάζουν,
παρά πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
κι ἐγώ μονάχος πέρασα, πεζός κι ἀρματωμένος,
μέ τετραπίθαμο σπαθί, μέ τρεῖς δρυγιές κοντάρι.

Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταράχια,*
νυχτίες χωρίς ἀστροφεγγιά, νυχτίες χωρίς φεγγάρι.

Καὶ τόσα χρόνια πού ’ζησα δᾶ στόν ἀπάνου κόσμο,
κανένα δέ φοβήθηκα ἀπό τούς ἀντρειωμένους.

Τόρα εἰδα ἔναν ξιπόλητο καὶ λαμπροφορεμένο,
πόχει τοῦ ρήσου* τά πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τά μάτια·
μέ κράζει νά παλέψομε σέ μαρμαρένια ἀλώνια,
κι δποιος νικήσει ἀπό τούς δυό νά παίρνει τήν ψυχή του.

Κι ἐπῆγαν κι ἐπαλέψανε στά μαρμαρένια ἀλώνια·
κι δθε χτυπάει ὁ Διγενής, τό αἷμα αὐλάκι κάνει,
κι δθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τό αἷμα τράφο* κάνει.

(Δημοτικό)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ

·Η ·Ασία χύνεται στήν Εύρωπη

ΚΛΕΙΝΟΥΝ δέκα χρόνια άπό τότε πού ἔγινε ἡ μάχη στόν Μαραθώνα. Τόσα χρειάστηκαν γιά νά συμπληρώσει τήν προπαρασκευή της ἡ Ἀσία. Γιατί σ' αὐτόν τόν πόλεμο θά χτυπιόντουσαν δύο κόσμοι. Λέγανε οί Πέρσες πώς τάχα ἐτοίμαζαν ἐκστρατεία γιά νά τιμωρήσουν τούς Ἀθηναίους μόνο. Μά κανείς δέν μποροῦσε νά ξεγελαστεῖ. "Αμα πάταγε ἡ Ἀσία τό πόδι της στήν Εύρωπη, κανείς δέ θά μποροῦσε νά μείνει ἐλεύθερος.

Οι Ἀθηναῖοι, δπως καί οι ἄλλοι "Ἐλληνες, μάθαιναν ποῦ καί κάπου γιά τό τί γινόταν. στήν Ἀσία. Μά οἱ πληροφορίες τους ἦταν λειψές κι ἀποφάσισαν νά στείλουν κατασκόπους στήν Ἰδια τήν Περσία, νά δούν τί γίνεται. Τούς ἔπιασαν δύμως, κι ἀφοῦ τούς βασάνισαν, τούς καταδίκασαν σέ θάνατο. Τό παράξενο εἶναι δτι τήν τελευταία στιγμή τούς ἔσωσε ὁ Ξέρξης, και τούς ἄφησε ἐλεύθερους νά γυρίσουν στήν πατρίδα τους, ἀφοῦ χορτάσουν. τά μάτια τους μέ τό θέαμα τῶν στρατευμάτων πού συγκεντρώνονταν. Είχε τό σκοπό του ὁ Ξέρξης πού τό ἔκανε αὐτό. Πίστευε πώς ἄμα μάθαιναν οἱ Ἀθηναῖοι τή δύναμή του ἀπό τούς δικούς τους ἀνθρώπους, θά ἀποφάσιζαν νά παραδοθοῦν χωρίς πόλεμο.

Δέν τό χάρηκε αὐτό.

Τούτη θά ἦταν ἡ τρίτη μεγάλη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατά τῆς Ἐλλάδας. Πρώτη τοῦ Μαρδόνιου, δεύτερη τοῦ Δάτη καί

Αρταφέρνη, τρίτη τοῦ Ξέρξη. 'Ο βασιλιάς ἀποφάσισε ν' ἀκολουθήσει τήν πορεία τῆς πρώτης ἐκστρατείας. Τό στράτευμα θά περνοῦσε ἀπ' τήν Ἀσία στή Θράκη καὶ θά κατέβαινε διά ἔηρᾶς ὡς τήν Πελοπόννησο, γιά νά ίσοπεδώσει ὅλες τίς ἑλληνικές πόλεις. 'Ο στόλος θά πήγαινε παράλληλα μέ τό στρατό, κάνοντας ὅλο τό γύρο τοῦ Αἰγαίου.

'Επειδή οἱ Πέρσες δέν εἶχαν ἀκόμα ξεχάσει τή συμφορά τοῦ στόλου τους στόν "Αθω, ό Ξέρξης θέλησε ν' ἀποφύγει τόν ἐπικίνδυνο κάβο, γιά νά μήν πάθει τά ἴδια. Καί τότε πήρε μιά παράτολμη ἀπόφαση: 'Η χερσόνησος τοῦ "Αθω, στή ρίζα της πού ἐνώνεται μέ τή Μακεδονία, είναι στενή ὡς χίλια διακόσια μέτρα. Στό σημεῖο αὐτό ἀποφάσισε ν' ἀνοίξει κανάλι γιά νά περάσει δ στόλος, ἀποφεύγοντας τόν ἀνεμόδαρτο κάβο. Χρόνια χρειάστηκαν γιά νά γίνει αὐτή ἡ δουλειά, καί χιλιάδες ἄνθρωποι ἐργάστηκαν κάτω ἀπό τό μαστίγιο τοῦ Ἀσιάτη γιά νά τελειώσει.

Τό ἄλλο ἀπαραίτητο ἔργο πού ἔπρεπε νά γίνει, ἦταν ἡ γέφυρα στόν Ἑλλήσποντο, γιά νά περάσει δ στρατός. Στό πιό στενό μέρος —χίλια πεντακόσια μέτρα περίπου— ἄρχισαν νά δένουν πλοῖα τό ἔνα πλάι στό ἄλλο, ἀπό τήν "Αβυδο ὡς τήν ἀπέναντι παραλία. 'Απάνω στά πλοῖα αὐτά ἐστήριξαν ἔπειτα τό γεφύρι. 'Ατυχία δμως κι ἐδῶ. Μόλις εἶχε τελειώσει τό ἔργο, μιά μεγάλη τρικυμία παρέσυρε τά πλοῖα καί διέλυσε τό γεφύρι.

"Οταν τό ἔμαθε δ Ξέρξης, φούντωσε πάλι δ θυμός του, πού τόν ἔβγαζε ἡ σέ ἀνόητα λόγια ἢ σέ ἀνόητες πράξεις. Πρόστιαξε λοιπόν νά δώσουν στή θάλασσα τρακόσιες βουρδουλιές. Δέρνανε τή θάλασσα οι ἄνθρωποι τοῦ Ξέρξη καί λέγανε:

«Πικρό νερό, δ μεγάλος μας ἀφέντης σέ τιμωρεῖ γιατί τόν ἔβλαψες χωρίς νά σέ πειράξει. Μά εἴτε τό θέλεις εἴτε ὄχι, δ Ξέρξης θά σέ ζέψει καί θά διαβεῖ ἀπό πάνω σου.»

'Η θάλασσα μαστιγώθηκε καί δέν ξέρουμε ἂν πόνεσε ἢ δέν πόνεσε. 'Η δουλειά δμως τοῦ γεφυριοῦ ἔπρεπε νά γίνει ἀπ' τήν ἄρχη.

"Αμα ἔφτασε ἡ εἰδῆση ὅτι ξανάγινε τό γεφύρι στόν Ἑλλήσποντο, ἔπρεπε νά ξεκινήσει τό στράτευμα. Εἶχε φτάσει, ἄλλωσ-

τε, μέ τό καλό κι ή ἄνοιξη. Τότε δῆμως ἔγινε κάτι ἀφάνταστο. Ὁ ἥλιος ἄφησε τή θέση του στόν οὐρανό κι ἔγινε ἄφαντος! Δέν κρύφτηκε στά σύννεφα, γιατί ὁ οὐρανός ἦταν πεντακάθαρος: χάθηκε δῆμως μέρα μεσημέρι κι ἀπλώθηκε βραδινό σκοτάδι. "Εγινε, δηλαδή, ἔκλειψη ἥλιου.

Ο Ξέρξης τά χρειάστηκε, κι ἔτρεξε ἀμέσως στούς μάγους πού ἀκολούθισαν τό στράτευμα.

— Τί πάει νά πεῖ αὐτό πάλι; Ποῦ πήγε ὁ ἥλιος;

Οι μάγοι, φοβισμένοι κι αὐτοί, ἔπρεπε νά βολέψουν τήν περίσταση ὅπως ὅπως.

— Μή βάζεις ἀνησυχία στήν καρδιά σου, βασιλιά. Δέν εἶναι γιά μᾶς τά σημάδια· γιά τούς ἐχθρούς σου εἶναι καὶ δείχνουν ὅτι κακό σκοτάδι τούς περιμένει. Οι "Ἐλληνες μαθαίνουν τά μελλούμενα ἀπ' τόν ἥλιο. "Αν ἦταν γιά μᾶς, θά μᾶς τά ἔλεγε τό φεγγάρι...

Ο Ξέρξης πήρε πάλι κουράγιο. Τό στράτευμα ξεκίνησε γιά τόν Ἐλλήσποντο. "Οταν ἔφτασαν στήν "Αβυδο, ἀνέβηκε ὁ Ξέρξης σέ μιά μαρμαρένια ἑξέδρα πού τοῦ εἶχαν χτίσει, κι ἡ καρδιά του εὐφραίνοταν πού ἔβλεπε σάν μυρμηγκιές ἀτέλειωτες νά φτάνει τό λεφούσι* κάτω ἀπ' τά πόδια του. Οὔτε ὁ ἴδιος δέν ἤξερε δτι είλησε τόση δύναμη[...]

Τότε ἥρθανε κι ἀναγγείλανε στόν Ξέρξη ὅτι μιά φοράδα τοῦ στρατοῦ γέννησε λαγό. Ο Ξέρξης γέλασε καὶ δέν ἔδωσε σημασία. Ἀργότερα δῆμως πολλοί λέγανε πώς αὐτό ἦταν κακό σημάδι: Περνούσε στήν Εὐρώπη σάν καμαρωτό ἄλογο ὁ στρατός τοῦ Ξέρξη, μά τοῦ ἦταν γραφτό του νά γυρίσει τρεχάτος, σάν κυνηγμένος λαγός.

"Ολη τή νύχτα οι Πέρσες ἔκαιγαν στή γέφυρα θυμιάματα κι ἐστρωναν τό κατάστρωμά της μέ μυρσίνες. Μόλις ἄρχισε ν' ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, ὁ Ξέρξης, πού ἀγρυπνούσε, ἔκανε σπονδές* στή θάλασσα μέ χρυσή κούπα κι ευνότανε νά μήν τοῦ τύχει τίποτα πού θά τόν ἐμπόδιζε νά κατακτήσει τήν Εὐρώπη. "Υστερα πέταξε τή χρυσή κούπα στή θάλασσα μαζί μέ τό σπαθί του.

Τέλος, δόθηκε τό σύνθημα γιά νά περάσει ὁ στρατός τή με-

γάλη γέφυρα. Ἡταν μιά παρέλαση πού δέν τήν είχε ξαναδεῖ ἀνθρώπου μάτι. Γιά πρώτη φορά παρουσιαζόταν ἔνα τόσο τεράστιο στράτευμα, πού τό ἀποτελοῦσαν τόσο διάφορες φυλές ἀνθρώπων, ἄσπροι, μαῦροι, μελαψοί, μέ διάφορες φορεσιές καὶ δόπλισμό, καί πού μιλοῦσαν τόσο διαφορετικές γλῶσσες.

Ἡταν σάν δὴ ἡ Ἀσία νά περνοῦσε στήν Εὐρώπη. Οἱ Πέρσες πρῶτοι, μέ θώρακες λεπιδωτούς καί μέ μυτερές τιάρες* στό κεφάλι, οἱ Μῆδοι, οἱ Λυδοί, οἱ Ἀστύριοι μέ τούς Χαλδαίους, μέ τίς χάλκινες περικεφαλαῖες τους, Βακτριανοί μέ καλαμένια τόξα, Σκύθες, Ἀριοι, Πάρθοι, Ἰνδοί, Ἀραβες μέ μακριές κελεμπίες.* Παφλαγόνες, Φρύγες μέ σκουφιά μυτερά, Θράκες, Αἰθιόπες μέ λεοντές καί τόξα ἀπό κλαδιά φοινίκων, Λίβυες μέ ἄρματα, κι ἄλλοι, κι ἄλλοι, πού δέν μπορεῖ κανείς νά τούς ἀραδιάσει δλους.

Κι ἐπειτα ὁ Ξέρξης, ὁ Μεγάλος Βασιλιάς τῆς Ἀνατολῆς, μέ ἰδιαίτερη πομπή καί μεγαλοπρέπεια. Δυό χιλιάδες διαλεχτοί καβαλάρηδες πᾶνε μπροστά στεφανωμένοι σάν σέ πανηγύρι. Ἀκολουθοῦσαν δέκα ιερά ἄλογα καταστόλιστα. Ἐπειτα ὅχτω ἄσπρα ἄλογα τραβοῦσαν τό ἀδειο ἄρμα τοῦ Δία κι ἀπό πίσω ἀκολουθοῦσε τό ἄρμα τοῦ Ξέρξη. Ἐπειτα πάλι δυό χιλιάδες καβαλάρηδες, καί στό τέλος τό διαλεχτό σῶμα τῶν Ἀθανάτων, δέκα χιλιάδες πεζοί Πέρσες πού ἀποτελοῦσαν τήν ἰδιαίτερη σωματοφυλακή τοῦ βασιλιά. Τούς λέγανε «Ἀθανάτους», γιατί ἂν πέθαινε ἡ ἄρρωσταινε κανείς, τόν ἀντικαθιστοῦσαν ἀμέσως, ώστε νά μήν είναι ποτέ οὕτε λιγότεροι οὕτε περισσότεροι ἀπό δέκα χιλιάδες.

Ἐφτά ἡμέρες κι ἐφτά νύχτες χωρίς διακοπή, χωρίς ἀνασασμό, περνοῦσε τό στράτευμα ἀπό τήν Ἀσία στήν Εὐρώπη, πάνω ἀπ' τή γέφυρα τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἔνα ἑκατομμύριο ἐφτακόσες χιλιάδες ψυχές ἥταν μόνο τό πεζικό — χώρια τό ἵππικό καί οἱ Ἀραβες μέ τίς καμῆλες τους πού πήγαιναν τελευταῖοι, γιά νά μήν ξαφνιάζονται τ' ἄλογα.

Κάτσε καί λογάριασε τώρα τό στόλο. Χίλια διακόσια ἥτανε μονάχα τά πολεμικά πλοῖα γραμμῆς καί πάνω ἀπό τρεῖς χιλιάδες

τά βοηθητικά, τά δπλιταγωγά, ἐκεῖνα πού ἔφερναν τά τρόφιμα καί τά δπλα. Καμιά πεντακοσαριά χιλιάδες ψυχές ἦταν στά πλοῖα. Καὶ δλοι αὐτοί ἦταν μάχιμοι. Τό πλῆθος δμως τῶν ὑπηρετῶν, τῶν βοηθητικῶν, τῶν δούλων καὶ τῶν γυναικῶν ἀκόμα πού ἀκολουθοῦσαν τό στράτευμα, ἦταν τουλάχιστον ἄλλο τόσο ἀκόμα· κι ἂν τά προσθέσεις δλα αὐτά, θά βρεῖς πώς πέντε δλόκληρα ἑκατομμύρια ἀνθρώπους δδηγοῦσε δ Ἐέρξης ἀπ' τήν Ἀσία στήν Εύρωπη! Δέν ἦταν στρατός αὐτός. Ἡταν σάν νά γύρισαν δλα τά ποτάμια τῆς Ἀσίας καὶ χύθηκαν στήν Εύρωπη νά τήν πνίξουν.

Δέ βάζει δ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τί ἥθελε νά φάει καὶ νά πιεῖ αὐτό τό λεφούσι. Ἀπ' δπου περνοῦσε, Ἠταν σάν νά πεφταν σύννεφα οι ἀκρίδες κι δ τόπος ἐρημωνόταν. Καὶ τά ποτάμια ἀκόμα ἔξεράθηκαν γιά νά φτάσουν νά ποτίσουν ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Ἡταν μιά εύτυχισμένη μέρα γιά τόν Ξέρξη αὐτή πού ἐπιθεώρησε δλο τό στρατό του, συγκεντρωμένο πιά στά χώματα τῆς Εύρωπης. Μά ἥθελε τήν εύτυχία του νά τοῦ τήν ἐπιβεβαιώσει κι ἔνας ξένος. Καὶ φώναξε κοντά του τό Δημάρατο, τό διωγμένο βασιλιά τῆς Σπάρτης.

— Τώρα πού εἶδες δλους τούς στρατούς μου, γιά πές μου, Δημάρατε, τί νομίζεις; Θά τολμήσουν οι "Ελληνες νά μετρηθοῦν μαζί μου;

— Γιά πές μου, βασιλιά, προτιμᾶς ν' ἀκούσεις ἀπό μένα τήν ἀλήθεια ἡ αὐτό πού θά σου είναι ευχάριστο;

‘Ο Ξέρξης καμώθηκε πώς ἥθελε ν' ἀκούσει τήν ἀλήθεια. Κι δ Δημάρατος τότε τοῦ είπε:

— Μάθε βασιλιά, πώς ἡ φτώχεια είναι παντοτινή πιστή φίλη τῶν Ελλήνων. Μά πρέπει νά λογαριάζεις πάντα καὶ τήν ἀρετή, τήν ἀρετή ἐκείνη πού κερδίζεται μέ τή φρονιμάδα καὶ τούς σταθερούς νόμους. Μ' αὐτή τήν ἀρετή τους οι "Ελληνες τά καταφέρνουν καὶ τά βολεύουν καὶ μέ τή φτώχεια, καὶ μέ τή σκλαβιά. Δέν πρέπει νά γελιέσαι ὅτι ἐπειδή είσαι δυνατός, δέ θά σέ πολεμήσουν. Δέ θέλω νά μιλήσω γιά τούς ἄλλους· μά δσο γιά τούς δικούς μου, τούς Σπαρτιάτες, μή ρωτᾶς πόσοι είναι καὶ πόσοι

δέν είναι. Καί χίλιοι νά 'ναι, καί λιγότεροι, αὐτοί θά μετρηθοῦν μαζί σου.

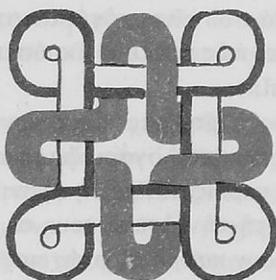
— Σάν πολλά τά λές, Δημάρατε! Πᾶς μπορεῖ ἔνας νά τά βάλει μέχιλιους; Καί πᾶς μποροῦν ἄνθρωποι πού, καθώς λές, είναι ἐλεύθεροι καί δέν ἔχουν ἀφέντη νά τόν σκιάζονται, νά μετρηθοῦν μέτούς δικούς μου, πού ὅχι μόνο ἀφέντη ἔχουν, ἀλλά καθόμαστε ἀπό πίσω τους μέ τό βιούρδουλα καί δέν τολμοῦν ν' ἀφήσουν τή μάχη καί νά φύγουν;

— Μά ἔχουν κι οι "Ελληνες ἔναν ἀφέντη πού τόν σέβονται, μόνο πού δέν είναι ἄνθρωπος." Ἀφέντης τους είναι δι νόμος. Κι δι νόμος τούς προστάζει, δσος καί νά 'ναι δι ἐχθρός, νά χιμοῦν μπροστά, κι ἡ νά νικοῦν ἢ νά πεθαίνουν.

Τό πλατύ γέλιο τοῦ Ξέρξη σκέπασε τά λόγια τοῦ Δημάρατου. Εἶχε ἀκόμα λίγον καιρό πού μποροῦσε νά γελάει.

Κι ἀπλώνεται ἡ ἀσιατική ἀνθρωποθάλασσα στίς εὐλογημένες ἑλληνικές χῶρες. Ἀπό τή Θράκη στή Μακεδονία, κι ἀπ' τή Μακεδονία στή Θεσσαλία, κι ἀπ' τή Θεσσαλία πιό κάτω, δόλο πιό κάτω. "Ως ἐκεῖ πού ἡ ἑλληνική φύση καί ἡ ἑλληνική ἀλκή*" θά στήνανε τήν πρώτη ἀντίσταση, τόν πρῶτο φραγμό.

('Από τό βιβλίο 'Ιστορίες ἀπό τόν Ἡρόδοτο)

Τό θαλασσινό τριφύλλι

Μιά φορά στά χίλια χρόνια
τοῦ πελάγου τά τελώνια*
Μές στά σκοτεινά τά φύκια
μές στά πράσινα χαλίκια
Τό φυτεύουνε καί βγαίνει
πρίν δ' ήλιος ἀνατείλει
Τό μαγεύουνε καί βγαίνει
τό θαλασσινό τριφύλλι.

Κι ὅποιος τό 'βρει δέν πεθαίνει
κι ὅποιος τό 'βρει δέν πεθαίνει

— Μιά φορά στά χίλια χρόνια
κελαηδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια
Δέ γελᾶνε μήτε κλαῖνε
μόνο λένε μόνο λένε:
— Μιά φορά στά χίλια χρόνια
γίνεται ἡ ἀγάπη αἰώνια
Νά 'χεις τύχη νά 'χεις τύχη
κι ἡ χρονιά νά σοῦ πετύχει

Κι ἀπό τ' οὐρανοῦ τά μέρη
τήν ἀγάπη νά σοῦ φέρει

Τό θαλασσινό τριφύλλι
ποιός θά βρεῖ νά μοῦ τό στείλει
Ποιός θά βρεῖ νά μοῦ τό στείλει
τό θαλασσινό τριφύλλι.

(Ἀπό τήν ποιητική συλλογή Τά ρῶ τοῦ ἔρωτα)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Βασίλειος ὁ Μακεδών

ΑΥΤΟΣ ὁ Βασίλειος βγῆκε ἀπό πολύ φτωχό γένος, γιατί οἱ γονιοὶ του ἦταν γεωργοὶ πάμφτωχοι, ζώντας σ' ἔνα μέρος τῆς Μακεδονίας[...]

Μιάν ἡμέρα, πήγανε στὸ θέρος καὶ πήρανε μαζί τους καὶ τὸ παιδί, πού ἤτανε ἀκόμα βυζανιάρικο, κι ἐπειδῆς δέν ύπηρχανε δέντρα σὲ κεῖνο τὸ μέρος, γιά νά τὸ προστατέψουνε ἀπό τὸν ἥλιο, κάνανε ἔνα μικρὸ τσαρδάκι* μὲ τὰ δεμάτια, καὶ βάλανε τὸ παιδί νά κοιμηθεῖ ἀπό κάτω. Κεῖ πού θερίζανε, βλέπουνε ἔναν ἀιτό, ὁ ὁποῖος κατέβηκε ν' ἄρπαξει τὸ παιδί, καὶ μέ τίς φωνές καὶ μέ τίς πέτρες τὸν διώξανε. Σέ λίγο δμως πάλι ἔνανακατέβηκε δ ἀιτός, καὶ δράμανε* καὶ τὸν διώξανε. Ἀλλά τὸ ὅρνιο κατέβηκε καὶ τρίτη φορά, καὶ σά ζυγώσανε εἰδανε πῶς τὸ μικρὸ κοιμότανε ἡσυχα, καὶ καταλάβαινε πῶς δ ἀιτός δέν ἤθελε νά τὸ πειράξει, ἀλλά τὸ σκέπαζε μέ τίς ἀνοιχτές φτεροῦγες του καὶ τὸ ἵσκιωνε γιά νά μήν τὸ πειράξει ἡ ἀντηλιά, ἐπειδή στὸ μεταξύ γύριζε δ ἥλιος καὶ οἱ ἀχτίνες του ἤθελαν τὸ κάψει. Εἴπανε λοιπόν οἱ ἄλλοι θεριστάδες στούς γονιούς του πῶς εἶναι σημεῖο ἀπό Θεοῦ, δτι θά γίνει μεγάλος ἄνθρωπος καὶ δοξασμένος, καὶ χαιρόντανε μέ τούτη τὴν ἐλπίδα οἱ φτωχοί ἐκεῖνοι ἀνθρῶποι.

Μέ τὸν καιρὸ μεγάλωσε δ Βασίλειος καὶ πέθανε δ πατέρας του, κι ἀπομένοντας χήρα ἡ μητέρα του, προστάτης τοῦ σπιτιοῦ ἔγινε δ Βασίλειος, γιατί τ' ἄλλα τ' ἀδέρφια του Ἠτανε μικρότερα. Κι ἐπειδῆς δέν είχε δικά του χωράφια, ἀλλά δούλευε σκληρά στὰ ξένα, δίχως νά μπορεῖ νά ξοικονομήσει καλά καλά τὸ ψωμί

του, πήρε τά μάτια του κι ἀποφάσισε νά τραβήξει κατά τήν Κωνσταντινούπολη γιά νά δεῖ τήν τύχη του. Ή μητέρα του, σάν τό μαθε, ἔκλαιγε και τόν παρακαλοῦσε νά μή φύγει στήν ξενιτιά, μόνο νά καθίσει στό σπίτι του νά τή γηροκομήσει, πλήν ὁ Βασίλειος πήρε τήν εὐχή της και μίσεψε.*

Σάν ἔφταξε ὅξω ἀπό τήν Πόλη, στή λεγόμενη Χρυσόπορτα, ἐπειδής είχε βραδιάσει κι ἤτανε κατακουρασμένος, ἐμπῆκε μέσα σ' ἔνα μεγάλο μοναστήρι, τοῦ ἄγιου μάρτυρος Διομήδους, και πήγε σέ μιάν ἄκρη τῆς αὐλῆς κι ἔπεσε και κοιμήθηκε. Ὁ γούμενος εἶδε νά κείτεται ἔνας φτωχός ἄνθρωπος, κακοντυμένος και μαυρος ἀπό τόν ἥλιο, και δέν ἔδωσε πολλή προσοχή. Ἀφοῦ διάβασε τό ἀπόδειπνο,* ἔπεσε κι αὐτός κι ἀποκοιμήθηκε. Κατά τήν τετάρτη ὥρα τῆς νύχτας, βλέπει στόν ὑπνο του τόν ἄγιο Διομήδη και τοῦ λέγει: «Σήκω κι ἔβγα στήν αὐλή τοῦ μοναστηριοῦ και φώναξε δυνατά: Βασίλειε!, κι δποιος σοῦ ἀποκριθεῖ, νά τόν βάλεις μέσα στήν καλύτερη κάμαρα και νά τόν τιμήσεις ὅσο μπορεῖς, γιατί αὐτός εἶναι γραμμένο ἀπό τό Θεό νά γίνει βασιλέας». Ὁ γούμενος ἔνπνησε ἀπ' αὐτό τό ζωηρό ὄνειρο, ἀλλά σέ λίγο ἔανακοιμήθηκε, δπου βλέπει τόν ἄγιο γιά δεύτερη φορά νά τόν προστάξει νά πράξει δπως πρωτύτερα, κι ἐπειδής πάλι ἀμέλησε και τόν ἔαναπήρε ὁ ὑπνος, τοῦ παρουσιάσθηκε γιά τρίτη φορά ὁ ἄγιος Διομήδης, φοβερός και θυμωμένος, προστάζοντάς του νά κάνει δπως τοῦ ὄριζε. Τότες ἔντρομος ὁ γούμενος σηκώθηκε κι ἔτρεξε στήν αὐλή και φώναξε δυνατά «Βασίλειε!» και κεῖνος ἀποκρίθηκε «Τί δρίζεις στό δοῦλο σου;». Ὁ γούμενος ἀπόρησε πώς αὐτός πού ἤτανε δμοιος μέ ἀτσίγγανο, κακοντυμένος και περιφρονημένος, μέλλει νά βασιλέψει στήν Κωνσταντινούπολη. Τόν πήρε λοιπόν και τόν ἔμπασε μέ τιμή στ' ἀρχονταρίκι* τοῦ μοναστηριοῦ, τοῦ 'δωσε νά φάγει και νά πιεῖ, μ' ἔναν λόγο τόν ἐπεριποιήθηκε σάν ἄρχοντα, τόσο πού ἀποροῦσε κι ὁ Βασίλειος γιά τίς τόσες τιμές.

Κάθισε λοιπόν στό μοναστήρι κάμποσον καιρό, ἐπειδή τό ήθελε ὁ γούμενος, και σάν ἀποφάσισε νά πάγει στήν Πόλη, τόν παρακάλεσε νά τόν συστήσει σέ κανένα μεγάλον ἄρχοντα, νά

τόν πάρει στήν ύπηρεσία του. Κατά καλή τύχη, κεῖνες τίς ήμέρες πήγε νά προσκυνήσει στό μοναστήρι ό Θεοφιλίτζης, ἄρχοντας μεγάλος, συγγενής τοῦ βασιλιᾶ καί τοῦ Βάρδα τοῦ θείου του, πού ἦτανε τό δεσμεῖν καί λύειν μέσα στό παλάτι. Κι ὁ γούμενος ἐπειδής εἶχε πολλή φιλία μαζί του, γιατί συχνά πήγαινε καί προσκυνοῦσε ό Θεοφιλίτζης σέ κεῖνο τό μοναστήρι καί καθότανε ἀπό λίγες ήμέρες, τόν παρακάλεσε νά πάρει ύπηρέτη τόν Βασίλειο. Σημείωσε πώς ἦτανε ἄντρας δυνατός καί θεωρητικός* στό κορμί, ξεχωρίζοντας ἀνάμεσα στούς ἄλλους, μόλιο πού δέν ἦτανε καλοφορεμένος. Σάν τόν είλε λοιπόν ό Θεοφιλίτζης φχαριστήθηκε πολύ, γιατί εἶχε μανία νά βαστᾶ στήν ύπηρεσία του ἀνθρώπους ἀντρείους κι ὅμορφοκανωμένους, καί τόν πήρε μαζί του στήν Πόλη καί τόν ἔντυσε μέ καλά ροῦχα καί πολύ τόν ἀγαποῦσε, γιατί μέ τόν καιρό είλε τήν ἀξοσύνη του, τήν ἀντρεία του καί τήν ἵσια γνώμη του τόσο, πού τόν κατάστησε πρῶτον ἀπάνω στούς ύπηρέτες του. Μέσα σέ λίγον καιρό ό Βασίλειος ἔγινε ξακουστός μέσα στό Παλάτι γιά τίς χάρες του. Γιατί πράγματι ξεχώριζε ὅχι μονάχα στήν ἀντρεία καί στήν κρίση, ἀλλά καί στίς χάρες τοῦ κορμιοῦ, ὅπως γράψαμε πρωτύτερα, ὅντας πολύ φανταχτερός, στολισμένος ἀπό τό κεφάλι ἔως τά ποδάρια, πού νά φχαριστιέται ὅποιος τόν ἔβλεπε καί νά μαγνητίζεται ἀπό δαῦτον, ὅπως ἔχουν τέτοιο μαγικό δῶρο ἀπό φυσικό τους μετρητοί ἀνθρώποι.

Σέ τοῦτο τό μεταξύ, ἡ μητέρα του, πού ζοῦσε στή Μακεδονία, δέ μάθαινε τί ἀπόγινε ό γιός της, κι ἔκλαιγε, ὅπου βλέπει μιά νύχτα στόν ύπνο της, πώς καθότανε στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ της καί κεῖ ἦτανε φυτρωμένο ἔνα χρυσό κυπαρίσσι πολύ μεγάλο, καί κάτω ἀπό τά χρυσά κλωνιά του καθότανε ό γιός της ό Βασίλειος. Κι ἀπό τή χαρά της ξύπνησε καί δέ μπόρεσε πιά νά ξανακοιμηθεῖ, καί τό πρωί ἔκανε τό σταυρό της στά εἰκονίσματα κι ὕστερα εἶπε τ' ὅνειρό της σέ κάτι γειτόνισσες, καί κεῖνες τής εἴπανε νά χαίρεται, γιατί ό γιός της θά γίνει βασιλέας τῶν Ρωμαίων. Τότες θυμήθηκε τό σημεῖο πού εἶχε ἴδωμένο πρό χρόνια πολλά, μέ τόν ἀιτό πού κατέβαινε κι ἀπόσκιαζε τό παιδί της, καί

τό συνταίριαξε μέ τ' ὄνειρο καὶ ζούσε ἡ κακόμοιρη μέ τήν κρυφή ἐλπίδα της καὶ δόξας τὸ Θεό.

"Ἐτυχε δέ νά στείλει ὁ βασιλέας Μιχαήλ τὸν Θεοφιλίτζη, πού τόνε λέγανε ἔτσι κι ὅχι Θεόφιλο, ἐπειδής ἦτανε κοντός καὶ μικροκαμωμένος, νά τὸν στείλει στὸν Μοριά γιά νά κάνει περιοδεία ἀπό μέρος τοῦ βασιλιᾶ, καὶ πῆρε μαζί του καὶ τὸν Βασίλειο. Κεῖνον τὸν καιρό, πρώτη πολιτεία ἐπάνω στὸν Μοριά ἦτανε ἡ Πάτρα, πού τήνε λέγανε Ἀχαΐα. Τράβηξε λοιπόν ὁ Θεοφιλίτζης στήν Πάτρα, καὶ φτάνοντας ἐκεῖ πῆγε νά προσκυνήσει στήν φημισμένη ἐκκλησιά τοῦ Ἅγιου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, δ ὅποιος μαρτύρησε στὸν ἴδιο τόπο πού βρίσκεται δ ναός, καὶ τότες εἶχε μέσα καὶ τό λείψανό του. Κείνη τήν ἡμέρα ἔλαχε νά μήν πάγει μαζί του ὁ Βασίλειος, γιατί ἔκανε ἄλλη ὑπηρεσία, πῆγε δμως μιάν ἄλλη μέρα μοναχός του. Μέσα στήν ἐκκλησιά ὑπηρετοῦσε ἔνας καλόγερος, ἄνθρωπος ἀγιασμένος καὶ τιμημένος μέ προορατικό* χάρισμα, καὶ μόλις εἶδε τὸν Βασίλειο, σηκώθηκε ἀπό τό στασίδι* πού καθότανε κι ἔσκυψε, σά νά ἦτανε μπροστά σέ ἄρχοντα, ἐνῶ στὸν Θεοφιλίτζη δέν εἶχε προσηκωθεῖ καὶ δέν ἔδωσε καμιά τιμή, τότες πού πῆγε νά προσκυνήσει. "Ἔγινε λοιπόν σούσουρο ἀπάνω σ' αὐτό τό ζήτημα, κι δ λόγος ἔφταξε στ' αὐτιά μιᾶς μεγάλης κυρᾶς πού τή λέγανε Δανιηλίδα, καὶ φώναξε τόν καλόγερο καὶ τόν μάλωσε, λέγοντάς του πώς τόσα χρόνια δέν ἔκανε τέτοια τιμή οὔτε σέ δαύτη, πού 'ναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ τόπου, οὔτε στό γιό της, οὔτε στόν ἔγγονά της, καὶ μάλιστα οὔτε στό μέγα ἄρχοντα Θεοφιλίτζη, παρά σηκώθηκε καὶ ὑποδέχτηκε ἔναν δούλο περιφρονημένον· καὶ πώς μπορεῖ αὐτό τό ἄπρεπο φέρσιμο νά ἀκουνστεῖ ἔως τήν Κωνσταντινούπολη, νά κακοφημισθεῖ ὅλη ἡ Ἀχαΐα. "Ο δέ καλόγερος τῆς ἀπάντησε πώς αὐτός δ φτωχός δοῦλος, πού λέγεις, προορίζεται ἀπό τό Θεό νά γίνει βασιλέας τοῦ κόσμου, καὶ γνωρίζοντάς το τόν ἐτίμησα.

"Ο Θεοφιλίτζης, σάν τελείωσε τή δουλειά, γιά τήν δποία τόν εἶχε στείλει ὁ βασιλέας, γύρισε στήν Πόλη· δ Βασίλειος δμως ἔμεινε κάμποσον καιρό στήν Πάτρα, ἐπειδής ἀρρώστησε κι

ἔπεσε κατάκοιτος, καὶ τὸν περιποιότανε ἡ ἀρχόντισσα ἡ Δανι-
ηλίδα, ὡσπου ἔγινε καλά. Πρίν νά φύγει ἀπό τήν Ἀχαΐα, ἔγινε
πνευματικός ἀδελφός μέ το γιό της Ἰωάννη, δπως συνηθίζανε
τόν καιρό ἐκεῖνον, καὶ ἡ μητέρα του τόν παρακάλεσε νά μήν
τούς ξεχάσει, ὅταν ἔρθει ἡ μέρα ν' ἀνεβεῖ στό μεγάλο ἄξιωμα
πού τόν εἶχε γράψει ἡ μοίρα του. Ὁ δέ Βασίλειος ἀποροῦσε
πάλι, βλέποντας νά τοῦ κάνουνε τόσες τιμές ἀνθρωποι πλούσιοι
καὶ τιμημένοι αὐτουνοῦ τοῦ φτωχοῦ ὑπηρέτη, ὁστόσο τῆς ἀπάν-
τησε πώς, ἄν εἰναι θέλημα Θεοῦ νά γίνει καμιάν ἡμέρα βασιλέ-
ας, δίνει τό λόγο του ὅτι τά παιδιά της θά γίνουνε ἀφέντες τῆς
Ἀχαΐας. Σέ λίγες μέρες ἐμίσεψε ἀπό τήν Πάτρα, παίρνοντας
μαζί του πολλά δῶρα ἀπό μέρος τῆς Δανιηλίδας καὶ προπάντων
ἐκεῖνα τά φημισμένα μεταξωτά, πού 'χε κορίτσια προκομμένα
αὐτή ἡ ἀρχόντισσα καὶ τά ὑφαίνανε μέ κλωστή ψιλότερη ἀπό
τήν τρίχα τοῦ ἀραχνίου, κι ἔφταξε στήν Κωνσταντινούπολη.

Μιάν ἡμέρα ὁ γιός τοῦ καίσαρα Βάρδα ἔκανε μεγάλο τραπέζι,
κι ἀγάμεσα στούς προσκαλεσμένους ἥτανε καὶ κάτι ~~ξένοι~~ ἄρ-
χοντες. Καὶ σάν ἀποφάγανε κι ἥπιανε κρασί, ἀρχίσανε οἱ ~~ξένοι~~
νά παιγνέονται πώς ἔχουνε ἔναν ἄντρα ἀντρειωμένων, πού δέ
βρίσκεται σέ δόλον τόν κόσμο ἄλλος νά παλέψει μαζί του. Οἱ δέ
ἔλληνες ἄρχοντες πολύ στενοχωρηθήκανε καὶ ντροπαστήκανε,
πού δέ βρισκότανε κανένας ν' ἀντικρίσει ἐκεῖνον τόν γίγαντα.
Τότες ὁ Θεοφιλίτζης, πού ἥτανε κι αὐτός στό τραπέζι, εἴπε στόν
Βάρδα πώς ἔχει ἔναν δοῦλο, πού μπορεῖ νά παλέψει μέ τόν θηρι-
ώδη ἐκεῖνον ἄντρα, κι ἄν ὁρίζει νά παρουσιασθεῖ μπροστά τους.
‘Ο Βάρδας χάρηκε πολὺ, κι ὁ Θεοφιλίτζης ἔστειλε καὶ φώναξε
τόν Βασίλειο. Σάν τόν εἶδε ὁ ~~ξένος~~ παλαιστής, ἄρχισε νά καυχιέ-
ται πώς θά τόν διορθώσει γλήγορα. Καθότανε στό τραπέζι ἔνας
ἄρχοντας Πατρίκιος Κωνσταντίνος, πού καταγότανε κι αὐτός
ἀπό τήν Ἀρμενία κι ἀγαποῦσε πολύ τόν Βασίλειο, καὶ βλέπον-
τας ὅτι ὁ τόπος πού θά παλεύανε ἥτανε δύρρος, πρόσταξε καὶ
κουβαλήσανε στάχτη καὶ πριονίδια καὶ τά ρίξανε, γιά νά μή
γλιστρήσουνε οἱ παλαιστές. Σάν πάσανε νά παλεύουνε, ὁ Βασί-
λειος ἔφευγε μέ τέχνη ἀπό τά σιδερένια χέρια τ' ὁχτροῦ του,

ώσπου τόν ἔφερε σ' ἔνα λογαριασμό και τόν ἄρπαξε ἐπιτήδεια, και σηκώνοντάς τον στόν ἀγέρα, τόν βρόντηξε ἀνάσκελα ἐπάνω στό τραπέζι, σάν νά 'τανε κανένα σακί. Τότες οἱ "Ἐλληνες πανηγυρίσανε, κι εὐτύς παίξανε τά ὅργανα, και δώσανε στόν Βασίλειο πολλά φιλοδωρήματα, και μαθεύτηκε σ' ὅλη τήν Κωνσταντινούπολη ἡ νίκη, κι ἡ σάλπιγγα τῆς φήμης διαλάλησε παντοῦ τ' ὄνομα τοῦ Βασίλειου.

"Ἄλλη μιά φορά πήγε ὁ βασιλέας σέ κυνήγι, κι ἀνάμεσα σέ ἄλλα σκότωσε ἔνα λαγό, και ἔπειξεψε ἀπό τ' ἄλογο γιά νά τόν ἀποτελειώσει, ἐπειδή φοβήθηκε μή φύγει. 'Αλλά, ως νά ξανακαβαλικέψει, ἔφυγε τ' ἄλογο ἀπό τά χέρια τοῦ ὑπηρέτη, και δέν μποροῦσε κανένας νά τό πιάσει, ἐπειδής ἥτανε ἄλογο ἀδάμαστο κι ὁ βασιλιάς τ' ἀγαποῦσε πολύ, γιατί τοῦ τό 'χανε στείλει δῶρο ἀπό ξένον κόσμο και δέ βρισκότανε ἄλλο ἔνα τέτοιο στήν διμορφιά και στήν τρεχάλα. Δράμανε λοιπόν ὄλοι νά τό πιάσουνε, μά δέ μπορέσανε και παιδεύοντανε πολλήν ώρα και δέν ξέρανε τί νά κάνουνε, ὥσπου ὁ βασιλέας θύμωσε και πρόσταξε νά τό σκοτώσουνε. 'Αλλά ὁ Βασίλειος, πού βρισκότανε και κεῖνος ἐκεῖ πέρα μέ τ' ἀφεντικό του τόν Θεοφιλίτζη, πήγε και προσκύνησε τό βασιλέα και παρακάλεσε νά στρέξει* νά πιάσει αὐτός τ' ἄλογο, κι ὁ βασιλέας ἔστρεξε. Παρευτύς* πήδησε στ' ἄλογό του και ζύγωσε τό βασιλικό τ' ἄλογο και παιδεύτηκε πολύ δίχως νά τό πιάσει, ἀλλά σέ μιά στιγμή, ὅπως τρέχανε τά δυό μαζί, ὁ Βασίλειος διπλάρωσε τό βασιλικό και πήδηξε ἀπό τό δικό του γλήγορα και καβαλίκεψε τ' ἄλλο, και μέ τά πολλά τό δάμασε και τό 'φερε στό βασιλέα, καθισμένος ἀπάνω στή χρυσή σέλα. 'Από κείνη τήν ήμέρα ὁ βασιλέας ἀγάπησε πολύ τόν Βασίλειο και τόν ἐπῆρε ἀπό τόν Θεοφιλίτζη και τόν είχε πάντα μαζί του στήν ἀκολουθία του, και μέ δλα πού εἴπανε οἱ ζηλόφθονοι, πώς δέν ἔπρεπε νά καθίσει στή βασιλική σέλα ἀπό σέβας στό βασιλέα, τόν ἔκανε Πρωτοστάτορα.* Και πάλι μιά φορά πήγε στό κυνήγι ὁ βασιλέας, και μέ τίς φωνές και τίς σάλπιγγες βγήκε μπροστά του ἔνας λύκος, κι ὁ Βασίλειος ἔπεσε ἀπό πίσω του βαστώντας τό ἀπελατίκι* τοῦ βασιλέα, και προφταίνοντάς

τον τοῦ ὀδώσει μιά στό κεφάλι καὶ τό σκισε στή μέση καὶ θαυμάσανε ὁ βασιλιάς κι οἱ ἄλλοι γιά τήν ἀντρεία του. Ὁ δέ Βάρδας, ἡ κακή γλώσσα, εἶπε σέ κάποιον ἐμπιστό του: «Βλέπεις αὐτόν τὸν Βασίλειο; αὐτός θά ἔξοντάσει τή γενιά μας ἀπό τὸ πρόσωπο τῆς γῆς».

Ἡ τύχη ἔβγαζε ἀληθινά τά λόγια τοῦ Βάρδα, γιατί ὁ Βασίλειος ὀλοένα ἀνέβαινε παραπάνω, ὡς νά φτάξει στό πιό ὑψηλό σκαλοπάτι τῆς βασιλείας. Ἡτανε μέσα στό παλάτι στό ἀξίωμα τοῦ Παρακοιμωμένου* ἔνας Δαμιανός, καὶ μέ τήν καταλαλιά* καὶ μέ τίς μηχανορραφίες* του ὁ Βάρδας, κατάφερε καὶ τόν ἔβγαλε ἀπό τό ὀξίωμά του ὁ βασιλέας, ἐλπίζοντας νά βάλει δικό του ἀνθρωπον. Ἀλλά μετά καιρό διόρισε ὁ βασιλέας τόν Βασίλειο σέ κεῖνο τό μεγάλο ἀξίωμα, καὶ τόν πάντρεψε μέ τήν κόρη ἐνός μεγάλου ἄρχοντα Ἰγγέρου ἀπό γένος Μαρκιανικίων. Βλέποντας αὐτά ὁ Βάρδας, ἔλεγε στούς ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ: «Ἄλεπού ἔβγαλα ἀπό τ' ἀξίωμα κι ἔφερα λιοντάρι». Δέν ἔπαιψε νά κακολογεῖ τόν Βασίλειο στό βασιλέα καὶ νά τόν συμβουλεύει νά τόν σκοτώσει, ἀλλά μάταια, γιατί ὁ βασιλιάς τόν Βάρδα ὑποπτευότανε, κι ἀπ' ὅ,τι τοῦ ἤλεγε ἔκανε τ' ἀνάποδα. Στό τέλος ἔπεσε μέσα στό λάκκο πόσκαβε γιά τόν Βασίλειο, γιατί μόλις ξεμπαρκάρισε μέ τό βασιλέα στήν Κρήτη γιά νά κάνουν πόλεμο, μαλώσανε οἱ ὑπηρέτες τους κεῖ πού στήνανε τίς σκηνές, καὶ σφάξανε τόν Βάρδα μπροστά στό βασιλέα, μέ τή δική του προσταγή κατά τά φαινόμενα.

Γυρίζοντας ὁ Μιχαήλ στήν Κωνσταντινούπολη, γλιτωμένος ἀπό τό στόμα τοῦ Βάρδα, ἔδειξε μεγάλη συμπάθεια στόν Βασίλειο καὶ τόν εἶχε σάν γιό του, κάνοντάς τον Μάγιστρον.* Και τήν ήμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τόν ἐπῆρε μαζί του στήν Ἀγία Σοφία, κι ἔγινε μεγάλη γιορτή καὶ τοῦ ὕβαλε στεφάνι στό κεφάλι του καὶ τόν ἔκανε διάδοχό του.

Παίρνοντας τέτοια ἔξουσία ὁ Βασίλειος, ἀρχισε νά συμβουλεύει τό βασιλέα, πώς πρέπει νά κυβερνᾶ καλά τόν κόσμο καὶ νά μήν εἶναι μέθυσος, ὥστε νά μήν ξέρει τί κάνει, κόβοντας μύτες, χέρια καὶ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων δίχως αἰτία, τόσο, πού στό

τέλος τόν ἐμάλωνε καὶ τόν φιβέριζε γιά νά τόν διορθώσει. Τότες
ὅλη ἡ ἀγάπη τοῦ βασιλέα γιά τόν Βασίλειο γύρισε σέ ἀμάχη*
φιβερή, ἀλλά αὐτός δέν ἄλλαζε φέρσιμο, ἀκούγοντας τόν κόσμο
νά βοᾶ γιά τά κακουργήματα τοῦ Μιχαήλ, ὁ δόποῖος ἔβαλε δυό¹
στρατηγούς, τόν Σαββάτιον καὶ τόν Πωγάνην νά τόν σκοτώσου-
νε. Στό τέλος πῆρε ἔναν ἄνθρωπο τοῦ παλατιοῦ, πού τόν λέγανε
Βασιλικīνο, καὶ τόν ἔβαλε στ' ἀξίωμα τοῦ Βασιλείου. Τότες
πλέον ὁ Βασίλειος συνεννοήθηκε μέ τούς φίλους του κι ἀποφα-
σίσανε νά σκοτώσουντε τόν Μιχαήλ.

Μιά νύχτα λοιπόν, ὁ βασιλέας ἤτανε στό παλάτι τ' ἀγίου
Μάμα, καὶ κεῖ ἔτρωγε κι ἔπινε κρασί κατά τά συνηθισμένα του,
κι ἀπό τό μεθύσι κοιμήθηκε. Κατά τήν τρίτη ὥρα τῆς νύχτας
πήδησε μέσα ὁ Βασίλειος μέ τούς φίλους του καὶ τόν ἔσφαξε.

"Ἐτσι ἐβγήκανε ἀληθινά τά σημάδια τοῦ ἀιτοῦ καὶ τ' ὅνειρο
πού χε ἴδωμένο ὁ ἡγούμενος πρό τόσα χρόνια, καθώς κι ἡ προ-
φητεία τοῦ καλόγερου στήν Πάτρα, καὶ κάθισε στό θρόνο τῆς
Πόλης ὁ Βασίλειος, ὁ φτωχός χωριάτης τῆς Μακεδονίας, μέ τ'
ὄνομα Βασίλειος ὁ Μακεδών. Βασίλεψε φρόνιμα, κυβέρνησε μέ
μεγάλη δικαιοσύνη καὶ μέ φιλανθρωπία, ὡστε ὁ κόσμος ἀνα-
κουφίστηκε, τυραννισμένος ἀπό τόν Μιχαήλ τόν Μέθυσο.
"Ἐχτισε πολλές ἐκκλησίες καὶ τίς στόλισε μέ εἰκόνες θαυμαστές
καὶ πρόσταξε νά ἴστορήσουνε ὄσες ζωγραφιές εἶχανε χαλάσει
πρίν ἀπ' αὐτόν οἱ εἰκονομάχοι, δπως στή φημισμένη ἐκκλησία
τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων." Ήτανε ἄνθρωπος μερακλής, ἀγαποῦσε
τίς τέχνες καὶ τά γράμματα, καὶ ἔξόν ἀπό τ' ἄλλα, ἐπιδόθηκε στή
μουσική κι ἐμελοποίησε πολλά τροπάρια. Ἀπό τούτη τήν ποι-
ητική φλέβα μετέδωσε καὶ στό γιό του Λέοντα, πού βασίλεψε
ὑστερ' ἀπό τόν πατέρα του, κι ἔγραψε τά Ἐωθινά, ἐκεῖνα τά
ἔξοχα ἄνθη τοῦ λόγου.

Μ' ἔναν λόγο, στάθηκε ἔνας ἄνθρωπος ἀξιαγάπητος, στολι-
σμένος μ' ὅλα τά χαρίσματα, κι ἂν δέ σκότωνε τόν Μιχαήλ, θά
ήτανε ὁ λαμπρότερος ἄρχοντας τῆς Νέας Ρώμης, δπως ὁ Τραγια-
νός στάθηκε ὁ λαμπρότερος αὐτοκράτορας τῆς Παλιᾶς Ρώμης.

(Ἀπό τό βιβλίο Φημισμένοι ἄντρες καὶ λησμονημένοι)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Tá τζιτζίκια

Ή Παναγιά τό πέλαγο
κρατοῦσε στήν ποδιά της
Τή Σίκινο τήν Ἀμοργό^{*}
καὶ τ' ἄλλα τά παιδιά της.

Ἄπο τήν ἄκρη τοῦ καιροῦ
καὶ πίσω ἀπ' τοὺς χειμῶνες
Ἄκουγα σφύριζε ἡ μπουρού*
κι ἔβγαιναν οἱ Γοργόνες

Κι ἐγώ μέσα στούς ἀχινούς
στίς γοῦβες στ' ἀρμυρίκια*
Σάν τούς παλιούς θαλασσινούς
ρωτοῦσα τά τζιτζίκια:

— Ἔ σεῖς τζιτζίκια μου ἄγγελοι
γειά σας κι ἡ ὥρα ἡ καλή
Ο βασιλιάς ὁ Ἡλιος ζεῖ;
κι ὅλ' ἀποκρίνονται μαζί:

— Ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ.

(Ἀπό τήν ποιητική συλλογή Tá ρῶ τοῦ ἔρωτα)

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Ἡ φυγή στήν Αἴγυπτο

ΤΑΝ ἡ δεύτερη νύχτα. Στούς Οὐρανούς, ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο, είχαν σβήσει οἱ ὅμνοι. Δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦνγες ἀγγελικές. Στίς ψυχές, πού είχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίς καμῆλες τους, οἱ βοσκοί γύρισαν στά μαντριά τους.

‘Ο Ἰωσήφ, πού είχε πάει γιά τήν ἀπογραφή, γύρισε κατάκοπος κι ἔγειρε δίπλα ἀπό τ’ ἄκακα βόδια, νά κοιμηθεῖ καί νά ξαποστάσει. Ἡ Μαριάμ, κουρασμένη ἀπ’ τήν ἔκσταση καί τήν εύτυχία, είναι ἀπό ώρα πολλή βυθισμένη στόν ὕπνο. Στ’ ἀπλωμένο της χέρι, ἀκουμπισμένο τ’ ὀλόξανθο βρέφος, κοιμᾶται μ’ εὐδαιμονίασμένα τά χείλη του ἀπ’ τό γάλα τό μητρικό. Φωτοστέφανο πλέκουν γύρω ἀπ’ τά μαλλάκια του τ’ ἄχυρα τῆς φάτνης.

Είναι ἡ δεύτερη νύχτα, κι ὁ οὐρανός ἀποσύρθηκε πίσω ἀπό πυκνά χειμωνιάτικα σύννεφα. Χρυσή πόρπη* ἀπόμεινε στό μανδύα του τό ἄστρο. Ἡ γῆ ἔμεινε μονάχη της μέ τή θεία ὑπόσχεση τῶν ἀγγέλων: «... Καί ἐπί γῆς εἰρήνη».

«Ναι, Κύριε, συλλογιέται δ’ Ἰωσήφ, ὅλη ἡ δόξα δική Σου. Σ’ ἐμᾶς ἡ εἰρήνη είναι ἀρκετή. Τά χαράματα θά κινήσουμε γιά τή Ναζαρέτ. Τό ἀργαστήρι είναι κλειστό τόσες μέρες. Τό κυπαρισσόξυλο καί τό κέδρο προσμένουν τό γλείφανο* καί τήν πλάνη.»

Κι ό τεχνίτης φέρνει μπροστά του τά έργα που μέλλουν νά γίνουν. Τό πρώτο πού πρέπει νά φτιάξει είναι μιά κούνια. Μιά κούνια άναλαφρη, πού τό πόδι της μάνας νά φτάνει νά τήν κρατεῖ σέ ρυθμό, καθώς θά δουλεύουν τά χέρια στό πλέξιμο ή στή ρόκα, τ' άτελειωτα χειμωνιάτικα βράδια. Μιά κούνια όλόγυρα στολισμένη μέ αγγέλους, πού ψάλλουν χορεύοντας. Κι έκει, στήν κορφή, έπάνω άπ' τό κεφάλι τοῦ βρέφους, ένα μεγάλο άστερι, πού τό παιδί θά χτυπᾶ τά χεράκια του και θά τό ζητᾶ γιά παιχνίδι.

Γλυκές, σάν τό μέλι, θά πέφτουν οι μέρες, κι άπ' τό μικρό μαραγκούδικο ό τεχνίτης θ' άκουει τό γέλιο της μάνας και τοῦ παιδιοῦ, και θά παίρνει καινούρια διάθεση γιά δουλειά. Ἡ μικρή του φαμίλια μεγάλωσε μ' ένα στόμα άκομα, κι ή μικρομάνα πρέπει νά τρώει καλά, γιά νά κάνει παχύ, μυρωδάτο γάλα.

Ναί, αύριο θά ξεκινήσουν άχάραγα. "Έχουν τόσο δρόμο, ώσπου νά φτάσουν στή Γαλιλαία. Τ' άμπελια νοτίστηκαν* άρκετά, θέλουν σκάψιμο. Τά χωράφια τά πότισαν οι βροχές. Είναι ώρα νά πέσει ό σπόρος στά σπλάχνα τους. Τά στάχυα θά βγούν καταπράσινα και μεστά* και τ' άγέρι θά κρούει*, μ' άόρατα δάχτυλα, πάνω τους, σάν σέ άρπα, τό θεῖο τραγούδι της εύτυχίας και της είρηνης." Έχει νά κόψει άκόμα και ξύλα γιά τό χειμώνα, πού άρχιζει στόν τόπο τους τό Γενάρη: Παλιές γερασμένες έλι-ές, πού θά τρίζουν στό τζάκι, μοσκοβιόλωντας.

"Η Μαριάμ, κουρασμένη άπό της μέρας τό μόχθο, θ' άποκοιμιέται νωρίς μαζί μέ τό γιό της, δύπως άπόψε, γαλήνια, γλυκά, κι δηλη ή έγνοια θά μένει γιά τόν καλό νοικοκύρη. "Οπως άπόψε! Μά είναι τόσο εύχαριστη ή έγνοια, άναλαφρη σάν πούπουλο. "Ονειρα γαλάζια γιά τό μωρό, πού θά ξεπετιέται σιγά σιγά, και θά γίνεται ἄνθρωπος σωστός, και θά κοιτά και θά λέει λογάκια: «πατέρα! μητέρα!».

"Η άχνα τῶν δυό βοδιῶν ζέστανε τριγύρω του τόν άέρα. Νύσταξε ό Ιωσήφ. Γλυκός σάν τό μέλι κατέβηκε ό υπνος στά μάτια του.

"Εξω άκούστηκαν κρότοι σπαθιῶν, χλιμιντρίσματα βιαστικῶν

άλογων, παραγγέλματα και βλαστήμιες μέσα στή νύχτα. Σπαθάριοι ἔτρεχαν στούς δρόμους τῆς Βηθλεέμ, μέριμφαίες* γυμνές, ματωμένες. Θρῆνοι ἀκούγονταν πίσω τους, φωνές, πού σοῦ ξέσκιζαν τήν καρδιά. Στό χωριό Ραμά ξεσηκώθηκε ἀτέλειωτο μοιρολόι, μέριμφαία τή μάνα Ραχήλ:

— Κρύψτε τά παιδιά σας, γυναῖκες. Ὁ φονιάς Ἡρώδης ζητᾶ τό αἷμα τους!

Δυό ἵσκιοι ξεχώρισαν: "Ενας ἄνδρας και μιά γυναίκα..

— Κρύψε στόν κόρφο σου τό παιδί! εἶπε ὁ ἄνδρας. Θήλαζέ το καθώς περπατάμε, μήν τύχει και κλάψει!

"Εριξαν μιά ματιά στό σκοτάδι, ἀκουσαν τίς κλαγγές* τῶν σπαθιῶν, πού ξεμάκραιναν. Κουκουλώθηκαν σέ δυό κάπες χοντρές και ξεκίνησαν μέρις στή νύχτα. Πέρα ἐσκουζε ἡ κουκουβάγια, σμίγοντας τό θρῆνο της μέρις τ' ἀνθρώπινο κλάμα. Σμάρια* λευκά περιστέρια πετοῦσαν συντροφιασμένα πρός τούς αἰθέρες. Τά σύννεφα ἄνοιγαν και τά τύλιγαν στά πυκνά τους πέπλα.

Δεκατέσσερις χιλιάδες λευκά περιστέρια ἀνέβηκαν ἐκείνη τή νύχτα στούς οὐρανούς.

— "Αγρια νύχτα! εἶπε ἡ γυναίκα, πού εἶχε στόν κόρφο της τό παιδί.

— Ναί πολὺ ἄγρια, εἶπε ὁ σύντροφός της. Μά μή φοβᾶσαι. Μᾶς προστατεύουν δυνάμεις ἀόρατες. Θά σοῦ πῶ τ' ὄνειρό μου σέ λίγο πού' θά περάσουμε τά σύνορα.

— Δέ φοβᾶμαι, εἶπε ἡ γυναίκα. Ὁ Κύριος εἶναι μαζί μας!

Περπάτησαν ὅλη τή νύχτα και τό ξημέρωμα βρέθηκαν ἔξω ἀπ' τήν περιοχή τοῦ Ἡρώδη. Ἡ ἔρημος ἀπλωνόταν μπροστά τους. Ὁ Ἰωσήφ τήν εἶδε μέρις δέος.

«Πῶς θά ζήσουμε;» πῆγε νά σκεφθεῖ. Μά ἀόρατα χείλη τοῦ ἔδωσαν τήν ἀπάντηση:

«Ο Θεός ἔθρεψε μέριμνα τούς πατέρες σας, κάποτε, στήν ἔρημο.»

— Πές μου τ' ὄνειρό σου! εἶπε ἡ γυναίκα, πού κάθισε νά ξεκουραστεῖ πρίν ἀρχίσει ἡ νέα πορεία.

— Μά δέν ξέρω ἂν ἥταν ὄνειρο ἡ πραγματικότητα, εἶπε ὁ σύν-

τροφός της. Δέν είναι εύκολο νά τό ξεχωρίσει κανένας αύτούς τους καιρούς, πού οι Ούρανοι ἔσμιξαν τόσο πολύ μέ τή γῆ.

— Πές μου τ' ὄραμά σου, διόρθωσε ή νέα γυναίκα.

Τό βρέφος χαμογελούσε στά χέρια της, χορτασμένο ἀπό γάλα καί ὑπνο.

— Γήινες φροντίδες μέ κρατοῦσαν ἄγρυπνο, ἀρχισε νά διηγιέται δ Ἰωσήφ. Σκεφτόμουνα τό ἐργαστήρι μου, τόσες μέρες κλειστό, τίς δουλειές μου πού ἔμειναν πίσω. Λογάριαζα κιόλας πώς τ' ὅργωμα κόπηκε στή μέση, τ' ἀμπέλια μας ἄσκαφτα. «Υστερα γλύκανε τή σκέψη μου μιά μικρή κούνια πού θά ἔκανα ἀπό μυρωδάτο κυπαρισσόξυλο καί θά σκάλιζα ἐπάνω της μάγους καί βοσκούς κι ἔνα ἄστρο, πού γύρω του θά χόρευαν οι ἄγγελοι. Κι ἄξαφνα τόν εἰδα μπροστά μου τόν ἔνα, τόν γνώριμο ἄγγελο μέ τίς ἀσπρες μακριές φτερούγες. «Πάρε τό παιδί καί τή μητέρα του, μοῦ εἶπε, καί φύγετε γιά τήν Αἴγυπτο. Ὁ βασιλιάς ψάχνει νά τό βρεῖ, γιά νά τό σκοτώσει.» Γήινες ἤταν οι ἔγνοιες μου. Μά δ Κύριος ἀγρυπνούσε κι ἔστειλε τόν ἄγγελο, νά μέ ξαναφέρει στό δρόμο Του. Ἡταν ἐκεῖνος δ ἵδιος πού μοῦ φανέρωσε τότε πώς θά γεννοῦσες τό Γιό τοῦ Θεοῦ.

— Στήν Αἴγυπτο; ρώτησε ή μητέρα. Είναι μακριά; Ξέρουμε νά πᾶμε;

— Δέ ρώτησα τίποτα, εἶπε δ Ἰωσήφ. Ἐκεῖνος πού στέλνει τό μήνυμα, ξέρει τά πάντα. «Ἄς δόδηγήσει τά βήματά μας.

Δέν εἶπε τίποτα ή Μαριάμ. Ἡ ψυχή της ἤταν γεμάτη ἀπό πίστη. Μῆνες τώρα ζοῦσε τό θαῦμα: «Ἴδού ή δούλη τοῦ Κυρίου, γένοιτο μοι κατά τό ρήμα Σου!»

Σηκώθηκαν καί, κρατώντας δ ἔνας τό χέρι τοῦ ἄλλου, κίνησαν μέσα ἀπό τήν ἔρημο γιά τή χώρα τοῦ Νείλου. Μά δ Ἰωσήφ κι ή Μαρία δέν ἤξεραν πώς μαζί τους είχαν κινήσει, ἐκείνη τή χαραυγή, κι ὅλα τά λουλούδια τῆς γῆς κι ὅλα τά πουλιά τοῦ παραδείσου.

Ναι! Ἀμμος φανόταν στό μάκρος, γκρίζα, μονότονη ἀμμος, πού τή στροβίλιζε δ ἀνεμος καί τήν ἔστηνε πότε πότε σ' ἀμμόλοφους. Μά ή ἀμμος ἔμενε πάντα μπροστά τους καί πίσω τους.

Ἐκεῖ πού πατοῦσαν τά πόδια τους, φύτρωναν λουλούδια, χορτάριαζε ἡ ἔρημος καί γινόταν περβόλι.

Στάξαντα* στέκονταν τά θεριά τῆς ἔρημου, μά δέν οὕριαζαν πεινασμένα. Εἶχαν στήν εκφρασή τους τήν ἡμεράδα προβάτων, καθώς κοίταζαν τό ζευγάρι, πού ἔφερνε, στήν καρδιά τῆς ἔρημου, τήν ἄνοιξη.

Ο Ἰωσήφ ἔβλεπε τήν ἄμμο ν' ἀλλάζει μορφή καί τήν ἔρημο νά μακραίνει.

«Παράξενο, συλλογιόταν. Εἶχα ἀκούσει πώς κάποτε, μέσα στή δίψα τους, οἱ ταξιδιῶτες τῆς ἔρημου παθαίνουν τέτοιες ψευδαισθήσεις καί βλέπουν μπροστά τους δάσεις, πού δέν τίς φτάνουν ποτέ, γιατί δέν ὑπάρχουν στ' ἀλήθεια. Μά ἐδῶ γίνεται τό ἀντίθετο. Ἡ ἄμμος εἶναι ἡ ψευδαίσθηση, κι εἶναι ἀτέλειωτη δαση ἡ πλάση γιά μᾶς.»

Υστερα θυμήθηκε ποιούς συνόδευε στό ταξίδι, τίνος παιδιού ἥταν προστάτης καί δέν ἀπόρησε πιά γιά τίποτα.

Οπου κάθονταν νά ξεκουραστοῦν, χουρμαδιές ξεδίπλωναν τίς ψηλές βεντάλιες τους κι ἄνοιγαν τήν καρδιά τους, προσφέροντας μελωμένους καρπούς. Κάτω ἀπό πυκνές μπανανιές, ἀνάβρυζαν πηγές δροσερές. Τά πουλιά κελαηδοῦσαν στά κλώνια μέλιγγελικές μελωδίες.

Τό καραβάνι τῶν τριῶν μάγων ταξίδευε, μέρες τώρα, στήν ἔρημο. «Ομως είχε δλότελα ξεστρατίσει. Ο Μελχιώρ τό ἔβλεπε τίς νύχτες ἀπό τ' ἄστρα πώς ὅδευαν* κατά τό νοτιά.

— Λές καί δέν δόηγοῦμε ἐμεῖς τίς καμῆλες, εἴπε στούς δυό του συντρόφους. Κινήσαμε γιά τό γυρισμό στήν Περσία κι δρόμος σέ λίγο μᾶς βγάζει στήν Αἴγυπτο.

— Καλύτερα! είπε δ Γάσπαρ. Ἡ χώρα τοῦ Νείλου εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μυστηρίου. Ἐκεῖ θά σπουδάσουμε πιό βαθιά τή σοφία.

— Ω, ποιά σοφία μπορεῖ νά σταθεῖ μπροστά στήν ἀλήθεια πού ἔλαμψε μές στό σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ. Δέ θά πρεπε νά μακρύνουμε ἀπό τή γῆ τούτη πού γέννησε τό Σωτήρα, είπε δ Βαλτάσαρ.

— Θά γυρίσουμε σύντομα, είπε δ Γάσπαρ. Σάν θά ρθει ἡ ὥρα τῆς

δόξας Του, θά βρεθούμε κοντά Του νά Τοῦ προσφέρουμε τό
βαρύτιμο στέμμα τοῦ Βασιλιᾶ...

—...ή ν' ἀλείψουμε μέ τή σμύρνα τό σῶμα Του μέσα σ' ἐναν τάφο!
πρόσθεσε ό Βαλτάσαρ.

—Οποιος γεννήθηκε, θά πεθάνει, ἀπάντησε ό Μελχιώρ. Μά
πίσω ἀπ' τό θάνατο, είναι ή ζωή, κι Ἐκεῖνος ἡρθε νά τό διδάξει
στούς ἀνθρώπους. "Ας δοξάσουμε, λοιπόν, τό Θεό, πού μᾶς
ἔστειλε νά προσφέρουμε πρῶτοι θυμίαμα στό Σωτῆρα τοῦ κό-
σμου.

Αὐτά κουβέντιαζαν οἱ σοφοί ἀστρολόγοι, ὅταν ἀντίκρισαν
μιά ὀλόδροση ὄσηση μέ πυκνές χουρμαδιές. Οἱ καμῆλες, πού μέ
τό ἔνστικτο μυρίζονταν τό νερό καὶ τόν ἵσκιο ἀπό μίλια μακριά,
τράβηξαν κατά κεῖ βιαστικές.

— Δυό ταξιδιῶτες, εἶπε ό Βαλτάσαρ. "Ενας ἄνδρας καὶ μιά γυ-
ναίκα πού ἔχει στήν ἀγκαλιά της μωρό. Ταξιδεύουν χωρίς καρα-
βάνι... Θά 'χουν χάσει τό δρόμο τους, φαίνεται. Πάμε νά τούς
δώσουμε βοήθεια!

— Ναί, πᾶμε! εἶπαν κι οἱ ἄλλοι. "Έχουμε καμῆλες καὶ γιά τούς
δυό τους.

— Γρήγορα, γιατί ξεκίνησαν... Δέν προφταίνουμε! εἶπε ό Μελ-
χιώρ.

Πραγματικά, οἱ δυό ὄδοιπόροι, πού εἶχαν ξεκουραστεῖ ἀρκε-
τά, συνέχιζαν τήν πορεία τους. Ἡ γυναίκα κρατοῦσε τό Βρέφος
στήν ἀγκαλιά της. Ὁ ἄνδρας, πού ἔσκυβε ἀπό τό βάρος τῆς
κούρασης καὶ τῶν χρόνων, ἀκουμποῦσε σ' ἑνα ραβδί.

"Ἐτρεξαν πίσω τους οἱ τρεῖς μάγοι, μά ἄξαφνα στάθηκαν σάν
μαρμαρωμένοι. "Ο, τι εἶδαν τά μάτια τους ξεπερνοῦσε τή φαντα-
σία. Ἡ ὄσηση μέ τίς χουρμαδιές περπατοῦσε μαζί μέ τούς ὄδοι-
πόρους. Οἱ πηγές πού ὅλο στέρευαν πίσω τους, ἀνάβρυζαν
ἀσταμάτητα κάτω ἀπό τά πέλματά τους. Τά κρυσταλλένια νερά
τους κυλοῦσαν κατά τή χώρα τοῦ Νείλου, χαράζοντας ἀσημένιο
τό δρόμο. Τά δέντρα καὶ τά φυτά, τά λουλούδια κι ή χλόη συνό-
δευαν τούς δυό ὄδοιπόρους, καὶ στόν αἰθέρα τά χελιδόνια κι οἱ
γερανοί ταξίδευαν μαζί τους.

Πίσω τους ἔμενε πάντα ἡ ἄμμος, ἡ γκρίζα μονότονη ἄμμος,
πού τῇ στροβίλιζε ὁ ἄνεμος καὶ τῇ σώριαζε σέ ἀμμόλοφους.

Καὶ τότε, οἱ μάγοι κατάλαβαν ποιοί ἡταν οἱ δυό ὁδοιπόροι
πού, φεύγοντας τῇ σφαγή, πήγαιναν τὸ Βρέφος στὴ χώρα τοῦ
Νείλου. Γονάτισαν ἐκεῖ στήν ἄμμο, πού λίγο πρίν εἶχε βγάλει
λουλούδια.

— Δόξα Σοι, Κύριε, εἰπαν, πού βρήκαμε τό δρόμο Σου ξανά.

Κι ἀκολούθησαν πίσω ἀπ' τὴν κινούμενη δαση, πού σιγά
σιγά τούς ἐτύλιξε μέσα στή δροσιά της.

(Από τό βιβλίο Τό λάλημα τῆς καμπάνας)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

‘Ο πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ

Βρισκόμαστε στό 1292. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ Μοριᾶ κατέχεται από τούς Φράγκους. Καί μόνο ὁ Μυτζηθρᾶς, ὁ σημερινός Μυστράς, βρίσκεται στά χέρια τῶν Ἑλλήνων. — “Ἐνας νεαρός Ἐλλήνας, ὁ Νικηφόρος Σγουρός, ἀναγκάζεται νά φύγει κρυφά ἀπ’ τό φραγκοκρατούμενο Ναύπλιο καὶ νά πάει στό Μυστρά, γιά νά ζητήσει προστασία κοντά σέ ἓνα συγγενή του, τό μεγάλο ἄρχοντα Σγουρομάλλη, πού δῆμος ποτέ του δέν ἔχει δεῖ. Ὁ νεαρός, ὅστερα ἀπό περιπέτειες καὶ κινδύνους, φτάνει στό Μυστρά, ἀλλά κι ἐκεῖ τόν περιμένουν πολλές καινούριες δυσκολίες, πού τελικά τίς ύπερνικᾶ. — Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ περιγράφει τήν πρώτη μέρα τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ στό Μυστρά.

ZΗΜΕΡΩΝΕ γιορτή μεγάλη, τῶν Ταξιαρχῶν. Πάνω στό βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ καὶ κάτω σ' ὅλη τήν ἔκταση τοῦ κάμπου, σήμαντρα* σκόρπια γλυκολαλοῦσαν ἀπό τόν ὅρθρο. Μέ τούς ἀτμούς τῆς καταχνιᾶς, ἡ θύμιση τῆς χτεσινῆς βροχῆς ἔσβησε στίς ἱριδιστεῖς* ἀχτίδες τοῦ καινούριου ἥλιου. Κι ἀπ' ὅλους τούς δρόμους πού κλαδώνονται σάν ἀσπρες φλέβες στό λάσιο* στήθος τοῦ μεγάλου κάμπου καβαλαραῖοι καὶ πεζοί, χωριάτες, ἄρχοντες, λαϊκοί, ἴερωμένοι, π. 200. οχ. παξιδεύανε τραβώντας ἄλλοι κατά τήν ἀβρή Λακρεμονία, τή γερμένην ἐρωτιάρικα στό πλευρό τοῦ λυ-

γεροῦ Εύρωτα, κι ἄλλοι πρός τὸν ἀδρό κι ὅρθιο βράχο τοῦ Μυτήθηρᾶ.

Τά σπίτια ἡτανε χτισμένα στὴν προσηλιακή, τὴν ἡμερότερη πλαγιά τοῦ βουνοῦ, ἀντὶ τῶν πού ἀντικρίζει τὸν κάμπο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν τίς γιορτάδες γιά νά ἐκκλησιαστοῦν στὸ Μυτζηθρά μαζὶ μὲ τὴν Κεφαλή* καὶ τοὺς ὁφικιαλίους.* Καβαλικεμένες γυναίκεια, σὲ μοῦλες ἀσημοκούδουνες, οἵ ἀρχόντισσες σκαρφάλωναν ἀπό τὰ φιδωτά στενορύμια, τὰ πλακοστρωμένα καὶ σκαλωτά, ἐνῶ ἀπό ψηλά, τὰ βούκινα* καὶ τὰ σαλπίγγια χαιρέτιζαν τὴν ἔξοδο τοῦ στρατηγοῦ. Ἡταν ἡ στιγμή πού ἔβγαινε ἀπό τὸ Διοικητήριο μέ τὴν πλουμιστή του ἀκολουθία, καὶ τραβοῦσε ἀργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατά τὴν ἐκκλησιά.

Χωμένος στὸν ὄχλο πού παραμέριζε βιαστικά, ὁ νέος μέ τὴν πολεμική ἔξάρτυση, τόσο παράταιρος ἀνάμεσα στὸ φτωχοντυμένο πλῆθος, στάθηκε νά κοιτάξει, μέ περιέργεια. Οἱ στρατιῶτες προπορεύονταν σέ δυό στοίχους, κρατώντας τὰ κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρύ. Στὸν πλακόστρωτο δρόμο, τὸν κλεισμένο ζερβόδεξα, ἀπό πελεκητούς βράχους ἔνα μπόι ψηλούς, τὰ βήματα κι οἱ ἀρματωσιές κροτάλιζαν σάν χείμαρρος ἀπό μπακίρι. Πίσω, στὴν ἀγκωνή τοῦ δρόμου πού φιδολύγιζε κατηφορίζοντας, ἡ συνοδεία πρόβαλε λάμποντας ἀπό μάλαμα, ἀσήμι καὶ μετάξι.

Ποτέ του ὥς τώρα δέ ξένος δέν εἶχε τύχει σέ τέτοιο θέαμα. Ἡ φορεσιά του τὸν ἔδειχνε ἀρχοντόπουλο, δύμως οἱ τρόποι κι ἡ θωριά του εἶχανε κάτι τό ἀγριωπό κι ἀτίθασο. Ἐπαψε νά σκουντάει τοὺς διπλανούς του, δρθώθηκε στά νύχια καὶ κοίταξε.

Πέρασε πρῶτος δέ στρατηγός, ντυμένος σέ σκαραμάγκι* ὀλομέταξο, ὑφασμα πού κυλοῦσε ὑγρό πάνω στὸ νευρωμένο κορμί του κι ἔριχνε ἀντιφεγγίες φιλντισένιες. Οἱ χαμηλόφωνες κουβέντες τοῦ ὄχλου κυλοῦσαν ζευγαρωτά μέ τὴ διαδρομή του, μελισσολόι βουερό. Οἱ ἄλλοι ὁφικιαλίοι ἔρχονταν τό κατόπι, κι αὐτούς τό πλῆθος τοὺς ὀνομάτιζε ἔναν ἔνα. Ὁ πρωινός ἥλιος

πιτσίλιζε μέ λαμπαδιάσματα φευγαλέα τό βαρύτιμο ρυάκι. Τό
ξένο ἀρχοντόπουλο ἔσκυψε στό διπλανό του και ρώτησε:

— Ποιός εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

‘Ο ἄνθρωπος τόν κοίταξε ἀπορημένος.

— Ὁ ἀρχοντάς Σγουρομάλλης; Ἡ ἐνδοξότητά του πέρασε. Νά,
ἐκεῖ κοντά στήν Κεφαλή πηγαίνει...

‘Ακολούθησε μέ τά μάτια τή διεύθυνση τοῦ χεριοῦ κι εἶδε,
ψηλότερα ἀπό τ’ ἄλλα τά κεφάλια, ἔναν ἄντρα πού πορευόταν
ἀργοπερπάτητος. Φοροῦσε κωνικό σκιάδι* βυσσινί, καὶ τά μαλ-
λιά του, πηχτά, κορακάτα, στρουφίζαντας γυαλίζοντας πάνω στόν
ἄσπρο σβέρκο. Χίμηξε τό παιδάριο ἀνάμεσα στό πλῆθος,
ἄνοιξε δρόμο μέ τούς ἀγκῶνες, πάλεψε, καὶ τέλος ἔφτασε στό
ūψος τοῦ ἀρχοντα, πάνω πού δ στρατηγός κι οἱ πρῶτοι τῆς
ἀκολουθίας μπαίνανται στήν ἐκκλησιά. Ἡ σκοτεινή πύλη χώνευε
τά χρώματα, τά μέταλλα, τίς φωτιές ἀπό τά πετράδια. Μαζί¹
κατάπιε καὶ τόν πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος ἀπό τήν δρμή
του δ ξένος, ἥρθε νά πέσει πάνω στό ζυγό τῆς φρουρᾶς.
‘Εσπρωξε δυό στρατιώτες, πάσχισε νά περάσει. Ἀμίλητοι ἐκεῖ-
νοι, ζυγώσανται τό ἔνα μέ τ’ ἄλλο τά θωρακισμένα κορμιά τους,
καὶ τόν ξαποστείλανται πίσω.

— ‘Αφῆστε με... ἀφῆστε με! ἔκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας μέ
τίς παλάμες τά φοιλιδωτά* λωρίκια*τους.

— Πίσω!

‘Αρπάχτηκε ἀπό τά τουφία* τοῦ στρατιώτη καὶ τόν χτύπησε
μέ τό γόνατο στά νεφρά. Τό πλῆθος πού εἶχε παραμερίσει γιά
μιά στιγμή ἀνήσυχο, βάλθηκε νά γελάει.

— Ποιός εἶν ‘αύτός δ παλαβός; ρωτάει ἔνας πένταρχος ζυγώνον-
τας ἀγριεμένος.

‘Η ἀκολουθία ὅλο καὶ καταχωνιαζόταν στή σκοτεινή πύλη.
Κλείνοντας τήν παράταξη, οἱ ἀρχόντισσες ἀνεβαίνανται τώρα τά
σκαλοπάτια, μέ σούσουρα ἀπό μεταξωτά. Ἀχνιστή, γλυκερή
μυρωδιά ἀπό λιβάνι καὶ ζεστό κερί ξέφευγε, ἀνακλαδιζόταν
στόν κρυστάλλινο ἀέρα τοῦ πρωινοῦ ἀπόβροχου.

— Χμ! εἶναι ὁ κακοκέφαλος ἐκεῖνος πού παρουσιάστηκε τά ξη-

μερώματα στό παλάτι σώνει καί καλά νά ίδει τήν Κεφαλή, παρατήρησε ό πένταρχος κοιτάζοντας τόν άνησυχο νέο. Τραβήξου πέρα, παλικάρι μου, καί κάθισε φρόνιμα, μή βάλω νά σέ μαστιγώσουν.

— Είναι άνάγκη νά ίδω τήν Κεφαλή ! φώναξε ό νέος παλεύοντας πάντα πίσω ἀπό τίς ράχες τῶν φρουρῶν. "Έχω νά τοῦ πῶ κάτι βιαστικό καί σπουδαῖο!

— Κι ἐγώ τό καλό πού σου θέλω νά καθίσεις φρόνιμα. "Έχουμε στό παλάτι βούρδουλες ἵσια ἵσια στά μέτρα σου.

Γέλασαν οἱ κοντινοὶ πολίτες, γέλασαν κι οἱ στρατιῶτες. Τό παιδάριο πρόβαλε τό πρόσωπό του ἀνάμεσα στούς ὅμοιους πού τόν ἔσπρωχναν πίσω.

— Τότε ἀφῆστε με τουλάχιστο νά τό πῶ στό θεῖο μου, ἔκανε.

— Καί δέν τό λές καί στόν παππού σου! Έμᾶς νά ξεφορτωθεῖς.

Φουντώσανε βροντερά τά γέλια. Ό νέος ἄναψε ἀπό ντροπή καί λύσσα.

— Στό θεῖο μου τόν Σγουρομάλλη ! φώναξε.

— "Ελα, ἔλα ! εἰσαι γιά τά σίδερα, τό βλέπω, ἔκανε ό πένταρχος Σπρῶχτε τον πίσω, νά ξεμπερδεύουμε.

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν κατά τό Σγουρό, τόν ἄρπαξαν ἀπό τίς μασχάλες. Τήν ἴδια ὅμως στιγμή, στριγκλιές γυναίκειες ξεσπασαν στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ δρόμου, ποδοβολητό ἀλόγου ἀκούστηκε σύνταχα νά ζυγώνει, τό πλῆθος ἀναστατώθηκε, πισωπλάτισε, κι ἔνας καβαλάρης, πατώντας μέσα στό σωρό, ἥρθε νά πεζέψει μπροστά στά σκαλοπάτια.

"Ητανε τουρμάρχης.* Πήδηξε ἀπό τ' ἄλογο καί μπήκε στήν ἐκκλησιά. Οἱ ἀξιωματικοί πού στέκονταν ἀπ' ἔξω, ζώσανε τήν πύλη κοιτάζοντας μέσα μέ περιέργεια· οἱ δυό στρατιῶτες παράτησαν τό Σγουρό. Στό πλακόστρωτο τοῦ σολέα, ἀκούστηκε βιαστικό σούρσιμο ἀπό τά πόδια, ό κόσμος παραμέρισε κι δλοι εἰδαν τό στρατηγό νά βγαίνει μέ βήματα μεγάλα, νά πηδάει στ' ἄλογο τοῦ τουρμάρχη καί νά ξαμολιέται τόν κατήφορο. Πέντε ἔξι ἀξιωματικοί ἀνώτεροι, τόν ἀκολουθούσαν καλπάζοντας ἀπό κοντά.

Στήν ἀναταραχή τοῦ κόσμου, ἀνακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι καὶ χωριάτες, λαϊκοί καὶ ἄρχοντες. Ἀπό τοὺς δόφικιάλιους τῆς ἀκολουθίας λιγοστοί μείνανε στήν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι πήρανε τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τὴν Κεφαλή. Μπροστά στὰ σκαλοπάτια γινόταν μιά μικρή σύναξη γύρω στό Σγουρό, πού χειρονομοῦσε καὶ φώναζε:

— Δέ σᾶς τό 'λεγα ἐγώ; Δέ σᾶς τό 'λεγα;...

‘Ο πένταρχος ἤρθε κοντά καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί ξέρεις ἐσύ;

Οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες βγαίνανε ἀπό τὴν ἐκκλησιά κι ὁ κόσμος τοὺς ἔκανε τόπο. Ἀνάμεσά τους ἔνας ἄντρας ψηλός, μελαχρινός, ντυμένος μὲ χρυσοκόκκινο σκαραμάγκι, στάθηκε μιά στιγμή ἀτάραχός γιά νά φορέσει τό κλαπωτό του σκιάδι. Τά μάτια του, τά μαῦρα καὶ γυαλιστερά, πού σεργιάνισαν μηχανικά τὸν ὄχλο, εἶχανε μιάν ἀδιόρατη ἀχτίδα εἰρωνείας. Μαλλιά καὶ γένι μαῦρα, λουσάτα, πλαισίωναν τ' ὠραῖο του πρόσωπο.

— ‘Ο ἄρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αὐτί τοῦ Νικηφόρου ὁ πένταρχος, σάν γιά νά τοῦ φανεῖ τώρα ἀρεστός.

‘Ο πρωτοστράτορας* τοῦ Μυτζηθρᾶ ὅρθωσε τό κεφάλι του καὶ κοίταξε πάλι τό συναγμένο πλῆθος. Τά μάτια του, πού στραφτάλιζαν ὑγρά καὶ μαῦρα, δέ στέκονταν πουθενά, κυλούσαν ἀδιάφορα πάνω ἀπό τά κεφάλια. Τό χεῖλος του ἀνασηκώθηκε ξεσκεπάζοντας ἀσπρα μυγδαλωτά δόντια. Καί τό ἄφωνο τοῦτο χαμόγελο, ἔδωσε στό πρόσωπό του κάτι ἀπάνθρωπο [...] Σήκωσε τό δεξί του, πού κρατοῦσε μικρό σκῆπτρο μέ κόμπους ἀσημένιους, σύμβολο τῆς ἔξουσίας καὶ τοῦ τίτλου του, κι ἔγνεψε νά παραμερίσουν τὸν ὄχλο γιά νά περάσει.

Μαζί μέ τοὺς ἄλλους κι ὁ Σγουρός βρέθηκε κολλημένος πάνω σέ μιά ξερολιθιά, ἀνήμπορος νά σαλέψει χέρι ἢ πόδι. Μέσα στό σύννεφο τῆς χλαλοής πού σηκώθηκε, ξεφωνητά, βογκητό, βουή τῆς ποδοπατημένης πλέμπας,* ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης κατέβηκε ἀργά τά μαρμάρινα σκαλοπάτια, ἔστριψε τόν κατήφορο κι ἔφυγε ἀκολουθημένος ἀπό τέσσερους δόφικιάλιους καὶ τρεῖς νεαρές ἄρχοντισσες.

”Οταν ό λαός μπόρεσε πάλι ν’ άπλωθει καί νά ξανασάνει, ό πένταρχος σίμωσε τό Σγουρό.

— Άκολούθα τον, είπε δείχνοντας τήν άγκωνή τοῦ δρόμου, όπου είχε στρίψει ό πρωτοστράτορας. Πρόσεχε όμως!... Δέν είναι πάντα φρόνιμο νά τόν ζυγώνεις...

Τόν άκολούθησε. Στά πολυδαίδαλα στενορύμια είχε κιόλας χάσει τ’ άχνάρια του. Μιά δυό φορές τό μάτι του πρόλαβε τήν έπισημη συντροφιά πού χανόταν, γοργή κι άερινη, σέ μιά στροφή τοῦ δρόμου. Οι κυράδες σηκώνανε στά δυό δάχτυλα τά μακριά τους τά φουστάνια καί, τεντώνοντας μπροστά τούς ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σάν πουλακίδες. Οι αντρες βαδίζανε σοβαροί κι άμιλητοι. Ό αρχοντας Σγουρομάλλης όμως προπορευόταν λίγο, κι ό Νικηφόρος, δίχως νά βλέπει τό πρόσωπό του, τό φανταζότανε νά έχει στά χείλη τό ίδιο έκεινο είρωνικό χαμόγελο.

Μάντεψε τήν κατεύθυνσή τους άπό τους διαβάτες πού έβρισκε κάθε τόσο σταματημένους νά κοιτάζουν τή λαμπρή συντροφιά. Ό πρωτοστράτορας είχε άκολουθήσει διαφορετικό δρόμο άπό τήν Κεφαλή, δέν πήγαινε στό Διουκητήριο. «Σπίτι του πάει» είπε μέ τό νοῦ του ό Σγουρός. Κι άληθινά, σέ λίγο σταμάτησε κι αυτός μπροστά σ’ ένα μικρό άρχοντικό. Ήταν δίπατο, έρημικό, χτισμένο σέ πλαγιά ήμερη, μέ περιβόλι πίσωθε του. Δυό κυπαρίσσια, ξεπερνώντας τήν κόκκινη σκεπή, σαίτευαν τόν ούρανό μέ χάρη. Στή θολωτή πύλη φύλαγε σκοπός.

Ρώτησε άν είναι τοῦτο τό σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα.

— Αύτό είναι, άποκριθηκε άφού τόν κοίταξε πρῶτα, ύποψιασμένος, ό στρατιώτης.

— Άκολούθησα τήν ένδοξότητά του άπό τήν έκκλησιά, πρέπει νά τόν ίδω στή στιγμή.

— Δέ μπορεῖς.

— Είναι άνάγκη, μεγάλη άνάγκη!

— Δέ μπορεῖς, ξανάπε ό σκοπός ξερά καί συνέχισε τίς κανονικές του βόλτες μπροστά στήν πύλη.

”Άλλο πάλι έμποδιο. Κάτι σάν μοιρολατρεία χαυνωτική, σάν

ἀποθάρρυνση ἄγνωστη ἵσαμε τώρα στό φυσικό του, ἀρχιζε νά διανεύει* στήν ψυχή του νέου. Κοίταζε τό πήγαιν' ἔλα τοῦ σκοποῦ κι ἀναρωτιότανε μήπως στ' ἀλήθεια· ἡταν γραφτό νά ξεκινήσει ἀπό τ' Ἀνάπλι καὶ νά κουβαληθεῖ στό Μυτζηθρά γιά νά μήν κατορθώσει τίποτα στά τελευταῖα. Εἶναι λοιπόν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νά μιλήσει κανένας στούς ἄρχοντες τῆς Ρωμανίας; Ἡ σκέψη αὐτή τὸν ἔβαλε σ' ἀπορία ἐκνευριστική, τοῦ κέντριζε κιολας τὴν ἀγανάχτηση. Ἡ παρέμβαση τοῦ σκοποῦ ἤρθε πάνω στήν ὥρα:

— Τραβήξου πέρα!

Λέες καὶ τοῦ 'δινε ἔνα χαστούκι ἡ βάναυση τούτη φωνή.

— Ἐγώ νά τραβηχτῶ πέρα ἡ ἐσύ; ἔκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος ἀπό τὸ κακό του.

— Ἐλα, ἔλα! τά χώρατά νά λείπουν...

Καὶ λέγοντας ὁ στρατιώτης, χαμήλωσε ἀπειλητικά τή λόγχη του.

Τότε τό παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοί εἰσαστε σεῖς, μωρέ, πού ὅλο λογχίζετε τόν κόσμο! Ποιοί εἰσαστε σεῖς πού τόν μαστιγώνετε, τόν ποδοπατᾶτε μέ τά φαριά σας; Ρωμιοί ἡ Μπαριμπερίνοι; Οἱ Φράγκοι ἀφεντάδες, ἐσεῖς ἀφεντάδες, ὄλοι οἱ σπαθοφόροι τῆς πλάστης ἀφεντάδες, καὶ μονάχα ἡ πλέμπα σκλάβα, ὁ λαός τῶν Χριστιανῶν. Ἀνάθεμα!...

Οἱ σκηνές τῆς ἐκκλησιᾶς, τό ποδοπάτημα τοῦ ὄχλου ἀπό τό στρατό, τά ἐμπόδια κι ἡ καταφρόνια πού ἔβρισκε σέ κάθε του βῆμα, τοῦ είχαν ἀνάψει ἀπό ὥρα τά αἷματα. Κι είχε ἔρθει ἐδῶ στό Μυτζηθρά ὁρμηνεμένος ἀπό τή βάγια* του πώς πάει νά πατήσει τέλος μιά γωνιά γῆς λεύτερης. Χρόνια δλάκερα κανάκιζε* κι ἀνάθρεφε τό γλυκό τοῦτο ὄνειρό του. Ἀρπαξε τό κοντάρι τοῦ στρατιώτη, τό τράβήξε ἀπότομα καὶ βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως νά καταλάβει πῶς, στά χέρια.

Τήν ἴδια στιγμή ἔνα γελάκι σκαστό, γυναίκειο, κατρακύλησε ἀπό πάνω. Σαστισμένος ὁ Σγουρός παράτησε τό σκοπό καὶ σήκωσε τά μάτια του. Στό πέτρινο ταβλάτο,* μιά νεαρή ἀρχόντισσα ἡταν σκυμμένη καὶ τόν κοίταζε. Ἀνασήκωσε τό κορμί της, κάτι

είπε πρός τά μέσα, κι υστερα ἔσκυψε πάλι καί κοίταξε ξεκαρδι-
σμένη τό νεαρό ταραζία του δρόμου. Μέ τό ἐλαφρό μαντίλι που
κρεμόταν ἀπό τά δάχτυλά της, τοῦ ἔγνεψε.

— Τί θέλει τ' ἀρχοντόπουλο;

‘Ο Σγουρός ἔσιαξε τά ροῦχα του,

— Κυρά μου, λέει χαιρετώντας μ' ἀδέξια χάρη, κατά τή μόδα
τῶν Φράγκων, ζητῶ νά ίδω τό θεῖο μου.

— Ζήτησε νά ίδει τόν ἐνδοξότατο, ἔξήγησε κι ό σκοπός, κι
ἐπειδή του εἶπα...

‘Η ἀρχόντισσα σήκωσε προσταχτικά τό χέρι της, ό σκοπός
κόπηκε μέ τή μιλιά στό στόμα. “Ενα δυό ἀντρίκεια κεφάλια, πού
σκύψανε ἀπό τό ταβλάτο, κοιτάξανε κάτω αὐστηρά καί τραβή-
χτηκαν πάλι.

— Τό θεῖο σου εἶπες πώς ζητᾶς, ἀγόρι μου; ρώτησε ἡ νεαρή
κυρά καί τά σχιστά της μάτια ἔλαμψαν ἀπό πνιγμένο γέλιο.

— Ναί κυρά μου, τό θεῖο μου τόν πρωτοστράτορα!

Μιά φωνή ἀντρίκεια, βαριά, ἀκούστηκε ἀπό πάνω νά μαλώ-
νει χαμηλόφωνα τήν κυρά. “Ομως ἐκείνη γύρισε κατά μέσα,
ἄνοιξε τά χέρια της κι ἔκανε σκασμένη στά γέλια:

— Ἀφοῦ εἶναι ό ἀνιψιός μας!...

“Ἐπειτα ό Σγουρός τήν ἔχασε ἀπό τά μάτια του.

Στάθηκε μέ τήν καρδιά ἀναφτερωμένη ἀπό ἐλπίδες νά προσ-
μένει. «‘Ο ἀνιψιός μας!... Λοιπόν ἡ ὄμορφη τούτη κυρά εἶναι
θειά του. Ἐπιτέλους νά κάτι πού τοῦ ἐρχόταν δεξιά, κάτι πού
μποροῦσε νά τοῦ βαλσαμώσει τίς ἀμέτρητες λαβωματιές τοῦ φι-
λότιμου. “Ενας δοῦλος ἀνοίγει τή στιγμή τούτη τήν πόρτα του
δρόμου καί τόν καλεῖ νά ’ρθει κοντά. “Έχει σπανό, ψόφιο καί
κίτρινο μοντρό ευνούχον. Καθώς τό παιδάριο κάνει νά δρασκε-
λίσει τό κατώφλι, ἔνα κίτρινο, σταφιδιασμένο χέρι ἀκουμπάει
πάνω στό στήθος του.

— Ή ἐνδοξότητά του, λέει ό εὐνοῦχος μέ ψιλή, οὐδέτερη φωνή,
δέν μπορεῖ νά σέ δεχτεῖ. “Έχει μεγάλη ἀπασχόληση τή στιγμή
τούτη, μέ τά σκυλιά του...

Σήκωσε τά μάτια σαστισμένος ό Σγουρός. Τόν κοροϊδεύανε;

μελαγχολική

”Ομως τά μάτια τοῦ δούλου τόν κοίταζαν μέ τη μελαγχολική σοβαρότητα πού ἔχουν οἱ ἡλίθιοι.

— Σύρε καὶ πές του πώς εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νά τόν ἰδῶ. Πές του ἀκόμα πώς εἶμαι συγγενῆς του, ἀνιψιός ἀπό τ' Ἀνάπλι. Νικηφόρος Σγουρός λέγομαι. Τ' ὅνομα τοῦτο κάτι θά τοῦ θυμίσει. ”Αντε, καὶ νά! δᾶσ’ του καὶ τοῦτο δᾶ, γιά νά βεβαιωθεῖ.

”Εβγαλε τό δαχτυλίδι ἀπό τό χέρι του, τό δαχτυλίδι πού τοῦ εἶχε ἀφήσει ἡ μάνα του, καὶ τό ἔβαλε στή χούφτα τοῦ δούλου. ”Υστερα, καθώς ἐκεῖνος κοντοστεκόταν ἀναποφάσιστος, τράβηξε ἀπό τό περσίκι* του ἔνα δυό μιλιαρέσια,* τοῦ τά ἔδωσε.

— ”Αντε! κάνει σπρώχνοντάς τον νά βιαστεῖ.

”Ο εὐνοῦχος μπήκε πάλι μέσα καὶ ξανάκλεισε τήν πόρτα. «Τώρα πιά δέν μπορεῖ... Σάν ίδει τό δαχτυλίδι!» συλλογίστηκε ὁ Νικηφόρος «θά κατέβει μοναχός του στήν αὐλή νά μέ προϋπαντήσει. Θ' ἀνοίξει τήν ἀγκαλιά του καὶ θά πεῖ: —Ἐσύ ’σαι λοιπόν δι γιός τῆς Ἐλένης Σγουροῦ, τῆς ἀλησμόνητης συγγένισσάς μας ἀπό τ' Ἀνάπλι!» Καὶ πάλι ἡ καρδιά του ἄρχισε νά χτυπάει, μέ τήν κρυφή λαχτάρα τούτης τῆς στιγμῆς, τῆς στιγμῆς, πού εἶχε μάθει ἀπό μικρός νά τήν προσμένει, καὶ πού θ' ἀνοιγε καινούριους δρόμους, ἀνυπογίαστους ἵσαμε τώρα, στή ζωή του. «Ποιός ξέρει!... ἴσως μέ πάρει κοντά του, νά μένω σάν γιός του ἢ ἀδερφός μέσα στό σπίτι του. ”Ισως μέ παρουσιάσει στήν Κεφαλή καὶ μέ κάνει κι ἐμένα δρικιάλιο. Θά πάω στή Βασιλεύουσα καὶ θά μέ γνωρίσει δι βασιλέας. Θά τοῦ φιλήσω τό πόδι, μέσα στό χρυσοτρίκλινο,* κι αὐτός θά πεῖ: «Πάρτε τό Νικηφόρο τό Σγουρό, ἐσεῖς πατρίκιοι, καὶ φορέστε του τό σκαραμάγκι πού ἀρμόζει στ' ὀφίκιο πού τοῦ δῶσα καὶ στό μεγάλο του τό γένος».

Τόν ξύπνησε τό τρίξιμο τῆς πόρτας πού ξανάνοιγε, καὶ μ' ἀπορία βαθιά εἶδε τό μοῦτρο τοῦ δούλου νά προβαίνει μέσ' ἀπό τό φτενό ἀνοιγμα.

— ”Ο μεγαλότατος ἀφέντης λυπᾶται κατάκαρδα, λέει, πού δέ θά μπορέσει νά σέ δεχτεῖ. Σοῦ δίνει τήν εὐκή του νά πᾶς στό καλό, λέει, κι ἂν τόν ἀγαπᾶς σάν θεῖο σου, νά μήν ξαναφανεῖς στήν πόρτα του, λέει, γιατί τότε κι αὐτός θά ξεχάσει πώς εἶναι θεῖος

σου καί θά σοῦ φερθεῖ, λέει, καθώς δέν ταιριάζει σ' ἀνιψιό του...

Προτού προλάβει νά συνέρθει τό παιδάριο, ἡ πόρτα εἶχε κλειστεῖ στά μοῦτρα του, κι ὁ σκοπός στεκότανε μπροστά της μέ μάτι σκοτεινό κι ἀποφασισμένφ. *μελλον*

"Ομως δέν ἦταν γραφτό νά δοκιμάσει δ Νικηφόρος ὁ Σγουρός σήμερα τούτη μονάχα τήν ἄσχημη ἔκπληξη. Καθώς σήκωνε τά μάτια του, πού λίγο ἀκόμα καί θά βούρκωναν, βλέπει πέρα, στήν ἀγκωνή τοῦ δρόμου, νά ξεμπουκάρει ἔνα μπουλούκι στρατιώτες. Κρατοῦσαν τίς λόγχες τους ὅρθες, ἀστραφτερές πάνω στά μακριά κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ἔνας καλόγερος. Κι ὁ καλόγερος εἶχε τεντωμένο τό χέρι κι ἔδειχνε αὐτόν.

‘Η σπείρα*—καμιά δεκαριά ὀπλίτες κι ἔνας δέκαρχος—κοντοστάθηκε μιά στιγμή κοιτάζοντας τό παιδάριο.

“Υστερα, δλοι μαζί οι ἀρματωμένοι, χιμάνε ἀφήνοντας πίσω τόν καλόγερο, πού καταχωνιάστηκε στή σκιά ἀνάμεσα στίς ἀρματωσιές, καί ζώνουν τόν ἀνιψιό τοῦ πρωτοστράτορα.

— Τοῦτος εἶναι; ρωτάει ὁ δέκαρχος ἀκουμπώντας τό δάχτυλο στό στῆθος τοῦ παιδάριου, καί γυρίζοντας τό κεφάλι του κατά τόν καλόγερο.

— Αὐτός!

Τόν ἀρπαξαν ἀπό τά μπράτσα, καί κάποιος τοῦ τράβηξε ἀπό τό θηκάρι τό σπαθί του. Σαστισμένος ἐκεῖνος, στεκότανε καί τούς κοίταζε· ἡ σκέψη του ἦτανε θολή ἀπό τ' ἀπανωτά χτυπήματα τῆς μοίρας.

— Εμπρός, πάρτε τον! πρόσταξε ὁ δέκαρχος καί τράβηξε πρώτος μπροστά.

Οἱ στρατιώτες τόν ἀδραξαν. Μέσα στήν κλαγγή τῶν ὄπλων, ἀρχισε νά βαδίζει κι αὐτός ἀσύνειδα, σάν ἀφιονισμένος. Μονάχα μιά στιγμή θυμήθηκε νά γυρίσει πίσω τό κεφάλι του καί τότε, στήν ἀπόσκια πλευρά τοῦ δρόμου, εἰδε ζαρωμένο τόν καλόγερο νά τόν παρακολουθεῖ μέ τό μάτι.

Τόν ἀναγνώρισε. Ἡταν ἔνας ἀπό τούς τρεῖς ἐκείνους πού, χτές τή νύχτα, εἴχανε πλαγιάσει δίπλα του, στό καπηλειό...

(Από τό ιστορικό μυθιστόρημα *Η Πριγκιπέσσα Ίζαμπώ*)

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

‘Ο πρῶτος ταξιδιώτης

— Μέρ χαμπάρ!¹

— Μέρ χαμπάρ!

Ήταν ἔνας ἄνθρωπος ἵσαμε σαράντα πέντε χρονῶν. Κοντόσωμος, φτωχικά ντυμένος, μέ τά βρακιά πού φοροῦνε οἱ τσιτμῆδες καμηλιέρηδες. Τά μαλλιά του καὶ τά γένια του ἦταν ψαρά καὶ σκεπάζανε πυκνά τό κεφάλι καὶ τό πρόσωπο. “Ομως φῶς ἦταν στό πρόσωπο αὐτό: ἔσταξε, ἔλαμπε ἡμερο ἀπ’ τά καστανά μάτια του. Τόν λέγαν Ἀλή. Στό φαράγγι* πού εἶναι πίσω ἀπ’ τά Κιμιντένια, ἀλάργα* ἵσαμε τρεῖς μέρες δρόμο, ἐκεῖ εἶναι ἡ πατρίδα του. Ἐκεῖ ζοῦνε οἱ τσιτμῆδες, ἀπλοί κι ἀγαθοί ἄνθρωποι, πού ποτές δέν πειράξανε κανένα. Εἶναι φυλή Μουσουλμάνοι, πιστεύουνε στόν Μωχαμέτ, ὅμως πιστεύουνε καὶ στούς ἄγίους τῶν Χριστιανῶν, προπάντων στόν ‘Αι-Γιώργη τόν καβαλάρη. Λένε: «‘Ο ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος στή γῆ δῶ κάτου. Οἱ ἄγιοι τῶν Χριστιανῶν ζοῦν ψηλά, κεῦ πού μένει κι ὁ Προφήτης. Δέν μπορεῖ, θά ‘χουνε κι αὐτοί πολλή δύναμη. Καλό εἶναι ἔνας φτωχός τσιτμῆς νά τά ‘χει καλά μ’ ὅλους ὅσοι μένουνε στόν οὐρανό».

Οἱ πιό πολλοί τσιτμῆδες ζοῦνε δόδηγώντας καραβάνια καμῆλες, δικά τους ἡ ξένα. Κατεβάζουν τά γεννήματα ἀπ’ τά Κοζάκια στά παράλια, αὐτοί καβάλα στά γαιδούρια τους, πίσω οἱ ντεβέδες* κι οἱ καμῆλες. Κάθε καμήλα ἔχει τό κουδούνι της, τό κάθε

1. Τούρκικος χαιρετισμός.

κουδούνι ᔁχει τό δικό του ᔁχο. Οί τσιτμῆδες καμηλιέρηδες όργωνυν ἀργά τό δρόμο, δέν κοιτάνε πίσω, πάντα κοιτάνε χαμηλά: τή γῇ πού σπιθίζει ἀπ' τόν ὥλιο, τ' αὐτιά τοῦ γαιδουριοῦ πού πότε πότε σαλεύουν. "Ολα εἰναι ἴδια, ἀπαράλλαχτα ἴδια. Τό ζό κάτω ἀπ' τά σκέλια τους δίνει μονότονη κίνηση στό κορμί τους, στό κεφάλι τους —πότε μπρός, πότε πίσω. Τό μυαλό καί τό κορμί συνηθίζουντε τήν κίνηση, πού μέ τόν καιρό γίνεται ἀναγκαία καθώς δ ἀγέρας καί τό φῶς: ναρκώνει τόν ἄνθρωπο, τίποτα πιά δέν ἐπιθυμεῖ καί τίποτα δέ ζηλεύει —ἔτσι εἰναι ἡ ζωή. Πίσω του παίζουν οἱ ᔁχοι, ἔξι, ἑφτά, δχτώ φωνές —αὐτές εἰναι ὅλες οἱ φωνές τοῦ κόσμου. 'Ο πρῶτος ᔁχος ἀπ' τήν πρώτη καμήλα —τό κουδούνι πού κρέμεται ἀπ' τό σαμάρι της— ψιλός, νεανικός ᔁχος, λέει πάντα:

'Εβλεντιρελίμ... 'Εβλεντιρελίμ...
'Εβλεντιρελίμ... 'Εβλεντιρελίμ...

'Ο δεύτερος ᔁχος ἀπ' τή δεύτερη καμήλα, πιό βαρύς, λέει:

Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...
Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...

Κι ὁ τρίτος ᔁχος, αὐστηρός, ἀργός, δένει τούς πρώτους καί ἀποκρίνεται μέ ἀσφάλεια:

Σουρντάν... μπουρντάν...
Σουρντάν... μπουρντάν...

Τίποτα δέν μπορεῖ νά ταράξει τήν αὐστηρή πειθαρχία αὐτῶν τῶν ᔁχων. 'Επιβεβαιώνουν τήν καλή τάξη, τή συμφωνία τοῦ κόσμου. Τούς ἀκούει νά πορεύονται πίσω του δ τσιτμής, καί εἰναι ἡσυχος πώς ὅλα πᾶνε καλά στή γῆ. Μπορεῖ νά τύχει μιά στιγμή —μιά ἐλάχιστη στιγμή— νά λείψει ἔνας ᔁχος. 'Η ἀρμονία πάσχει μονομιᾶς, κι δ τσιτμής καταλαβαίνει πώς κάτι χάλασε στήν τάξη τοῦ κόσμου. Τότε μονάχα παίρνει τό πρόσωπό του ἀνήσυχη ἔκφραση καί γυρίζει πίσω του νά δεῖ. Σταματᾶ,

κατεβαίνει ἀπ' τό γαιδούρι του, πάει και ἔκαναδένει στό καραβάνι τήν καμήλα πού ἔκοψε τό σκοινί. Και ἡ συμφωνία ἔκαναρχίζει.

Οἱ ζευγάδες* τοῦ ὑποστατικοῦ,* μαζεμένοι γύρω στόν Ἀλή, τὸν παρακολουθοῦντα πού τυλίγει τό ἔνα τσιγάρο πάνω στ' ἄλλο, σιωπηλός.

— Ἀλή, ποῦ εἶναι τό καραβάνι σου;

— Δέν ἔχω καραβάνι. Ἡρθα μοναχά μέ μιά καμήλα.

— Μοναχά μέ μιά καμήλα! Δέ δουλεύεις σέ καραβάνια;

— Ὁχι, δέ δουλεύω πιά σέ καραβάνια.

— Και ποῦ πᾶς;

Τό φᾶς στά μάτια τοῦ Ἀλῆ τρέμει ἀνήσυχο, σάν ἀπορία παιδιοῦ.

— Γυρεύω τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι...

Καί πρίν οἱ ζευγάδες προφτάξουν νά ποῦν τίποτα:

— Μπάς καί τό εἴδατε σέ κανένα καραβάνι; Μπάς καί τό εἴδατε πουθενά;... λέει ἡ φωνή τοῦ Ἀλῆ καί τρέμει ἀπ' τή συγκίνηση. Εἶναι ἔνα μικρό καμήλι, ἵσαμε ἐνός χρονοῦ. Οἱ τρίχες στό κούτελο καί στό κεφάλι του εἶναι ἄσπρες...

Ποῦ ἔκανακούστηκε καμήλι μέ ἄσπρο κεφάλι; Οἱ ζευγάδες γελοῦν δυνατά, σποῦν στά χάχανα καί κοιτᾶντε τόν Ἀλή περιπαιχτικά:

— Ἀλήθεια, ἔ; Τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι; Τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι! Πολύ θά ταξιδέψεις ἀκόμα στήν Ἀνατολή γιά νά τό βρεῖς, Ἀλή! Πολύ θά ταξιδέψεις!

‘Ο Ἀλής βάζει δύναμη γιά νά βαστάξει τήν ταραχή τῆς καρδιᾶς του, νά κρατήσει τούς χτύπους της, καί συμμαζώνεται στή θέση του σάν πληγωμένο ζό.

— Μή μέ περιγελᾶτε... τούς λέει ταπεινά, κι ἡ φωνή του εἶναι ζεστή καί τρέμει. Είχα μιά φορά ἔνα καμήλι μέ ἄσπρο κεφάλι. Τό ἄφησα καί χάθηκε ἀπ' τά χέρια μου, μά πιά δέν μπορῶ νά κάμω χωρίς αὐτό. Γυρίζω μπάς καί τό ἔκαναβρᾶ. Μή μέ περιγελᾶτε...

Σιγά σιγά οἱ ἀνθρωποι μερεύουν κάτω ἀπ' τό πυκνό στρῶμα τή λύπη, πού χύνει ἡ μορφή τοῦ Ἀλῆ. Τά χάχανα σβήνουν κι

δόλα τά μάτια μαζεύουνται στό ΐδιο σημείο, γιά νά ξεχωρίσουν μέσ' ἀπ' τόν καπνό πού γεμίζει τήν ἀτμόσφαιρα, νά πλησιάσουν τό πάθος πού κυνηγά ἔνα καμῆλι μέ ασπρο κεφάλι, τό καμῆλι μέ τό ἀσπρο κεφάλι, στούς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς.

‘Ο Ἀλής ἀπό μικρό παιδί δούλευε στά καραβάνια. “Οταν ἄρχισε νά καταλαβαίνει τή ζωή, οί ἥχοι τῶν κουδουνιῶν πού ἔρχονταν ἀπ' τούς προγόνους του, ζυμωμένοι στό αἷμα του, ξυπνήσαν.

«Πάρε με μέ τίς καμῆλες, πατέρα!»

«Ἐλα! Ἀπό αὔριο θά ῥχεσαι μέ τίς καμῆλες.»

‘Απ’ τήν ἄλλη μέρα, καβαλικεύοντας τά πισινά τοῦ γαϊδουριοῦ, ὁ μικρός Ἀλής ἄρχισε νά πορεύεται τό δρόμο τῆς Ἀνατολῆς. Δέν ἦταν δικές τους οί καμῆλες. Ποτές ὁ πατέρας του δέν είχε δικές του καμῆλες. Δούλευε γιά ἄλλον ἀφέντη. Καί σάν πέθανε, δέν ἄφησε στό γιό του τίποτα, πάρεξ τό δεσμό μέ τούς ἥχους.

‘Ο Ἀλής δέν πρόκοψε πιό πολύ ἀπ’ τόν πατέρα του. Σάν μεγάλωσε, ἄρχισε κι αὐτός νά δουλεύει σέ ξένες καμῆλες. Μά ὅταν ἤρθε ὁ καιρός πού οί ἀνθρωποι παντρεύονται, μπόρεσε νά βρει καί νά πάρει δική του μιά γυναίκα.

Τήν ἄλλη μέρα πού παντρευτήκαν, ὅταν ὁ Ἀλής ξεκινοῦσε μέ τό καραβάνι του, ή γυναίκα του βγῆκε ἀπ’ τό καλύβι τους νά τόν ξεπροβοδίσει καί τοῦ εἶπε:

«Σ’ ἐννιά μῆνες θά χουμε παιδί. Κοίταξε νά κάμεις δικές σου καμῆλες, γιατί θά χουμε νά θρέψουμε ἔνα στόμα ἀκόμα.»

‘Ο Ἀλής αὐτά ἀκούγοντας ἔγινε σοβαρός κι ἄρχισε νά κάνει οἰκονομίες. Ταξιδεύοντας στό δρόμο τῆς Ἀνατολῆς ἔτρωγε σκέτο ψωμί, δέν ξενυχτοῦσε σέ χάνια. “Εβαλε ἔτσι λίγα γρόσα στήν ἄκρη.

“Ομως σάν ἤρθαν οί ἐννιά μῆνες, παιδί δέν τούς ἤρθε.

«Καλά. Θά χουμε τόν ἄλλο χρόνο» εἶπε ή γυναίκα. «Ἐσύ νά κάνεις τίς οἰκονομίες σου.»

Αὐτό βάσταξε πολλά χρόνια. ‘Ο Ἀλής ἔκανε τίς οἰκονομίες του, κι ή γυναίκα του δέν τοῦ ἔκανε παιδιά, ἐπειδή ἦταν στείρα.*

“Οταν τέλος βεβαιωθήκανε πώς δέ θά τούς ἔρθει παιδί, ἡ γυναικα εἶπε:

«Γιά μέτρησε, Ἐλή, τό θησαυρό πού μάζεψες ἵσαμε τώρα. Μποροῦμε ν' ἀγοράσουμε μιά δική μας καμήλα γιά τά γεράματά μας;»

Ο Ἐλής ξαγρύπνησε κεῖνο τό βράδυ, καί σάν ἔβγαινε ὁ ἥλιος εἶχε μετρήσει τό θησαυρό του. “Οχι, δέν ἔφτανε γιά ν' ἀγοράσουν μιά καμήλα. Μισή καμήλα μονάχα θά μποροῦσαν ν' ἀγοράσουν.

Τότες καθίσανε, ὁ Ἐλής κι ἡ γυναίκα του, ἄλλη μιά νύχτα καὶ ξαγρύπνησαν, μπάς καὶ βροῦνε μέ τί τρόπο ν' ἀγοράσουνε μισή καμήλα. “Οταν βγῆκε πάλι ὁ ἥλιος, τό εἶχαν βρεῖ κι εἶχαν συμφωνήσει τί νά κάμουν.

Ζοῦσε κεῖνον τόν καιρό κι ἑνας ἄλλος, δεύτερος Ἐλής, πατριώτης τους, πού δούλευε σέ ξένα καραβάνια στά μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ, πολύ μακριά ἀπ' τήν πατρίδα τους. Πολύ σπάνια αὐτός ὁ ἄλλος ὁ Ἐλής ἐρχόταν στό φαράγγι τῶν τσιτμήδων, σάν τύχαινε ἡ δουλειά νά τόν φέρει κατά τά μέρη ἐκεῖνα. Αὐτές τίς μέρες βρισκόταν στό χωριό.

Πάει δ πρῶτος Ἐλής καὶ τόν βρίσκει.

«Ἐλή» τοῦ λέι. «Τόσα χρόνια δουλεύεις κι ἐσύ σέ ξένα καραβάνια, καί δική σου μήτε μιά καμήλα δέν ἀπόταξες. Δέ θά τό θελες νά είχες;»

‘Ο δεύτερος Ἐλής ἀποκρίνεται:

«Θά τό θελα πολύ. Μά δέν ἔχω τόν πλοῦτο πού χρειάζεται νά πάρω μιά δική μου καμήλα.»

‘Ο πρῶτος Ἐλής:

—Ξέρεις πόσον πλοῦτο ἔχεις;»

«Ξέρω.»

«Γιά πόσο φτάνει;»

«Φτάνει γιά μισή καμήλα.»

«Κι ἐγώ ἔχω πλοῦτο γιά μισή καμήλα. Δέ βάζουμε μαζί τά γρόσα μας ν' ἀγοράσουμε μιά καμήλα συντροφική;»

Μιλήσανε πολύ καὶ συμφωνήσαν. Ἀγοράσανε μιά καμήλα

καί τή βάλανε νά δουλεύει μέ τό καραβάνι τοῦ Ἀλῆ. Ὁ δεύτερος Ἀλῆς ἔφυγε ὕστερα γιά τά μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ. Κάθε φορά πού θά γύριζε, θά κάνανε λογαριασμό τό τί ἔβγαλε ἡ καμήλα μέ τή δουλειά της καί θά μοιράζονταν τά κέρδη.

‘Ο Ἀλῆς, τότε, κρέμασε ἔνα καινούριο κουδούνι στό λαιμό τῆς καμήλας τους, τήν ἔδεσε πρώτη στή σειρά πίσω ἀπ’ τό γαϊδούρι του, καί βγῆκε στό μεγάλο δρόμο μέ τό καραβάνι του. Ἡταν πολύ περήφανος καί πολύ σίγουρος γιά τό μέλλον τοῦ κόσμου, καί κάθε τόσο γύριζε πίσω νά βεβαιωθεῖ πώς ἡ καμήλα του τόν ἀκολουθᾶ, πώς ὑπάρχει.

Ἐτσι πέρασε ἔνας χρόνος, ὅταν κάτι σημαντικό ἔγινε. Ἡ συντροφική καμήλα γέννησε ἔνα καμηλάκι. Ὁ Ἀλῆς πολλές φορές εἶδε τίς ξένες καμήλες νά γεννοῦν. ‘Ομως τώρα μέ τή δική του ταράχητηκε πολύ.

«Γιά κοίτα!» είπε στή γυναίκα του «ἔχουμε τώρα καί μωρό...»

Κοίταξαν. Κι αυτό πού είδαν τάραξε τήν καρδιά τους σάν βίαιος ἄνεμος. Κάτι ἀπίστευτο καί μοναδικό ἦταν στό μικρό καμηλάκι: τό πετσί καί οἱ τρίχες στό κεφάλι του δέν εἶχαν χρῶμα καφετί, καθώς οἱ ἄλλες καμήλες. Ἡταν ἄσπρες. Ἡταν ἔνα καμηλάκι μέ ἄσπρο κεφάλι: τό μοναδικό καμηλάκι μέ ἄσπρο κεφάλι πού ἔγινε σ’ ὅλη τήν Ἀνατολή.

Τό νέο πήρε κι ἔδωσε στό χωριό τῶν τσιτμήδων, στά γειτονικά χωριά πού ἤταν μές στό φαράγγι, σ’ ὅλους ὅσοι ταξιδεῦαν τό μεγάλο δρόμο πού πάει στά παράλια. ‘Ολοι τρέχανε νά δοῦν τό θαυμαστό ἄσπρο καμήλι, κι ὅλοι μακάριζαν τόν Ἀλῆ.

Κι ὁ Ἀλῆς πιά ζοῦσε σέ ἀληθινή εὐτυχία. Ἀγάπησε πολύ τό νέο ζό, δπως τίποτα ἄλλο δέν εἶχε ἀγαπήσει ἵσαμε τότε στή γῆ. Τό μεγάλωνε μέ στοργή καί μέ τρυφερότητα, τοῦ ἔβγαξε ὀνόματα δανεισμένα ἀπ’ τόν οὐρανό καί τή φύση —δνόματα δέντρων καί καρπῶν—, τοῦ ἔδινε ὅχι μονάχα τό χαμούρι* πού τρῶνε οἱ ἄλλες καμήλες, τοῦ ἔδινε σταφύλια καί ζάχαρη καί ἄλλα πολλά.

Τέλος, ἀγόρασε ἔνα καινούριο κουδούνι, τό δεύτερο μέ χάντρες γαλάζιες καί κόκκινες, καί τό πέρασε στό λαιμό τοῦ μικροῦ ζοῦ.

“Οταν κι αύτό έγινε, τό πήρε μαζί του στό πρώτο ταξίδι του γιά τά παράλια. Τό καμηλάκι πήγαινε πάντα πλάι στή μάνα του, κι ό ’Αλής όλο γύριζε και τό κοίταζε. “Ομως κουράστηκε νά γυρίζει, δέν τό είχε συνηθίσει. ‘Ο μεγάλος ήλιος έκαιγε πολύ άπο πάνω του, ό ’Αλής έκλεισε τά μάτια. ‘Ο δρόμος ήταν έρημος, τίποτα δέν άκουγόταν· γ’ αύτό μές στόν παρθένο χώρο ύψωνόταν καθαρή σάν προσευχή ή νέα συμφωνία. Μές στούς παλιούς γνώριμους ήχους, αύτούς τούς πίσω ήχους πού άκολούθησαν τόν ’Αλή σ’ όλα τά χρόνια τής ζωής του ώς σήμερα, άνακατευόταν τώρα ό νέος ήχος, άναταραζε τήν παλιά άρμονία, έσβηνε τούς άλλους τόνους κι έμενε αύτός, ό νέος, μόνος. Τί καλά πού ήταν! Τί καλά πού είναι νά πορεύεσαι στό δρόμο τής ’Ανατολής και πίσω σου νά μήν είναι έρημος, νά μήν είναι μοναχά ξένες φωνές, νά ’ναι και μιά δική σου, νά ’ναι όλα τά χρόνια πού κουράστηκες και υπόφερες καμωμένα ήχος, στό λαιμό ένός μικρού καμηλού μέ ασπρο κεφάλι...”

‘Ο ’Αλής ήταν εύτυχισμένος και γαλήνιος. ‘Η ζωή πιά είχε νόημα και σημασία.

Μά τό νέο έφταξε ίσαμε τά μακρινά μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ, όπου δούλευε ό δεύτερος ’Αλής. Ξεκινᾶ αύτός κι έρχεται στό χωριό τῶν τσιτμήδων.

«“Ωρα καλή, σύντροφε!» λέει στόν ’Αλή. «Τί νέα;»

«“Έχουμε καλά νέα, σύντροφε. ‘Η καμήλα μας γέννησε, κι έχουμε τώρα κι ένα μικρό καμήλι.»

«Γιά νά τό δῷ!»

Τό είδε, άλλα έκαμε πώς δέν πρόσεξε κάν τό ασπρο κεφάλι.

Λέει ό ’Αλής τοῦ Κάζ-Νταγ:

«“Λοιπόν, σύντροφε! Τώρα πού έχουμε δυό ζωντανά, θέλω νά χωρίσουμε τή συντροφιά μας. ’Εσύ θά πάρεις τό ένα, έγώ τό άλλο. “Οποιο θέλεις, διάλεξε».»

Έτούτος ό ’Αλής, μέ τό νά έχει ταξιδέψει σέ μέρη μακρινά, είχε γίνει σοφός και πονηρός. Σκεφτόταν: «“Ο σύντροφός μου θά κρατήσει τή μεγάλη καμήλα. Δέ γίνεται! ”Από μισή πού ήταν δική του, θά τήν δρίζει δλάκερη. ”Ετσι έγώ θά πάρω τό καμήλι

μέ τό ἄσπρο κεφάλι, θά τό ταξιδέψω στό Κάζ-Νταγ και θά τό πουλήσω, στό δρόμο, στούς ἀρκουδιάρηδες, που ἔχουνε μαϊμοῦδες κι ἀρκοῦδες, και μαζεύουνε γρόσα ἀπ' τόν κόσμο δείχνοντάς τες. Θά βγάλω ἔτσι πιό πολλά ἀπ' ὅ,τι κάνει μιά μεγάλη καμήλα».

‘Ο πρῶτος Ἀλής κάθισε πάλι ὅλη τή νύχτα μέ τή γυναίκα του και ἔσχε πνῆσαν γιά νά βροῦνε τό τί ἔπρεπε νά κάμουνε.

‘Η γυναίκα ἔλεγε:

«Φῶς φανερό, Ἀλή! πρέπει νά κρατήσεις τή μεγάλη καμήλα. Ποὺ θά ἔσχε πνῆσαν τέτοια τύχη, νά χουμε μιά μεγάλη καμήλα δική μας!»

‘Ο Ἀλής ὑπόφερνε, δέν μποροῦσε νά τό φανταστεῖ πώς θ’ ἀποχωριζόταν τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι.

«Μπάς και δέ θά μεγαλώσει κι αὐτό;» ἔλεγε. «Ἄσ τό κρατήσουμε, νά τό μεγαλώσουμε!»

«Τί μοῦ λέες νά τό κρατήσουμε!» φώναζε ἡ γυναίκα του. «Και στό μεταξύ τί θά μᾶς δίνει; Κι ἄν στό μεταξύ ψοφήσει;»

Τέλος, ὁ πραχτικός νοῦς τῆς γυναίκας στάθηκε πιό δυνατός ἀπ’ τήν τρυφερότητα τοῦ Ἀλή, πιό δυνατός ἀπ’ τήν ἀδύναμη θέλησή του.

Τ’ ἄλλο πρωί, μέ μάτια θολά ἀπ’ τήν ἀγρύπνια και τήν πίκρα, δ’ Ἀλής ἀποχαιρέτησε τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι. Στάθηκε δλόρθος και κοίταζε τό δράμα που ἔφευγε μέ γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἵσαμε πού χάθηκε ἀπ’ τά μάτια του. Τότε ὁ Ἀλής κατάλαβε σάν κάτι νά τοῦ τραβοῦν ἀπ’ τήν καρδιά του, κι ὅλα γύρω του νά ‘ναι ἔρημα, ἐπειδή πιά δέ θά ‘χε σύντροφο τοῦ μεγάλου δρόμου, ἐπειδή ἡ τρυφερότητα πού ἥρθε τόσο ἀργά κι ἔπρεπε νά ξοδευτεῖ πιά δέ θά εἶχε τρόπο.

Ἐγινε βαρύς κι ἀμίλητος. Δέν εἶχε ὄρεξη νά φάει κι ἀδυνάτιζε κάθε μέρα. Πίσω του, ἐνῶ ὅδευε μέ τό καραβάνι του, πάντα τόν ἀκολουθοῦσαν οἵ ἥχοι. Μές στούς ἥχους ἦταν και ἡ δική του καμήλα, πού τώρα ἦταν ὀλότελα δική του. Μά γιά τόν Ἀλή οἱ φωνές εἶχαν σωπάσει, οἱ ἥχοι δέ μιλοῦσαν πιά. Γιατί στόν τόπο τους εἶχε μπεῖ τώρα ἄλλη φωνή πιό δυνατή, αὐτή πού θά ‘ρθει σέ

κάθε ἄνθρωπο, μιά φορά μονάχα και ποτέ ἄλλη, κι όστερα ὁ ἄνθρωπος θά τήν κυνηγᾶ σάν σκιά πού φεύγει, πάντα φεύγει.

Κι δὲ Ἀλής παράτησε τή γυναίκα του στό φαράγγι τῶν τσιτμήδων, παράτησε τίς ξένες καμῆλες, γιατί πιά είχε γίνει κακός καμηλιέρης και τόν διώξανε, πήρε τή δική του καμήλα και τράβηξε στά μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ.

Βρίσκει τόν παλιό του τό σύντροφο και τοῦ λέει:

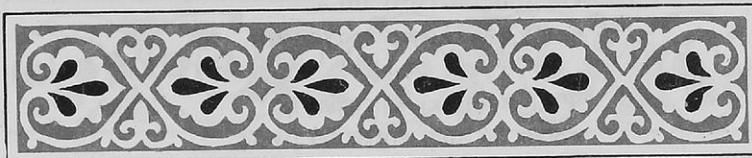
«Πάρε τήν καμήλα μου. Πάρε και τό γαϊδούρι μου. Πάρε και τό καλύβι πού ἔχω στό φαράγγι. Πάρε ὅτι ἔχω. Μά δῶσ' μου πίσω τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι...»

«Δέν τό ἔχω πιά, Ἀλή» τοῦ ἀποκρίνεται ὁ σύντροφός του. «Τό πούλσα στό δρόμο.»

‘Ο Ἀλής ἀπό τότε ὅλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στό μεγάλο δρόμο, και κοιμᾶται ὅπου βραδιαστεῖ. Τό γαϊδουράκι του πορεύεται ὑπομονετικά, και πίσω του δεμένη, ἔρημη και μόνη, ἀκολουθᾶ ἡ καμήλα του, ταράζοντας μέ τόν ἥχο τοῦ κουδουνιοῦ της τή ζεστή σιωπή τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι τόν περιγελοῦνε και τόν πειράζουνε. Οἱ πιό συμπονετικοί τοῦ λένε πώς εἶναι τρέλα, πώς εἶναι μάταιο νά γυρίζει. Τόν συμβουλεύουνε νά πάει πίσω στό φαράγγι και στό καραβάνι του. “Ομως δέ Ἀλής δέν τούς ἀκούει. Ἐπειδή δέν μπορεῖ νά τό πιστέψει, ἐπειδή δέ θέλει νά τό πιστέψει, πώς τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι χάθηκε, πώς πιά δέ θά ύπάρξει στή ζωή του.

(Από τό μυθιστόρημα *Αἰολική γῆ*)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Δρομί, δρομάκι

Δρομί, δρομάκι τῆς φραγῆς,*
μήν πολυβιάζεσαι νά βγεῖς,
μά ἄς εἶναι οἱ βόλτες σου πολλές
ἀπ' τά μαγκάνια,* ἀπ' τίς ἐλιές.

Στενό δρομάκι τῆς φραγῆς,
δόλο νά πᾶς κι δόλο ν' ἀργεῖς,
ἀπ' τά περβόλια, ἀπ' τίς ἐλιές
κι ἀπ' τ' οὐρανοῦ τίς ἀγκαλιές.

Κάθε κρυφό σου δέ βαστᾶ
οὐδ' ἔξι βήματα σωστά·
μά μόλις στρίψει τό τειχί,
κι ἀρχίζεις ἄλλο ἀπ' τήν ἀρχή.

Μέσα στίς βόλτες σου θά βρῶ
ἔνα ἐκκλησίδι μέ σταυρό,
τό γαϊδουράκι τ' ἀρφανό
πού λιγούρεύει γιά σανό.

Τό νήπιο πού παραπατεῖ
πλάι στήν κυρούλα τή σκυφτή,

καὶ τ' ἀξιπόλητο παιδί,
πού γλυκά λόγια τραγουδεῖ.

Ψιλό δρομάκι τῆς φραγῆς
ποῦθε θά πᾶς, ποῦθε θά βγεῖς;
Θά 'χεις, τό ξέρω, στό πλευρό,
κι ἄλλο ἐκκλησίδι μέ σταυρό,

τό σκύλο, δίπλα στό βοσκό,
πού δέ μοῦ ὀσμίζεται κακό
καὶ τό γοργό τό δουλευτή
μέ τό βασιλικό στ' αὐτί.

Σάν τό βιβλίο σέ μελετῶ,
κατεβατό, κατεβατό,
ἀνοιγμένο ἀλφαβητάρι
πάνω στοῦ Θεοῦ τή χάρη.

(Περιοδικό Ή Διάπλασις τῶν Παίδων)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

[Οἱ δώδεκα μῆνες]

Ο συγγραφέας ἐπισκέπτεται ἔνα ἐρειπωμένο μοναστήρι τῆς Μακεδονίας καὶ μᾶς μιλάει γιά τίς παλιές ζωγραφιές πού εἶδε μέσα σ' αὐτό. Ὁ συγγραφέας, πού εἶναι καὶ ζωγράφος, γοητεύτηκε τόσο πολύ ἀπ' τίς ζωγραφιές αὐτές, ὥστε κάθισε καὶ τίς ἀντέγραψε.

Ο ΠΡΩΙ τράβηξα μόνος μου στό μοναστήρι, πού βρίσκονταν πάνω στό βουνό, καμιά μισή ώρα ἔξω ἀπ' τό χωριό. Ἡταν κι αὐτό ρειπωμένο. Μονάχα τό μπροστινό καὶ λίγο ἀπ' τό πλάγι του στέκονταν ἀκόμα, ἔτοιμο κι αὐτό νά πέσει. Ἀπό τή μισογκρεμισμένη πύρτυ του μπήκα μέσα. Οἱ καλόγεροί του σάν νά κοιμοῦνταν. Τά κελάρια του γεμάτα, τά μιντέρια* του στρωμένα. Ἀπ' τά μικροπαραθυράκια του ἐβλεπα πέρα τά μαδρα βουνά, σάν κύματα πού μέ κύκλωναν. Πατήματα δέν ἀκούονταν στίς πλάκες τῆς αὐλῆς πού 'ταν σκεπασμένες ἀπό ἀγριόχορτα καὶ φύλλα. Ἡ νύχτα ἔφτανε βουβή. Μονάχα δρύακας μουρμούριζε. "Οταν τό νυχτό πούλι ἄρχιζε τά ρυαχτά* του, ἀποτραβιόμουνα στή φωτιά τοῦ τζακιοῦ μου, συντροφευμένος ἀπό σκιές...

Τό μοναστήρι είχε πολλά παλιά πράγματα. Τό πιό πολύτιμο ἦταν ἔνα βημόθυρο,* ἀπό τό τέμπλο τῆς ἐκκλησίας. Ἀπάνω στά δυσό βαριά βουνίσια ξύλα του ἦταν ζωγραφισμένος δ «Ἐναγγελισμός» καὶ σειρά, ἀπό πάνω πρός τά κάτω, στή μεριά πού θηλύκωναν, οἱ «δώδεκα μῆνες» πού παράσταιναν τή ζωή τοῦ τό-

που, τόν καιρό πού ζωγραφίστηκαν. Μιλοῦν γιά τό λαό, δπως ήταν τότε, μέ τούς ἀρχόντους του, τίς δουλειές καὶ τά συνήθεια τους, ἐπάνω κάτω ἔτσι δπως τά 'νιωθα καθώς 'τούς ξεσήκωνα.

Ιανουάριος: Είναι νύχτα ἀκόμα. Μέσα στό κατάκλειστο σπίτι, ἡ παλιά ἀρχόντισσα μέ τά νυχτικά της, τά σγουρά μαλλιά της ἀχτένιστα χυμένα στούς ὅμους της, κάθεται στήν πολυθρόνα συρμένη δίπλα στό τζάκι. Δυό ὑπηρέτριες ὄρθιες τήν ὑπηρετοῦνε. Ἡ μιά μόλις μπαίνει κουβαλώντας ἔνα χοντρόξυλο. Ἡ ἄλλη φεύγει ἀπό μπροστά της σαστισμένη. Ἡ κυρά της, ἀνασηκωμένη στό κάθισμα, τής φωνάζει θυμωμένα. Βιάζεται νά ἐτοιμαστεῖ γιά τήν ἐκκλησία της.

Φεβρουάριος: Παραμονή ἀπόκριας. Ὁ χωρικός κατεβάζει τά βόδια του μέ τό βιδαμάξι του, νά τά πουλήσει. Κάποιος τά χτυπᾶ ἀπό πίσω νά προχωρήσουν. Τό μεγάλο κολώνει* μουγκρίζοντας. Τό μικρό ἀκολουθεῖ φοβισμένο. Ὁ ζωέμπορας, ριγμένος βαριά πάνω στό ραβδί του, τά κοιτάζει λοξά σάν νά τά ζυγιάζει. Τά κοιτάζει κι ὁ χωρικός δπως τά σέρνει μπροστά του, σάν γιά μιά τελευταία φορά, λυπημένα...

Μάρτιος: Μέσα στό πυκνό δάσος, μέσα στήν ἀστέναχτη φύση, τ' ὅρνιο περνᾶ ψηλά κρώζοντας. Ἐπειτα, μές στή σιγαλιά, ἀκούγεται τό χτύπημα τοῦ ξυλοκόπου. Δυό ἄντρες κόβουνε ξύλα. Ἡ γυναίκα τά σηκώνει ἀπό χάμω μέ κόπο. Ἐδῶ ἀπάνω στά βουνά, πού ἡ ζωή είναι φτωχή μέ πολλά βάσανα, μονάχα τά νερά είναι μπόλικα καὶ τά ξύλα....

Ἀπρίλιος: Λιώσανε πιά τά χιόνια. Τά κουδούνια λαλοῦν γλυκά, τά ποτάμια κατηφορίζουν. Στίς πολιτεῖες, σέ κιόσκια χωμένα μέσα σέ πρασινάδες, οἱ κοπέλες κόβουν τά πρῶτα λουλούδια. Τ' αὐλάκια, οἱ φράχτες κελαηδοῦν. Τ' αὐτιά γεμίζουν ἀπό ήχους. Στό σπίτι, μέσα στήν αὐλή, ἡ τριανταφυλλιά μεγάλωσε καὶ σκάλωσε ὡς τό παράθυρο. Ἀπό κεῖ ἀπλώνει ἡ κοπέλα τό χέρι καὶ κόβει τό πρῶτο τριαντάφυλλο, γιά νά στολίσει τό κεφάλι...

Μάιος: Αὔγη ἀκόμα, ὅλα είναι σκοῦρα καὶ τ' ἀνήλια μέρη είναι σκοτεινά σάν νύχτα. Τό χορτάρι μόλις χρυσίζει στήν πρώτη

άχτιδα. Τ' ἀρχοντόπουλο μέ τὸν ὑποταχτικό* του πάει καβάλα γιά κυνήγι. Τό πρωινό ἀγέρι πού φυσᾶ, τοῦ παίρνει τή σάρπα. Τό σκυλί τρέχει μπροστά μυρίζοντας. Μέσ' ἀπ' τή φτέρη πετιέται ὁ λαγός... Μόλις προφταίνει νά γυρίσει τό κεφάλι...

Ίούνιος: "Εφτασε τό θέρος. Ὁ κόσμος εἶναι χυμένος ἔξω στά χωράφια καί δουλεύει. "Ολη τή μέρα θερίζουν, δεματίζουνε. Τά βράδια φτάνουντε κουρασμένα. Οἱ γυναῖκες μέ τά γαϊδουράκια φεύγουν μονάχες γιά τό χωριό. Οἱ ἄντρες κάθονται νά φᾶν κι ὅστερα ξαπλώνουν δίπλα στά δεμάτια. Περνοῦν μεσάνυχτα κι ἀκόμα ἀκοῦς κουβέντες. Τά γκρεμνά εἶναι γεμάτα ἀπό μιά χρυσαφένια ἡμεράδα. "Ολα, θαρρεῖς, μαζί τους ἀγρυπνοῦν καί ξαποσταίνουνε..."

Ίούλιος: "Ο ἀρχοντας, κρατώντας μπράτσο τή γυναικά του, πού δέν ἔχασε νά πάρει μαζί της καί τό κανατάκι της, βγαίνει νά δεῖ τά ὑποστατικά* του. Οἱ δοῦλοι του δουλεύουν. Κουρασμένοι, δέν ἔχουν τόν καιρό οὕτε νά τόν κοιτάξουν. Παίρνει τότε κι αὐτός κάτι ἀπ' τά χέρια τους, τάχα νά τούς βοηθήσει..."

Αὔγουστος: "Απ' τό πρωί, οἱ κοπέλες βγῆκαν στ' ἀμπέλια. Στίς πλαγιές τώρα ἀκούονται τά γέλια τους καί τά χάχανά τους. Μέσα στήν πόλη ἀκούονται, πάλι, ἄλλοι χαρούμενοι κρότοι. Οἱ βαγενάδες* πού φτιάχνουν τά βαγένια* τους..."

Σεπτέμβριος: Τά σταφύλια κουβάληθηκαν στά σπίτια καί πέφτουν μέ κοφίνια καί μέ κάδους* μές στά πατητήρια. Τ' ἀνοιχτά κατώγια* τῶν σπιτιών μυρίζουν. Βγαίνουν τά καινούρια τσίπουρα* καί τά πετιμέζια..."

Όκτωβριος: Πέρασαν καί τά πρωτοβρόχια. Ἡ παλιά καλαμιά ἔχει μαυρίσει καί σαπίσει. Τά βόδια ἀναστηκώνουνε παντοῦ τ' ἀφράτα χώματα, πού χύνονται μαλακά γύρω ἀπό τ' ἀλέτρι. Τά χωράφια ἀπλώνονται σάν βελούδο, ἀνεβαίνοντας ὥς τό δάσος, σιμά στ' ἀγριοβαλάνια.* "Από κεῖ πάλι ἀκούεται τό πελέκι πού κόβει κλαδί γιά τό χειμώνα. Δεμένο περιμένει τ' ἄλογο στή ρίζα τοῦ χαμόπρινου. "Οταν φορτώνεται νά φύγει, δ τόπος γεμίζει ἀπό ἐρημιά. Πέρα, βαθιά, ἀκούονται φωνές καί μακρινά γαβγίσματα.

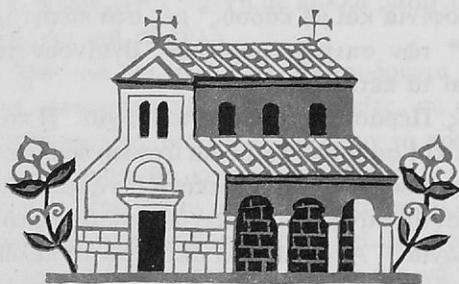
Νοέμβριος: "Εχει πλακώσει πιά ὁ χειμώνας. "Εξω φυσᾶ ὁ

ἀγέρας σέ μιά πλάση πεθαμένη και σαβανωμένη. Τά γυμνά κλαριά τῆς λεύκας δέρνονται. Τά χλωμά φυλλαράκια σιγοτρέμουν. Οι ἀχνοί σβήνουν μέσα στήν ἐρημιά. "Αξαφνα ἀκούγεται μιά τουφεκιά στά πλάγια..."

Δεκέμβριος: Παραμονή Χριστούγεννα. Σφάζονται τά γουρούνια. Μέσα στήν αὐλή κρέμονται μ' ἀνοιγμένη τήν κοιλιά, ἀνάποδα. Ὁ νοικοκύρης ὅρθιος σιάζει τό κρέας τους. Ἡ νοικοκυρά, καθισμένη πιό πέρα, πλένει μέσα στό λεβέτι* τ' ἄντερα, μαλώνοντας τή γάτα. "Εξω ἀκούνται οἱ γκάιντες,* τά κάλαντα..."

"Οταν ξεσήκωσα και τούς δώδεκα μῆνες, εἶχε περάσει ἡ ἄνοιξη. Μές στ' αὐγινό ἀγέρι, τά τριαντάφυλλα τῆς αὐλῆς ἄνοιγαν κι ἡ μοσκοβολιά τους μέ μέθαγε. "Εξω ἀπ' τά παράθυρά μου τά πουλιά κελαηδοῦσαν, ό ἥλιος ἔλαμπε. "Οταν βγῆκα ν' ἀποχαιρετήσω, διχαλωτά πέφταν τά ποτάμια, σμίγοντας βοερά, σάν νά διπλοχαιρετιοῦνταν. "Εσκυψα κι ἥπια. Ψιλές ψιχάλες μοῦ ραντίσαν τό πρόσωπο. Ξαναγύρισα στό μοναστήρι νά εὐχαριστήσω τή «Δέξα Παναγία» και νά ἑτοιμάσω τά πράγματά μου..."

(Από τό βιβλίο 'Οδοιπόρος)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Tá Ἑλληνάκια

Τόν Μάρτη περικάλεσα
καί τόν μικρό Νοέμβρη
Τόν Αὔγουστο τόν φεγγερό
κακό νά μή μᾶς ἔβρει

Γιατ' εἴμαστε μικρά παιδιά
εἴμαστε δυό Ἑλληνάκια
Μές στά γαλάζια πέλαγα
καί στ' ἄσπρα συννεφάκια

Γιατ' εἴμαστε μικρά παιδιά
κι ἡ ἀγάπη μας μεγάλη
Πού ἄν τήν χωρέσουμε ἀπ' τή μιά
περσεύει ἀπό τήν ἄλλη

Κύματα σύρετε ζερβά
καί σεῖς τά σύννεφα δεξιά
Φάληρο μέ Περαία
μιά γαλανή σημαία.

(Από τήν ποιητική συλλογή Tá ρώ τοῦ ἔρωτα)

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

‘Ο κύριός μου ’Αλκιβιάδης

‘Ο συγγραφέας φαντάζεται τό Σιλύκο, ύπηρέτη στό σπίτι τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας Περικλῆ, νά μᾶς διηγεῖται γιά τά παιδικά χρόνια τοῦ ’Αλκιβιάδη. ‘Ο ’Αλκιβιάδης είχε μείνει ἀπό πολὺ μικρός δρφανός ἀπό πατέρα, καὶ τὴν ἀνατροφή του τὴν είχε ἀναλάβει ὁ Περικλῆς, πού ἦταν συγγενῆς τῆς μάνας του. ‘Ο Περικλῆς, ἀπό τότε πού πήρε κοντά του τὸν ’Αλκιβιάδη, ἀνάθεσε στόν ύπηρέτη Σιλύκο νά τὸν προσέχει καὶ νά ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνατροφή του. ’Αλλά, δύως θά δοῦμε παρακάτω, τά πράγματα δέν ἦταν τόσο εὐκολα γιά τό Σιλύκο, γιατί ὁ ’Αλκιβιάδης δέν ἦταν ἔνα συνηθισμένο παιδί.

ΓΩ στό μεταξύ ἐτραβοῦσα τῶν παθῶν μου τόν τάραχο μέ τόν ’Αλκιβιάδη. ’Ατίθασος, δύσκολος κι αὐθάδης πιά, τόσο πού καμιά φορά δέν ἤξερα τί νά κάνω. ’Αλλά θαρραλέος, θεοί! ’Απότολμος! Λιονταράκι σωστό. Ξεγλιστροῦσε ἀπ’ τή μισοανοιγμένη πόρτα κι ἔτρεχε νά παίξει «‘Ἐλληνες καί Μήδους» μέ τά βρωμόπαιδα τῆς γειτονιᾶς. Σ’ δποια παρέα βρισκόταν, ἐκεῖ καὶ τσακώματα.

«Θά παίξουμε τόν Μαραθώνα! ’Εγώ εἶμαι ὁ Θεμιστοκλῆς! Ποιός θά κάνει τόν Μαρδόνιο;»

«Δέν ξέρεις τί σοῦ γίνεται» τοῦ εἶπε ἔνα κάπως πιό μεγάλο παιδί, ὁ Πυθόνικος, πού δέν τόν χώνευε. «Στόν Μαραθώνα ἦταν ὁ Μιλτιάδης κι ἀντίπαλός του ὁ Τισσαφέρνης.»

«Κι ὁ Δάτις! κι ὁ Δάτις!» φώναξαν ἄλλα παιδιά.

«Ἐσύ θά εἶσαι ὁ Δάτις λοιπόν!» εἶπε ὁ ’Αλκιβιάδης στόν Πυθόνικο.

«Γιατί ἐγώ κι ὅχι ἐσύ;»

«Γιατί είσαι πιό μεγάλος καί πιό δυνατός καί θά τίς φᾶς!»

‘Ο Πυθόνικος θύμωσε κι ἔσπρωξε δυνατά τόν Ἀλκιβιάδη, πού ἔχασε τήν ἴσορροπία του κι ἔπεσε χάμω. Τά παιδιά ἔσκασαν στά γέλια, ἀλλά δέ κύριός μου μ' ἔνα πήδημα τινάχτηκε ἀπάνω κι ἄρπαξε τόν Πυθόνικο ἀπ' τό λαιμό. Ἀρχισε πάλη σωστή, καί τά παιδιά ἔκαναν κύκλο καί φώναζαν. Ἀπό τήν κάμαρά μου ἄκουσα φωνές καί βγῆκα στόν δρόμο νά δῶ τί γίνεται. Καί τί νά δῶ! Ό Πυθόνικος κι δέ Ἀλκιβιάδης, ἔνα κουβάρι, νά κυλιοῦνται χάμω. Ἐτρεξα νά τούς χωρίσω. Ό Ἀλκιβιάδης, ἄν καί πιό μικρός ἀπ' τόν Πυθόνικο, πού θά ἥταν τότε δώδεκα χρονῶ, τόν εἶχε ἄρπάξει ἀπ' τά μαλλιά καί τοῦ βροντοῦσε τό κεφάλι χάμω.

«Είσαι ό Δάτις! ό Δάτις! ό Δάτις!» ξεφώνιζε.

Τόν ἔπιασα, κι ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσει τόν Πυθόνικο, πού ζαλισμένος, μέ τά ροῦχα ξεσκισμένα, ἀνασηκώθηκε.

«Ἄς μήν ἐρχόταν δέ Σιλύκος» εἶπε λαχανιασμένος «καί σοῦ δειχνα ἐγώ!»

«Τί νά μοῦ δείξεις, πού σέ τάραξα στό ξύλο! Παλιο-Δάτι!» γύρισε καί φώναξε ἀγριεμένα δέ Ἀλκιβιάδης, καθώς τόν ἔσερνα διά τῆς βίας πρός τό σπίτι.

‘Από τότε ό Πυθόνικος μισοῦσε τόν κύριό μου. Στή γειτονιά τοῦ κόλλησε τό «Δάτις».

‘Οσο μεγάλωνε δέ Ἀλκιβιάδης τόσο καί γινόταν ἀσυμμάζευτος. Κάθε ἀπόγευμα ξέφευγε ἀπ' τό σπίτι κι ἔτρεχε νά παίξει ἀστραγάλους. Ἡ παρέα του ἔπαιζε πάντα στό δρόμο. Μιά μέρα, τή στιγμή πού ἥταν δέ σειρά τοῦ Ἀλκιβιάδη, ἀπό τήν ἄκρη τοῦ δρόμου φάνηκε ἔνα ἀμάξι μέ δυό ἄλογα πού ἔτρεχαν μέ καλπασμό. Τ' ἀλλα παιδιά παραμέρισαν φοβισμένα, ἀλλά δέ Ἀλκιβιάδης στάθηκε θυμωμένος στή μέση τοῦ δρόμου κάνοντας ἐπιταχτικά νόημα στόν δύληγό νά σταματήσει. Ἐκεῖνος τοῦ φώναξε ἀπό μακριά νά παραμερίσει κι οὕτε ἔκανε νά σιγανέψει τ' ἄλογά του. Καί τί ἔκανε δέ Ἀλκιβιάδης! Ξαπλώθηκε φαρδύς πλατύς στή μέση τοῦ δρόμου καί τοῦ φώναξε:

«Σάν σοῦ βαστάει, πέρνα!»

Χύθηκα πρός τά κεῖ νά τόν ἄρπάξω, ἀλλά εὐτυχῶς δέ ἀμαξάς

πρόλαβε. Τράβώντας τά γκέμια δυνατά, σταμάτησε τ' ἄλογά του μιά πιθαμή ἀπ' τό ξαπλωμένο παιδί.

«'Αλλη φορά νά σταματᾶς ὅταν ἐγώ προστάξω!» εἶπε τοῦ ὁδηγοῦ, πού ἔτριβε τά μάτια του βλέποντας τόν ἄφοβο ἀνθρώπακο νά σηκώνεται ἀπό χάμω, σχεδόν μέσ' ἀπ' τά πόδια τῶν ἀλόγων.

«Τώρα πέρνα!» πρόσθεσε δ' Ἀλκιβιάδης μέ κάποια συγκατάβαση, καί γυρίζοντας πρός τούς συντρόφους του:

«Θά ρίξω δυό φορές, μιά καί μπόρεσα νά σταματήσω δλόκληρο ἄρμα!»

Φωνές καί διαμαρτυρίες ἀκούστηκαν ἀπ' τήν παρέα, ἀλλά δικριός μου ἦθελε τό δικό του.

«Μήπως θά τό 'κανε κανένας ἀπό σᾶς; Ν' ἀκούσω... Πῶς; "Ε, λοιπόν! θά παιίξω δυό φορές.»

Θέλησα νά τόν τραβήξω ἀπ' τό παιγνίδι, ἀλλά ἦταν ξαναμένος ἀπ' τό κατόρθωμά του καί δέν ἀκουγε. Δέν ἦθελε, μπροστά στά συνομήλικά του, αὐτός πού σταματάει δλόκληρο ἀμάξι, νά φανεῖ πώς ὑπακούει στόν κουτσοπόδαρο Σιλύκο.

Σηκώθηκα κι ἔφυγα. Περπατοῦσα σιγά, μελαγχολικός κι ἀνήσυχος σάν νά μοῦ είληγε γίνει κάποια ἀποκάλυψη, σάν νά είληα ἀγγίζει μέ τό δάχτυλο κάποιο μυστήριο, μιά πηγαία σκοτεινή δύναμη. Τή δύναμη τῆς δημιουργίας πού συγκερνάει χαρίσματα, ἀρετές, ὀμορφιά, χάρη, δύναμη, καί τά ρίχνει ὅλα μαζί σ' ἔνα πλάσμα, δίνοντάς του δύμας καί φανταχτερά ἐλαττώματα. Ἀντίζυγι στά χαρίσματα, θά ἔλεγε ἄλλος. Ἐγώ θά τολμοῦσα νά πῶ συνείδηση τῆς ἀνωτερότητας, πού ὁδηγεῖ στήν ἀπαίτηση τῆς ἔξαιρέσεως.

Τό ἐπεισόδιο μαθεύτηκε στήν Ἀγορά, καί γιά πολλές μέρες δύοι μιλούσαν γιά τήν τόλμη καί τό θάρρος τοῦ παιδιοῦ.

‘Ο Ἀλκιβιάδης, ἀπό μικρός, ἔνιωθε —καί τό 'δειχνε— τόν ἔματό του ἀνώτερο ἀπ' τούς ἄλλους συνομήλικούς του, καί τά παιδιά τῆς παρέας του τόν παραδεχόντουσαν πάντα καί παντού γι' ἀρχηγό.

(Άπο τό βιβλίο 'Ο κύριος μου Ἀλκιβιάδης)

Τοῦ κύρ Βοριᾶ

Ο κύρ Βοριάς παράγγειλεν οὕλω τῶν καραβιῶνε:

«Καράβια π' ἀρμενίζετε, κάτεργα* πού κινάτε,
ἐμπάτε στά λιμάνια σας, γιατί θέ νά φυσήξω,
ν' ἀσπρίσω κάμπους καὶ βουνά, νά κρὺώσω κρυές βρυσοῦλες,
κι δσά 'βρω μεσοπέλαγος, στεριᾶς θέ νά τά ρίξω.»

Κι δσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὅλα λιμάνι πιάνουν,

τοῦ κύρ 'Αντριᾶ τό κάτεργο μέσα βαθιά ἀρμενίζει.

«Δέ σέ φιβοῦμαι, κύρ Βοριά, φυσήξεις δέ φυσήξεις,
τί ἔχω καράβι ἀπό καρυά* καὶ τά κουπιά πυξάρι,*
ἔχω κι ἀντένες προύντζινες κι ἀτσάλενα κατάρτια,
ἔχω πανιά μεταξωτά, τῆς Προύσας τό μετάξι,
ἔχω καὶ καραβόσκοινα ἀπό ξανθῆς μαλλάκια·
κι ἔχω καὶ ναῦτες διαλεχτούς, δόλο ἄντρες τοῦ πολέμου,
κι ἔχω κι ἔνα ναυτόπουλο, πού τούς καιρούς γνωρίζει,
κι ἐκεῖ πού στήσω μιά φορά τήν πλώρη δέ γυρίζω.»

«Ἀνέβα, βρέ ναυτόπουλο, στό μεσιανό κατάρτι,
γιά νά διαλέξεις τόν καιρό, νά ἰδεῖς γιά τόν ἀέρα.»

Παιζογελώντα ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.

«Τό τί εἶδες, βρέ ναυτόπουλο, αὐτού ψηλά πού πῆγες;»

«Εἴδα τόν οὐρανό θολό καὶ τ' ἄστρα ματωμένα,

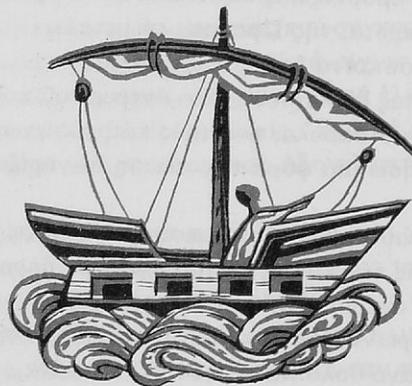
εἴδα τήν μπόρα πού ἄστραψε καὶ τό φεγγάρι ἔχαθη,

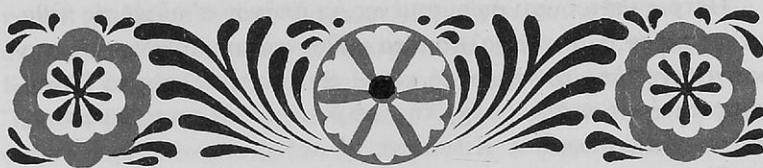
καὶ στῆς 'Αττάλειας τά βουνά ἄστραχαλάζι* πέφτει.»

“Ωστε νά είπει, νά καλοειπεῖ, νά καλοκουβεντιάσει,
βάρια φουρτούνα πλάκωσε καὶ τό τιμόνι τρίζει,
ἀσπρογυαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν* τά κατάρτια,
σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τό καράβι,
σπιλιάδα* τοῦ ῥθε ἀπό τή μιά, σπιλιάδα ἀπό τήν ἄλλη,
σπιλιάδα ἀπό τά πλάγια του κι ἔξεσανίδωσέ το.
Γιόμισε ἡ θάλασσα πανιά, τό κύμα παλικάρια,
καὶ τό μικρό ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.

“Ολες οι μάνες κλαίγανε κι ὅλες παρηγοριοῦνται,
μά μιά μανούλα ἐνός παιδιοῦ παρηγοριά δέν ἔχει.
Βάνει τίς πέτρες στήν ποδιά, τά τρόχαλα* στόν κόρφο,
πετροβολάει τή θάλασσα καὶ τροχαλάει τό κύμα.
«Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματούσα,
πόπνιξες τό παιδάκι μου, π' ἄλλο παιδί δέν ἔχω.»
«Δέ φταίω ἡ δόλια θάλασσα, δέ φταίω ἐγώ τό κύμα,
μόν' φταίει ὁ πρωτομάστορας πού φτιάνει τά καράβια.»

(Δημοτικό)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Μακάριοι ἄνθρωποι

Α σᾶς πάγω σήμερα σέ κάποια μέρη ξεχασμένα, κοντά σ' ένα βουνό γίγαντα, λεγόμενο Τσιμποράθο. "Άλλη φορά ζούσανε σ' αυτόν τὸν τόπο κάτι ἀνθρῶποι ἀπλοί κι ἀγαθόκαρδοι, πλήν σήμερα ἔχουνε ξεκληριστεῖ*" ἀπό τοὺς ἄσπρους πού περάσανε στήν Αμερική ἀπό τὴν Εὐρώπη· γι' αὐτό φαντάζουμαι πώς οἱ λιγοστοί πού βαστᾶνε ἀκόμα ἀπ' αὐτονούς τοὺς φουκαράδες, στή φαντασία τους διάβολος θέ νά 'ναι ἄσπρος κι ὅχι μαῦρος σάν τὸν δικό μας.

"Από τότες πού πατήσανε στόν καινούριο κόσμο οἱ ἄσπροι, δόλες οἱ δυστυχίες πέσανε στήν κεφαλή τους. Πρό χρόνια, βρισκόντανε ἀκόμα κάτι σπίτια χτισμένα μέ ξεροτρόχαλο* καὶ σκεπασμένα μέ χορτάρια. Κοντά στό Σούπα φαίνουνται τά χαλάσματα ἀπό μιά μεγάλη πολιτεία, χτισμένη στήν πλαγιά ἐνούς βράχου, καὶ μέσα στήν πέτρα ἔχουνε σκάψει κάτι γαλαρίες. Σώζουνται ἀκόμα καὶ κάτι τοῖχοι σά νά 'ναι ἀπό κάστρο. Στά μνημούρια* μέσα βρίσκονται κομμάτια ἀπό ροῦχα μπαμπακερά, κανάτια, ἀραποσίτι*, μπιζέλια, φύλλα τῶν δέντρων, κοντάρια, κοῦκλες χωματένιες κι ἄλλες ἀπό μπαμπάκι, βραχιόλια, κάτι δαχτυλῆθρες ἀπό μάλαμα πού τίς βάζανε στ' αὐτιά καὶ στό στόμα τῶν πεθαμένων.

Τό χῶμα εἶναι σάν ἄμμος, κατάξερο, γιά τοῦτο τά κορμιά διατηροῦνται σά μούμιες, μέ τά ροῦχα μαζί.

Πέτρες κείτουνται σωριασμένες, κι άπάνου σ' αυτές τίς πεθαμένες πέτρες καί στά χαλάσματα κάθουνται οἱ γουστέρες*κατακαιγόμενες ἀπό τὸν ἥλιο· τὸ κορμί τους θαρρεῖς πώς τὸ ζωγράφισε κανένας μεγάλος τεχνίτης, μέ ρίγες ώραιότατες, πράσινες, κίτρινες καὶ καφεδιές. Χάφτουντες τίς μύγες.

Σ' ἔνα μέρος πού τὸ λένε Παραμόγκα βρίσκουνται χαλάσματα ἀπό κάποιο παλάτι καστρογυρισμένο, πολύ μεγάλο. Οἱ τοῖχοι εἰναι ἀπό λάσπη, μά εἰναι πολύ χοντροί. Τό καθεαυτοῦ χτίριο ἦτανε χτισμένο ἀπάνου σ' ἔνα ὄψωμα, ἀλλά οἱ τοῖχοι του κατεβαίνουνε ἵσαμε κάτω, στή ρίζα τοῦ βουνοῦ. Ἀνεβαίνανε ἀπό κάποιο μονοπάτι πού στρίβει σά λαβύρινθος δόλογυρα σέ κεῖνο τὸ βουνό, γιά νά μήν μπορεῖ νά τό ἡρει εὔκολα ὁ ὁχτρός.

Ἐκεῖ κοντά βρισκότανε κι ἔνα χωριό λεγόμενο Ἰχοκάν, ἀπάνου σ' ἔνα βουνό. Κάνει πολύ κρύο. Στά παλιά τά χρόνια ἦτανε σ' αὐτό τὸ χωριό παπάς κάποιος Ἰντιάνος, πού πρωτύτερα ἦτανε Κασίκης, δηλαδή βασιλιάς τοῦ τόπου. Ἀλλά γίνηκε χριστιανός καὶ στάθηκε σοφός στή θεολογία καὶ στά λατινικά, κι εἶχε μιά μεγάλη βιβλιοθήκη μέ βιβλία ἑλληνικά, λατινικά, γαλλικά καὶ Ἱγγλέζικα. Ἡξερε καὶ πολλά πράματα τῆς ἐπιστήμης.

Σ' αὐτά τά μέρη, τή νύχτα φέγγουνε στόν οὐρανό ἄλλα ἀστρα. Τό δρόμο τούς δείχνει ὁ Σταυρός τῆς Νοτιᾶς, ὅπως ἔμεῖς ἔχουμε τ' Ἀστρο τῆς Τραμούντανας. Λένε «ὁ Σταυρός γέρνει κατά τή θάλασσα· σέ λίγο θά φέξει».

Νά δεῖτε τί καλοί ἀνθρῶποι βρίσκουνται ἀνάμεσα σέ κεῖνα τ' ἀσπλαχνα βουνά.

Λέγανε πώς πολύ μακριά, κοντά σέ κάποιο ποτάμι, ζοῦσε μιά φυλή πολύ ἄγρια κι αίμοβόρα, λεγόμενη Μαλάμπας. Βρέθηκε ἔνας Ἱγγλέζος χασομέρης κι ἀποφάσισε νά πάγει νά τούς δεῖ, μά οἱ φίλοι του τόν μποδίζανε, ἀπό φόβο μήν τόν χαλάσουνε κεῖνοι οἱ ἀνθρωποφάγοι. Ἀλλά αὐτός πῆρε τά μάτια του ὀλομόναχος, ἀφοῦ κι ὁ παραγιός του φοβήθηκε νά πάγει μαζί του, καὶ τράβηξε, ἔχοντας μέσα σέ κάτι ταγάρια χάντρες πολλές καὶ κάτι τέτοια μωροπαίχνιδα.

Κίνησε κατά τό γλυκοχάραμα, μέ μιά ποταμίστια κουρίτα.*

κουπί τραβούστανε δυό Ἰντιάνοι. Τή νύχτα κοιμηθήκανε στήν
άκροποταμιά. Τό πρωί στείλανε τόν ἑνα 'Ιντιάνο νά πάγει στόν
Κασίκη και νά τοῦ πεῖ πώς ἥρτε ἔνας ἄσπρος ἀνθρωπος, γιός τοῦ
Ἡλιου, δύνας τούς λέγανε. Σέ λίγη ὥρα ἥρτε ὁ Κασίκης μέσα
στήν κουρίτα του, μαζί μέ τόν Ἰντιάνο πού 'χανε σταλμένον.

'Ο Ἰγγλέζος τοῦ 'πε πώς εἶχε πάγει σ' αὐτά τά μέρη γιατί εἶχε
πόθο νά δεῖ τούς Μαλάμπας ἀπό κοντά, και πώς ἥρτε σά φίλος.
Και κεῖνος πολύ φχαριστήθηκε. 'Αγκαλιαστήκανε και τόν πῆρε
ὁ Κασίκης μέσα στό καΐκι του.

Φτάξανε στό παλάτι του πρίν τό μεσημέρι. Τότες ὁ Κασίκης
κάθισε μαζί μέ τόν ἄσπρο σέ μιά ψάθα. Τέσσερα παλικάρια
παραστεκόντανε.

Κουβεντιάζανε κάμποση ὥρα. 'Ωστόσο ὁ Κασίκης ύποψι-
αζότανε ἀκόμα πώς ὁ ἄσπρος πήγε γιά χρυσάφι, μά ὁ Ἰγγλέζος
τόν βεβαίωσε πώς νά μήν ἔχει τέτοια ἰδέα.

Τότες ὁ γέρος τοῦ εἶπε πώς εἶναι λεύτερος νά καθίσει μαζί
τους ὅσο τοῦ ἀρέσει και νά φύγει ὅποτε βαρεθεῖ, και πώς μπο-
ροῦσε νά στείλει πίσω στό χωριό τούς δυό βαρκάρηδες· και πώς
θά τόν πηγαίνανε στό χωριό οί δυό γιοί του, ὅποτε τραβήξει ἡ
καρδιά του νά γυρίσει πίσω.

Αὐτή ἡ φυλή ἦτανε ἀπάνου κάτου ἵσαμε διακόσιες οἰκογέ-
νεις. 'Αλλά μέσα στά λογκάρια ἦτανε σκορπισμένες και πολ-
λές ἄλλες φυλές. Γιά τοῦτο βλέπανε οἱ ἄσπροι ν' ἀνεβαίνει κα-
πνός ἐδῶ και κεῖ μέσα στά δάση.

"Αμα φάγανε ἔβγαλε ὁ Ἰγγλέζος τίς χάντρες και τίς μοίρασε,
κι οἱ Ἰντιάνοι κάνανε σάν τρελοί ἀπό τή χαρά τους. "Υστερα
παρακάλεσε τίς γυναίκες νά ζωγραφίσουντε τό κορμί του και νά
τό παρδαλίσουντε, ὅπως εἶναι ἡ συνήθειά τους. Τόν πλουμίσανε
λοιπόν μ' ὀλη τήν τέχνη τους...

Τούς ξανάδωσε πάλι χάντρες, κουδούνια, χτένια και τέτοια.
Στό γέρο Κασίκη χάρισε τό κουτάλι του, τό πιρούνι του και τό
μαχαίρι του, και στούς γιούς του δυό μπουκάλια. Μέ τό ρολόγι
ζουρλαθήκανε, μάλιστα σάν τό 'βαλε ἀπάνου σ' ἑνα σανίδι,
γιατί πρωτύτερα νομίζανε πώς ὁ σφυγμός τοῦ χεριοῦ του τό

ζωντάνεις. Σάν τό 'βαλε στ' αὐτί τους, ἀρχίσανε νά φωνάζουνε σάν παιδιά, πηδούσανε, χορεύανε, κι ὕστερα πάλι πηγαίνανε καί τ' ἀφουγκραζόντανε. Στό τέλος συμφωνήσανε δλοι, πώς εἶχε κλείσει μέσα κανένα πουλί, κι ἔκανε τίκ τάκ θέλοντας νά φύγει. Τότες τ' ἄνοιξε, καί σάν εἴδανε μέσα, πιάσανε καί φωνάζανε: «Μανάν, μανάν, χί τρομπιχότε», πού θά πεῖ: «"Οχι, οχι, είναι ζαχαρόμυλος», ἐπειδή κάποιος τούς εἶχε πεῖ γιά μιά τέτοια μηχανή.

Τρώγανε δυό φορές τήν ήμέρα, πρωΐ καί καί βράδυ. Τρώγανε μπανάνες κι ἄλλα φρούτα, λίγο κρέας καί ψάρια, πού 'χε πολλά τό ποτάμι. Τιμωρούσανε τόν κλέφτη, βάζοντάς τον δι Κασίκης νά δώσει τά διπλά ἀπ' ὅσα ἔκλεψε. Μά πολύ ἀνάριες ἦτανε οι ἀδικίες, καί ποτές δέ μαλώνανε. «Ποτές δέ γίνεται σκοτωμός στό μέρος μας» εἶπε τοῦ Ἰγγλέζου δι γέρος.

Κάθισε μαζί τους μονάχα δυό τρεῖς μέρες. Τούς ἀποχαιρέτησε, κι ἦτανε πολύ πικραμένοι. Οἱ δυό γιοί τοῦ Κασίκη πήγανε μαζί του. Ό Κασίκης τόν παρακάλεσε νά τοῦ στείλει λίγο ἀλάτι, γιατί δέ βρισκόταν ἐκεῖ πέρα τέτοιο πράμα, κι ὕστερα τοῦ 'πε νά ζήσει μαζί τους ἀν βαρεθεῖ τούς ἄσπρους, καί πώς θά τοῦ 'δινε τήν κόρη του γιά γυναίκα, καί πώς θά γίνει Κασίκης στό ποδάρι του.

Σάν κατεβήκανε στήν ἀκροποταμιά, δλες οἱ γυναῖκες τρέξανε κοντά του. Τή στιγμή π' ἀρχίσανε νά κατεβαίνουνε τό ποτάμι, μαζευτήκανε δλες καί πιάσανε καί λέγανε κάποιο τραγούδι τοῦ μισεμοῦ.* Αὔτές πρωτολέγανε κι οἱ γιοί τοῦ Κασίκη ἀποκρινόντανε ἀπό τό καΐκι. Κοίταξε ή μάνα μας ή φύση, τί μεγάλα πράματα μαθαίνει στά παιδιά της.

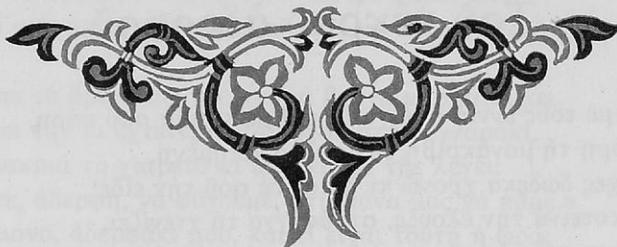
Κείνη τή στιγμή ὁ ἄσπρος ἄνθρωπος γύρισε τό πρόσωπό του καί σφούγγιξε τά δάκρυά του ντροπιασμένος. "Αχ! Γι' αὐτόν τόν ἀμαρτωλό κατέβηκε δι Χριστός στή γῆ, ἐνῶ γιά κεῖνα τά ἀθῶα πλάσματα δέν ἦτανε καμιά ἀνάγκη νά σταυρωθεῖ.

Φτάνοντας στό χωριό, ἀπ' ὅπου εἶχε ξεκινήσει, οἱ φίλοι του χαρήκανε πολύ, γιατί τόν εἶχανε γιά χαμένο, καί γελάσανε μέτό πλουμισμένο πετσί του. Γέμισε ἀλάτι τό καΐκι καί τό στειλε

τοῦ Κασίκη. "Εδωσε καὶ κάτι πράματα στά παιδιά του. Τόν ἀγ-
καλιάσανε καὶ τόν φιλήσανε ἀπάνου στό στῆθος.

"Αμα ἀλαργάρανε, τά μάτια τοῦ Ἰηγγλέζου ἔσαναβουρκώσανε.
«Ἄντοι οἱ ἀνθρῶποι τί εἴχανε νά περιμένουνε ἀπό τή φυλή του;
Νά γίνουνε πιό τίμιοι; Νά γίνουνε πιό φτυχισμένοι;»

('Από τό βιβλίο Ίστορίες καὶ περιστατικά)

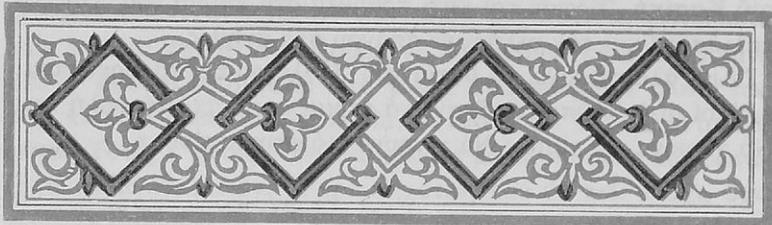

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ

Κατάνακρα στό σύνορο

Κατάνακρα* στό σύνορο στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου,
πού τά νερένια δάχτυλα τήν ἀμμουδιά χαϊδεύουν,
βγῆκε μάνα καβουρού καὶ νέθει* στή λιακάδα·
νέθει τό φᾶς χρυσόνεμα, νέθει καὶ κουβαριάζει,
καὶ νεθοκουβαριάζοντας γλυκό τραγούδι λέει:
«Χαρά νά χαίρεσαι ζωή, χαρά νά ζεῖς καὶ νά 'σαι,
μακάρι καὶ κατάνακρα στό σύνορο τοῦ κόσμου».

('Απ' τήν ποιητική συλλογή Κιθάρα καὶ γαρούφαλο)

Τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ

Μάνα μέ τους ἐννιά σου γιούς καὶ μέ τή μιά σου κόρη,
τήν κόρη τή μονάκριβη τήν πολυαγαπημένη,
τήν εἰχες δώδεκα χρονῶ κι ἥλιος δέ σου τήν εἶδε!
Στά σκοτεινά τήν ἔλουζε, στ' ἀφεγγα τή χτενίζει,
στ' ἄστρι καὶ τόν αὐγερινό ἔπλεκε τά μαλλιά της.
Προξενητάδες ἥρθανε ἀπό τή Βαβυλώνα,
νά πάρουνε τήν Ἀρετή πολύ μακριά στά ξένα.
Οἱ ὁχτώ ἀδερφοί δέ θέλουνε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
«Μάνα μου, κι ἄς τή δώσουμε τήν Ἀρετή στά ξένα,
στά ξένα κεῖ πού περπατῶ, στά ξένα πού πηγαίνω,
ἄν πᾶμ' ἐμεῖς στήν ξενιτιά, ξένοι νά μήν περνοῦμε.»
«Φρόνιμος είσαι, Κωσταντή, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης.
Κι ἄ μδρτει, γιέ μου, θάνατος, κι ἄ μδρτει, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι ἄν τύχει πίκρα γῆ χαρά, ποιός πάει νά μοῦ τή φέρει;»
«Βάλλω τόν οὐρανό κριτή καὶ τούς ἀγιούς μαρτύρους,
ἄν τύχει κι ἔρτει θάνατος, ἄν τύχει κι ἔρτει ἀρρώστια,
ἄν τύχει πίκρα γῆ χαρά, ἐγώ νά σου τή φέρω.»

Καὶ σάν τήν ἐπαντρέψανε τήν Ἀρετή στά ξένα,
κι ἐμπῆκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὀργισμένοι
κι ἔπεσε τό θανατικό, κι οἱ ἐννιά ἀδερφοί πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάνα μοναχή σάν καλαμιά στόν κάμπο.

Σ' ὅλα τά μνήματά ἐκλαιγε, σ' ὅλα μοιρολογιόταν,
στοῦ Κωσταντίνου τό μνημειό ἀνέσπα τά μαλλιά της.
«Ἄναθεμά σε, Κωσταντή; καὶ μυριανάθεμά σε,
ὅπου μοῦ τὴν ἐξόριζες τὴν Ἀρετή στάξένα!
τό τάξιμο πού μοῦ ταξες, πότε θά μοῦ τό κάμεις;
Τόν οὐρανό βαλες κριτή καὶ τούς ἄγιους μαρτύρους,
ἄν τύχει πίκρα γῆ χαρά, νά πᾶς νά μοῦ τή φέρεις.»
Από τό μυριανάθεμα καὶ τή βαριά κατάρα,
ἥ γῆς ἀναταράχτηκε κι ὁ Κωσταντής ἐβγῆκε.
Κάνει τό σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι,
καὶ τό φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νά τῆς τή φέρει.

Παίρνει τά ὅρη πίσω του καὶ τά βουνά μπροστά του.
Βρίσκει την κι ἔχτενίζουνταν δέου στό φεγγαράκι.
Από μακριά τή χαιρετᾶ κι ἀπό κοντά τῆς λέγει:
«Ἄιντε, ἀδερφή, νά φύγουμε, στή μάνα μας νά πάμε.»
«Ἀλίμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα;
Αν ἵσως κι εἶναι γιά χαρά, νά στολιστῶ καὶ νά ῥω,
κι ἄν εἶναι πίκρα, πές μου το, νά βάλω μαῦρα νά ῥω.»
«Ἐλα, Ἀρετή, στό σπίτι μας, κι ἄς εἶσαι ὅπως καὶ ἄν εἶσαι.
Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τήν καθίζει.
Στή στράτα πού διαβαίνανε πουλάκια κιλαηδοῦσαν,
δέν κιλαηδοῦσαν σάν πουλιά, μήτε σάν χελιδόνια,
μόν' κιλαηδοῦσαν κι ἐλεγαν ἀνθρωπινή ὁμιλία:
«Ποιός εἶδε κόρην ὅμορφη νά σέρνει ὁ πεθαμένος!»
«Ἀκουσες, Κωσταντίνε μου, τί λένε τά πουλάκια;»
«Πουλάκια εἶναι κι ἄς κιλαηδοῦν, πουλάκια εἶναι κι ἄς λένε.»
Καὶ παρεκεῖ πού πάγαιναν κι ἄλλα πουλιά τούς λένε:
«Δέν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, παράξενο μεγάλο,
πώς περπατοῦν οἱ ζωντανοί μέ τούς ἀπεθαμένους!»
«Ἀκουσες, Κωσταντίνε μου, τί λένε τά πουλάκια;
πώς περπατοῦν οἱ ζωντανοί μέ τούς ἀπεθαμένους!»
«Ἀπρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.»*
«Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανίές μυρίζεις.»

«Ἐχτές βραδίς ἐπήγαμε πέρα στόν Ἀι-Γιάννη,
κι ἐθύμιασέ μας δι παπάς μέ περισσό λιβάνι.»

Καί παρεμπρός πού πήγανε, κι ἄλλα πουλιά τούς λένε:
«Γιά ίδές θάμα κι ἀντίθαμα πού γίνεται στόν κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερή νά σέρνει ό πεθαμένος!»

Τ' ἄκουσε πάλι ή Ἀρετή κι ἐράγισε ή καρδιά της.

«Ἀκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τά πουλάκια;»

«Ἄφησ, Ἀρέτω, τά πουλιά κι δι, τι κι αὐτέλι’ ας λέγουν.»

«Πές μου, ποῦ είναι τά κάλλη σου, καί ποῦ είν’ ή λεβεντιά σου,
καί τά ξανθά σου τά μαλλιά καί τ’ ὅμορφο μουστάκι;»

«Ἔχω καιρό π’ ἀρρώστησα καί πέσαν τά μαλλιά μου.»

Αύτοῦ σιμά, αύτοῦ κοντά στήν ἐκκλησιά προφτάνουν.

Βαριά χτυπᾶ τ’ ἀλόγου του κι ἀπ’ ἐμπροστά της χάθη.

Κι ἀκούει τήν πλάκα καί βροντᾶ τό χῶμα καί βοϊζει.

Κινάει καί πάει ή Ἀρετή στό σπίτι μοναχή της.

Βλέπει τούς κήπους της γυμνούς, τά δέντρα μαραμένα,

βλέπει τόν μπάλσαμο* ξερό, τό καρυοφύλλι* μαῦρο,

βλέπει μπροστά στήν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.

Βρίσκει τήν πόρτα σφαλιστή καί τά κλειδιά παρμένα,
καί τά σπιτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα.

Κτυπᾶ τήν πόρτα δυνατά, τά παραθύρια τρίζουν.

«Ἄν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι ἂν εἶσαι ἐχτρός μου φύγε,
κι ἂν εἶσαι δι Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιά δέν ἔχω,

κι ή δόλια ή Ἀρετούλα μου λείπει μακριά στά ξένα.»

«Σήκω, μανούλα μου, ἄνοιξε, σήκω, γλυκιά μου μάνα.»

«Ποιός είν’ αὐτός πού μοῦ χτυπάει καί μέ φωνάζει μάνα;»

«Ἄνοιξε, μάνα μου, ἄνοιξε, κι ἐγώ εἰμαι ή Ἀρετή σου.»

Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

(Δημοτικό)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

‘Η σύλληψη τοῦ Ρήγα

Στίς 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1797 δὲ Ρήγας φτάνει ἀπ’ τὴν Βιέννη στὴν Τεργέστη, συνοδευόμενος ἀπ’ τὸ Χριστόφορο Περραιβό. Σκοπός τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι νά περάσει ὁ Ρήγας μέ πλοϊο ἀπ’ τὴν Τεργέστη στὴν ὑπόδουλη τότε Ἑλλάδα καὶ νά ξεσκηώσει τοὺς Ἑλληνες ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τό ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ, δὲ Ρήγας καὶ ὁ Περραιβός ἔχουν συνάντηση σ’ ἓνα καφενεῖο τῆς Τεργέστης μέ τὸν καπετάνιο τοῦ καραβιοῦ, πού θά ἔφερνε μυστικά τὸ Ρήγα στὴν Ἑλλάδα. Κανονίζουν νά φορτωθοῦν τὴν ἄλλη μέρα στό καράβι τὰ κασόνια μέ τίς προκηρύξεις καὶ τό ἄλλο ἔντυπο ἐπαναστατικό ὄλικό, πού είχαν τυπώσει στὴ Βιέννη, καὶ συνεννοοῦνται γιά τὴ μέρα πού θ’ ἀνεβεῖ καὶ ὁ ἴδιος δὲ Ρήγας, γιά νά φύγουν. Μόλις δῆμος γυρίζουν στό ξενοδοχεῖο τους, συλλαμβάνονται ἀπ’ τὴν αὐστριακή ἀστυνομία.

ΙΟ «Royal», τό ξενοδοχεῖο τους, ἥταν καμιά ἐκατοστή βήματα παρακάτω. Στρίψανε τή γωνιά καὶ βγήκανε στὴν παραλία. Ἐκανε κρύο. Παγωνιά κι ύγρασία. Μύριζε δυνατά θάλασσα. Τό σκοτάδι πίσσα. Μόνο ἓνα φανάρι στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, καὶ στά κατάρτια τῶν καραβιῶν μικρά φωτάκια πού σαλεύανε ρυθμικά. Τό «Royal» ἥταν χτισμένο ἀπάνω στὸν παραλιακό δρομάκο, ὃς μιάμιση δρυγιά ἀπό τή θάλασσα, δχι παραπάνω. Ὁ Περραιβός χτύπησε τή θύρα. Τούς ἄνοιξε ἔνας μισοκοιμισμένος Ἰταλός καὶ γκρινιάζοντας τούς ἀνέβασε στό πρῶτο πάτωμα, σ’ ἓνα μικρό δωμάτιο.

- 'Εδω, τούς λέει, δέν έχω αλλο.
 Είχε ένα κρεβάτι κι ένα σοφά.
 — Δέν πειράζει, θά βολευτούμε.
 Σάν έφυγε ό μισοκοιμισμένος Ιταλός, ό Περραιβός άνοιξε τό σάκο του. Ο Ρήγας στεκόταν δισταχτικός.
 — Θά βγω, είπε άξιαφρα.
 — Που θά πάς; έκανε ό Περραιβός άνήσυχα.
 — Θά πώ στό Προξενεῖο, στό Γαλλικό Προξενεῖο.
 — Γιατί;... Υποψιάστηκες τίποτα;
 — Δέν ξέρω. Γιά καλό καί γιά κακό. Μιά ίδεα.
 — Αύριο τό πρωί... δοκίμασε νά πεῖ ό Περραιβός.
 —"Οχι, όχι, τώρα θά πάω. Νά μέ δώσουν ένα χαρτί, πώς είμαι γεννημένος στά Έφτάνησα, Γάλλος ύπήκοος.
 Δέν είχε βγάλει τή γούνα του. Έπιασε τό πόμολο τής πόρτας. Γύρισε καί λέει τοῦ Περραιβοῦ:
 —Έσύ νά πλαγιά...
 Τόν έκοψε ένα δυνατό χτύπημα στήν πόρτα. Ο Ρήγας πισωχώρησε, στάθηκε στή μέση τής κάμαρας.
 —'Εμπρός! φωνάζει.
 "Ανοιξε ή θύρα διάπλατα. Τό κίτρινο φῶς τοῦ λυχναριοῦ άπό μέσα άπό τήν κάμαρα φώτισε ένα ψηλόστενο κομμάτι τοῦ σκοτεινοῦ διάδρομου. Σέ τοῦτο τό φῶς μέσα στεκόταν άσάλευτος, κολόνα, κλείνοντας τό πέρασμα, ένας άστυνομικός. Πίσω του άλλοι δυό τρεῖς.
 — Συγγνώμην, κύριοι, ρωτάει ψυχρά κι ευγενικά, κανένας άπό σᾶς λέγεται Ρήγας;
 —'Εγώ λέγομαι Ρήγας, άπαντησε μέ σταθερή φωνή ό Ρήγας. Τί τρέχει;
 "Ο άξιωματικός έβριξε μιά ματιά στόν Περραιβό, έπειτα στάθηκε προσοχή κι είπε έπισημα:
 —'Εν όνόματι τοῦ Νόμου!... δέ θά βγει κανείς άπό δῶ μέσα!
 Γύρισε κατά τό διάδρομο καί φώναξε στούς άνθρωπους πού στέκονταν πίσω του:
 —'Εσεῖς οί δυό θά μείνετε έδω στό διάδρομο, μπρός στήν

πόρτα! Νά μήν τό κουνήσει κανείς!... 'Εμεῖς πᾶμε! πρόσταξε τούς ἄλλους δυό.

"Εκλεισε ή πόρτα. Δέν εἶναι πιά μόνοι. Πές ἔκλεισε μιά πόρτα ἀπάνω ἀπό γκρεμνό. Πίσω ἀπ' αὐτή τήν πόρτα κείτονται γκρεμισμένα ὅλα τά σχέδια, ὅλες οἱ ἐλπίδες, οἱ λαχτάρες ὅλες. Μέσυ σέ τούτη τήν κρύα, τήν ἀπρόσωπη κάμαρα τοῦ ξενοδοχείου γονάτισε μονομιᾶς ὅλο τό Γένος.

Σάν ἔκλεισε ή θύρα πίσω ἀπό τούς ἀστυνομικούς, δ Ρήγας κι δ Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στό τέλος, εἶπε ό Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θά κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δέν ἀπάντησε· ἀναμετράει τά γεγονότα, ἀναλογίζεται τή σημασία τους, τίς συνέπειες. Στό πρόσωπό του χάραξε ή ταραχή καί ή θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στά μάτια του χύθηκε ή ἀπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια:

— Πολύ ἀργά... Δέν ἔπρεπε... Ποιός; Δέν μπορεῖ νά σταματήσει... “Ο, τι εἶναι δυνατόν...” “Ο, τι εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν...

‘Ηρθε νευρωμένος κοντά στόν Περραιβό καί τοῦ λέει χαμηλόφωνα:

— Προπάντων μήν τά χάσεις. Κρύα καρδιά! Δέ μέ νοιάζει γιά μένα... Τά χαρτιά, οἱ σημειώσεις, τά ὀνόματα... μήν πέσει τίποτε στά χέρια τους... θά πιάσουν ὅλους... Καί τότε πάει τό “Έργο!”

Λέγοντας, ἄνοιξε τό μεγάλο σάκο κι ἔβγαλε τούς φακέλους, τούς μεγάλους φακέλους.

Κοιτάζουν τάχα ἀπό τήν κλειδαρότρυπα οἱ ἀστυνομικοί; ‘Έχουνε τάχα στήσει τ’ αὐτί τους στό πορτόφυλλο; ‘Ολομεμιᾶς ἀνοίγει ή θύρα καί μπαίνουν οἱ Αύστριακοί.

— Σταθεῖτε! φωνάζουν. Μήν κουνηθεῖτε!

‘Ακουμπήσανε βαριά τά χέρια τους ἀπάνω στά πολύτιμα χαρτιά.

— Τί εἶναι αὐτά;... Τί θέλατε νά κάνετε; ρωτᾶνε.

- Ο Ρήγας δέν τά χάνει.
- Ε, μήν κάνετε ἔτσι, τούς λέει γελαστά, χαρτιά είναι...
- Τούς πήρε τούς δυό Αύστριακους καλόκαρδα ἀπό τό μπράτσο, μπαίνοντας ἀνάμεσό τους.
- Μά δέ μου λέτε, τούς ρωτάει, τί συμβαίνει; Γιατί μᾶς φυλᾶτε; Τί σᾶς είπαν γιά μᾶς; Πραματευτάδες εἴμαστε. "Ηρθαμε στό Τριέστι περαστικοί, αὔριο φεύγουμε. Τί γυρεύετε ἀπό μᾶς;... 'Εγώ ἔχω γυναίκα, ἔχω παιδιά... Δέν ἔχετε παιδιά ἐσεῖς; γυναίκα δέν ἔχετε;... Τί σᾶς κάναμε;... Φαινόσαστε καλά παιδιά... Πόσων χρονῶν είσαι; ρωτάει τόν ἔνα, τόν πιό νεαρό... Νά, κι ἐμεῖς φτωχοί εἴμαστε... Πάρε τοῦτα..."
- "Ἐβγαλε μερικά χρυσά φιορίνια ἀπό τόν κόρφο του καί τά δώσε στούς ἀστυνομικούς.
- Οἱ ἀστυνομικοί κοιτᾶνε σάν χαζοί τά γυαλιστερά νομίσματα. 'Ωστόσο, ὁ Περραιβός μπῆκε στό νόημα. Σκύβει ἀξαφνα κι ἀρπάει ἀγκαλιά τούς βαριούς φακέλους. Δυό βήματα είναι ὅς τό παράθυρο. Πρίν νά προφτάσουν νά τό καταλάβουν οἱ ἀστυνομικοί, ἀνοίγει ὁρμητικά τό παραθυρόφυλλο καί δῶσ' του, τούς πετάει πέρα τούς φακέλους, ὅσο μπορεῖ πιό μακριά —κι ἥτανε βαριοί καί πήγαν πέρα— τούς φακέλους μέ τά χαρτιά στή θάλασσα, μέσα στό νερό... Πλάτε! ἀκούστηκε ὁ μουντός κρότος καί τό πιτσίλισμα τοῦ νεροῦ.
- Μή! φωνάξανε οἱ ἀστυνομικοί κι ἔτρεξαν στόν Περραιβό, τί κάνεις!
- Τόν πιάσανε, τοῦ ἀρπάξανε τά χέρια. Μά ἥταν ἀργά. Τά χαρτιά είναι πιά στή θάλασσα, μαζί κι ἡ σφραγίδα, ὁ σφραγιδόλιθος τοῦ Ρήγα, ἡ μυστική σφραγίδα τῶν συνωμοτῶν.
- Καί τώρα; κάνει ὁ ἔνας ἀστυνομικός στόν ἄλλο.
- ‘Ο Ρήγας μπῆκε στή μέση χαμογελώντας.
- Καί τώρα δέν ἔχει καμιά σημασία. Παλιόχαρτα ἥτανε. Δέν ἥθελα νά τά δεῖ κανένας. 'Ιδιωτικά πράματα... 'Εσεῖς εἴσαστε καλά παιδιά, δέ θά πεῖτε τίποτα, νά μή βρεῖτε καί σεῖς τόν μπελά σας... "Αν τό μάθουν πώς σᾶς..."
- Οἱ ἀστυνομικοί κοιταχτήκανε.

— Troppo tardi, λέει ό ἔνας.
— Ωστόσο, γιά καλό καί γιά κακό, δέν τό κουνᾶμε πιά ἀπ' τό δωμάτιο! είπε ό ἄλλος.

‘Ο Ρήγας ξάπλωσε στό σοφά. Βυθίστηκε σέ συλλογή... Πάλι σάν κύμα ἥρθε νά τόν πνίξει ἡ μελαγχολία, πάλι ώσάν μαῦρο σύννεφο πέφτει ἀπάνω του... Κρίμα! κρίμα! Πάει ό Σκοπός! ἡ Ιδέα!

‘Ο Περραιβός κάθισε στή γωνιά τοῦ κρεβατιοῦ. ‘Ο Ρήγας παρακολουθεῖ μέ τήν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του τούς δυό ἀστυνομικούς. Σιγά σιγά —δέν τόν προσέχουνε— ἔβαλε τό χέρι του στή μέσα τοσέπη τοῦ τσουμπέ* καί, χουφτώνοντάς τον ὀλόκληρο, νά μήν τόν δοῦν, βγάζει προσεχτικά τό σουγιά, τό σουγιαδάκι τῆς Εἰρήνης, τό κρατάει σφιχτά στό χέρι, τό σφίγγει, τό σφίγγει. “Υστερα, πολύ προσεχτικά, σηκώνει τό χέρι ώς τό προσκέφαλο, τάχα ν’ ἀκουμπήσει τό κεφάλι του στό μπράτσο του, καί χώνει βαθιά ἀνάμεσα στό μαξιλάρι καί τήν ταπετσαρία τοῦ σοφᾶ τό σουγιά, τό σουγιαδάκι... Τώρα είναι πιό ἥσυχος. Ξέρει πώς σέ λίγο θά τούς ψάξουν, δέν μπορεῖ, θά κάνουν ἔρευνα στό δωμάτιο. Αὐτός ό «προστάτης» —«προστάτης ἄγγελος»— θά μείνει ἐδῶ μέσα στό σοφά, θά προσμένει νά βγεῖ τήν ὥρα πού θά πρέπει, γιά τήν «κάθαρση»...

Συλλογίζεται ό Ρήγας. Κι ή ὥρα περνάει, κι είναι μιά νέκρα ἀπέραντη δλόγυρα, οὔτε σκυλί, οὔτε βήματα, οὐδέ κοκόρι στ’ ἀπόμακρα, οὐδέ τίποτα, μόνο ή νέκρα καί τό μαῦρο σκοτάδι πού στάζει ἀργά ἀργά στό τζάμι τοῦ παραθυριοῦ. Πόσες ώρες νά περάσανε κιόλας; “Ανοιξε ή θύρα καί μπήκαν ἄνθρωποι, πέντε, ἕξι, ὁχτώ, κι ἄλλοι μείνανε ἀπέξω στό διάδρομο καί κοιτάνε μέσα. Είναι ό Διευθυντής τῆς Αστυνομίας τοῦ Τριεστιοῦ, είναι δυό τρεῖς ὑπάλληλοι, μερικοί ἀστυνομικοί δίχως στολή. ‘Ο Διευθυντής ἀρχισε νά μιλάει στά γερμανικά. “Ενας ὑπάλληλος κάθισε μπρός στό τραπέζι καί γράφει:

- Τ’ ὄνομά σου;
- Ρήγας Βελεστινλής... Βε-λε-στιν-λής.
- Υπήκοος;

- Οθωμανός.
- Γεννηθείς;
- Στή Βλαχιά.
- Τό έτος;
- 1747.
- Θρησκεύματος;
- Χριστιανός Ὀρθόδοξος.
- Επάγγελμα;
- Εμπορος.

Τά συνηθισμένα. Υστερα διευθυντής λέει ήχηρά:

- Έν δόνοματι του Νόμου, Ρήγα Βελεστινλή, συλλαμβάνεσαι!
- Από τήν στιγμήν αυτήν είσαι ύπο κράτησιν!

Ο Διευθυντής γύρισε στόν Περραιιβό:

- Εσύ;
- Περραιιβός Χριστόφορος.
- Υπήκοος;

Ο Ρήγας πρόλαβε ν' ἀντισκόψει:

- Κύριε Διευθυντά, τοῦτο τό παιδί δέν ἔχει καμιά σχέση μὲ τήν ὑπόθεση πού σᾶς ἀπασχολεῖ. Πηγαίνει στήν Πάδοβα, νά σπουδάσει τήν ιατρική. Κοιτάξτε τά χαρτιά του. Μιά ἀπλή σύμπτωσις ήταν νά βρεθεῖ συνταξιδιώτης μου.

Ο Διευθυντής πῆρε κι ἔξέτασε τό διαβατήριο του Περραιιβοῦ.

Ο Ρήγας λέει:

- Άλλωστε, είναι γεννημένος στήν Πρέβεζα. Είναι ύπήκοος Γάλλος...

- Κανένα χαρτί;
- Δέν ἔχω.

Πάλι διευθυντής ἀντισκόψει:

- Σᾶς λέω: ἄδικα θά τόν συλλάβετε... Δέν ἔχει καμιά σχέση...

Ο Διευθυντής κοίταξε τόν Περραιιβό στά μάτια.

- Είσθε ἐλεύθερος, κύριε. Μπορεῖτε νά πηγαίνετε.

Ο Περραιιβός ἔκανε νά πάρει τό σάκο του.

- Μιά στιγμή, λέει κάποιος.

Ἐνας ἀστυνομικός ἔψαξε τό σάκο. Μά δέν εἶδε τίποτα ύποπτο

μέσα. Ο Ρήγας βρῆκε τόν καιρό νά πεῖ τοῦ Περραιβοῦ στά
ξλληνικά:

— Αύτό πού δέν ἐπρόλαβα ἔγω... τό Προξενεῖο... Νά πᾶς ἀμέ-
σως... ἀμέσως...

Μπρός στήν πόρτα, βγαίνοντας, στάθηκε μιά στιγμή ὁ Περ-
ραιβός. Γύρισε καί κοίταξε μιά στερνή φορά τό Ρήγα. Ο Ρήγας
τοῦ χαμογέλασε, κουνώντας λίγο τό κεφάλι.

Ο Διευθυντής λέει στό Ρήγα:

— Θά μείνεις ἐδῶ, σέ τοῦτο τό δωμάτιο, ὑπό κράτησιν!

“Εδωσε διαταγές: δυό ἀστυνομικοί θά μένουν νύχτα-μέρα μέσα
στό δωμάτιο, νά παρακολουθοῦν τήν παραμικρή του κίνηση.
Κάθε δυό ώρες θά ἔρχονται οἱ ἄλλοι, νά συναλλάζονται.

Φύγανε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἔξουσίας. Απόμεινε ὁ Ρήγας μέ τοὺς
δυό φρουρούς. Μόνος. Πάει κι ὁ Περραιβός! ”Α, τί κούραση!
‘Η ψυχή του τσακίστηκε...

“Ἐγειρε τ’ ἀνάσκελα στό κρεβάτι, ἔτσι ντυμένος ώς ἡταν, κι
ἔμεινε μ’ ὁρθάνοιχτα τά μάτια, ώρα, ώρα, ώρες... Οὔτε ὅπνος,
οὔτε ἡσυχία, οὔτε... ὅχι δά, εἶναι κι ἡ ἐλπίδα, τόσες ἐλπίδες...
“Ἐτσι λέει... Τόσες ἐλπίδες ἀκόμη! Βέβαια, τίς κασόνες θά τίς
πιάσανε. Πώς τίς πιάσαν; Προδοσία! Τί ἄλλο! Ποιός; Ἐδῶ; ἢ
στή Βιέννα;... Πιάσαν κανέναν ἄλλο; Δέν τό πιστεύει. ”Οχι, ὅχι,
εἶναι μόνος εὐτυχῶς! Πρέπει νά ’ναι μόνος... Ἐλπίζει ἄξαφνα,
«ἐλπίζω», τό λέει στόν ἑαυτό του... Ἀνασκαλεύει ὅλα τά πάντα
μές στό μυαλό του.

Κι ἀπό κεῖ, λίγο λίγο, ώς νά χαμήλωνε φῶς λυχναριοῦ, σβή-
νει ἐτούτη ἡ διάθεση, ἡ καλή διάθεση τῆς ἐλπίδας καί τοῦ θαρ-
ρεμιοῦ, καί παραλεῖ ἡ καρδιά καί παραλεῖ τό μυαλό, καί σκοτει-
νιάζει ἐμπρός καί σκοτεινιάζει δίπλα καί σκοτεινιάζει ὁ δρόμος,
ὁ δρόμος κι ὁ ἀνήφορος, πού στή γωνιά του στέκει ἀπόψε ἡ ζωή
τοῦ Ρήγα...

Ξημέρωσε ἀγάλι ἀγάλι.* Μά δέν πρόφτασε νά φωτίσει τό
τελάρο τοῦ παραθυριοῦ κι ἀκουστήκανε βήματα ἔξω, βήματα
βαριά, κι ἀκουστήκανε φωνές. ”Ανοιξε ἡ πόρτα καί μπήκαν ἄν-
θρωποι πολλοί, πέντε, δέκα, δώδεκα.

‘Ο Ρήγας ἀνακάθισε στό κρεβάτι, σηκώθηκε. Ξανάρχισαν τά ρωτήματα, οἱ ἀνακρίσεις. Τί καὶ πᾶς καὶ μέ ποιούς, προπάντων αὐτό τό: «ποιοί ἄλλοι εἰναι μαζί σου», αὐτό πασκίζουν νά του πάρουνε μέ τέχνη, μέ κατεργαριά, μέ ψεύτικες πληροφορίες, μέ τό κλωθογύρισμα* γύρω καὶ γύρω ἀπό τά ἴδια πράματα, ἀπό τά ἴδια πράματα, γιά νά τόν μπλέξουν. Μά ὁ Ρήγας δέ χάνει τήν ψυχραιμία του. Δέ βιάζεται ποτέ ν’ ἀπαντήσει.

— Τό ’χεις ἥ δέν τό ’χεις σκοπό, νά ξεσηκώσεις τούς ραγιάδες ἐνάντια στό Σουλτάνο;

— Τό ’χω ἐλπίδα μου καὶ πόθο, ν’ ἀπαλλάξω τόν τόπο μου ἀπό τά δεσμά τῆς δουλείας. Δέν τό κρύβω.

— Όμολογεῖς ὅτι ἐργάζεσαι γι’ αὐτό;

— Εργάζομαι γι’ αὐτό φανερά καὶ τίμια καὶ μέσα στά ὅρια πού μοῦ ἐπιτρέπει ἥ φιλοξενία τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

— Τό γνωρίζεις ὅτι δέν ὑπάρχει θέσις γιά παρόμοιες ἐνέργειες. Γνωρίζεις ὅτι παρόμοιες ἐνέργειες εἰς βάρος φίλου κράτους μποροῦν νά δημιουργήσουν δυσάρεστες περιπλοκές γιά τήν Κυβέρνηση τοῦ Αὐτοκράτορος;

— Τό γνωρίζω, ἀλλά θεωρῶ ὅτι οἱ ἐνέργειές μου δέν εἶχαν τί-

ποτε τό ἐπαναστατικό, ἀφοῦ περιορίστηκαν σέ μερικά ποιήματα — πατριωτικά, τό βεβαιώνω... ἔσεῖς τί θά ἐκάνατε στή θέση μου, κύριε ἀνακριτά, ώς Αὐστριακός; — καὶ σέ μερικές εὐχές... ἔγγραφες, τίς ἔχετε στή διάθεσή σας φαντάζομαι... εὐχές γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος μου ἀπό τούς Τούρκους.

— Εἶχες συνεννοήσεις μέ πολλούς πατριώτες σου.

— Τό ὅτι τούς ἔβλεπα τούς πατριώτες, τό ὅτι μιλούσα μαζί τους, τοῦτο δέ θέλει νά πεῖ ὅτι εἴχαμε ἴδιαίτερες συνεννοήσεις, πού νά δίνουν βάση στίς ὑποθέσεις σας.

Μιάμιση ὥρα βάστηξε ἥ ἀνάκριση. Κι ὅταν ἔφυγαν αὐτοί, ἦρθε ἔνας στρατιώτης κι ἔφερε μιά γαβάθα μέ μαυροζούμι κι ἔνα κομμάτι ψωμί. ‘Ο Ρήγας ρούφηξε τό ζουμί, νά ζεσταθεῖ, μά τό ψωμί δέν τ’ ἄγγιξε. Γύρεψε νά τοῦ τ’ ἀφήσουν δημως. “Υστερα πλάγιασε πάλι κι ἔκλεισε τά μάτια. Τότε εἶδε μπρός του δλομε-

μιᾶς τὸν κίνδυνο, τό φοβερό τὸν κίνδυνο πού ἀπειλοῦσε τὴν προσπάθειά του. Μ' ἔνα τίποτε θά γκρεμίζοταν δλο τό ἔργο. Κι ἔπερπε νά σωθεῖ τό "Ἐργο, νά το σώσει τό "Ἐργο! Στό βάθος, ὁ Ρήγας εἶναι ἀκόμα βέβαιος ὅτι ἡ Ἀστυνομία δέν ἔχει στά χέρια της σοβαρές ἀποδείξεις. Μές στίς κασόνες ἥτανε ὁ Θούριος, ἥτανε τό Πολίτευμα, ἥταν οι Προκηρύξεις. Μά αὐτά ὅλα δέ θά πονν συνωμοσία. Αὐτά βαραίνουνε ἀποκλειστικά τό Ρήγα τόν ἴδιο, δέν παίρνει μ' αὐτά κανέναν στό λαιμό του, οὕτε προϋποθέτουνε συνεννόηση μέ ἄλλους.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης! Βέβαια! Είμαι!

"Ἐτσι εἶπε ὁ Ρήγας στόν ἀνακριτή, ὅταν ξανάρθε τό ἀπομεσή- μερο καί τόν τυράννησε δυό δρες.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης είμαι! πέστε ὅ,τι θέλετε, ἔξαλλος, ἀνόητος, τρέλός, ὀνειροπαρμένος πατριώτης! Ἄλλα... συνωμό- της... Ξέρετε τί θά πεῖ συνωμότης, κύριε ἀνακριτά; Γιά νά είσαι συνωμότης, κύριε ἀνακριτά, πρέπει νά συγκεντρώνεις...

‘Ο ἀνακριτής ἀκούγε τό Ρήγα. ‘Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας τοῦ μιλοῦσε ὁ Ρήγας. Στό τέλος ὁ ἀνακριτής σήκωσε τό χέρι νά τόν διακόψει.

— Δέ θά πιστέψω ποτέ, ὅτι μόνος σας ἐφαντασθήκατε ν' ἀνα- λάβετε τέτοιο ἔργον.

— Μά δέν εἶναι ἔργον, κύριε ἀνακριτά, εἶναι ὄνειρο.

— Οι Προκηρύξεις;... “Ονειρο ἀποκαλεῖτε τίς ἐπαναστατικές προκηρύξεις;

— “Ονειρο ἐνός δυστυχισμένου λαοῦ, πού στενάζει τριακόσια καί πλέον χρόνια στή δούλεψη τοῦ πλέον βαρβάρου τυράννου!

‘Ηρθε τό βράδυ, ἤρθε κι ἡ νύχτα. ‘Ἐπεσε ἡ σκοτεινιά καί σφάλισε τά παραθυρόφυλλα καί γέμισε ἵσκιους τήν ἄμοιρη κά- μαρα πού γίνηκε φυλακή. Ἄλλα μαζί μέ τό φῶς ἔσβησε καί πάλι τό κουράγιο. ‘Ο Ρήγας πῆγε καί στάθηκε μπρός στό παράθυρο. Προσπάθησε νά δεῖ ἔξω. Πρώτη φορά ἀπό τότε πού βρέθηκε κλεισμένος ἐδῶ μέσα, ἀλήθεια, πρώτη φορά κοιτάει ἀπ' τό πα- ράθυρο. Πρέπει νά ἡ θάλασσα αὐτό ἐκεῖ, πρέπει νά ὑπάρχει, πανιά, ἡ φυγή, ἡ ἐλευθερία... Μά τό σκοτάδι μονάχα

ἀπαντάει σ' αὐτή τήν ἀγωνία... Μέσα στό μαῦρο σκοτάδι, πιό μαῦρα σκοτάδια ἔδω κι ἐκεῖ... τά καράβια εἶναι, τοῖχος εἶναι;... Τοῖχος δρθώθηκε δλόγυρά του ἀδιαπέραστος...

Γύρισε καὶ κοίταξε τούς ἀστυνομικούς. 'Ο ἔνας ἀπ' τούς δυό ἔχει ἔρθει κοντά του, ἔτοιμος νά τόν ἐμποδίσει νά πηδήσει, ἢν τό δοκίμαζε.

— Λαχταρῶ τήν πατρίδα μου! τούς λέει, κι ἔγραψε μέ τό χέρι ἔνα μεγάλο σχῆμα στό κενό, στό σκοτάδι. Σέ τέτοιο σκοτάδι εἶναι ἡ πατρίδα μου. Κι ἢν ἐπόθησα νά τή σώσω, κακό ἔκανα; Πέστε! Κακό ἔκανα;

(Από τό μυθιστόρημα *Oī Μαυρόλυκοι*)

‘Η πατρίδα

Στεκόταν ὁ γέρο-ναύαρχος τῶν Ψαριανῶν, ὁ καπετάν Γιώργης ὁ Ἀποστόλης, στό γιαλό τῆς Αἴγινας κι ἀγνάντευε τά ψαριανά καράβια, τά μόνα πού εἶχαν περισσέψει ἀπό τό χαλασμό τοῦ νησιοῦ, πέντε ὥς ἔξι ὄλα ὄλα. Στεκότανε συλλογισμένος, ἀγνάντευε τά καράβια κι ἔλεγε δείχνοντάς τα σ' ὅσους μέ λύπη πηγαίνανε κοντά του:

— Αὐτή εἶναι ἡ πατρίδα μου τώρα...

(Από τό βιβλίο *Ιστορική Ἀνθολογία*)

Τῆς Λιάκαινας

Πᾶς λάμπει ὁ ἥλιος στά βουνά, στούς κάμπους τό φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κι ἡ Λιάκαινα στά τούρκικα τά χέρια.

Πέντε Ἀρβανίτες τήν κρατοῦν καὶ δέκα τήν ξετάζουν,
κι ἔνα μικρό μπεόπουλο κρυφά τήν κουβεντιάζει.

«Λιάκαινα, δέν παντρεύεσαι, δέν παίρνεις Τούρκον ἄντρα,

νά σ' ἀρματώσει στό φλωρί, μές στό μαργαριτάρι;»

«Κάλλιο νά ἴδω τό αἷμα μου τή γῆς νά κοκκινήσει,

παρά νά ἴδω τά μάτια μου Τούρκος νά τά φιλήσει.»

Κι ὁ Λιάκος τήν ἀγνάντεψεν ἀπό ψηλή ραχούλα,
κοντοκρατεῖ τόν μαῦρο του, στέκει καὶ τόν ξετάζει.

«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νά βγάλεις τήν κυρά σου;»

«Δύνομαι, ἀφέντη μ', δύνομαι νά βγάλω τήν κυρά μου.

Νά μ' ἀβγατίσεις* τήν ταή* σαράντα πέντε χοῦφτες,

νά μ' ἀβγατίσεις τό κρασί σαράντα πέντε κοῦπες,

νά δέσεις τό κεφάλι σου μέ δεκοχτώ μαντίλια,

νά δέσεις τή μεσούλα σου μαζί μέ τή δική μου.»

Βιτσιά δίνει τ' ἀλόγου του, στή μέση γιουρουστάει,*

καὶ πάησε καὶ τήν ἄδραξε, στό σπίτι του τήν πάει.

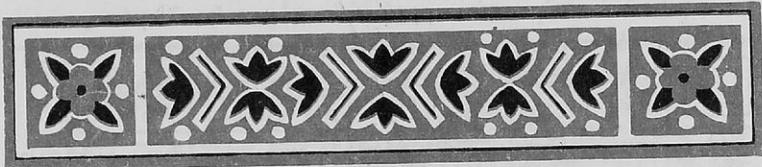
(Δημοτικό)

Οι Μισολογγίτισσες

1. Καί ἐσυνέβηκε αὐτές τές ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκοῦσαν τό Μισολόγγι καὶ συχνά ὀλημερνίς καὶ κάποτε ὀληνυχτίς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθο ἀπό τό κανόνισμα τό πολύ.
2. Καί κάποιες γυναῖκες Μισολογγίτισσες ἐπερπατοῦσαν τριγύρω γυρεύοντας γιά τοὺς ἄνδρες τους, γιά τά παιδιά τους, γιά τ' ἀδέλφια τους πού ἐπολεμούσανε.
3. Στήν ἀρχή ἐντρεπόντανε νά 'βγουνε καὶ ἐπροσμένανε τό σκοτάδι γιά ν' ἀπλώσουν τό χέρι, ἐπειδή δέν ἦταν μαθημένες.
4. Καί εἴχανε δούλους καὶ εἴχανε σέ πολλές πεδιάδες καὶ γίδια καὶ πρόβατα καὶ βόιδα πολλά.
5. Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχνοτηράζανε* ἀπό τό παρεθύρι τόν ἥλιο πότε νά βασιλέψει γιά νά 'βγουνε.
6. Ἀλλά ὅταν ἐπερισσέψανε οἱ χρείες* ἐχάσανε τήν ντροπή, ἐτρέχανε ὀλημερνίς.
7. Καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι κι ἀκούανε, γιατί ἐφοβόντανε μήν πέσει τό Μισολόγγι.
8. Καὶ τές ἔβλεπε ὁ κόσμος νά τρέχουνε τά τρίστρατα, τά σταυροδρόμια, τά σπίτια, τά ἀνώγια* καὶ τά χαμώγια,* τές ἐκκλησίες, τά ξωκλήσια γυρεύοντας.
9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιά γιά τούς λαβωμένους.
10. Καὶ δέν τούς ἔλεγε κανένας τό δχι, γιατί οἱ ρώτησες τῶν γυναικῶν ἦταν τές περσότερες φορές συντροφευμένες ἀπό τές κανονιές τοῦ Μισολογγιοῦ καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπό κάτου ἀπό τά πόδια μας.
11. Καὶ οἱ πλέον πάμπτωχοι ἐβγάνανε τό ὄβιολάκι* τους καὶ τό δίνανε καὶ ἐκάνανε τό σταυρό τους κοιτάζοντας κατά τό Μισολόγγι καὶ κλαίοντας.

(Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκυνθος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

‘Απομνημονεύματα

Τόν Όκτωβριο του 1826, διά Μακρυγιάννης κι δ Γκούρας μέ τούς πολεμιστές τους βρίσκονται στήν ‘Αθήνα, πού ἀντιμετωπίζει καὶ πάλι τίς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἐνα βράδυ, πού ὑπάρχει κάποια ἡρεμία, διά Μακρυγιάννης, δι Γκούρας καὶ ἄλλοι διασκεδάζουν, ὅσο εἰναι δυνατό. Ὁ Μακρυγιάννης μάλιστα τούς τραγουδάνει ἔνα ὠραῖο δημοτικό τραγούδι. Ἀλλά λίγο ἀργότερα, σέ κάποια συμπλοκή, σκοτώνεται δ Γκούρας.

HΤΟΤΕ ἔκατζε δ Γκούρας καὶ οἱ ἄλλοι καὶ φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι ἐγλεντήσαμεν. Μέ περικάλεσε δ Γκούρας κι δ Παπακώστας νά τραγουδήσω· ὅτ’ εἴχαμεν τόσον καιρόν διόπου δέν εἴχαμεν τραγουδήσει —τόσον καιρόν διόπου μᾶς ἔβαλαν οἱ διοτελεῖς* καὶ γγιχτήκαμεν διά νά κάνουν τούς κακούς τούς σκοπούς. Τραγουδοῦσα καλά. Τότε λέγω ἔνα τραγούδι·

‘Ο “Ηλιος ἔβασίλεψε,

—“Ἐλληνά μου, βασίλεψε—

καὶ τό Φεγγάρι ἔχάθη

κι δ καθαρός Αὐγερινός πού πάει κοντά τήν Πούλια,
τά τέσσερα κουβέντιαζαν καὶ κρυφοκουβεντιάζουν.

Γυρίζει δ “Ηλιος καὶ τούς λέει, γυρίζει καὶ τούς κρένει.*

«Ἐψές διόπου βασίλεψα πίσου ἀπό μιά ραχούλα,
ἄκ’ σα γυναίκεια κλάματα κι ἀντρῶν τά μοιργιολόγια

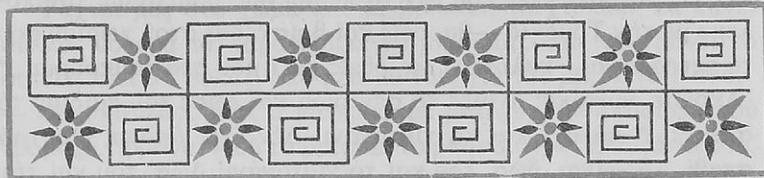
γι' αὐτά τά ῥωικά κορμιά στόν κάμπο ξαπλωμένα,
καὶ μές στό ἀλμα τό πολύ·εἶν' δῆλα βουτημένα.
Γιά τήν πατρίδα πήγανε στόν "Αδη, τά καημένα..»

Ο μαῦρος ὁ Γκούρας ἀναστέναξε καὶ μοῦ λέγει· «'Αδελφέ
Μακρυγιάννη, σέ καλό νά τό κάμει ὁ Θεός· ἄλλῃ φορά δέν
τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αύτό τό τραγούδι σέ καλό νά
μᾶς βγεῖ». «Εἶχα κέφι, τοῦ εἴπα, όπού δέν τραγουδήσαμεν τόσον
καιρόν». «Οτι εἰς τ' ἀρδιά πάντοτες γλεντούσαμεν.

"Αρχισε ό πόλεμος κι ἄναψε ό ντουφεκισμός πολύ. Πήρα τους
ἀνθρώπους μου, πήγα ἐκεῖ, καθώς ἤμουν διορισμένος· καὶ στά-
θηκα καμπόσο καὶ πολεμήσαμεν. "Ηφερα ἀπόξω γύρα τά πό-
στα.* Πήγα εἰς τό κονάκι* μου ὅ, τι ἔπαιρνε νά βασιλέψει τό
φεγγάρι, νά βγάλω τόν πεζό διά τήν Κυβέρνησιν. "Ερχονται μοῦ
λένε· «Τρέξε, σκοτώθῃ ὁ Γκούρας εἰς τό πόστο του. »Εριξε ἀνα-
ντίον τῶν Τούρκων ἀπάνου εἰς τήν φωτιά τόν βάρεσαν εἰς τόν
ἀμήλιγγα* καὶ δέν μίλησε τελείως». Πήγα, τόν πήραμεν εἰς τό
νῶμο καὶ τόν βάλαμε σ' ἔνα μπουντρούμι. Τόν συγύρισε ή φαμε-
λιά του καὶ τόν χώσαμεν.

('Απομνημονεύματα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

"Αγουρα ἀνθίσματα

ΩΣΤΕΡΙΟΣ ὁ Καμένος, ἀφοῦ τό φερε ἔτσι ἡ μοίρα, βρέθηκε πρόσφυγας στό Μεσολόγγι· κλείστηκε κι αὐτός ἐκεῖ μέ τή γυναίκα καὶ τά τρία παιδιά του. "Ημερος, ζευγάς* παλιός, νά πού μπῆκε στῶν ἀρμάτων τή δουλειά, χωρίς νά θέλει· καὶ γίνηκε πολεμιστής γερός καὶ παλικάρι ἀπό τά πρῶτα.

"Ομως ἄν ἔτσι, νύχτα καὶ μέρα ἀπάνου στά προχώματα,* δέν είχε ἄλλη σκοτούρα παρά τό πανηγύρι τῆς φωτιᾶς, γυρίζοντας στό σπίτι ἄλλο ἐκεῖ τόν καρτεροῦσε βάσανο, τῶν παιδιῶν του ἡ ἔννοια.

"Οσο γιά τό μεγαλύτερο, τό Γιώτη, δεκαπέντε χρονῶν παλικαράκι, αὐτό ποτέ δέν ἄφηνε τόν πετροπόλεμο μέ τούς ὁχτρούς. Γιατί καὶ τά παιδιά τά πολιορκημένα —καπετάνιος τους ὁ Γιώτης— κάναν τό δικό τους πόλεμο καθεμερινά, καὶ κάνανε τήν ἔξοδό τους, ἀφοῦ τελειωθῶν τή δική τους·οἱ μεγάλοι.

Στάθηκε δὲ Στέριος μιά στιγμή συλλογισμένος ἀπάνου στό παιδί, καθώς μπῆκε ἥσυχα στό σπίτι, ἔνα ἀπόγευμα. Γύρισε τά μάτια ἐκεῖνο καὶ τόν εἶδε, κι ἔμεινε μπροστά του ὅλο ντροπή. — Παιδί μου, εἶπε ὁ πατέρας, ἐσύ εἶσαι πού εἶσαι παλαβό· τά γράμματα δέν τ' ἀγαπᾶς· τίς φυλλάδες σου τίς ἔκαμες φουσέκια. Καὶ ποῦ στήν εὺκή τό βρῆκες κεῖνο τό λαμνί,* χωρίς κοντάκι, * καὶ παλεύεις δλημέρα; Παρά νά σκοτωθεῖς ἀπό τίς μπόμπες, ἡ νά

δεχτεῖς τό βόλι ἐκεῖ πού δέν τό περιμένεις, παιζοντας τόν πόλεμο μέ τήν Τουρκιά —θαρρεῖς καί βρίσκεσαι στοῦ χωριοῦ σου τά πετράλωνα— καλύτερα νά ’ρθεῖς μαζί μου στά ταμπούρια...* “Ακουσε, γυναίκα· ἀνοιξε τό σεντούκι καί δῶσε τοῦ παιδιοῦ τό σισανέ...* μά ὅχι καί τό γιαταγάνι! Δέν ἔχει ἀκόμα χέρι γιά σπαθί... ἄς εἶναι, δῶσ’ του καί τό γιαταγάνι! Δῶσ’ του καί τήν πιστόλα, ἀδέρφι τῆς δικῆς μου. Κλείδωσε ύστερα καλά! ”Εχουμε δῶ κι ἄλλους πού γυρεύουν ἄρματα... Τί διατάζεις ἡ ἀφεντιά σου, κύρ γραμματικέ, πού ’λεγα νά σέ κάνω διάκο στό χωριό σου;

— Θέλω κι ἐγώ ἄρματα... λέει ὁ μικρός ὁ Γούλας, ἄγουρος ἀκόμα στά χρονάκια του.

Καμώνεται πώς κλαίει, μά τ’ ἄρματα τά θέλει ἀληθινά· ζηλεύει τόν πιό μεγαλύτερο, ἐκεῖ πού τόνε βλέπει, ὅλο φωτιά τό πρόσωπό του ἀπ’ τή χαρά του. Μπαίνει στή μέση ἡ μάνα καί χαϊδεύει καί γλυκομαλάνει τό Γούλα τόν ἀράθυμο.* σκύβει καί τοῦ μιλεῖ στ’ αὐτή.

— Σήμερα θά γράψεις τοῦ νονοῦ σου νά σοῦ στείλει τά βιβλία σου...

— Δέ θέλω γώ βιβλία, θά τά σκίσω...

‘Εκείνη τή στιγμή σάν σίφουνας ἔπεσε μές στό σπίτι ὁ Νάνος ὁ μικρότερος. Στή ζώνα τῆς φουστανελίτσας του είχε μιά ψεύτικη πιστόλα περασμένη, ξύλινη, στό χέρι κρατοῦσε ἓνα παλιοσιδερικό, καί τό ’παιζε, σπαθί του τάχα.

— Βλέπεις πᾶς τό κατάντησες κι αὐτό μέ τά χάδια σου; εἶπε ὁ πατέρας αὐστηρά.

—“Ολα τά παιδιά τοῦ κόσμου παλαβώσανε μέ τόν πόλεμο! εἶπε ἡ μάνα, σάν νά ’χε πάρει τήν ἀπόφασή της πιά. ”Αρπαξε ὁ πατέρας τό μικρό στά χέρια του καί τό ’ψαξε. Μές στό δερμάτινό του φυλαχτό, πού τό ’χε γυρισμένο γιά παλάσκα* στό πλευρό του, βρεθήκανε κρυμμένα λίγα βόλια πλακωτά, ἀπό κεῖνα πού ρίχνανε στή χώρα οἱ Τούρκοι. Τοῦ ’δωσε ὁ πατέρας λίγες ἀλαφρές στήν πλάτη, κι ἔβαλε ὁ μικρός τέτοια ξεφωνητά, πού τρόμαξε τή γειτονιά.

— Ψάχνει μές στό χώμα και τά βρίσκει, τά χτυπάει, τά κάνει φύλλα, ύστερα τά παραγεμίζει μέ μπαρούτι και τούς βάνει τό φυτίλι, λέει ό Γουλας, άπο πεῖσμα του, γιά τόν μικρό τό Νάνο.

— Θά σκοτωθεῖ, λέει ό πατέρας, μέ μιά ψυχρήν άπόφαση πού τρόμαξε τή μάνα. Ποῦ τό βρίσκει τό μπαρούτι;... "Ελα δῶ κι ἐσύ, γραμματικούδι, πού κατηγορᾶς τούς ἄλλους, φέρε νᾶ δῶ τί κρύβεις στή φλοκάτα σου... νά, μιά πέτρα ματωμένη!"

— "Από τόν πετροπόλεμο! λέει ό πιο μεγάλος ἀδερφός, ό Γιώτης· τήν ἔριξε στούς Τούρκους, και τοῦ τή στεῖλαν πίσω ματωμένη. Δέν ἔχει ἀπάνου ή πέτρα ἔνα σταυρό; Τή χάραξε ό ἵδιος, πρίν τή ρίξει.

— Γιά κοίτα το... λέει ό πατέρας. Και βγῆκε τίς προάλλες τό γιαλό γιαλό μέ τή σφεντόνα του γιά νά σκοτώσει Τούρκο, νά τοῦ πάρει τ' ἄρματα... Λίγο, κι ἄν δέν τόν φέρναν πίσω, θ' ἄφηνε τό κεφάλι του στά χέρια κανενού Γκέκα. Πήρε τούς Τούρκους γιά κοσσύφια...

Τοῦ πατέρα ή ὅψη δείχνει τέτοια ἀπελπισιά ἄφωνη, σάν νά 'χε γίνει κιόλα τό κακό.

— Συμπάθησέ το! λέει τρεμουλιασμένη ή μάνα· φτάνουν ὅσες τοῦ 'ριξες τήν ἄλλη φορά. Θά βάλει τώρα γνώση...

‘Ο πατέρας ἀκολούθησε νά τό κοιτάζει ἀμίλητος.

— "Ακουσε δῶ, ἀγριολογιότατε, εἰπε τέλος: ἀπ' τό σπίτι δέ θά βγαίνεις πιά... Κι ἐσένα, κοντορεβιθούλη, ἀσβόγερε* (ό Νάνος ξαναρχίζει τά μεγάλα κλάματα), μοῦ 'ρχεται νά σέ σηκώσω και νά σέ βροντήξω σάν ἀσκόπουλο..." Α, δέ βαστάω ἄλλο! "Ελα κοντά μου Γιώτη! Πήγαινε τ' ἄρματα στόν κονταξή,* και πές του ἐγώ τοῦ τά 'στειλα.

Αφοῦ φύγανε γιός και πατέρας, γίνηκε μεγάλη σαλαγή μές στό χαμόσπιτο, παράπονα, θυμοί, φωνάρες ἄξιες νά ρίξουν τή σκεπή.

— Κάθισε και γράψε τοῦ νουνοῦ σου! λέει στό Γουλα ή μάνα. Θά τοῦ γράψεις ὅ, τι θά σου πῶ: Θά τοῦ γράψεις νά σου στείλει ἔνα ψαλτήρι κι ἔνα χτωήχι.* Είσαι στόν τέταρτο ἥχο, νά τοῦ πεῖς!

— Θέλω νά μοῦ στείλει ἔνα ζωστάρι* κόκκινο καλό νά τό φορῶ,
μέ κεντίδια καί καψούλια* καί μέ δίπλες πολλές...

— Κοίταξέ το... καλέ, ἄντρας εἶσαι σύ, καί θέλεις σελάχι;* Τί
θά βάλεις μέσα; Ξέρω τί λές... «Θά πάρω ἄρματα ἀπ' τοὺς Τούρ-
κους». "Εννοια σου, θά στείλω γώ ἄλλο γράμμα τοῦ νουνοῦ σου
καί θά σέ στολίσω... Μά ὅχι, δέ θά γράψω τίποτα! Τοῦ κάκου!
Θέλω τρία γρόσια γιά τόν πεζοδρόμο πού κινάει ἀπόψε· κι ἂν
περάσει ἀπ' τά ταμπούρια ζωντανός, κι ἂν γυρίσει ἀπό τ' Ἀνά-
πλι πίσω... Καί δέν ξέρουμε κι ἐμεῖς, θά ζοῦμε ἥ ὅχι ὡς αὔριο..."

(Από τή συλλογή διηγημάτων *Μεγάλα χρόνια*)

Τό φιλί τοῦ Μάρκου

Στόν πόλεμο τοῦ Κεφαλόβρυσου, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Μάρκος
Μπότσαρης, είχε στείλει κι ὁ Καραϊσκάκης ἔνα μικρό σῶμα,
αὐτός ὅμως δέν ἔλαβε μέρος γιατί ἦταν ἄρρωστος στό μονα-
στήρι τοῦ Προυσοῦ. Ἄφοῦ σκοτώθηκε ὁ Μάρκος, οἱ Σουλιώτες
φέρανε τό λείψανό του καί τό ξαπλῶσαν ἐμπρός στό νάρθηκα*
τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ μοναστηριοῦ. Σηκώθηκε τότε ὁ Καραϊσκά-
κης ἀπό τό κρεβάτι καί πῆγε σέρνοντας καί φίλησε μέ δάκρυα τό
νεκρό τοῦ Μάρκου· καί εἶπε:

— "Αμποτε,* ἥρωα Μάρκο, κι ἐγώ ἀπό τέτοιο θάνατο νά πάω..."

Καί πῆγε ἀληθινά ὅπως εὐχήθηκε... Αὐτόν τόν θάνατο εὐ-
χόνταν ὄλοι οἱ γενναῖοι ἐκεῖνον τόν καιρό, νά πᾶν ἀπό βόλι. Τόν
ἴδιον θάνατο εὐχήθηκε κι ὁ Γκούρας, κι ἀπ' αὐτόν πῆγε.

(Από τό βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι*

‘Ο ἥλιος ἔβασίλευε κι δ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ’ ἀπόψε,
καὶ σύ Λαμπράκη μ’ ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νά σου χαρίσω τ’ ἄρματα, νά γένεις καπετάνιος.

Παιδιά μου, μή μ’ ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο·
γιά πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
πού ’ναι τά δέντρα τά δασιά*, τά πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νά κάτσω,
καὶ φέρτε τόν πνεματικό νά μέ ξομολογήσει,
γιά νά τοῦ πᾶ τά κρίματα, ὅσά ’χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἀρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τά χαντζάρια σας, φκιάστε μ’ ώριό κιβούρι,
νά ’ναι πλατύ γιά τ’ ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι.
Καὶ στή δεξιά μου τή μεριά ν’ ἀφῆστε παραθύρι,
νά μπαίνει δ ἥλιος τό πρωί καὶ τό δροσιό τό βράδυ,
νά μπαινοβγαίνουν τά πουλιά, τής ἀνοιξης τ’ ἀηδόνια,
καὶ νά περνοῦν οἱ γέμορφες, νά μέ καλημερᾶνε.

(Δημοτικό)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τῆς φτώχειας τά στερνά

ΜΟΡΦΟΥΛΑ, ἔ Μορφούλα, ποῦ εἶσαι, κυρά μου; Ψίνα,
ψιψίνα μου; Τί θά φᾶμε σήμερα;

Ἡ γριά Λασκαρού ἔκραξε τή γάτα της βραχνά, ἄν καί
δέν τήν ἔβλεπε στό σπίτι. Μόλις ἔφεγγε· ἄδειο, παγω-
μένο ἦταν τό σπίτι· ἵσόγειο, ὅλο ἔνα χώρισμα, μέ τά
φτωχικά του τά συγύρια* ἀραδιαστά τριγύρω. Κι ἡ Λασκαρού
διπλωμένη μές στά παλιοσκούτια* της, πλάι στή σβηστή γωνιά,
δέ σπάραξε. Τό ξέθωρό της πρόσωπο μέ τήν τριπλούλιγμένη
μαντίλα στό κεφάλι, καθώς τό χε γυρμένο κατά τή γωνιά, κι
ἔβλεπε μέ μάτια ἀκίνητα τή στάχτη τή σβησμένη, φάνταζε
παράξενα καί τρόμαζε μές στ' αὐγινό μισόθαμπο.

Μά κάποτε σείστηκε ἡ γριά σιγά σιγά. Σείστηκε κι ἀναση-
κώθηκε· καί γύρισε τό πρόσωπο, μέ τό στανιό, κι εἶδε κατά τήν
κλεισμένη πόρτα.

— Μορφούλα, κόρη μου καλή, ποῦ εἶσαι; ρώτησε πάλι.

Καί πιάστηκε ἀπό τής γωνιᾶς τό γύρο κι ἔβαλε ἀγώνα, χέρια
γόνατα, καί στάθηκε στά πόδια της. Καί κίνησε ὕστερα
σκυφτή, κατά τήν πόρτα. Πήγε ἄνοιξε τήν πόρτα κι ἔκραξε πάλι.
Τῆς γάτας τό νιαούρισμα, πού τ' αντέ γριά κι αὐτή καί μαδημένη,
ἔφτασε μέσ' ἀπό τό περιβόλι καί τά ξερόδεντρα τοῦ περιβολιοῦ,
τά λίγα πού ἀπομένανε, γιά τή φωτιά κι αὐτά καί τής γριᾶς τή
ζέστα· κι ἤρθε ἡ γατούλα κλαίοντας παραπονιάρικα καί στά-

θηκε κοντά στά πόδια της κυρᾶς της, στό μοναχικό σκαλί της πόρτας, τό λιωμένο άπό τά χρόνια.

— Μορφούλα, τί θά φᾶμε σήμερα μωρή; Τί ἔφερες;

‘Η γάτα ἀπάντησε μέ τό παράπονό της, κι ἔσκυψε πιό πολύ ἡ γριά κι εἶδε στήν πέτρα ἀπάνου ἔνα ψάρι ἀποθεμένο.* Τό ’χε φέρει ἡ γάτα ἡ Μορφούλα. Ἡταν ἔνας κοβιός* μεγάλος καὶ τόν πῆρε ἡ Λασκαρού καὶ μπῆκε σπίτι, μέ τή γάτα μπρός κι ὀλόρθη τήν οὐρά της παιζόντας. Αὐτό θά ἦταν τῆς μέρας τό φαῖ καὶ γιά τούς δυό τους: Ἠτανε κι ἡ Μορφούλα γέρικη πολύ, δέ χρειαζότανε μεγάλα πράματα γιά τό φαῖ της· λίγα ψαροκόκαλα τῆς φτάνανε. Τό κυνήγι της τό καθημερινό Ἠτανε πάντα ἀπόνα ψάρι ψάρι ὅμως πάντα πετρόψαρο. Κι ἡ γριά Λασκαρού τό περίμενε πιά ταχτικό, κι ἀπ’ αὐτό κρεμοῦσε τήν ἐλπίδα τῆς θροφῆς της, τήν καθημερινή.

Βράδυ νωρίς, πρίν πέσει στό ξερόστρωμα καὶ πρίν κλείσει τήν παλιόπορτά της, συνήθιζε ἡ γριά Λασκαρού, μ’ ὅλη τήν ἀγάπη πού ’χε τῆς Μορφούλας, κι εἶχε τήν ἀνάγκη νά τή ζεσταίνει στόν ὑπνο τήν συντροφιά της κιόλας, ἄνοιγε καὶ τήν ἔβγαζε ὅξω. Ἠταν ἄπονο αὐτό πού ’κανε, μά πάλι πῶς θά ζούσανε; Τήν ἔσπρωχνε ἔξω μαλακά μέ τό πόδι τή Μορφούλα καὶ τῆς ἔλεγε: — Σύρε, Μορφούλα, σύρ’ ἐσύ, καλή μου, ψίνα μου, κυρά μου, σύρε νά φέρεις τίποτα... Δέν ἔχουμε αὔριο νά φᾶμε, καψερούλα, καὶ θά μείνεις νηστική κι ἐσύ μαζί μου...

‘Η γάτα ἀπόξω ἔμενε καὶ παρακαλοῦσε κάμποσο. “Υστερα ξεμάκραινε σιγά σιγά ἡ φωνή της καὶ χανότανε μές στά σκοτάδια, ἡ μές στής θάλασσας τά μουγκρητά. Καὶ τήν αὐγή, νά το ἔνα ψάρι στό σκαλί ἀφησμένο πάλι! Καὶ δέν τό ’τρωγε ἡ Μορφούλα, δέν τό πείραζε καθόλου· ἵσως ἔτρωγε ἄλλο, πρίν τό φέρει τό κυνήγι της αὐτό στό σπίτι. Μά πάλι μπορεῖ κι Ἠτανε τό μόνο αὐτό, καὶ τό ’φερνε ἵσα στήν κυρά της, ἄγγιχτο.

Πᾶς γινόταν τέτοιο πράγμα, τ’ ἀποροῦσε ἡ γειτονιά κι ἡ χώρα, ἡ μισογκρεμισμένη. Μά ἡ γριά Λασκαρού διόλου δέν τό ρωτοῦσε. Νόμιζαν οἱ ἄλλοι στήν ἀρχή πώς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα πήγαινε στήν ἀγορά καὶ τά ’κλεβε τά ψάρια. Μά ἡ ’Αμέρσα, ἡ

πιό κοντινή γειτόνισσα, μαλωμένη μέ τή Λασκαρού ἀπό χρόνια, παραφύλαγε τή γάτα κι ἔβλεπε πώς τά 'φερνε τά ψάρια ἀπ' τό γιαλό. Τήν ἀκολουθοῦσε ἵσαμε τά σκόρπια βράχια, πλάι στό παλιό λιμάνι, πού κάναν ἔνα πλῆθος ἡσυχα κορφάκια ἐκεῖ, κι δλα ἀντάμα κάναν ἔνα πεζονήσι* ἀπότομο. Κι ἐκεῖ τήν ἔχανε τή Μορφούλα. Στό τέλος τήν παράτησε, βέβαιη πιά πώς ἡ γάτα τά 'βγαζε τά ψάρια ἀπό τή θάλασσα.

Τότε ἡ Ἄμερσα ἔφερε γύρα τίς γειτόνισσες καί τά παράστησε ὅλα μέ τό νί καί μέ τό σίγμα, καί μέ θάμασμα τρανό! Καί τό 'μαθε ὅλη ἡ χώρα τί καί πῶς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα τῆς γρια-Λασκαρούς πήγαινε καί ψάρευε τή νύχτα στό γιαλό. "Επιανε μιά θέση κοντά στό γιαλό, καί στεκόταν ἄσειστη σάν πέτρα, ἀνάμεσα στίς ἄλλες πέτρες τίς ἀκίνητες ἐκεῖ, καί περίμενε ωρες, ἄσειστη. Κι ἡ πείνα βέβαια τήν ὁδήγησε κειπέρα καί τῆς ἔδειξε τόν τρόπον αὐτόν. Καί καθώς ζυγώναν οἱ κοβιοί, καί τ' ἄλλα τά πετρόφαρα, καί φέρνανε τή μούρη τους ώς τήν κορφή, καί γυρεύνανε νά βροῦνε τό πιό παχύ χορτάρι ἐκεῖ πού τό νερό πάει ἀνάλαφρο καί παιγνιδίζει μέ τίς πέτρες, χράπ! τό νύχι τῆς Μορφούλας τ' ἄρπαζε.

"Η ἴδια ἡ γριά Λασκαρού θά μποροῦσε νά τό πεῖ καί νά τό μαρτυρήσει, πώς τά ψάρια πού τής ἔφερνε ἡ Μορφούλα δέν ἥτανε κλεμμένα, τόσο φρέσκα, μισοζώντανα, καμιά φορά καί ζωντανά. Μά ἡ Λασκαρού δέ συλλογίσταν τίποτα κακό γιά τή Μορφούλα —οὔτε καί συλλογίσταν τίποτ' ἄλλο. Είχε ἀλλαλογήσει* κιόλα λίγο. "Εμοιαζε λωλή,* καθώς ἔβγαινε στό περιβόλι κι ἔστηνε ψιλή κουβέντα μέ τή γάτα της. Γιατί ὅπως γύριζε στό περιβόλι, καί μαχότανε νά κόψει κανένα ξεροκλάδι ἀπ' τά παλιόδεντρα, χειμώνας πού 'ταν τώρα, καί νά σκίσει κανένα σανίδι ἀπό σεντούκι σάπιο, ἀχρείαστο, ἡ νά βγάλει λαχανάκια ἀπό τόν κήπο τό λιγόσπαρτο, ἡ γάτα ἐκεῖ, κοντά της, ἡ Μορφούλα τή συντρόφευε καί τής ἀποκρινότανε μέ τό νιαούρισμά της σ' δσα ἐκείνη τής λαλοῦσε ἀνόητα, λόγια λωλά. "Υστερα τήν ἀκολουθοῦσε στή γωνιά, πού ἄναβε τή φωτίτσα κι ἔβανε νά ψήσει τό φαΐ, τής Μορφούλας τό κυνήγι. Καί τό μοιραζόνταν ὑστερα οί

δυό τους, σάν δυό φίλοι άγαπημένοι πού ήτανε, χωρίς μαλώματα, χωρίς ψωμάκι κιόλα, τό συχνότερο.

Χωρίς ψωμάκι, άλλήθεια, τώρα τελευταῖα. Ἐφοῦ δὲ ἄχαρος δὲ γέροντας τῆς Λασκαροῦς ἔπαιψε νά τῆς στέλνει τό ταχτικό μηνιάτικο στό ξερονήσι, γιατί τόν ἔφαγε κι αὐτόν ή θάλασσα στερνόν, ή Λασκαρού ήτανε πολύ περήφανη καί δέ ζητοῦσε, οὔτε καταδεχότανε. Θά πέθαινε νηστικιά, άλλα δέ θά βγαινε ἔξω τόν πόνο καί τήν πείνα της νά πει.

Τό ξερε αὐτό κι ή Ἀμέρσα πιό καλά ἀπό κάθε ἄλλον. Ἡταν, ή πιό κοντινή γειτονίσσα, ἄν καί πλῆθος ἄλλα σπίτια κατάκλειστα, ρημάδια πιά χωρίζαν τό δικό της ἀπ' τῆς Λασκαροῦς τό σπίτι. Ἔτσι ήταν δόλη ή χώρα ἀριά κατοικημένη, μ' δλα τά σπίτια τά πολλά καί τ' ἀρχοντόσπιτα. Ἡταν ἀπό χρόνια ή Ἀμέρσα μαλωμένη μέ τή Λασκαρού. Μίση οἰκογενειακά, συφέροντα πάλια... μά τώρα τί χρειαζόντανε τά μίση, ἀφοῦ σβήσανε καί τά συφέροντα καί πᾶνε.... Πάλι, νά σηκωθεῖ νά πάει στή Λασκαρού καί νά φιλιώσει, αὐτό δέν τ' ἀποφάσιζε ή Ἀμέρσα. Τήν ηξερε καλά τή Λασκαρού, κι ηξερε καί τόν ἴδιο τόν ἐαυτό της. Ὁμως ή συφορά τῆς Λασκαροῦς τή λύγισε, τῆς γλύκανε τό περασμένο της φαρμάκι. Ὁμως καί πάλι δέν ηθελε νά δείξει τήν ἀδυναμία της. Ἡτανε ψυχή κλειστή ή Ἀμέρσα, ὅπως δλες οἱ νησιώτισσες κι δλοι οἱ νησιώτες ἐκεῖ πέρα. Τί νά κάμει; Ἔπαιρνε ἄλλη μιά γειτονίσσα, μιά πονηρούλα ἀπό τό παραπέρα σπίτι, τήν Κατερινιώ, καί πηγαίναν καί παραφυλάγαν ὅξω ἀπό τῆς Λασκαροῦς τό περιβόλι. Τά Χριστούγεννα ήτανε κοντά· ξεροβόρι φυσοῦσε ἄγριο τίς τελευταῖες μέρες. Ἡ χώρα ἔβλεπε βορινά, καί τήν ἔπιανε τό κύμα ἄσκημα. Ἡ Μορφούλα ἔφτασε μιάν αὐγή ἀπό τό γιαλό μέ χωρίς τίποτα στό στόμα, καί νιαούριζε στήν πόρτα τῆς κυρᾶς της.

— Κοίταξε, εἶπε ή Ἀμέρσα, σήμερα δέν ψάρεψε ή Μορφούλα... μέ τέτοιον ἄγριόκαιρο...

— Τί θά φάνε σήμερα οι δυό τους, οι κακόμοιροι... νά 'χουν τάχα τίποτα; εἶπε ή Κατερινιώ.

— Καρτέρα μιά στιγμή! εἶπε ή Ἀμέρσα.

”Εφυγε καὶ γύρισε μ' ἔνα φελί* ψωμί σπιτίσιο.

— Ψίνα, Μορφούλα! ἔκραξε σιγά ή Ἀμέρσα.

Πήγε ή Μορφούλα καὶ στάθηκε στή ρίζα τοῦ τοίχου, κάτου ἀπ' τίς γυναικες, καὶ νιαούρισε γλυκά. Οἱ δυό αὐτές, ἀφοῦ τῆς ρίξαν ἔνα κομματάκι καὶ τήν καλοπιάσαν, ὕστερα τῆς πετάξαν ὅλο τὸ φελί. Τίς κοίταξε καλά καλά ή Μορφούλα, κοίταξε καὶ τό ψωμί, τό μύρισε, τό πῆρε μέ τά δόντια τῆς καὶ πήγε καὶ τ' ἀπόθεσε μέ προσοχή στό σκαλί ἀπάνου, καὶ νιαούρισε. Οἱ δυό γυναικες κρυφοκοιτάζαν ἄλαλες. ”Ανοιξε ή πόρτα καὶ πρόβαλε ή γριά Λασκαρού.

— Ποῦ εἰσαι, Μορφούλα, ψίνα... μπά, ἐδῶ εἰσαι, καλή μου;... Σήμερα τίποτα δέν ἔφερες; Ποῦ εἶναι τό κυνήγι σου; Ξέρω, φυσοῦσε ἀπόψε... μά τώρα τί θά φᾶς; ”Εμένα δέ μέ μέλει, κακομοίρα, μά γιά σένα λέω... σύρε, φεύγα ἀπό κοντά μου, δέ θέλω νά σέ βλέπω, παλιόγατα, θά μείνεις νηστική... Μά τ' εἰν' αὐτό; Ψωμί ἔφερες, ψιψίνα μου; ”Έκαμες καλύτερα... εἴχαμε τρεῖς μέρες ν' ἀγγίξουμε ψωμί στό στόμα. ”Ετσι, νά φέρνεις, ψιψίνα μου, καμιά φορά λίγο ψωμάκι, δχι μονάχα ψάρια... καὶ χωρίς ἀλάτι κιόλα, τά βαρέθηκα... Καμιά φορά καὶ λίγο τυράκι... δχι, ἀκόμα εἶναι σαρακοστή... ”Έλα, πᾶμε μέσα τώρα, Μόρφω μου, καλή νοικοκυρά μου...

Οὕτε καὶ ρώτησε ποῦ τό ἥβρε τό ψωμί ή Μορφούλα. Τήν ἄλλη μέρα πήγε ή Κατερινιώ κι ἄφησε ἄλλο ἔνα κομμάτι στήν πόρτα τῆς γριᾶς. ”Αφησε καὶ λίγο τυρί.

— Μή, τῆς εἶπε ή Ἀμέρσα, θά μᾶς καταλάβει, κι ὕστερα θά τά πετάξει ὅλα, ἂμα νιώσει πώς τά βάνουμε...

”Η Ἀμέρσα φύλαγε τή θέση τῆς ἐκεῖ συχνά, πίσω ἀπό τόν τοῖχο. Μιά μέρα πέρασε ή Μορφούλα κρατώντας ἔνα ὀλάκερο χταπόδι ζωντανό. Τήν ἔσκιαξε τή γάτα, καὶ τήν ἔκαμε νά τ' ἀφήσει ἀπό τό στόμα της. ”Έκοψε τό μισό, τό χτύπησε, τ' ἀλάτισε καὶ τό ξανάδωσε τῆς γάτας πάλι. Τά λεγε αὐτά στήν Κατερινιώ, κι ἀποροῦσε ή ἴδια.

— Ακοῦς παράξενο; ἔλεγε. Πῶς μπόρεσε καὶ τό πιασε; Ποῦ τό ἥβρε;

— Θά τό πέτυχε στή ρήχη, είπε ή Κατερινιώ, και τό θαλάμι* του θά 'τανε ψηλά... "Υστερα πως νά τήν τσακώσει τή Μορφούλα. Οι πλόκαμοί του δέν κολλούνε στό μαλλί της. 'Ακοῦς, ἀλήθεια κεῖ!

— "Απιστο πράμα!

— Ναί, καημένη, μά πως θά τό φάει; "Έχει καί φωτιά;

— Καλά λές! είπε ή 'Αμέρσα. Στάσου νά ίδεις... αϋριο τί θά κάμω...

Τήν ἄλλη μέρα ἀπόγιομα, φυλάγαν πάλι οί δυό γυναῖκες ὥσπου εἶδαν τή γριά νά βγαίνει και νά γυρίζει στό περιβόλι μέ τή γάτα της, και νά μιλεῖ.

— Σήμερα τό καταλάβες, Μορφούλα μου, πώς δέν ἔχω πιά ξύλα, μήτε σπίρτα, και μοῦ τό 'φερες ψημένο τό χταπόδι, ε; Πονηρή... καλή μου, ψίνα μου, νοικουνρά μου ἐσύ, ὅλα τά φροντίζεις... Ξέρεις πώς είναι και σαρακοστή μεθαύριο ἔχουμε Χριστούγεννα, κυρά μου... Πᾶμε μέσα τώρα, θά μοῦ πείνασες λιγάκι, πᾶμε... κρύο κάνει. "Έχουμε λίγο χταπόδι... και ψωμί... και τό τυρί θά τό φυλάξουμε γιά τή γιορτή μεθαύριο... πᾶμε!

Δακρύσαν οί γυναῖκες, και τραβηγτήκαν· ἡσυχα. Τήν παραμογή λησμονήσανε τή Λασκαρού, δοσμένες στίς δουλειές και τίς ἑτοιμασίες τοῦ σπιτιοῦ τους. Τό πρωί ὅμως τή θυμήθηκε ή 'Αμέρσα. Μπῆκε σάν κλέφτρα, πρώτη φορά ὕστερ' ἀπό χρόνια, στό περιβόλι και πήγε κι ἄφησε στήν πόρτα της ἔνα κομμάτι ψωμί, και τόλμησε κι ἔνα κοψίδι ψητό κρέας. Μά ὀλημέρα, Χριστούγεννα, ή Μορφούλα ἀνήσυχη θρηνοῦσε ἀπόξω ἀπό τό σπίτι. Τ' ἀπομεινάρια τοῦ φαγιοῦ ἦταν ἐκεῖ, σημάδι πώς τά 'χε φάει ή γάτα. Τότε ἀνησύχησε ή 'Αμέρσα. Κάλεσε τήν Κατερινιώ κι ἄλλες γειτόνισσες, κι ἀποφασίσαν και χτυπήσανε στής Λασκαροῦς τήν πόρτα. "Ομως κανένας δέν τούς ἀποκρίθηκε.

("Απαντα)

"Αφοβος σ' ὅλα

ΜΙΑΟΥΛΗΣ δέ φοβότανε ποτέ τήν τρικυμιά, δέ γύριζε τήν πλάτη στήν ἀνεμοζάλη, ἃν είχε ἀνάγκη νά πάει ἐνάντια στό θυμό της.

Ἐτυχε μιά φορά νά ναι ἄρρωστος στήν "Υδρα, κι ἄφησε ἔνα ἀπό τά μεγάλα του παιδιά (τό Γιώργη ἢ τόν Αντώνη) νά καπιτανεύει. Ὁπου, μαθαίνει στήν "Υδρα πώς τό καράβι του πόδισε* ἀπό μεγάλη τρικυμιά, μαζί μ' ἄλλα καράβια, καὶ κατάφυγε σέ κάποιο ἀκρογιάλι τῆς Ἀττικῆς. Τινάζεται ἀπό τό κρεβάτι, κατεβαίνει στό λιμάνι, μπαίνει σ' ἔνα τρεχαντήρι μέ καμπόσους ναῦτες, κάνει πανιά καὶ τραβάει μ' ὅλη τήν τρομερή θαλάσσοταραχή καὶ φτάνει στ' ἀκρογιάλι τό ἔρημο. Ἀμίλητος ἀνεβαίνει στό καράβι, καὶ δέ χαιρετάει· καὶ πιάνει τό τιμόνι καὶ προστάζει μέ βουβή χερονομιά νά σαλπάρουν καὶ ν' ἀνοίξουν τά πανιά. Καὶ βγάζει τό καράβι, ὥρθοπερήφανο, στοῦ Σιρόκου τή φοβέρα, καὶ μέ τόλμη ἀφάνταστη, πού κάνει τούς γέρους μαρινάρους* γύρω του νά σταυροκοπιοῦνται γιά τέτοια ἀποκοτιά, φέρνει τό καράβι μέ τ' ἀκριβό του φόρτωμα σέ πιό ἡμερα νερά καὶ στό δρόμο του, πού θά τό βγάλει ἵσα στοῦ ταξιδιοῦ του τό λιμάνι. Καὶ γίνεται κι αὐτός καλά ἀπό τήν ἀρρώστια του. Τότε παραδίνει στό γιό του τό τιμόνι, καὶ τοῦ λέει:

—Ἐτσι κουμαντάρουν* ἔνα καράβι.

(Από τό βιβλίο Ἰστορική Ἀνθολογία)

Τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι

Σαράντα πέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
τρεῖς χρόνους ἐδουλεύανε τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι
‘Ολημερίς ἔχτιζανε κι ἀποβραδί γκρεμιέται.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστορες καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:

— Ἀλίμονο στούς κόπους μας, κρίμα στές δούλεψές μας,
ὅλημερίς νά χτίζομε, τό βράδυ νά γκρεμιέται.

Καὶ τό στοιχειό ‘ποκρίθηκεν ἀπ’ τή δεξιά καμάρα:

— “Αν δέ στοιχειώσετ’ ἄνθρωπο, τοῖχος δέ θεμελιώνει·
καὶ μή στοιχειώσετ’ ὁρφανό, μήν ξένο, μή διαβάτη,
παρά τοῦ πρωτομάστορα τήν ὅρια τή γυναίκα,
πῷρχετ’ ἀργά τ’ ἀποταχιά,* πῷρχετ’ ἀργά τό γιόμα.*

Τ’ ἄκουσ’ ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει·
κάνει γραφή καὶ στέλνει την μέ τό πουλί τ’ ἀηδόνι.
«Ἀργά ντυθεῖ, ἀργ’ ἀλλαχτεῖ, ἀργά νά πάει τό γιόμα,
ἀργά νά πάει καὶ νά διαβεῖ τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι.»
Καὶ τό πουλί παράκουσε κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:

— Γοργά ντύσου, γοργ’ ἀλλαξε, γοργά νά πᾶς τό γιόμα,
γοργά νά πᾶς καὶ νά διαβεῖς τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι.

Νά τηνε καὶ ξανάφανεν ἀπό τήν ἄσπρη στράτα.
Τήν εἰδ’ ὁ πρωτομάστορας, ραγίζετ’ ἡ καρδιά του.

‘Από μακριά τούς χαιρετᾶ κι ἀπό μακριά τούς λέγει:

- Γειά σας, χαρά σας, μάστορες κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες,
μά τ’ ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἰν’ ἔτσι χολιασμένος,*
- Τό δαχτυλίδι τὸ πεσε στήν πρώτη τήν καμάρα
καὶ ποιός νά μπεῖ καὶ ποιός νά βγεῖ τό δαχτυλίδι νά ’βρει;
- Μάστορα, μήν πικραίνεσαι, κι ἐγώ νά πά’ σ’ τό φέρω·
ἐγώ νά μπῶ κι ἐγώ νά βγῶ, τό δαχτυλίδι νά ’βρω.

Μηδέ καλά κατέβηκε, μηδέ στή μέση ἐπῆγε.

- Τράβα, καλέ μ’, τήν ἄλυσο, τράβα τήν ἄλυσίδα,
τ’ ὅλον τόν κόσμ’ ἀνάγυρα* καὶ τίποτες δέν ἥβρα.

‘Ενας πηχάει μέ τό μυστρί κι ἄλλοις μέ τόν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

- Ἀλίμονο στή μοίρα μας, κρίμα στό ριζικό μας,
τρεῖς ἀδερφάδες ἡμασταν κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες.
‘Η μιά ’χτισε τό Δούναβη κι ἡ ἄλλη τόν Αὐλώνα,
κι ἐγώ ἡ πλιό στερνότερη τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι.
Καθώς τρέμ’ ἡ καρδούλα μου, νά τρέμει τό γιοφύρι·
κι ώς πέφτουν τά μαλλάκια μου, νά πέφτουν οἱ διαβάτες.
- Κόρη, τό λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πόχεις μονάκριβ’ ἀδερφό, μή λάχει καὶ περάσει.

Κι αὐτή τό λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δίνει:

- Σίδερον ἡ καρδούλα μου, σίδερο τό γιοφύρι,
σίδερο τά μαλλάκια μου, σίδερο κι οἱ διαβάτες.
Τί ἔχω ’δερφό στήν ξενιτιά, μή λάχει καὶ περάσει.

((Δημοτικό)

ΦΡΑΝΣΗ ΣΤΑΘΑΤΟΥ

΄Αποκάλυψη μέσα στή νύχτα

Στή διήγηση πού ἀκολουθεῖ περιγράφεται ἕνα ἐπεισόδιο ἀπ' τή μεγάλη κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866, τότε πού ἔγινε τό δόλοκαύτωμα στό Άρκαδι.

AΝΟΙΞΤΕ, γιά τό Θεό, ἀνοίξτε!...

Ἡ φωνή, σιγανή καὶ παρακαλεστική, τρύπαγε τό σκοτάδι κι ἔφτανε ὡς τ' αὐτιά τοῦ Ἀντώνη. Στήν ἀρχῇ δέν μποροῦσε νά καλοκαταλάβει ἂν ἦταν ἀληθινή ἢ ἂν τήν ἄκουγε μέσα στ' ὄνειρό του. "Ἐπειτα ἀπό τήν κούραση τοῦ ταξιδιοῦ, πρώτη νύχτα πίσω πάλι στό χωριό του, κοιμότανε βαθιά στό σοφά ἐπάνω. "Ομως τό κάλεσμα δέν ἔλεγε νά σταματήσει. Λίγο λίγο τ' αὐτιά του ξεκαθάριζαν καὶ χτυπήματα στή θύρα, ἀνάλαφρα μά ἐπίμονα.

Μιά φλόγα τρεμούλιασε κάπου δίπλα στά κλειστά του βλέφαρα. Μέ μιά προσπάθεια πετάχτηκε δρθός, τινάζοντας ἀπό πάνω του τόν υπνο. "Ο πατέρας ἔστεκε πιό κεῖ, μ' ἔνα λυχνάρι στό χέρι, κι ἀφουγκραζόταν.

— Τί εἶναι, πατέρα; Τί τρέχει;

— Σσσσ!... Θαρρῶ πώς εἶναι δικός μας ἀνθρωπος!

Μέ δυό δρασκελιές δι πατέρας βρέθηκε δίπλα στή σφαλι- σμένη πόρτα καί, γέρνοντας τό κεφάλι στό θυράφυλλο, ρώτησε:

— Ποιός εἶναι;

— Έγώ, ἢ Ἀνθή!

“Η Ἀνθή! Ή ξαδέρφη του, κόρη τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ,

τοῦ ἀδερφοῦ τῆς μάνας!... Γρήγορα γρήγορα δὲ Ἀντώνης λογάριασε μέ τό νοῦ του πώς είχε νά τή δεῖ ἀπό τά περασμένα Χριστούγεννα, τότε πού ἥρθε νά τούς φέρει τ' ἀφράτα χριστόψωμα καὶ τίς νόστιμες πίτες ἀπ' τό δικό τους σπιτικό.

‘Ωστόσο δὲ πατέρας τραβοῦσε τό βαρύ μάνταλο·* στό σκοτεινό ἄνοιγμα τῆς πόρτας φάνηκε ἔνα κομμάτι ἀστροφώτιστου οὐρανοῦ καὶ ἡ ψηλόλιγνη κορμοστασιά τῆς Ἀνθῆς, τυλιγμένη σ' ἔνα μακρύ σάλι. “Έκανε δυό τρία βήματα μέσα στήν κάμαρα. Τό φᾶς τοῦ λυχναριοῦ ἔδειξε τό πρόσωπό της κατάχλωμο, τά μεγάλα μαῦρα μάτια της ἀκόμα περισσότερο μεγαλωμένα ἀπό κάποια ἀγωνία.

— Κάτσε καὶ λέγε μας τί τρέχει!... ἔκανε δὲ πατέρας μέ φωνή πού δέν ἔκρυβε τήν ἀνησυχία του.

‘Η Ἀνθὴ σωριάστηκε σ' ἔνα σκαμνί ξέπνον.* Φαινόταν πώς θά χε τρέξει ὅλο τό δρόμο γιά νά ρθει μέσα στή νύχτα ἀπ' τό χωριό της, τά Μεσκλά. Μά ἥτανε ψυχωμένη κοπέλα —ἄν και μικρή ἀκόμα, οὔτε δεκαπέντε χρόνων καλά καλά— κι ἐκείνη βαστοῦσε τό σπιτικό. “Οσο ἥταν δημοφη, καμάρι τῶν ματιῶν, ἄλλο τόσο ἥτανε προκομμένη, ἔξυπνη καὶ θαρρετή. Μά νά πού τώρα σιγότρεμε. Κάτι σάν ἀναστεναγμός, κάτι σάν λυγμός ξέφυγε ἀπό τό στήθος της, καθώς πρόφερε ἀχνά:

— Πιάσανε τόν πατέρα!

— Ποιός; πότε;

— Αγαρηνοί,* ἀπ' τά Χανιά! Καμιά δεκαριά ἀπό δαύτους μπήκανε ἄξαφνα στό σπίτι, μέ τό σούρουπο. “Ο, τι εἶχαμε γυρίσει ἀπ' τό χωράφι...

— Νιζάμηδες;* τήν ἔκοψε δὲ Ἀντώνης.

— Αρματωμένοι ἴσαμε τά δόντια!... Βαστούσανε κι ἔνα χαρτί— φιρμάνι* τοῦ Βαλῆ*, εἰπανε. Τό διάβαζε ὁ ἔνας τους μάνι, τήν ὥρα πού οἱ ἄλλοι εἴχανε πέσει ἀπάνω στόν πατέρα μου καὶ τόν κρατούσανε ἀνάμεσα στά γιαταγάνια* τους. Τό χαρτί ἔλεγε πώς ἐπατήσαμε τά χτήματα τοῦ Μεχμέτ-ἄγα καὶ πώς αὐτός ζημιώθηκε ἐξαιτίας μας, καὶ πώς πρέπει νά γίνει δικαιοσύνη!

— Δικιοσύνη!... Τούτη είναι ἡ δική τους ἡ δικιοσύνη λοιπόν;

βροντοφώναξε ό Μανούσος πού είχε ξυπνήσει στό μεταξύ κι είχε σιμώσει, άκουμπωντας στήν καμάρα τοῦ σπιτιοῦ.

— "Ετσι τή λογαριάζουνε τή δικιοσύνη οἱ ἄπιστοι!... ἔκανε ό πατέρας μ' ὀργή. Γιατί ἔτσι είναι τό συμφέρο τους!... Διαφορές στά χτήματα, σοῦ λένε! Αὐτές τίς δικάζει ό καδής* τοῦ χωριοῦ! Γιατί δέν πήγε ό Μεχμέτ-ἀγάς στόν καδή; Θά σου πᾶ ἐγώ: γιατί ὅλα τοῦτα είναι λόγια. Τόν φοβοῦνται οἱ ἄπιστοι τόν Κωνσταντίη, καταπῶς φοβοῦνται τά παλικάρια τοῦ κάθε τόπου, καί θέλουνε νά τόν βάλουνε στά σίδερα, γιά νά χουνε τό κεφάλι τους ἥσυχο!

— Τά σκυλιά!...

‘Η φωνή τῆς μάνας ἀντήχησε ἀγριεμένη ἀπό τό βάθος τοῦ σπιτιοῦ, δπου πρόβαλε μέ τά μαλλιά ξέπλεκα καί τό βλέμμα φλοιογισμένο.

— Τά σκυλιά!... ξαναφώναξε. Τί θαρροῦν πώς κάνουν;

— ‘Σύχασε τώρα, ἐμεῖς είμαστε δῶ!... πήγε νά τή μαλακώσει ό πατέρας.

— Ποῦ τόν πήγανε; Θέλω νά μάθω ποῦ τόν πήγανε!

— Δέν ξεμάκρυναν πολύ ἀπόψε, πετάχτηκε ἡ Ἀνθή. Τόν πήρανε στό κονάκι τοῦ Ἀλῆ κι ἐκεῖ κλειστήκανε μαζί του. Τούς πήρα καταπόδι* ἀπό μακριά καί εἰδα... (Λίγο λίγο ἡ φωνή της ζωήρευε, τό αἷμα ἔβαφε τά μάγουλά της, ἡ ἀγανάκτηση καί ό θυμός τήν ἔπνιγαν.) Μά τόν ἔχουνε γιά τά Χανιά! Τό φιρμάνι τό λεγε καθαρά: θά τόν ρίξουνε στή φυλακή!

— Τότε τί στεκόμαστε μέ τά χέρια σταυρωμένα; φώναξε ό Ἀντώνης. “Ισα ἵσα πού θά προλάβουμε, προτοῦ τόν πάρουν!

— Τούτη δῶ ή κουβέντα είναι σωστή, ἔκανε ό πατέρας σκεφτικός. Αὐτοί θά κινήσουνε σίγουρα μέ τήν αὐγή. Λοιπόν, πηγαίνουμε νά τους ἀνταμώσουμε. ”Έχουμε δυό καλές κουβέντες νά πούμε μαζί τους!

Τά μάτια τής Ἀνθής ἄστραψαν.

— Θά σᾶς πάω ἐγώ!... είπε. Μά βιαστεῖτε, γιά τό Θεό!

‘Ο Μανούσος, ἀμίλητος, ξεκρέμαγε κιόλας τ' ἄρματα ἀπ' τόν τοῖχο. ‘Ο Ἀντώνης ρώτησε μέ τή ματιά τόν πατέρα. ‘Εκεῖνος

τοῦ γνεψε νά έτοιμαστεῖ, καί τό παλικαράκι δέν περίμενε νά τού τό ποῦνε δεύτερη φορά. Σέ λίγο, τέσσερις σκιές ξεγλιστροῦσαν τοῖχο τοῖχο άνάμεσα στά κοιμισμένα σπίτια τοῦ χωριοῦ, μέσα στήν άστροφεγγή νύχτα.

Τό κονάκι* τοῦ Ἀλῆ βρισκότανε κάπου δυό ώρες μακριά ἀπό κεῖ. "Αλλοτε ἦτανε τό μετόχι* κάποιου πλούσιου μπέη. Μά στό Σηκωμό τοῦ Εἰκοσιένα, μεγάλη φωτιά εἶχε κάψει τόν τόπο γύρω, καί τώρα μονάχα ἔνα μισογκρεμισμένο χτίσμα ἐστεκε καταμεστῆς στήν ἐρημιά. Ὁλόγυρα, πέτρες καί πουρνάρια καί κάμποσες χαρουπιές μαζεμένες κοντά κοντά, σάν γιά ν' ἀντέξουν συντροφιαστά τίς μπόρες τοῦ βουνοῦ. Γιά νά φτάσουν ἐκεῖ περάσανε κοντά ἀπό τά χωράφια τοῦ Μεχμέτ-ἀγᾶ, πού συνόρευαν μέτα χωράφια τοῦ Κωνσταντή. Ἡ Ἀνθή, πού πήγαινε μπροστά, ξέκοψε μιά στιγμή, πήδηξε σβέλτη σάν ἀγριμάκι πάνω ἀπ' τά πουρνάρια καί στάθηκε μέτο χέρι τεντωμένο κατά τήν κατηφοριά.

— Νά, ἐκεῖ πέρα! Βλέπετε; ἔκανε ξαναμμένη. Βάλανε τά σημάδια ψηλότερα, τάχα ὅτι ἐμεῖς μονάχοι μας τ' ἀνεβάσαμε μέσα στή γῆ τοῦ Μεχμέτη, ἀπό τό ρέμα κάτω πού φτάνουνε τά δικά μας χωράφια!

— Καί ποιός νά τήν ἔκανε τούτη τή δουλειά; ἀναρωτήθηκε ὁ Ἀντώνης. Δέν πιστεύω νά 'τανε δ Μεχμέτης μονάχος τού!

— Μπά, ἔχει δυό τρεῖς δικούς μας πού τόν δουλεύουνε, κι ἔχουνε μουτίσει,* καθώς φαίνεται! Μονάχα ἀπό μουτῆδες* πρέπει νά τά περιμένεις τὸῦτα τά καμώματα!... ἀποκρίθηκε ἡ Ἀνθή, καί στή φωνή της διακρινόταν ολοκάθαρα ἡ περιφρόνηση γιά τούς μουτῆδες, τούς χριστιανούς ἔκείνους δηλαδή πού είχαν ἀλλαξιοπιστήσει.

Δέ μίλησαν ἄλλο. Σιωπηλά κι ἀθόρυβα, ἀλαφροπατώντας πάνω στά βράχια, πλησιάζανε σέ λίγο τό κονάκι τοῦ Ἀλῆ. Ὁ πατέρας ἔγνεψε νά σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στίς χαρουπιές. Ἐμειναν ἐκεῖ ἀσάλευτοι κι ἀφογγκράζονταν. Ἡ νυχτερινή σιγαλιά τύλιγε τήν πλάση σάν ἀραχνοῦφαντο μαγνάδι.* Πέρα, χαμηλά, ἔνα χωριό ήσύχαζε ἀνάμεσα στά δέντρα του, σάν σκο-

τεινή κηλίδα στήν πλαγιά. "Ητανε τά Μεσκλά... Κι εκεὶ μπροστά τους τό παλιό, ἐρειπωμένο χτίσμα μαύριζε μέσα στήν ἀστροφεγγιά. "Εμοιαζε θεοσκότεινο, ώστόσο ὁ Ἀντώνης, προσέχοντας περισσότερο, νόμισε πώς ξεχώρισε ἐν' ἀδύνατο φῶς νά τρεμολάμπει ἀνάμεσα στά χαλάσματα.

—'Εδω βρίσκονται ἀκόμα! ψιθύρισε στό Μανοῦσο πού ἔστεκε δίπλα του.

— Σσσσσ!... ἔκανε χαμηλόφωνα ὁ πατέρας. Πρέπει νά μάθουμ: πόσοι είναι. Προχωράω πρώτος. Μόλις κάνω σινιάλο, ἐρχόσα στε ξοπίσω μου.

Κι ἀλαφροπάτητος, ζύγωσε τό κονάκι μέ μεγάλη προφύλαξι. Γιά λίγες στιγμές τόν ἔχασαν ἀπ' τά μάτια τους, ἔτσι καθώς ἔγινε ἔνα μέ τούς ἵσκιους. Μά δέν ἀργήσανε νά ξεχωρίσουνε ξανά τήν κορμοστασιά, του πάνω ἀπό τό μισογκρεμισμένο φράχτη. Τό ύψωμένο χέρι τούς ἔγνεφε νά πάνε κοντά του.

—'Εσυ θά μείνεις ἐδῶ, κρυμμένη!... εἶπε ὁ Μανοῦσος στήν 'Ανθή. "Αν νιώσεις κίνδυνο, κράξε μας μέ φωνή σάν τό νυχτοπούλι!

Ἡ κοπέλα ἔγνεψε πώς εἶχε καταλάβει. Καί ζάρωσε στή ρίζα μιᾶς χαρουπιᾶς, τήν ὥρα πού κι οἱ ἄλλοι δυό δρασκέλιζαν τό φράχτη.

‘Ο Ἀντώνης ἔχασε τήν ἀναλαμπή ἀπό τά μάτια του. "Ομως ὁ πατέρας τόν τράβηξε μέσ' ἀπό τίς πέτρες ώς ἔνα ἄνοιγμα πού θά 'τανε κάποτε παράθυρο, μά τώρα ἔχασκε* σάν στόμα θεριοῦ δλάνοιχτο. Κόλλησε στόν τοῖχο κι ἔριξε μιά κλεφτή ματιά μέσα.

Θά 'ταν ἐκεῖνο τό μοναδικό δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ ὅπου οἱ τέσσερις τοῖχοι κρατιόνταν ἀκόμα δλόγυρα δρθοί καί ἡ σκεπή ἔμοιαζε ἀπείραχτη. Τό ἀχνό φῶς ἔβγαινε ἀπό μιά ἄκρη· Ἱσως νά ύπηρχε κάποιο λυχνάρι ἐκεῖ ἢ δαδί. 'Ακουμπισμένοι στό χῶμα, μέ τήν πλάτη στηριγμένη στόν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματωμένοι νιζάμηδες —Τοῦρκοι στρατιώτες— μοιάζανε νά λαγοκοιμοῦνται. Δυό ἄλλοι σέ μιά γωνιά, στητοί κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἔναν ἄντρα πανύψηλο, στά δλόμαυρα ντυμένον.

Παρόλο πού τόν εῖχανε δεμένο πιστάγκωνα* φαίνεται πώς δέν
ἔνιωθαν καὶ πολὺ σίγουροι, γι' αὐτό κρατούσανε σταυρωτά τά
γιαταγάνια τους μπροστά στό πλατύ του στήθος. Κάπου κάπου
τόν ἔβριζαν στά τούρκικα, μ' ἓνα γέλιο κακό, περιγελαστικό,
πού δύσκολα ἔκρυβε τή λύσσα τους. Μά δ μαυροντυμένος ἄν-
τρας ἔμενε ἀσάλευτος, μὲ σφιγμένα χείλια καὶ σκληρό βλέμμα
στυλωμένο κάπου ψηλά, σάν νά μήν ἔβλεπε οὔτε ν' ἄκουγε τί-
ποτε.

‘Ο Ἀντώνης ἔριξε ξανά καὶ ξανά τή ματιά του σέ τούτη τήν
εἰκόνα καὶ κάθε φορά ἔνιωθε ἔνα κύμα ἀπό θυμό νά τόν πνίγει.
Ἐκείνος, δ καπετάν Κωνσταντής μέ τ' ὄνομα, νά κείτεται ἔτσι
ἀνήμπορος ἀνάμεσα στούς ἀπιστους, σάν τ' ἀγρίμι πού χει πέ-
σει στήν παγίδα!

‘Ο Μανοῦσος σύρθηκε ἵσαμε κεῖ πού ἔστεκε ὁ πατέρας καὶ
κάτι εἴπανε μετάξυ τους, περισσότερο μέ νοήματα. “Επειτα γύ-
ρισε κατά τόν Ἀντώνη καὶ τοῦ ‘κανε κι ἐκείνου νεῦμα, πώς θά
περίμεναν ἀκόμα. Ἄλλα στή στιγμή ἀπάνω, δίπλα ἀπό ‘να σωρό¹
πέτρες, πρόβαλε ἡ σκοτεινή φιγούρα ἐνός νιζάμη πού, καθώς
φαίνεται, φύλαγε σκοπός κι ἔκανε τό γύρο του. Χωρίς νά διστά-
σει δ Μανοῦσος ρίχτηκε ἀθόρυβα ἀπό πίσω του, δῆμος τ' ἀγρίμι
πάνω στή λεία* του, καὶ μ' ἀπίστευτη γρηγοράδα καὶ δύναμη τόν
ξάπλωσε χάμω. Τό κεφάλι τοῦ νιζάμη θά χτύπησε σέ κάποιο ἀπ'
τ' ἀγκωνάρια: ἔνα πνιγμένο βογκητό τοῦ ξέφυγε κι ἀπόμεινε
ἀκίνητος. Τήν ἵδια ώρα, ἔνας ἀπό τούς ἄλλους βγῆκε ἀπό κά-
ποιο ἄνοιγμα —πού θά ‘τανε κάποτε ἡ θύρα— καὶ φώναξε, στά
τούρκικα, πώς σέ λίγο θά ‘παιρνε νά χαράζει κι ἔπρεπε νά ξεκι-
νήσουν. “Ομως, καθώς ἔφερνε τά βήματά του κατά τή μεριά πού
παραφύλαγαν οἱ τρεῖς χριστιανοί, δ Ἀντώνης εἶδε μέ κομμένη
τήν ἀνάσα τόν πατέρα νά χιμάει κι αὐτός μέ τόν ἵδιο τρόπο,
ἀθόρυβα καὶ γρήγορα, καὶ νά ξαπλώνει χάμω τόν Τοῦρκο ἀναι-
σθητο.

‘Αναταραχή καὶ σούσουρο ἀκούστηκαν ἀπό μέσα. Οἱ νιζάμη-
δες σηκώνονταν κι ἐτοιμάζονταν γιά τό δρόμο. ‘Ο πατέρας
βρῆκε τήν εὐκαιρία καὶ σύρθηκε ἵσαμε δίπλα στόν Ἀντώνη.

M. ξυπάριξεν οὐρανόν περιστατικόν
διεύθυντο χρονία ΑΙΓΑΙΟΝ 100
επέλασθε τοι νησιών συγγένεια
ραδιόφωνον από την Ελλάδα

— Δύσκολο νά τους χτυπήσουμε στά ίσια· είναι άλλοι έξι, μουρμούρισε. Κι έπειτα, μπορεῖ νά βλάψουμε τό δικό μας άνθρωπο. Λέμε νά τους πάρουμε τό κατόπι, μήπως μᾶς τύχει καμιά εύκαιρια στό δρόμο.

“Ομως ή εύκαιρια φάνηκε στήν ώρα πάνω. Τό φῶς κουνήθηκε πρός τά έξω καὶ φανήκανε νά βγαίνουν οἱ δυό νιζάμηδες πού κρατοῦσαν άνάμεσά τους τόν καπετάνιο. Οἱ άλλοι εἶχανε ξεμείνει πίσω, μέσα στό χτίσμα. Ὁ πατέρας ζύγισε τήν κατάσταση μέμια ματιά, ἔβγαλε ἀπόφαση στήν στιγμή, καὶ γρήγορα γρήγορα ἄφησε τό ντουφέκι του στά χέρια τοῦ Ἀντώνη.

— Τραβήξου πίσω ἀπ’ τό φράχτη —ἔκανε βιαστικά— καὶ σάν δεῖς νά παλεύουμε μέ τους νιζάμηδες, ρίξε κάμποσες ντουφεκιές στόν ἀέρα. Τό νοῦ σου, ὅχι στό ψαχνό!

“Εγγεψε στό Μανούσο καὶ οἱ δυό μαζί σύρθηκαν ίσαμε τή γωνιά, κι ἀπ’ ἐκεῖ χύθηκαν σάν ἀστραπή πάνω στούς δυό νιζάμηδες. Ἐκεῖνοι ξαφνιάστηκαν τόσο, πού δέν προλάβανε νά σύρουν τ’ ἄρματα, παρά ἔπεσαν καταγῆς χτυπημένοι. Στό ἄνοιγμα πρόβαλαν τρέχοντας οἱ άλλοι, μά καθώς τό δαδί είχε πέσει χάμω κι είχε σβήσει, γιά μιά στιγμή τά χασαν, δέν ξέρανε ποῦ νά χτυπήσουν. Τήν ίδια ώρα πίσω ἀπ’ τό φράχτη ἀκούστηκαν ντουφεκιές. Ἡταν ὁ Ἀντώνης, πού ἔριχνε στόν ἀέρα, κι ὅχι ἀπό μιά μεριά μονάχα, παρά ἀπό δυό τρεῖς γιατί ὅσο νά ξαναγεμίσει, ἔκανε κάμποσα βήματα πιό κεῖ, σάμπως νά τανε ἄλλος πού ἔριχνε ἀπό κείνη τή μεριά. Ἡ ίδεα τοῦ ῥθε στά ξαφνικά. Δέν είχε τόν καιρό νά τήν κουβεντιάσει μέ κανέναν, κι ἔτσι ἀποφάσισε μονάχος του πώς καλό θά τανε νά παραστήσει τούς πολλούς.

Τοῦτο ήταν ἔνα καινούριο ξάφνιασμα γιά τούς Τούρκους. “Οσο νά καλονιώσουν τί ἔτρεχε, οἱ χριστιανοί δρασκέλιζαν* τίς πέτρες καὶ ὁ Μανούσος μέ τόν πατέρα, πού ἤξεραν πιά τά κατατόπια, τραβούσανε τόν Κωνσταντή κατά τίς χαρουπιές. Ὁ Ἀντώνης παράτησε τή γωνιά του κι ἔτρεξε ξοπίσω τους. Οἱ νιζάμηδες βαλθήκανε νά χτυπᾶν ἀπανωτά, μά ἐτοῦτοι εἶχανε γίνει πιά ἔνα μέ τους κορμούς τῶν δέντρων. Τώρα δι πατέρας κρατοῦσε

ξανά τό ντουφέκι του καί μαζί μέ τό Μανούσο ἀπαντοῦσαν μέ φωτιά στή φωτιά. Ὡς θέση τους ἥτανε πλεονεκτική. Κρυμμένοι ἀνάμεσα στά δέντρα δέν ἔδιναν στόχο, ἐνῶ δυό τρεῖς ἀπό τούς νιζάμηδες πού πήγανε νά πλησιάσουν, βρῆκαν ἀσχημη ὑποδοχή.

Αὐτό βάσταξε κάμποση ὥρα. Ὁ Ἀντώνης παράστεκε βοθιώντας πότε τόν πατέρα του, πότε τό Μανούσο καί πότε τήν Ἀνθή, πού περιποιότανε τόν πατέρα της. Ὁ καπετάνιος εἶχε χτυπήσει καθώς τόν ἔριξαν οἱ νιζάμηδες πάνω στά κοτρόνια, μπαίνοντας στό κονάκι. Αίμα ἔτρεχε ἀπό τό μέτωπό του καί τό δεξί του μπράτσο κρεμότανε σάν παράλυτο. Ὡς Ἀνθή δέν μποροῦσε νά κάνει καί πολλά πράγματα. Ξέσχισε τό σάλι της σέ λουρίδες καί τοῦ ἔδεσε τριγύρω τό κεφάλι, στήριξε τό χέρι του ἀπ' τόν ώμο. Ἐκεῖνος μουρμούριζε θυμωμένος ὅτι δέν ἔχει τίποτα, ὅτι δέν τοῦ χρειάζεται τίποτα. Ἐμοιαζε σάν παραζαλισμένος, σίγουρα ἀπό τό χτύπημα. Ὁ Ἀντώνης θά ἥθελε πολύ νά τοῦ ἔλεγε πόσο τόν εἶχε συνταράξει ἡ ιστορία τούτη, πόσο τόν εἶχε γνοιαστεῖ καί μαζί πόσο ἔνιωθε περήφανος γιά κεῖνον. Ὁμως ἡ στιγμή δέν ἥτανε κατάλληλη γιά λόγια. Ὁ κίνδυνος παραμόνευε δίπλα τους σάν φοβερό θεριό ἔτοιμο νά χιμήξει.

“Αξαφνα οἱ ντουφεκιές σταμάτησαν ἀπό τή μεριά τῶν Τούρκων. Ὁ πατέρας μέ τό Μανούσο κοντοστάθηκαν, περίμεναν γιά λίγο, κι ἐπειτα μαζεύτηκαν δίπλα στά παιδιά καί στό λαβωμένο, γιά νά ζυγίσουν τά πράγματα.

—“Ἐφυγαν!... μουρμούρισε ὁ Ἀντώνης ξαναμένος. Σίγουρα ἔφυγαν!... Εἶδανε πώς δέν καταφέρνουν τίποτα!

‘Ο Μανούσος μίλησε σιγανά:

—‘Ἐγώ λέω πώς δέν ἔφυγαν καθόλου, παρά κοιτάνε νά μᾶς ζυγάσουνε σιγά-σιγά μέσα στή σκοτεινιά, νά μᾶς κυκλώσουνε στά ξαφνικά!

‘Ο Ἀντώνης περίμενε τώρα νά δεῖ τί θά λεγε κι δ πατέρας. Ἐκεῖνος ἔμεινε ἀμίλητος κάμποσο. θά συλλογιζόταν. Τέλος, εἶπε:

— Αὐτοί δέν ἔφυγαν, πιστεύω. Σταματήσανε τό ντουφεκίδι γιατί

περιμένουνε νά ξημερώσει. Τό φως τῆς μέρας θά τους βοηθήσει νά μᾶς χτυπήσουνε πιό εύκολα. Νά, έκει κάτω κιόλας, πάνω ἀπ' τό βουνό, δι οὐρανός παίρνει ν' ἀσπρίζει — βλέπετε; Κι ἐμᾶς τά βόλια μας τελειώνουν. "Ας φύγουμε μεῖς, δο σε εἶναι καιρός. Στά σιγανά, ἀπό τό δρόμο πού 'ρθαμε.

— Εἶν' ἔνας τόπος ἀνοιχτός πού πρέπει νά περάσουμε, καί πού δέν ἔχει μήτε φύλο γιά νά μᾶς κρύψει, εἴπε δι Μανούσος σάν κακιωμένος πού δέ θά 'στεκαν νά πολεμήσουν.

— Θά φύγουμε σουρτοί· ἐμεῖς οι δυό θά βάλουμε τους ἄλλους ἀνάμεσά μας. Θά τά καταφέρουμε!

"Ομως ἔκει πάνω μίλησε δι Κωνσταντής, πού τόση ὥρα τους ἄκουγε ἀσάλευτος. "Η φωνή του βγῆκε σιγανή μά σταθερή.

— Θά φύγετε μονάχοι σας!... Κι δο πιό γρήγορα τόσο τό καλύτερο!

"Απόμειναν ξαφνιασμένοι. "Η 'Ανθή κάτι πῆγε νά πεῖ, μά τήν ἔκοψε.

— Δέν ώφελε! συνέχισε. 'Ακόμα κι ἄν καταφέρουμε νά τους ξεφύγουμε τώρα δά, ἐγώ θά πρέπει νά πάρω τά βουνά, γιατί θά μέ κυνηγᾶνε δλοένα. Καί θ' ἀφήσω πίσω μου γυναίκα καί παιδιά στά χέρια τους.

— Θά 'ρθούμε μαζί σου, πατέρα, πάνω στό βουνό!... ἔκανε ή 'Ανθή μέ λαχτάρα.

— Καί θαρρεῖς πώς μπορῶ νά σᾶς σέρνω μέ σιγουριά ἀπό σπηλιά σέ σπηλιά κι ἀπό κορφή σέ κορφή, δι Θεός ξέρει ὡς πότε; Κι ἔπειτα, εἶναι κι οι ἄλλοι πού θά ξεμείνουν πίσω. Τ' ἀδέρφια τῆς μάνας σου, τ' ἀνίψια μου.. "Οχι μονάχα σέ δικό μας, μά καί σε ἄλλο συγχωριανό νά πέσει ή μάνητά* τους, θά 'ναι ή μεγαλύτερη ντροπή τῆς ζωῆς μας ν' ἀφήσω νά πληρώσει τό χωριό γιά μένα!

— Καί τί θά κάνεις, τό λοιπόν; ρώτησε δι Μανούσος.

— Θά παραδοθῶ!... Αύτοί ἐμένα περιμένουνε. Τό ξέρουν πώς είμαστε δῶ ἀκόμα, μά δέν τολμᾶνε νά ζυγώσουν. "Αμα φωτίσει, θά μέ γυρέψουν. Κι ἐγώ θά πάω μαζί τους!

Σύγκρυο* πέρασε τή ραχοκοκαλιά τοῦ 'Αντώνη. Τούτη δῶ ἤτανε μεγάλη ἀπόφαση, καί δι καπετάνιος φάνταξε στά μάτια

του πιό μεγάλος και πιό τρανός άκομα. Οι άλλοι πέσανε πάνω του νά τόν κάνουνε ν' άλλάξει γνώμη —μέ παρακάλια ή 'Ανθή, μέ λογικές κουβέντες οί άντρες. "Ομως δ 'Αντώνης καταλάβαινε κάτι: "Ολοι τους ξέρανε πώς δέ θά 'παιρνε πίσω τήν άποφασή του γιά κανένα λόγο.

— Καλά!... είπε τέλος δ πατέρας. 'Αφοῦ τό θές, θά γίνει έτσι. Μά κι έμεις δέ θά ξεμακρύνουμε, δσο νά δοῦμε νά ξεκινᾶς μαζί τους γερός.

— Φοβάσαι μή μέ χτυπήσουνε; "Οχι ζωντανό μέ θέλουνε... έκανε δ καπετάνιος μ' ένα γέλιο πικρό.

— Δέν ξέρω!... "Ας έχουμε μεις τό νοῦ μας. Δέ χάνουμε και τίποτα!

"Ετσι περίμεναν ολοι μαζί, κάτω άπό τίς χαρουπιές, μέσα στή νυχτερινή σιγαλιά... "Ητανε μιά παράξενη ώρα, πού άργότερα δ 'Αντώνης θά τή θυμότανε συχνά. "Έμεναν έκει άσαλευτοι, περιμένοντας νά χαράξει, γιά νά παραδώσουν έκεινον πού μέ τόσο κίνδυνο είχανε σώσει πρίν άπό λίγο...

'Από τή μεριά τής άνατολής, τό φῶς άνέβαινε όλοένα και πλημμύριζε τόν ούρανό. Οι σκιές τραβιόνταν στίς ακρες, τά σχήματα ξεκαθάριζαν λίγο λίγο, τά δέντρα και οι πέτρες και τά βουνά έπαιρναν τήν πραγματική τους σχήμα. Ξημέρωνε.

Ο καπετάν Κωνσταντής άνασηκώθηκε. Τράβηξε μέ μιά κίνηση τό πρόχειρο δέσιμο άπ' τήν πληγή του, έλυσε και τό χέρι του, και στάθηκε άναμεσά τους σάν γίγαντας.

— Πηγαίνω, είπε μονάχα, και ή ματιά του στάθηκε γιά μιά στιγμή μαλακωμένη πάνω στήν 'Ανθή. Μή γνοιάζεστε, θά ξαναβρεθούμε. 'Ο Θεός μαζί σας!

— 'Ο Θεός μαζί σου, Κωνσταντή!... έκανε δ πατέρας.

Κανένας δέ μίλησε καθώς δ καπετάνιος προχώρησε, βγαίνοντας άπό τό σύδεντρο* στή γυμνή πλαγιά μέ βήμα σταθερό, μέ τό κεφάλι ψηλά. Μονάχα ό Μανούσος είπε βροντερά σάν τόν είδε νά ξεμακραίνει στητός και άποφασισμένος:

— Ετούτη δά, κοπέλια μου, είναι ή σωστή λεβεντιά... 'Ετούτη είναι ή άληθινή παλικαριά... και τήνε προσκυνάω!

Τότε δ ἘΑντώνης κάτι θέλησε νά πεῖ, μά δ λόγος δέ βγῆκε
ἀπό τό στόμα του. Ἐκείνη τή στιγμή ἔνιωσε τό μεγαλεῖο τῆς
θυσίας τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ καί ἡ φωνή του πνίγηκε μέσα
του. «Νά, κι ἐγώ τέτοιας λογῆς παλικάρι θέλω νά γίνω» σκέ-
φτηκε καί ἡ καρδιά του σπαρτάρησε...

Οἱ νιζάμηδες περίμεναν τόν καπετάνιο. Ξεπετάχτηκαν πίσω
ἀπό τό φράχτη καί τόν ἔσυραν μέ βία κοντά τους...

Πιό ὕστερα, ὅταν ἡ συνοδεία είχε χαθεῖ πέρα, ὁ πατέρας καί
ὁ Μανούσος ἀποφάσισαν νά πάρουν τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ. Ὁ
ἘΑντώνης ἀκούμπησε προστατευτικά τό χέρι του στόν ὅμο τῆς
Ἀνθῆς καί μαζί κίνησαν γιά τό γυρισμό.

(Ἄπο τό μυθιστόρημα *Φῶς* ἀπό τό *Ἀρκάδι*)

Νανούρισμα

Νά μοῦ τό πάρεις, ὑπνε μου, τρεῖς βίγλες* θά σοῦ βάλω,
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες* κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάζω τόν ἥλιο στά βουνά καί τόν ἀιτό στούς κάμπους,
τόν κύρ Βοριά τό δροσερόν ἀνάμεσα πελάγου.
‘Ο ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ ἀιτός ἀποκοιμήθη
κι ὁ κύρ Βοριάς δροσερός στή μάνα του πηγαίνει:
«Γιέ μου, καί ποῦ ’σουν χτές προχτές, ποῦ ’σουν τήν ἄλλη
νύχτα;
Μήνα μέ τ’ ἄστρα μάλωνες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
μήνα μέ τόν αὐγερινό, πού ’μαστε ἀγαπημένοι;»
«Μήτε μέ τ’ ἄστρα μάλωνα μήτε μέ τό φεγγάρι
μήτε μέ τόν αὐγερινό, δόπού ’στε ἀγαπημένοι.
Χρυσόν ύγιόν ἐβίγλιζα στήν ἀργυρή του κούνια.»

(Δημοτικό)

·Ο Δωδεκαετής

Ή μπόρα ἀργά σάν ξέσπασε καί γιόμισαν οἱ λάκκοι,
κι ἀπ' τά νερά πού κελαηδᾶν κρυφόπινε ἡ ψυχή,
σκυμμένο μές στά χώματα, ξεχάραξε ἐν' αὐλάκι,
νά φεύγει μέσα καθαρή καί γάργαρη ἡ βροχή.

Κι ὡς φάνη ὁ ἥλιος ἄξαφνα στό χαρωπόν ἀγέρα
ἀπό τή δύση, καί οἱ δύροι γελάσαν οὐρανοί,
βαθιανασάναν γαλανά καί πράσινα δλα ὡς πέρα,
καί μέ καινούρια, τά πουλιά λαλήσανε, φωνή,

πιάνει καί πλάθει τρυφερό πηλόν ἀπό τό χῶμα,
στίς δυό του φοῦχτες ἥσυχα, σά νά 'τανε φωλιά:
μ' ἄγια στοργή καί τά φτερά, μ' ἄγια στοργή τό σῶμα,
ζυμώνει τότε δώδεκα, τριγύρα του, πουλιά...

Ἄργα φτασμένος ὁ Ἰωσήφ, μέ σύνεργα στόν δόμο,
στή λάσπη βλέπει ἀνάμεσα σκυμμένο τό παιδί,
καί μέ φωνή τό πιτιμᾶ σκληρήν, ἀπό τό δρόμο:
«Σήκω γοργά ἀπ' τά χώματα, μήν πάρω τό ραβδί!»

Μέ τή ματιάν δλόφωτη, νοητή χαρά χορτάτη,
τονε κοιτάζει ὁ Ἰησοῦς καί δείχνει ὑπακοή·
μά, πρίν σκωθεῖ ἀπ' τά χώματα, σκύβει, σά νά 'λεε κάτι,
κι ἀπ' τήν ψυχή του, στόν πηλό, δίνει ὅσην ἔχει πνοή!

(Λυρικός Βίος)

$$\frac{80}{100} = \frac{100}{x} \quad \text{S} \quad 6000$$

$$100 - 10000$$

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Δημοτικό Σκολειό

Στό κείμενο πού άκολουθει, δ συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης θυμάται μέ συγκίνηση τόν πρώτο καιρό πού πήγε στό Δημοτικό, και ίδιαίτερα τήν πρώτη πρώτη μέρα, πού δ πατέρας του κρατώντας τον ἀπ' τό χέρι τόν δόδηγησε στό σχολειό και τόν παράδωσε στό δάσκαλο.

HΕ τά μαγικά πάντα μάτια, μέ τό πολύβουο, γεμάτο μέλι και μέλισσες μυαλό, μ' ἔναν κόκκινο μάλλινο σκούφο στό κεφάλι και τσαρουχάκια μέ κόκκινες φοῦντες στά πόδια, ἔνα πρωί κίνησα, μισό χαρούμενος, μισό ἀλαφιασμένος,* και μέ κρατοῦσε δ πατέρας μου ἀπό τό χέρι. Ἡ μητέρα μοῦ εἶχε δώσει ἔνα κλωνί βασιλικό, νά τόν μυρίζουμαι, λέει, νά παίρνω κουράγιο, και μοῦ κρέμασε τό χρυσό σταυρουλάκι τῆς βάφτισής μου στό λαιμό.

— Μέ τήν εὐκή τοῦ Θεοῦ και μέ τήν εὐκή μού... μουρμούρισε και μέ κοίταξε μέ καμάρι.

“Ημουν σάν ἔνα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι* κι ἔνιωθα μέσα μου περφάνια και φόβο· μά τό χέρι μου ἦταν σφηνωμένο βαθιά μέσα στή φούχτα τοῦ πατέρα μου κι ἀντρειεύουμουν.* Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τά στενά σοκάκια, φτάσαμε στήν ἐκκλησία τοῦ Ἀι-Μηνᾶ, στρίψαμε, μπήκαμε σ' ἔνα παλιό χτίρι, μέ μιά φαρδιάν αὐλή, μέ τέσσερις μεγάλες κάμαρες στίς γωνιές κι ἔνα κατασκονισμένο πλατάνι στή μέση. Κοντοστά-

θηκα, δείλιασα· τό χέρι μου ἄρχισε νά τρέμει μέσα στή μεγάλη ζεστή φούχτα.

— Ο πατέρας μου ἔσκυψε, ἄγγιξε τά μαλλιά μου, μέ χάδεψε· τινάχτηκα· ποτέ δέ θυμόμουν νά μ' ἔχει χαδέψει· σήκωσα τά μάτια καί τόν κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πώς τρόμαξα, τράβηξε πίσω τό χέρι του:

— Έδω θά μάθεις γράμματα, εἶπε, νά γίνεις ἀνθρωπος· κάμε τό σταυρό σου.

— Ο δάσκαλος πρόβαλε στό κατώφλι· κρατοῦσε μιά μακριά βίτσα καί μοῦ φάνηκε ἄγριος, μέ μεγάλα δόντια, καί κάρφωσα τά μάτια μου στήν κορφή τοῦ κεφαλιοῦ του νά δῶ ἔχει κέρατα· μά δέν εἶδα, γιατί φοροῦσε καπέλο.

— Ετοῦτος εἶναι δι γιός μου, τοῦ 'πε δι πατέρας μου.

Ξέμπλεξε τό χέρι μου ἀπό τή φούχτα του καί μέ παράδωκε στό δάσκαλο.

— Τό κρέας δικό σου, τοῦ 'πε, τά κόκαλα δικά μου· μήν τόν λυπᾶσαι, δέρνε τον, κάμε τον ἀνθρωπο.

— Εγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· ἔχω ἐδῶ τό ἐργαλεῖο πού κάνει τούς ἀνθρώπους, εἶπε δάσκαλος κι ἔδειξε τή βίτσα. [...]

Μιά μέρα πού κάναμε Ιερά Ιστορία φτάσαμε στόν Ήσαῦ πού πούλησε στόν Ιακώβ τά πρωτοτόκιά* του γιά ἔνα πιάτο φακή. Τό μεσημέρι, γυρίζοντας σπίτι, ρώτησα τόν πατέρα μου τί θά πεῖ πρωτοτόκια. "Εβηξε, ἔξυσε τό κεφάλι.

— Πήγαινε νά φωνάξεις τό θειό σου τό Νικολάκη.

Εἶχε βγάλει τό Δημοτικό δι θειός μου αὐτός, ήταν δι πιό γραμματισμένος τῆς οἰκογένειας, ἀδερφός τῆς μητέρας μου. Κοντορεβιθούλης, φαλακρός, μέ μεγάλα μάτια φοβισμένα, μέ τεράστια χέρια, ὅλο τρίχες.

— Ελα ἐδῶ, τοῦ 'πε δι πατέρας μου· ὡς τόν εἶδε, τοῦ λόγου σου πού σπούδασες, ἔξήγα!

— Εσκυψαν κι οί δύο τους ἀπάνω στό βιβλίο, ἔκαμαν συμβούλιο.

— Πρωτοτόκια θά πεῖ κυνηγετική στολή, εἶπε ύστερα ἀπό πολλή σκέψη δι πατέρας μου.

- ‘Ο θειός μου κούνησε τό κεφάλι:
- Θαρρῶ θά πεῖ τουφέκι, ἀντιμίλησε μά ή φωνή του ἔτρεμε.
 - Κυνηγετική στολή, βρουχήθηκε* δι πατέρας μου.
 - Μάζεψε τά φρύδια του, κι ό θειός μου λούφαξε.*
 - Τήν ἄλλη μέρα δι δάσκαλος ρωτάει:
 - Τί θά πεῖ πρωτοτόκια;
 - Πετάχτηκα:
 - Κυνηγετική στολή!
 - Τί ἀνοησίες εἶναι αὐτές; Ποιός ἀγράμματος σοῦ τίς εἶπε;
 - ‘Ο πατέρας μου!
 - Ο δάσκαλος ζάρωσε τόν φοβόταν κι αὐτός τόν πατέρα μου,
ποῦ νά τού φέρει ἀντίρρηση!

(Από τό μυθιστόρημα *Αναφορά στόν Γκρέκο*)

Δασκαλοφύλακας ο Χαροκόπειος

εργασίας

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

[Μετά τίς γιορτές]

Μιά νέα και όλο ζήλο δασκάλα μᾶς μιλάει γιά τίς πρώτες πρώτες μαθήτριές της σ' ένα σχολείο της Κρήτης. Τό αφήγημά μας άρχιζε με τό γυρισμό τῶν παιδιών ἀπ' τίς χριστουγεννιάτικες διακοπές.

ΑΛΛΑ άνοιξανε τά σκολειά, καταφτάξανε τά παιδιά σάν άφηνιασμένα ἀλόγατα. Τό μήνυμα τῆς Πρωτοχρονιᾶς είχε φτάσει καί στά δικά τους χαμόσπιτα σάν νά κάνανε ὄλες τίς ήμέρες, πού χαμέ διακόψει, ένεση τρέλας, κι ἔτσι παραλοϊσμένα καί ἐξαγριωμένα τά υπόδεχτήκαμε.

"Όλα τά παιδιά κουβαλούσαν στό σκολειό κι ἀπό κατιτίς, ὅχι μεγάλα πράματα, ὅχι κουρντιστούς σκίουρους ἢ σιδερόδρομους μέ πέντε βαγόνια, ὅχι κεῖνες τίς πελώριες κοῦκλες πού κουνιούνται στίς κουνιστές πολυυθρόνες, οὔτε βελουδένια ἐπιπλάκια. Τό ένα κρατοῦσε μιά φούσκα, τ' ἄλλο ἔνα τοπάκι, τ' ἄλλο μια πέτρινη κουκλίτσα γυμνή μέ τά χεράκια της κολλητά, σάν μούμια. Καί λεφτά! ὁ κόσμος γεμάτος. "Όλες οί φουχτίτσες σφιγγόντανε ξέχειλες ἀπό πενταροδεκάρες. Μά αὐτές οί περιουσίες είχανε ἀποκτηθεῖ μέ κάποιαν ίστορία πού τά μικρά περίμεναν ἀνυπόμονα τό ἄνοιγμα τῶν σκολειῶν γιά νά μοῦ τή διηγηθοῦν, καί λοιπόν δυό μέρες στή σειρά δέν καταφέραμε νά κάνουμε μάθημα τῆς προκοπῆς. Θέλανε αὐτές νά μιλοῦνε, ὅχι ἐγώ.

«...’Εμένα μοῦ ’δωκε ή μάνα μου τοῦτες τίς δυό δεκάρες, καὶ τοῦτες τίς τρεῖς πεντάρες ό πατέρας μου, κι ή θειά μου ή Κατίγκω μοῦ ’δωκε κείνη τή ζουλισμένη πεντάρα, ό ’Αντρέας μ’ ἀγόρασε τό τόπι. Τή φούσκα τήν πῆρα μέ τά λεφτά πού βγάλαμε ἀπό τά κάλαντα...»

«...’Εμένα μοῦ ’δωκε ό πατέρας μου μιά φούσκα, μά ὅχι στρογγυλή σάν τής ’Αρετῆς... μά ἀπό τίς ἄλλες τίς μακριές, κι ἐγώ τήν ἔκοψα καὶ τήν ἔκαμα κομματάκια καὶ τήνε χτύπησα πλακαντζήκια* στό κούτελό μου, γιά δές ἐφούσκιασε τό κούτελό μου, καὶ τά λεφτά μας τά φάγαμε μέ τόν ’Αντρώνη στά καμίχια*...»

«Ἐγώ ἔχω μόνο τό τόπι μού. Τά λεφτά μου μοῦ τά πῆρε ή μάνα μου· καὶ τή ροκάνα* πού κέρδισα στό λότο, τήν κάμαμε ἀλλαξιά μέ τή Ροδώ, καὶ μοῦ ’δωκε τοῦτο τό δαχτυληθράκι μέ τήν κόκκινη πέτρα...»

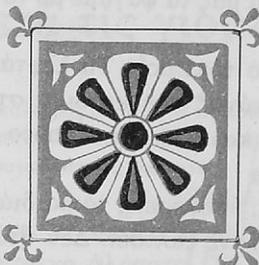
Ιστορίες, ίστορίες, ὑποθέσεις, τά παιδιά εἶχανε σωρό ζωτικά νιτερέσα,* πού τά εἶχανε ζαλίσει. Δέν ἥτανε εὔκολο νά τά ξεκολλήσω ἔτσι μέ τό πρῶτο, καὶ νά τά φέρω στό σοβαρό κόσμο τοῦ βιβλίου: «ό καλός υἱός ἡς διώκη τὰς μυίας ἀπό τὸν πατέρα...»

Οἱ μουζικές κι οἱ φυσαρμόνικες σκεπάζανε στά διαλείμματα τίς σκληριές καὶ τά γέλια τῶν παιδιῶν, τίς πρῶτες ήμέρες μετά τίς γιορτάδες. “Υστέρα, λίγο ἀπό λίγο ἀραιώνανε οἱ καινούριοι ἥχοι, βουβαινόντανε μία μία/οι μουζικές, βραχνιάζανε οἱ σφυρίχτρες ως νάσωπάσονταν δόλότελα, καὶ οἱ φυσαρμόνικες χάνανε τίς νότες τους, κι ἀπόμεναν ἔνα τοσοδά σανιδάκι μέ κάτι τρυπίτσες στή σειρά, σάν μικροσκοπικοί περιστεριώνες.”

Μέ τό κλείσιμο τής βδομάδας, κανένας πιά ἦχος δεθύμιζε τό πέρασμα τής Πρωτοχρονιᾶς. Κάπου κάπου ἐμφανίζουνταν, ἀπομεινάρι τοῦ κόσμου τῶν παιχνιδιῶν, πού σαρώθηκε, κάποιο ζουλισμένο τόπι. Δέν ἄντεχε γιά παιχνίδια περιωπῆς πού ἀπαιτοῦνε νά γίνεται γκέλ· ἐμπαινε σάν σκάρτος στρατιώτης σέ βοηθητικές υπηρεσίες. Τό χρησιμοποιούσαν τά παιδιά γιά νά παίζουνε: «ἀνέβα μῆλο, κατέβα ρόδο...» μά καὶ σ’ αὐτό τόν υποβι-

βασμό δέν ἄντεχε πολύν καιρό. Ἐρχότανε ἡ στιγμή πού τό τόπι γινότανε μιά ζούλα, ἄχρηστο. Τότε πάλι τά παιδιά κατάφευγαν στό κουβάρι τῆς γιαγιᾶς, στά ξηλώματα, πού στό σκολειό τό δικό μας βρισκότανε σέ μεγάλη ύπόληψη. Είχε παραπεταχτεῖ τίς μέρες τῆς Πρωτοχρονιᾶς μά τώρα πάλι, στήν ἔλλειψη, κοιτάζανε τά μικρά, ψάχνανε δεξά ζερβά, ἀνακαλύφτανε τό κουβάρι τά ξηλώματα, καί τό ξαναβγάζανε στό φῶς. Τό κουβάρι ἀντικαθιστοῦσε δλον τόν καιρό τό τόπι καί γιά τούς πιό δύσκολους ρόλους.

(Από τό μυθιστόρημα Γ' Χριστιανικόν Παρθεναγωγεῖον)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

Χωρισμός

Στήν πόρτα στέκει ἡ μάνα μου καί τ' ἄσπρο της τ' ἀχείλι σάν φύλλο τρεμοσείνεται, σάν ψάρι πού σπαράζει· ἡ ἀδερφούλα μου ἔχε γειά μοῦ λέει μέ τό μαντίλι, μιά τό σαλεύει κι ἔπειτα στά μάτια της τό βάζει.

Κι ὁ ἀδερφός μου ὡς τή γωνιά τοῦ δρόμου μέ πηγαίνει μέ πρόσωπο σάν χαρωπό, μ' ἀθόλωτα τά μάτια· μά νιώθω, δταν μ' ἀγκάλιασε, πώς βράζει κι ἀνασαίνει, πώς μέσα σποῦν τά σπλάχνα του καί γίνουνται κομμάτια.

(Από τό βιβλίο Κούφια καρύδια)

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

[Ἡ μάνα τοῦ στρατιώτη]

Ἡ θεία Ρουσάκη ζεῖ σ' ἔνα χωριό τῆς Κρήτης μέ τὸν Γιωργάκη, τὸν ἀνεψιό της.
Ο μονάκριβος γιός της, ὁ Λευτέρης, ὅπως καὶ τ' ἄλλα παλικάρια τοῦ χωριού,
λείπει μακριά, στόν πόλεμο. Διηγέται δὲ Γιωργάκης.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ πέρασε τὸ Σάββατο, μοίρασε γράμματα σέ μερικούς, μά ἡ θεία μου τίποτα. Ἡ Μύραινα ἔφερε τό δικό της νά τῆς τό διαβάσω. Ἡ θειά μου μέ εξαμόλησε στά σπίτια μήπως μάθω τίποτα γιά τό Λευτέρη μας.

Τά γράμματα τούς τά 'χαν διαβασμένα, μά χαίρουνταν νά τά ξανακούγουν ἀπ' τό στόμα μου.

— Καλῶς τό Γιωργάκη! "Ελα, παιδί μου, κάθισε νά μοῦ τό διαβάσεις, ἐσύ πού ξέρεις.

«Ἐσύ πού ξέρεις...». Αὐτό ἥθελε νά πεῖ: ἐσύ πού κάνεις τό γράμμα μεγαλύτερο, γλυκότερο, καθώς τό θέλει ἡ ψυχή μου.

Τό εἶχαν καταλάβει —δέ γίνεται νά μήν τό 'χαν— πώς ἔβανα πολλά ἀπό δικοῦ μου. Μ' ἄχ, λέγε μου δι, τι ἀγαπῶ, καί τό πιστεύω! "Ολα τά γράμματα τ' ἀρχίνιζα: «Πολυαγαπημένη μου...» —μάνα, γυναίκα, ἀδερφή,— καί τά τέλειωνα: «Σέ φιλῶ γλυκά στά μάτια, καί καλή ἀντάμωση γρήγορα στό σπίτι μας». "Ετσι τό 'χα μαθημένο ἀπ' τά γράμματα τοῦ Λευτέρη, πού τά κρατοῦσε

ή θειά μου στό σεντουκάκι του, και κάθε τόσο μ' ἔβανε και τῆς τά διάβαζα.

«Αγαπημένη μου μάνα, ζῶ μέ τό λογισμό σου. Τί κάνεις ἐκεῖ κάτω μοναχή σάν κούτσουρο, πῶς τά πολεμᾶς μέ τίς δουλειές τοῦ θέρου; Κάμανε φέτος τά χωράφια μας ψωμί; [...] Γυάλισε η μαύρη ρώγα;...»

“Ολα τά καλλώπιζα μ' ἔνα δίστιχο, ταιριαστό γιά τήν περίσταση.” Αν μάθαινα κανένα καινούριο ἀπό τό γράμμα πού ἀνάγνωθα, τό ἔλεγα παρακάτω και στούς ἄλλους, γιατί σ' δλους ἔκανε καλό. Κάποτε τά μπέρδεψα, εἶπα σέ μιά μάνα:

Ψύγομαι καί μαραίνομαι πότε ν' ἀνταμωθοῦμε,
τό κλῆμα πού 'χεις στήν αὐλή νά τό στεφανωθοῦμε!

—”Ε, τόν μπιρμπάντη!* Τοῦ ἀρέσουν οἱ χωρατάδες! εἶπε ή γερόντισσα.

‘Αμή ή φωτιά δέ σηκώνει τά παιχνίδια, κι ας γίνουνται μέ καλή προαίρεση. Στό γράμμα πού διάβασα τῆς Χαρίκλειας τοῦ Πανάγου, τήν ἴδια κείνη μέρα, κάτι παράξενα λόγια κάμανε τά συλλοϊκά* μου νά καπνίσουν: «Ο Λευτέρης τῆς Ρουσάκης φέρεται ἐξαφανισθείς». Τί θέλανε νά ποῦν αὐτά τά λόγια; Τό ἔξερε κείγος πού τά ’γραψε; Θά τό ἔξερε! Άλλιως, θά τά ’γραφε;

— Κυρά-Χαρίκλεια, μοῦ ἀφήνεις τό γράμμα σου μιά στιγμή;

“Ετρεξα στό καφενεῖο, ἐκεῖ πού εἶχα δεῖ προψές τό γέροντα νά διαβάζει τήν ἐφημερίδα.

Πῆρε στό χέρι του τό γράμμα, και δίχως νά κομπιάσει:

— Ο Λευτέρης σας χάθηκε, μοῦ εἶπε.

— Πῶς χάθηκε;

— Ποιός ξέρει! Στό βρασμό τῆς μάχης, σέ καμιά περιπολία, σέ καμιά ἀναγνώριση. Μπορεῖ νά λιποτάχτησε ή ν' αὐτομόλησε...

— Πῶς τό εἴπατε αὐτό;

— Αὐτομόλησε: πέρασε στίς τάξεις τοῦ ἔχτροῦ.

— Ο Λευτέρης μας!*

— Εκαμα μιά ύπόθεση. Χάθηκε! Θές ἄλλο; Δέν παρουσιάστηκε στό προσκλητήριο. Μπορεῖ νά αἰχμαλωτίστηκε.

«Αἰχμαλωτίστηκε!» Ό οὐρανός μοῦ φάνηκε σφοντύλι.* Ἀπ' δόλα τά πάθη τοῦ πολέμου, τό μόνο πού ἡξερα ἦταν ἡ αἰχμαλωσία. Σ' ἔναν τόπο πού μιλοῦσαν ἄλλη γλώσσα ἀπ' τή δική σου, σέ κρατοῦσαν κουρελή καί πεινασμένο στό λιοπύρι κι ἐσπαζες χαλίκι. Κάπου ἐκεῖ στόν ἵσκιο, καθόταν ἔνας ξένος στρατιώτης, μέ τό τουφέκι ἀνάμεσα στά σκέλια του. "Ἄν εκανες ἔνα πάτημα παρέκει, σοῦ τήν ἄναβε. Οἱ διαβάτες σ' ἔιχαν χειρότερο κι ἀπό ζητιάνο: ἂν καμιά φορά σ' ἐλεοῦσαν, ἦταν κανένα ξεροκόμματο ἢ κανένα ἀποτσίγαρο. Τά σκυλιά σέ γαβγίζαν, οἱ ἀγωγιάτες* θέλαν τό χαμό σου.

Αἰχμάλωτος!

— Τό εἰδατε τ' ὅνειρό μου; ἔλεγε τήν ἐπαύριο ἡ θειά στίς φιλενάδες της, ἐκεῖ πού ἀποσπερίζαμε στήν αὐλή. Χάθηκε! Πάει νά πεῖ: κάπου λιώνει τό κορμάκι του.

— Μπά, αἰχμαλωτίστηκε. Δέν ἄκουσες πᾶς τό ξήγησαν τό γράμμα;

— Αὐτή 'ναι τώρα ἡ παρήγοριά μου, νά τόν θέλω αἰχμάλωτο! Καλά τό λέει δ λόγος: 'Ο Θεός νά μή δίνει τοῦ ἀνθρώπου ὅσα δύνεται!

— Μά τί 'ναι ἡ αἰχμαλωσία, Ρουσάκη; Δέν τούς εἶδες τούς Βούλγαρους πού ἔχουμε στά μέρη μας; Ζοῦν καί βασιλεύουν. Οἱ ἄλλοι εἶναι πού σκοτώνουνται.

— Ναί τούς εἶδα, εἶπε ἡ θειά, καί ἀφαιρέθηκε.

'Ο νοῦς της ξέραμε ποῦ γύριζε. Μά γιατί ἄξαφνα τά μάτια της ἔδειξαν κείνη τήν τρομάρα; Βλέπανε κανένα φάντασμα πού ἐμεῖς δέν τό βλέπαμε; Σκίζανε στεριές καί θάλασσες καί σταματοῦσαν μπρός σέ κανένα μνῆμα; "Η μήπως «ἐκεῖ πάνω» βασανίζανε τίποτα αἰχμαλώτους, σκίζανε τίς σάρκες τους καί τούς χύνανε τά μάτια;

Τό αἷμα πάγωσε στίς φλέβες μου. 'Ο σκύλος μας εἶχε σηκωθεῖ στά πισινά του, ἀπλωσε τά μπροστινά πόδια του σάν χέρια, γύρευε θαρρεῖς τούς ὅμους τοῦ ἀφέντη του. Μά μήδε κουνοῦσε τήν

ούρά του, μήδε ἔκανε χαρά, μόνο ἔγρουζε* κρουφτά*, καί τά μάτια του τρέχαν σάν ἀνθρώπου.

— Παιδί μου! ἔσυρε φωνή ἡ θειά, ἀπλώνοντας κι αὐτή τά χέρια της.

Πεταχτήκαμε στά πόδια μας, κάμαμε τοῖχο γύρω της. Ἐκείνη μᾶς κοίταζε στά μάτια, ρωτώντας βουβά ἄν τόν εἰδαμε κι ἐμεῖς.

— Κάθισε Ρουσάκη, τῆς ἔλεγε ἡ Μύραινα, καί τήν κρατοῦσε ἀπό τή μέση· γιά νά τόν δεῖς, θά πεῖ πώς εἶναι ζωντανός. Ἔτσι, πολλές φορές, ἔρχονται καί μᾶς βλέπουν οἱ ξενιτεμένοι μας.

‘Η θειά σωριάστηκε χάμω στό σκαμνί της:

— Έγώ ξέρω πώς ἔρχουνται ἐτσι τήν ὥρα πού παραδίδουν τήν ψυχή τους.

— “Οχι! ”Οχι! Μήν τό λές.

— “Αχ, ξέρει ἡ μάνα... Μ’ ἄν δέν τό δεῖ τό παιδί της μπροστά της πεθαμένο, κάνει πώς δέν ξέρει...” Ετσι εἶναι καμωμένος ὁ ζάβαλης* ὁ ἄνθρωπος: δόλο νά ἐλπίζει!

Κάποια πῆγε νά τῆς φέρει ἔνα ποτήρι νερό.

— “Οχ! Πιέστε ἐσεῖς! Σᾶς βαροκάρδισα. Τί κακό μ’ ἔπιασε; Συχωρέστε με, κυράδες μου.

“Εσυρε τήν παλάμη της στήν ὄψη της σάμπως, ἔβγανε μιά σκέπη. Γύρισε τά μάτια της ἀπάνω μας γαληνά* καθώς τά ξέραμε:

— Κακό πού τό ‘παθα! ”Εριξα πάνω σας τήν πίκρα μου.

— Καί τί πειράζει;

— Πειράζει! Πειράζει! Ἡ συχωρεμένη ἡ μάνα μου, τή μέρα πού σκοτώθηκε τό πρῶτο της παιδί, τῆς ἦρθε μουσαφίρισσα μιά γαλαδερφή της. Τήν καλοσκάμνισε, τήν ἔβαλε νά κοιμηθεῖ. Καί μόνο τό ἄλλο πρωί πού τή συναπόβγανε,* τῆς εἶπε τόν πόνο της ἀπάνω στό κατώφλι.

— “Ωχου, καημένη Ρουσάκη! Τώρα εἶναι πόλεμος. ”Ολες μας ἔχουμε παιδιά, εἶπε ἡ Μύραινα.

— “Ετσι εἶναι πού τό λές, ἀποκρίθηκε ἡ θειά: μά ἡ χαροκαμένη πρέπει νά θολώνει τό νερό καί νά τό πίνει μοναχή της, γιά τίς

χαρές πού γνώρισε παράμερα ἀπ' τούς ἄλλους. Αὐτή είναι ἡ δικαιοσύνη.

‘Ο Τριφυλλιός ἔδωσε μιά στό πανωπόρτι,* κατά τή συνήθεια του, καί κρέμασε μέσα τήν κεφάλα του. Δέ γύρισε κανείς νά τόν κοιτάξει. Ἡ θειά μονάχα στράφηκε, μέ ξαστερωμένο* πρόσωπο, θαρρεῖς δέν ἥθελε νά ταράξει τό ἀθῶ ζῶο.

— Πάρε, καημένε...

Καί τοῦ ’βαλε ἀνάμεσα στά δόντια τό χερόβιολο* τήν ταγή* πού τοῦ φύλαγε γιά τήν ταχτική του βίζιτα.

Οἱ γυναῖκες πῆραν νά πηγαίνουν. Ἀπομείναμε ἡ θειά καί ἐγώ.

— Θά σοῦ πῷ, Γιωργάκη, ἔνα τραγούδι, πού τό ταίριασε ἡ μάνα μου τότε πού χάσαμε τό μεγάλο μου ἀδερφό. Τήν ἀφορμή τήν ἔδωσε ἐκείνη ἡ γαλαδερφή πού τής πῆγε μουσαφίρισσα. Θέλω νά τό μάθεις, γιά νά τό πεῖς καί σύ μιά μέρα στά παιδιά σου... Ὁ πεθαμένος παραγγέλνει τής μάνας του:

*Mána, kí ān ērthonn φíloī maç kí ān ērthonn oī díkoī maç,
míjn tōnne peīc pōws pēthana kai tōus bárokárdíseis.*

Στρῶσε tήn tábbla ná yenutoñ, tήn klínη* ná plagiásouñ,
st̄trōs̄e tā p̄apatézoula ná bálonn t' ármatá tōus,
kai tó p̄owá sán σt̄kowthoñ kai σ' ápoχařetotuñe,
p̄es̄ tōnne pōws ápóthana...*

— Μά ταίριαζε τραγούδια ἡ γιαγιά;

— Ταίριασε τέσσερα ὅλα ὅλα. Τά τρία ἥταν γιά τούς θανάτους τῶν παιδιῶν της... Ὁ Θεός τή λυπήθηκε καί τήν πῆρε πρίν ἀπό τόν πατέρα σου, πού ἥταν δύ μόνος πού τής ἀπόμενε.

— Καί τό τέταρτο τραγούδι θειά Ρουσάκη;

— Αὐτό, παιδί μου, ἥτανε γιά τό Ἀρκάδι. Ἔκει ἔχασε ἔνα γιό, μά δέν τόν ἔκλαψε ἐκεῖνον. Μόνο ἔκαμε τόν πατέρα σου καί τοῦ ἔδωσε τ' ὄνομα τοῦ σκοτωμένου.

— Μά γιατί, θειά, δέν τόν ἔκλαψε;

— ”Εμ, τό Ἀρκάδι, παιδί μου, ἥταν δίκαιος πόλεμος.

(Από τό μυθιστόρημα *’O ἥλιος τοῦ θανάτου*)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

·Ο Τάκη-Πλούμας

Στά παιδικά μου χρόνια, δι πιό μεγάλος
ἀξάδερφός μου μ' ἔπαιρνε μαζί¹
στά πανηγύρια, πού ἥτανε, παρ' ἄλλος,
πρῶτος στήν δημορφιά καὶ στήν δρμή.

Τί ώραῖος! τόν θυμοῦμαι, ἀστροβολοῦσε
καβάλα στό φαρί του, βυσσινιά
φέρμελη* χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
γιουρντάνια* ἀπό βενέτικα φλουριά.

Τοῦ καπετάν πασᾶ φόραε τήν πάλα*
καὶ τό χαρμπί* τοῦ Μπότσαρη, καὶ δυό,
στῆς σέλας του δεξόζερβα τή σπάλα,*
πιστόλια ἀπό τ' Ἀλῆ το θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη
καὶ κάλτσες καὶ τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιά ἀπ' τά Γιάννενα φερμένη,
γαντζούδια* πρεβεζάνικα, ἀσημιά.

"Ἐτσι σιαγμένος, κι ἔχοντας στόν δῆμο
τό καριοφύλι, χαίτη καὶ λουριά
στό χέρι του, ἐλαμπάδιζε τό δρόμο,
χιμώντας ἀπ' τήν Πύλη τήν πλατιά!

Κι ἐγώ, λίγο ξοπίσω του, ὅλοθάμπος,
στό γλήγορο ἀλογάκι μου κι ἐγώ,
δυνόμουν νάν τόν φτάνω, κι ἥμουν σάμπως
νά χα φτερά, κορμάκι ἀερινό.

Κι ώς τρέχαμε, θυμᾶμαι, τά κλεισμένα
στό τουνεζί φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σάν ἔνα
γνεφάκι ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά.*

Κι ώς πύρωνεν ἀκόμα στή φευγάλα,
τρικυμισμένος κι ὅλος μές στό φῶς,
χρυσόχυτος μοῦ ἐφάνταζε, καβάλα
σάν τόν Ἀι-Γιώργη, λίγο πιό μικρός.

"Ω τό λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας,
τόν ἥλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς!
Και νά μετρῷ καὶ νά 'ναι, ὁ Τάκη-Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μές στή γῆς..."

('Από τήν ποιητική συλλογή Συντρίμματα)

NATALIA Π. ΜΕΛΑ

Ο Παῦλος Μελᾶς Ἐργασίες.

Ο Παῦλος Μελᾶς σκοτώθηκε τό 1904, πολεμώντας γιά τή σκλαβωμένη τότε Μακεδονία. Στό παρακάτω κείμενο, ή γυναίκα του, Ναταλία Μελᾶ, ἀφηγεῖται τίς τελευταῖς δρες τοῦ ἥρωα.

Ο ΜΕΣΗΜΕΡΙ κράτησε τόν Ντίνα στό τραπέζι καὶ ἄλλους προεστούς* τοῦ χωριοῦ καὶ τούς παράγγειλε τό βράδυ νά ἔρθουν καὶ ἄλλοι νά τούς μιλήσει. Ἡταν ἀκόμη μαζί του δ Ντίνας, δταν ἥρθε ἡ σπιτονικοκυρά καὶ εἶπε δτι μιά γριά εἶδε στό δρόμο νά ἔρχεται στρατός ἀπό τό Κονομπλάτι. «Ἐ» εἶπε δ Παῦλος «Θά ἔλθει, θά περάσει» καὶ εἰδοποίησε στά καταλύματα* νά εἶναι ἔτοιμοι, ἀλλά νά μήν κουνηθεῖ κανείς. Ο στρατός ἐπέρασε κάτω ἀπό τά καταλύματα καὶ τράβηξε γιά τόν ἀπάνω μαχαλά.* Ἀπό τά παράθυρα τόν ἔβλεπαν. Μετά κάμποση ὥρα ἥλθαν γυναῖκες καὶ εἶπαν δτι δ στρατός ἔρχεται πρός τά κάτω· καὶ δ Καραλίβανος ἔστειλε νά ρωτήσει τί νά κάμουν νά πυροβολήσουν; Ο Παῦλος ἀπάντησε νά μήν πυροβολήσει κανείς, χωρίς νά τούς διατάξει, καὶ ὅλοι νά μείνουν στίς θέσεις τους. Ο στρατός ὅμως, πού τόν εἶχε εἰδοποιήσει δ Μῆτρος Βλάχος μέ μιά γυναίκα, πώς τάχα ἥταν κρυμμένος αὐτός δ ἴδιος καὶ ἡ συμμορία του μές στό χωριό, ἐπλησίασε τό σπίτι δπου ἥταν δ Παῦλος μέ τά τέσσερα παιδιά του καὶ ἄρχισε νά χτυπᾶ μέ τούς κοπάνους* τῶν ὅπλων τό ἀπέναντι σπίτι, δπου ἥταν κρυμμένοι ἄλλοι ἑπτά. "Αν καὶ δέν

έλαβαν άπάντηση καμιά, έξακολούθησαν δυνατότερα νά χτυπούν οι Τούρκοι και νά φωνάζουν: «Θά κάψομε τό σπίτι!»

‘Ο Παῦλος μέ τόν Ντίνα είχαν πιάσει τά παράθυρα. Κοντά στόν Παῦλο ήταν δ Στρατινάκης. ‘Ο Πύρζας ἔβλεπε κρυμμένος πίσω ἀπό τήν πόρτα, δ Πέτρος ήταν πιό μέσα. Σέ λίγο ἄρχισαν οι στρατιώτες νά χτυπούν τήν κάτω θύρα κι αύτοῦ τοῦ σπιτιοῦ γιά νά μπούν μέσα νά προφυλαχθοῦν, γιατί είχαν πεισθεῖ δτι στό ἀντικρινό ήταν ἄνθρωποι υποπτοι. Τότε σήκωσε δ Παῦλος τό τουφέκι του και πυροβόλησε. “Αρχισε και δ Ντίνας στό πλάγι του ἄρχισαν και ἀπό τό ἀπέναντι σπίτι νά πυροβολοῦν. Οι Τούρκοι σκόρπισαν κι ἔπιασαν θέσεις. Πυροβολοῦσαν κι αὐτοί μά σέ λίγο ἔπαυσαν τό πῦρ. Τότε είπε δ Στρατινάκης: «Δέν κατεβαίνομε κάτω; γιατί ἐπάνω δέν είμαστε ἀσφαλεῖς και θά μᾶς κάψουν σάν τά ποντίκια». Και κατέβηκαν ἀπό τήν ξύλινη ἀνεμόσκαλα σ’ ἔνα μικρό στάβλο ἀπό κάτω. ‘Ο Παῦλος μέ τόν Πέτρο ήταν στήν πόρτα κοντά κι ἔβλεπαν ἔξω, πού ἐπλησίαζε ἔνας Τούρκος στρατιώτης γιά νά μπει και πυροβόλησαν.

“Αρχιζε νά νυχτώνει. Σέ λίγο βγῆκε δ Στρατινάκης στήν αὐλή γιά νά ίδει τό σκοτωμένο ἐπροχώρησαν στόν περίβολο τοῦ σπιτιοῦ και δ Παῦλος μέ τόν Ντίνα και τόν Πέτρο. ‘Ο Στρατινάκης κοίταζε νά πάρει τ’ ὅπλο τοῦ Τούρκου. ‘Ακούσθηκε τότε ἔνας πυροβολισμός μονάχα. Και γύρισε δ Παῦλος πίσω, λέγοντας: «Στή μέση μέ πῆρε, παιδιά».

Μπῆκε μέσα, κάθισε και φώναξε τόν Πύρζα: «Νίκο, ποῦ είσαι;» “Ἐβγαλε τό σταυρό του ἀπ’ τό λαιμό και είπε: «Τό σταυρό νά τόν δώσεις στή γυναίκα μου· και τό τουφέκι, ὅπως σοῦ είπα, τοῦ Μίκη· και νά τούς πεῖς δτι τό καθῆκον μου ἔκαμα». “Ἐβγαλε τό πορτοφόλι μέ τίς φωτογραφίες τῶν παιδιῶν του και ξεζώσθηκε. Τότε φάνηκαν αἴματα και ἔπεσαν λίρες καταγής, γιατί είχε τρυπήσει τό κεμέρι του ή σφαίρα. “Αρχισε νά πονεῖ δ Παῦλος κι ἔλεγε: «Σκοτῶστε με; παιδιά· πῶς θά μ’ ἀφήσετε στούς Τούρκους;»

“Οσο περνοῦσε ή ώρα και πονοῦσε δυνατότερα, βογκοῦσε «πονῶ». “Υστερα είπε μέ δυνατή φωνή: «Νίκο, ἐσύ πῶς θά μέ

ἀφήσεις;» Ο Πύρζας γονάτισε καί τόν ἐφίλησε στό στόμα καί τοῦ εἶπε: «Κοντά σου είμαι, καπετάνιε' δέ σέ ἀφήνομε». Καὶ τά χειλή τοῦ Παύλου ἤταν ψυχρά. «Πονῶ» ἔλεγε δὲ Παῦλος καί ὀνόμαζε τά παιδιά του. Καὶ πάλι ἔλεγε: «Σκοτῶστε με». Δέν μποροῦσε πιά νά κουνηθεῖ ἀπό τή θέση του. Καὶ τά παιδιά του δέν τά ὀνόμαζε πιά. «Πονῶ» εἶπε σιγά καί ξεψύχησε.

(Από τή βιογραφία Παῦλος Μελᾶς)

I. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Δικό μου φῶς

ΕΣΟΥΡΑΝΙΣ ἡ ὄλόφεγγη ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾶ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τό φῶς της, μές στόν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μά ἐκεῖ βαθιά πού ριδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρή ζωή στή νύχτα μείνει,
ἔν' ἄστρο λίγο, μά δικό του, χύνει
φῶς τρέμιο ἀπό τήν ἄγνωστή του σφαίρα.

Κι εἶπα: Τέτοιο καλό μακριά ἀπό μένα,
ἀφοῦ κοντά σέ μεγαλεῖα ξένα
ὅτι σιμώνει, τό δικό του χάνει·

Καλύτερα μακριά καί μοναχός μου!
σέ μιά ἄγνωστη κρυφή γωνιά τοῦ κόσμου,
λίγο, μά καί δικό μου φῶς, μέ φτάνει.

(Από τήν ποιητική συλλογή Σκαραβαῖοι καί τερρακότες)

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Στά μυστικά τοῦ Βάλτου

Ο Ἀποστόλης καὶ δ Γιωβάν εἶναι δυό μικρά Ἑλληνόπουλα πού λαβαίνουν μέ
ἡρωισμό μέρος στὸ Μακεδονικό Ἀγώνα. Μιά μέρα δ Γιωβάν στέλνεται σέ
μιά ἐπικίνδυνη ἀποστολή. Πρέπει νά πάει στὸ Πλατύ καὶ νά βρει τρόπο νά
δώσει κρυφά ἔνα σπουδαῖο μῆνυμα στὸ μηχανοδηγό τοῦ τρένου.

ΠΗΓΑΙΝΑΝ τ' ἀγόρια βιαστικά, ἀνταλλάζοντας ἄργα
καὶ ποῦ κανένα λόγο. Πέρασαν τὴν ἀμίαξωτή γέφυρα
τοῦ Λουδία, καὶ, ἀφήνοντας τὸ μεγάλο δρόμο πού πά-
γει στὴ Βέροια, τράβηξαν νότια.
Διγό διάστημα ἔκαναν, καὶ δ Ἀποστόλης σταμά-
τησε.

— Πήγαινε ἀπό δῶ καὶ πέρα μόνος, εἶπε τοῦ Γιωβάν. Φαίνεται
πιά τό Πλατύ. Μέ ξέρουν ἐκεῖ. Καλύτερα νά μή μέ δοῦν. Θά σέ
περιμένω κάτω ἀπό τή γέφυρα. Εἰδες πᾶς θά κατέβεις, ἔ; "Η
σφυρίξε μου, ἂν εἶναι μοναξιά, καὶ ἀνεβαίνω ἐγώ. Γειά σου,
τώρα. Κοίταξε μόνο νά κάνεις τόν κουτό. Πηγαίνεις τάχα δεξιά,
καὶ γυρεύεις νά πάρεις τό τρένο πού πάγει ἀριστερά. "Α! καὶ
μήν ξεχνᾶς! Τό δεξι μάγουλο πρῶτα, ὅστερα τό ἀριστερό, καὶ
τελευταῖο τό μέτωπο. "Ε;

— Εννοια σου... μουρμούρισε δ Γιωβάν.

Κι ἔφυγε μέ σκυφτό τό κεφάλι.

Πήγαινε δ μικρός βιαστικός, σχεδόν τρεχάτος, ἀπλώνοντας
ὅσο μποροῦσε τά λιγνά του ποδαράκια.

Τώρα πού δέν είχε πιά τόν Ἀποστόλη κοντά του, ξεθάρρευε.
'Από μικρός, μές στό ξύλο καὶ τίς τιμωρίες μεγαλωμένος, είχε
ἔξασκήσει τό μυαλό του σέ δλες τίς πονηριές καὶ τίς μαλαγα-
νιές,* ήταν μαθημένος σέ δλα τά τεχνάσματα γιά νά γλιτώνει ἀπό
τά χέρια τοῦ Ἀγγελ Πέιο. "Οσο ήταν κοντά στήν κυρία Ἡλέ-
κτρα καὶ τόν Ἀποστόλη, κι ἔνιωθε ἀσφάλεια, ἔχανε τίς ίδιότη-
τές του, ξαναγίνουνταν μικρός, διψοῦσε νά μάθει καινούρια
πράματα.

—'Εσένα, δέ σοῦ λέγω ποτέ ψέματα, είχε πεῖ τῆς κυρίας Ἡλέ-
κτρας, χθές, πού σκουπίζοντας τήν τάξη, είχε σπάσει μέ τή
σκούπα του ἔνα τζάμι. Καὶ νά μέ δείρεις, δέ θά σοῦ πῶ ψέματα,
ἔσένα.

"Οπως καὶ τόν Ἀποστόλη, θά ντρέπουνταν νά τή γελάσει.

Μά τώρα, μόνος στόν κάμπο, ἔνιωθε δλα τά παλιά ἐφόδια
νά ξαναζωντανεύουν, γύρευε κι ἔβρισκε στό μυαλό του χίλια
μέσα νά βγάλει πέρα τήν ἀποστολή του.

Χαμήλωνε ὁ ἥλιος κατά τά βουνά, στή δύση, σάν μπῆκε στό
σταθμό. Τό τρένο δέν είχε φθάσει. Ἀπό τό ἄλλο μέρος τῆς γραμ-
μῆς, τρία παιδιά ἔπαιζαν ἀμάδες.* Στάθηκε ὁ Γιωβάν καὶ τά κοί-
ταζε, τό μάτι του καὶ τό αὐτί του προσηλωμένο κατά τή δύση.

'Από μακριά ἄκουσε τό λαχάνιασμα τῆς μηχανῆς, πήρε μιά
πλατιά πέτρα καὶ ἄρχισε κι αὐτός νά πηδᾶ καὶ νά τήν κλοτσᾶ μέ
τό ἔνα πόδι κατά τή γραμμή.

'Ο Τούρκος ὑπάλληλος, μέ μιά κόκκινη καὶ μιά πράσινη ση-
μαία στό χέρι, τόν είδε καὶ τόν φώναξε.

—Φύγε ἀπό κεῖ, μικρέ! Καὶ σεῖς, παιδιά, ξεκουμπιστεῖτε! "Ερ-
χεται τό τρένο...

'Ο Γιωβάν μάζεψε τήν πέτρα του, πέρασε τρεχάτος τή γραμμή
καὶ στάθηκε στό σταθμό, μέ μάτια καὶ στόμα ἀνοιχτά, σάν χωρια-
τόπαιδο πού πρωτοβλέπει τό σιδερένιο θηρίο.

Κατάφθανε τό τρένο, τρίζοντας καὶ καπνίζοντας. Λιγόστεψε
τήν ταχύτητά του, πέρασε ἡ μηχανή τόν Γιωβάν καὶ στάθηκε
πέρα.

Δυό τρεῖς χωρικοί σίμωσαν μέ τά μπογαλάκια τους, ἄλλοι τόσοι κατέβηκαν στό σταθμό, καί μές στό πήγαινε κι ἔλα, χώθηκε ἀνάμεσά τους ὁ Γιωβάν καί βρέθηκε μπρός στή σκευοφόρο.*

Σάν χαζό παιδί ἔκανε νά σκαρφαλώσει στό σκαλοπάτι. "Ενας χαμάλης τόν ἔπιασε ἀπό τό μπράτσο καί τόν κατέβασε κάτω.

— Ποῦ πᾶς; τόν ρώτησε τούρκικα.

Μέ μεγάλα τρομαγμένα μάτια τόν κοίταξε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας τό δεξί του μάγουλο, ύστερα τό ἀριστερό, καί μέ τόν καρπό τοῦ χεριοῦ του τό μέτωπό του.

— Ποῦ πᾶς καί σκαρφαλώνεις ἔτσι, παλιόπαιδο; τόν ξαναρώτησε θυμωμένος ὁ Τούρκος.

‘Αμιλητος, σάν σαστισμένος, τόν κοίταξε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας μιά τό δεξί του μάγουλο, μιά τ’ ἀριστερό καί μιά τό μέτωπο.

— Δέν ξέρεις τούρκικα; ρώτησε ἄγρια δ χαμάλης.

‘Ο Γιωβάν δέν ἀποκρίθηκε.

‘Ο καποτρένος* περνοῦσε ἀμέριμνα παρακάτω. Τόν φώναξε ὁ Τούρκος.

— Κοίταξε δῶ, τοῦ εἶπε, ἔνα ἀνήλικο πού δέν καταλαβαίνει γλώσσα. ’Εσύ ξέρεις βουλγάρικα... μήπως σέ καταλάβει ἐσένα...

‘Ο Γιωβάν κοίταξε τόν καποτρένο μέ τά ἵδια τρομαγμένα μάτια.

Μέ καλοσύνη ρώτησε αὐτός βουλγάρικα:

— Είσαι Βούλγαρος;

— Ναί.. μουρμούρισε στήν ἵδια γλώσσα ὁ Γιωβάν.

Καί ἀργά ἔξυσε τό δεξί του μάγουλο, ύστερα τό ἀριστερό καί πάλι τό μέτωπο.

Τά μάτια τοῦ καποτρένου ἄστραψαν. Γύρισε στό χαμάλη καί τοῦ εἶπε τούρκικα:

— Μοιάζει κουτός καί τόν τρόμαξες. ”Αφησε νά τοῦ μιλήσω στή γλώσσα του.

— Κάλλιο ἐσύ παρά ἐγώ, τοῦ εἶπε ἀγαθά, σείοντας τό κεφάλι του δ Τούρκος.

Καί τράβηξε στή δουλειά του.

‘Ο καποτρένος είπε βουλγάρικα, έξακολουθώντας τάχα άμεριμνα τήν έξέταση τοῦ μικροῦ:

— Ποῦ θές νά πᾶς;... Τί γυρεύεις έδῶ;

‘Ο Γιωβάν τόν κοίταζε, καί φοβισμένα ἔτριψε πάλι τό δεξί καί τό ἀριστερό μάγουλό του, καί ὅστερα τό μέτωπο, σάν χαζό ξαφνιασμένο παιδί.

Βιαστικά, κρυφά, μέ τό δείχτη τοῦ χεριοῦ του, ἔκανε καί ὁ καποτρένος τίς ἵδιες κινήσεις. Κι ἐλληνικά είπε χαμηλόφωνα τοῦ Γιωβάν:

— Τρέχα πέρα ἀπό τή γραμμή, πίσω ἀπό τή σκευοφόρο...

— Ποιά; ρώτησε ἐπίσης ἐλληνικά ὁ Γιωβάν.

— Τοῦτο δῶ τό βαγόνι πού ἔχει τά σεντούκια... καί περίμενέ με...

Τρεχάτος ἔφυγε ὁ Γιωβάν. Σέ λίγα δευτερόλεπτα, ἀπό ἕνα ἄλλο βαγόνι πήδηξε χάμω, στό ἄλλο μέρος τῆς γραμμῆς ὁ καποτρένος, βρῆκε τόν Γιωβάν, πού είχε τρυπώσει πλάγι στή σκευοφόρο, καί ἀφοῦ βεβαιώθηκε πώς ἦταν μόνοι, τόν πλησίασε βιαστικά.

— Από ποῦ ἔρχεσαι; ρώτησε χαμηλόφωνα.

— Από τό Ζορμπᾶ, ἀποκρίθηκε ὁ μικρός.

— Ή κυρία Ἡλέκτρα; ἔκανε ὁ καποτρένος.

— Ναι!

— Γράμμα;

— Ναι!

— Δῶσε, γρήγορα... Κρύψου στίς ρόδες... Βγάλ’ το κρυφά...

“Αψε σβῆσε, ὁ Γιωβάν είχε βγάλει τό φάκελο ἀπό τόν κόρφο του καί τόν ἔριξε χάμω. “Εσκυψε ὁ καποτρένος, τάχα πώς κάτι βλέπει στή ρόδα, τό μάζεψε, τό ἔχωσε μέσα στό μανίκι του καί ξανασηκώθηκε.

— Γενικό Προξενεῖο; μουρμούρισε.

— Δεσπότης... ἀποκρίθηκε ὁ Γιωβάν.

— Καλά. Μεῖνε δῶ. Φεύγει τό τρένο. “Υστερα τραβᾶς τό δρόμο σου. Χαιρετίσματα στήν κυρία Ἡλέκτρα, πές, ἀπό τό Χρίστο... ξέρει...

Καί μέ γρήγορα βήματα ξανανέβηκε σ' ἕνα βαγόνι, καί σχεδόν ἀμέσως ἔφυγε τὸ τρένο.

Ἄπο τὸ χῶμα δπου εἶχε καθίσει δ Γιωβάν, κοίταζε τὸ πήγαινε κι ἔλα τοῦ σταθμοῦ. Σέ λίγο εἶχαν σκορπίσει, ταξιδιώτες καὶ ὑπάλληλοι.

Τότε σηκώθηκε κι ἐκεῖνος, πέρασε πέρα ἀπό τὸ σταθμό καὶ βγῆκε στόν πατημένο δρόμο.

Τρεχάτος ἔφθασε στήν ἀμάξωτή γέφυρα. Ὁ ἥλιος βασίλευε.

Ὦ Ἀποστόλης τόν περίμενε στό δρόμο. ἦταν μόνος.

— Τά κατάφερες; ρώτησε.

— Ναί!

— Σέ ποιόν τό ἔδωσες;

— Εἶπε νά πῶ τῆς κυρίας Ἡλέκτρας χαιρετίσματα ἀπό τό Χρίστο.

— Καλά! Ἔπεσες στόν πιό ξυπνό. Αὐτός πάντα τά βγάζει πέρα, καὶ τίς πιό δύσκολες δουλειές τίς καταπιάνεται καὶ ὅλα τά καταφέρνει.

Χαρούμενα ἔδωσε μιά σβερκιά τοῦ Γιωβάν.

— Εἰδες πού φοβούσουν, κουτούκι;* Ἐγώ τό ἥξερα πώς θά τά καταφέρεις, εἶπε. Καί τώρα, δρόμο.

Βιαστικά πήγαιναν τά δυό παιδιά στόν ἐρημικό κάμπο κατά τό Ζορμπᾶ.

Ἐφθασαν νύχτα. Ἡ πόρτα τοῦ σχολείου ἦταν ξεκλείδωτη, ἡ κυρία Ἡλέκτρα τούς περίμενε. Στό τραπέζι τῆς κουζίνας, δυό κουπάκια, πιάτα καὶ ψωμοτύρι ἦταν στρωμένα, καὶ στή φουφού^{*} ἄχνιζε ἔνα μπρίκι καφές.

— Καθίσετε ν' ἀνασάνετε, ξεκουραστεῖτε, πιέστε ἔνα γάλα, νά, πῆγα μόνη μου καὶ τό πῆρα ἀπό τό χωριό. Καί ὕστερα μοῦ τά λές, Γιωβάν, εἶπε στ' ἀγόρια.

Ἔταν συγκινημένη καὶ χαρούμενη. Εἶχε ξανάρθει ἡ καρδιά της στή θέση της, σάν τούς ἄκουσε νά φθάνουν καὶ τῆς εἶπε ὁ Ἀποστόλης: «Ο Χρίστος σέ χαιρετάει».

Γιατί ἦταν ριψοκίνδυνο νά ἐμπιστευθεῖ τέτοια σπουδαία δου-

λειά σέ τόσο μικρό παιδί, τό ήξερε. Μά στίς δουλειές πού καταπίανουνταν αυτή, ἂν δέ ριψοκινδύνευε κιόλα, θά γίνουνταν ποτέ τίποτα;

”Ακουσε τή διήγηση τοῦ Γιωβάν, πού ἔξυνε πάλι τό δεξί του μάγουλο, ὕστερα τό ἀριστερό, καί τελευταῖο τό μέτωπό του, ἀναπαραστώντας τή σκηνή μέ τόν Τοῦρκο, τάχα πώς δέν καταλάβαινε τούρκικα καί ἡταν τρομαγμένος.

— Δέν ἔξερα ἂν ἡταν ἀλήθεια Τοῦρκος, τῆς ἔξήγησε. Μά αὐτός δέν ἀπαντοῦσε στό σημάδι μου. Καί σάν ἤλθε δ ἄλλος, καί, μέ τό δάχτυλο, γρήγορα ἔκανε σάν καί μένα... χάρηκα πολύ, κυρία ’Ηλέκτρα... Γιατί φοβούμουν μή φύγει τό τρένο πρίν μέ καταλάβει κανένας. Τώρα ξέρω. ”Αλλη φορά θά τά καταφέρνω καλύτερα.

— Καί τώρα τά κατάφερες καλά, εἶπε τρυφερά δασκάλισσα.

Καί σκύβοντας, ἔριξε ἔνα φιλί στ’ ἀχτένιστα μαλλιά του.

— Καί τά ροῦχα σου τά κέρδισες, πρόσθεσε γελαστά.

Ξετύλιξε ἔνα στρῶμα πού εἶχε κατεβάσει ἀπό τό πατάρι, καί ἐστρωσε σεντόνια καί κουβέρτες.

— Γδυθεῖτε καί κοιμηθεῖτε ἐδῶ καί οἱ δυό, τούς εἶπε. Θά κλειδώσω καί θά πλαγιάσω κι ἐγώ, καί αὔριο τά ξαναλέμε.

(Από τό μυθιστόρημα Στά μυστικά τοῦ Βάλτου)

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἡ ἀγνώριστη

Ποιά εἶναι τούτη
πού κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
δχ τό βουνό;

Τώρα πού τούτη
ή κόρη φαίνεται,
τό χόρτο γένεται
ἄνθι ἀπαλό·

κι εὐθύς ἀνοίγει
τά ώραια του κάλλη,
καὶ τό κεφάλι
συχνοκουνεῖ·

κι ἐρωτεμένο,
νά μή τό ἀφήσει,
νά τό πατήσει
παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι ὄμορφα
ἔχει τά χεῖλα,
ώσάν τά φύλλα
τῆς ροδαριᾶς,*

ὅταν χαράζει
καὶ ἡ αὐγούλα
λεπτή βροχούλα
στέρνει δροσιᾶς.

Καὶ τῶν μαλλιῶν της
τ' ὠραῖο πλῆθος
πάνου στό στῆθος
λάμπει ξανθό·

ἔχουν τά μάτια της
όποι γελοῦνε
τό χρῶμα πού ναι
στόν οὐρανό.

Ποιά εἶναι τούτη
πού κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
δχ τό βουνό;

(Ποιήματα)

ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Οἱ χαρταετοί

Ἐνας πρόσφυγας ἀπ' τή Σμύρνη διηγεῖται μέ νοσταλγίᾳ γιά τό ἔθιμο πού ὑπῆρχε
κι ἐκεῖ, νά ύψωνουν τά παιδιά πολλούς χαρταετούς στόν οὐρανό κατά τή
Μεγάλη Σαρακοστή.

ΙΔΕΣ ποτέ σου πολιτεία νά σηκώνεται, ψηλά;
Δεμένη ἀπό χιλιάδες σπάγκοι ν' ἀνεβαίνει στά οὐράνια; "Ε, λοιπόν, οῦτε εἰδες οῦτε θᾶ ματαδεῖς ἔνα τέτοιο θάμα. Ἀρχινούσανε τήν Καθαρή Δευτέρα —ἡτανε ἀντέτι*— καί συνέχεια τήν κάθε Κυριακή καί σκόλη,* ώσαμε τῶν Βαγιῶν. Ἀπό τοῦ Χατζηφράγκου τ'
Ἀλάνι* κι ἀπό τό κάθε δῶμα* κι ἀπό τόν κάθε ταρλά* τοῦ κάθε μαχαλᾶ* τῆς πολιτείας, ἀμολάρανε τσερκένια.* Πήχτρα δ οὐρανός. Τόσο, πού δέ βρίσκανε θέση τά πουλιά. Γιά τοῦτο, τά χελιδόνια τά φέρνανε οἱ γερανοί μονάχα τή Μεγαλοβδομάδα, γιά νά γιορτάσουνε τήν Πασχαλιά μαζί μας. Ὁλάκερη τή Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακή καί σκόλη, ἡ πολιτεία ταξίδευε στόν οὐρανό. Ἀνέβαινε στά οὐράνια καί τή βλόγαγε ό Θεός. Δέ χώραγε τό μυαλό σου πῶς μπόραγε νά μένει κολλημένη χάμω στή γῆς, ὅστερ ἀπό τόσο τράβηγμα στά ύψη. Καί δπως κοιτάγμαε δλο ψηλά, τά μάτια μας γεμίζανε οὐρανό, ἀνασαίναμε οὐρανό, φαρδαίνανε τά στέρνα μας καί κάναμε παρέα μέ ἀγγέλοι. Ἰδια ἀγγέλοι κι ἀρχαγγέλοι κορωνίζανε* ψηλά. Θά μοῦ πεῖς, κι ἐδῶ, τήν Καθαρή Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου ἐδῶ κι ἀμολά-

ρουνε τσερκένια. Είδες δμως ποτέ σου τούτη τήν πολιτεία ν' ἀρμενίζει στά ουράνια; "Οχι. Ἐκεῖ, οδλα ἡταν λογαριασμένα μέ νοῦ καὶ γνώση, τό κάθε σοκάκι δεμένο μέ τόν οὐρανό. Καὶ χρει- αζότανε μεγάλη μαστοριά καὶ τέχνη γιά ν' ἀμοιλάρεις τό τσερ- κένι σου.

"Ο Σταυράκης, ὁ Σταυράκης τοῦ Ἀμανατζῆ, θά γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Μά χαραμίστηκε ἡ ζωὴ του. "Ἄς εἶναι... Πού λές, θά γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Παιδί ἀκόμα, ἡτανε μάνα στίς μυρωδιές. Νά σου ἐξηγηθῶ. Συμφωνοῦσες μ' ἔναν ἄλλον πού ἀμόλαρε τσερκένι —ὅλα γίνονταν μέ συμφωνία τίμια, δίχως χιανετιά* — συμφωνοῦσες μαζί του νά παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδή ποιός θά ξούριζε τήν δριά* τοῦ ἀλλουνοῦ. "Ο Σταυρά- κης ἄφηνε σπάγκο, ἔφερνε τό τσερκένι του πιό πέρα καὶ λίγο πιό κάτω ἀπό τό τσερκένι τ' ἀλλουνοῦ, τράβαγε τότε σπάγκο μέ δυνατές χεριές, καὶ χράπ! τοῦ ξούριζε τήν δριά. "Ηξερε κι ἄλλα κόλπα ὁ Σταυράκης. Καὶ τά τσιγαροχαρτάκια τῆς δριᾶς γινόν- τουσαν ἀσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στά ουράνια, ὅσπου τά χανες ἀπό τά μάτια σου. Τό κολοβό* τσερκένι ἀρχίναγε νά παίρνει τάκλες* —νά, δπως γράφουνε τώρα κάποιες φορές οἱ ἐφημερίδες γιά τ' ἀεροπλάνα — καὶ σάν ἥπεφτε μέ τό κεφάλι, δέν εἶχε γλιτωμό: χτύπαγε κάπου, ἥσπαζε ὁ γιαρμάς* στή μέση, καὶ τό τσερκένι σωριαζότανε ἵδιο κορμί μέ τσακισμένη ραχοκοκα- λιά. "Ητανε μάνα ὁ Σταυράκης.

Μά ἔξόν ἀπό τίς μυρωδιές, ἡτανε καὶ τά παρσίματα. Μπλέ- κανε τά δύο τσερκένια, τράβαγες σπάγκο, τεζάρανε,* κι ὅποιος ἥσπαζε τό σπάγκο τ' ἀλλουνοῦ τοῦ 'παιρνε τό τσερκένι. Κι αὐτό μέ τίμια συμφωνία. Φώναζες, νά τά παίρνουμε; Ναι, σου ἀποκρι- νότανε ὁ ἄλλος, μά τί σπάγκο ἔχεις; Γιατί, ἄν εἶχες σπάγκο σιτζίμι* ἡ διμισκί,* κι ὁ ἄλλος εἶχε σπάγκο τσουβαλίσιο, σί- γουρα τόν ἔκοβες. "Ἐπρεπε νά 'ναι ἴσοπαλία, πού λένε. Βέβαια, γινόντουσαν καὶ χιανετιές καμιά φορά. Σπάνια δμως.

Τά τσερκένια δέν ἡτανε σάν τά ἐδῶ, τετράγωνα ἡ μέ πολλές γωνιές. Νά σου ἐξηγηθῶ. Φαντάσου ἔνα καλαμένιο τόξο —μισό τσέρκι,* δηλαδή — μέ τήν κόρδα* καὶ μέ τή σαῖτα* του. "Η

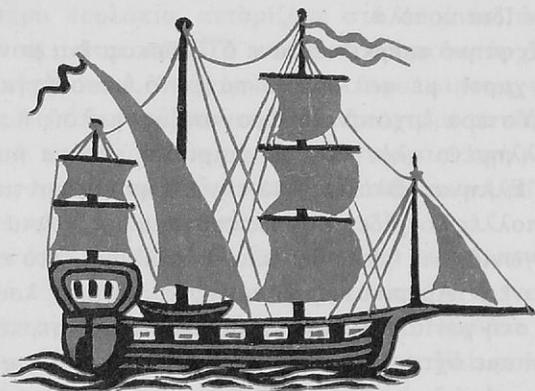
σαΐτα του —αὐτός είναι δι γιαρμάς τοῦ τσερκενιοῦ— ἡτανε μιά ξύλινη βέργα. Ὁ γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω ἀπό τήν κόρδα, δυό φορές πιό μακρύς παρά ἀπό τήν κόρδα ὥσαμε τή μέση τοῦ τσερκιοῦ. Αὐτό, γιά τήν ίσοροπία. "Ητανε δεμένος στήν κορφή τοῦ τσερκιοῦ, τό ἴδιο καί καταμεσῆς στήν κόρδα. Κάτω, ἡ μύτη του είχε μιά χαρακιά. "Ενας σπάγκος ξεκίναγε ἀπό τή μιάν ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ, πλάι στήν κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στή χαρακιά ἡ δενότανε γύρω στή μύτη, ἀνέβαινε ἀπό τήν ἄλλη, καί ξαναδενότανε στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ. Τό τσερκένι, λοιπόν, ἡτανε ἔνα τόξο πού τέλειωνε κάτω μυτερό, σέ σφήνα. Αὐτός ἡτανε δι σκελετός. Τόν ντύνανε ὕστερα μέ χαρτί, χοντρό ἡ πιό λιανό,* ἀνάλογα μέ τό μπόι τοῦ τσερκενιοῦ. Βέβαια, τό καλό τσερκένι ἥπρεπε νά 'ναι καλοζυγιασμένο, νά μή γέρνει οὕτε ἀπό τή μιά μπάντα οὕτε ἀπό τήν ἄλλη. Μά, νά σου πῶ τήν ἀμαρτία μου, ἐμένα μ' ἄρεσε νά γέρνει λιγάκι ἀπό τή μιά. Τοῦ κρέμαγα σκουλαρίκι ἀπό τήν ἄλλη, καί σάν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ἵδια κοπέλα.

Τό πιό φτηνό τσερκένι ἡτανε δι Τοῦρκος: ἔνα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, μέ κολλημένα πάνω τό μεσοφέγγαρο καί τ' ἄστρο. "Υστερα ἐρχότανε δι Φραντσέζος, μπλού, ἄσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι μέ τσιρίσι.* Ἀκόμα πιό ἀκριβός ἡτανε δι "Ελληνας. Βλέπεις, γιά τήν ἑλληνικιά παντιέρα* χρειάζονται πολλές λουρίδες, ἄσπρες καί γαλάζιες, χώρια δι σταυρός στή μιά γωνιά, καί ἥθελε δουλειά τό κόλλημα. Στό κόστος τοῦ παράβγαινε δι. Ἀμερικάνος, κόκκινες καί ἄσπρες λουρίδες, καί τ' ἄστρα στή γωνιά. Μά πιό ἀκριβό ἀπ' δλα τά τσερκένια, πανάκριβο, ὥσαμε δχταράκι, μπορεῖ καί δέκα μεταλλίκια —σοῦ μιλάω γιά τρεχούμενο μπόι, κοντά ἔνα μέτρο— ἡτανε τό μπακλαβουδωτό. Ούλο μικρά μικρά τρίγωνα καί μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Ἐξόν ἀπό τόν κόπο γιά τό κόλλημα, χρειαζότανε καί μεγάλη τέχνη, γιά νά 'ναι ούλα τά κομματάκια ταιριαστά στό σχέδιο καί στό χρῶμα. Πήγαινε καί πολύ τσιρίσι... Ἀκριβούτσικο ἡτανε κι δι ούρανός μέ τ' ἄστρα, σκοῦρο μαβί, μέ κολλημένα πάνω του, ἀπό χρυσόχαρτο, ούλα τ' ἄστρα καί οἱ

κομῆτες τ' οὐρανοῦ. Καὶ ποῦ νά δεῖς κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω ἀπό μπόι ἀνθρώπου. Αὐτά τ' ἀμολάρανε οἱ μεγάλοι, δχι μέ σπάγκο, μέ σκοινάκι. Τά κουμαντάρανε δυό δυό νομάτοι, γεροί ἄντροι, μέ χέρια ροζιασμένα στή δουλειά, γιατί τό τράβηγμα τοῦ ἀέρα σοῦ χαράκιαζε τά δάχτυλα. Τά μάτωνε. Ἀμόλαρα κι ἐγώ ἔνα τέτοιο τσερκένι μιά βολά.

Αὐτά είχα νά σοῦ πᾶ. "Ητανε θάμα νά βλέπεις ὄλάκερη τήν πολιτεία ν' ἀνεβαίνει στά οὐράνια. Νά, γιά νά καταλάβεις, ξέρεις τό εἰκόνισμα πού ὁ ἄγγελος σηκώνει τήν ταφόπετρα, κι ὁ Χριστός βγαίνει ἀπό τόν τάφο κι ἀναλήφτεται στόν οὐρανό, κρατώντας μιά πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ἥτανε.

(Από τό μυθιστόρημα *Στοῦ Χατζηφράγκου*)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τό τρελοβάπορο

Τραγούδι

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στά βουνά
κι ἀρχίζει τίς μανοῦβρες «βίρα-μάινα»*

Τήν ἄγκυρα φουντάρει στίς κουκουναριές
φορτώνει φρέσκο ἀέρα κι ἀπ' τίς δυό μεριές

Εἶναι ἀπό μαύρη πέτρα κι εἶναι ἀπ' ὄνειρο
κι ἔχει λοστρόμο* ἀθῶ ονάτη πονηρό

Ἄπο τά βάθη φτάνει τούς παλιούς καιρούς
βάσανα ξεφορτώνει κι ἀναστεναγμούς

Ἐλα Χριστέ καὶ Κύριε λέω κι ἀπορῶ
τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο

Χρόνους μᾶς ταξιδεύει δέ βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τούς ἀλλάξαμε

Κατακλυσμούς ποτέ δέ λογαριάσαμε
μπήκαμε μές στά ὅλα καὶ περάσαμε

Κι ἔχουμε στό κατάρτι μας βιγλάτορα*
παντοτινό τόν "Ηλιο τόν 'Ηλιάτορα!
(Από τήν ποιητική συλλογή. Ο ἥλιος ὁ ἡλιάτορας)

εργασίες.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

•Ο Δημοτικός Κῆπος

Τό αφήγημα πού ἀκολουθεῖ περιέχει ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα ἀπ' τά παιδικά του χρόνια στήν Πόλη. 'Ο τόπος δόπου ἔπαιξε μέ τ' ἄλλα τά παιδιά, τά διάφορα παιχνίδια τους ἄλλα καὶ τά μαλώματά τους περιγράφονται μέ ἀγάπη καὶ νοσταλγία.

αρ.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ Κῆπος τοῦ Ταξιμιοῦ ἦταν κόσμος διλόκληρος. Γιά νά μπεῖς, πλήρωνες εἰσιτήριο· οἱ μεγάλοι ἔνα γρόσι, τά παιδιά μισό γρόσι, τά μωρά τίποτα. Τά δρια δύμως ἀνάμεσα στίς διάφορες ἥλιτρίς κίες δέν ἦταν χαραγμένα πολύ καθαρά καὶ γινόντανε, στήν εἰσοδο, μεγάλες συζητήσεις μέ τούς δημοτικούς ὑπαλλήλους γιά τό τί ἐπρεπε νά πληρώσει ὁ καθένας. Μόλις ἔμπαινες, ἀντίκριζες τούς φύλακες πού φορούσανε στολή καὶ κρατούσανε μεγάλες βίτσες. Γυρνούσανε παντοῦ καὶ παραμονεύανε τά παιδιά. "Αν περπατοῦσες στά φυτεμένα μέρη, ἂν ἔκοβες λουλούδια ἢ κλαδιά, σέ κυνηγούσανε καὶ σέ δέρνανε μέ τή βίτσα. Τό ζήτημα ἦταν νά μή σέ πιάσουν, ὃν σ' ἔπιαναν κανείς δέν μπορούσε νά σέ γλιτώσει. 'Αριστερά καθώς ἔμπαινες, ἦταν ἡ μεγάλη χαβούζα* μέ τά κόκκινα ψάρια. Εἶχε καὶ μικρότερες χαβούζες, ἄλλες μέ ψάρια καὶ ἄλλες χωρίς. Εἶχε καὶ βατράχους πλήθος, φωνακλάδες καὶ ἀστείους. Δεξιά ἦταν μιά παράγκα πού πουλούσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,* φιστί-

κια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και ἀλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μιά δεκάρα, ἄν παξάρευες μπορεῖ νά ἔπαιρνες και ἔντεκα, τό βράδυ ἀρρωστοῦσες λιγάκι, μά ἄξιζε δ κόπος.

Δεξιά κι ἀριστερά ἦταν οἱ ἐπίσημοι περίπατοι τοῦ Κήπου πού ἔκαναν κύκλο και πήγαιναν πρός τή μεγάλη πλατεία τοῦ κέντρου. Σ' αὐτούς τούς δρόμους ἦταν ὅλο νταντάδες, γκουβερνάντες και παιδιά φρόνιμα. Ἐκεὶ συναντοῦσες και τίς Ἰταλίδες ἀδελφές, τήν Ἰντα και τήν Τζίλντα, πάντα ντυμένες μέ δμοια ροῦχα. Ἡτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκές! Ὁ Λεωνής χάιρότανε σάν τίς ἔβλεπε, μά δέν ἥξερε τί νά πεῖ μαζί τους. Στεκότανε και τίς παρακολουθοῦσε πού πηδοῦσαν σκοινί, ὕστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τί θά λένε γιά μένα πού κάθομαι ἔτσι και τίς βλέπω;» Ντρεπότανε κι ἔφευγε. Μά σέ λίγο ξαναπερνοῦσε ἀπό τό ἵδιο μέρος, μέ ὑφος ἀδιάφορο, προφασιζότανε πώς κάποιον γύρευε ἡ πώς κάτι εἶχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνοῦσε. Ἐκεὶ παρουσιαζότανε καμιά φορά κι ή Λουίζα ή Γαλλίδα, ντυμένη μέ ἄσπρα δαντελένια φουστάνια, μέ τίς μακριές καστανές μπούκλες της χυμένες στούς ώμους της. Αὐτή ἔκανε τή μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλοῦσε μέ τίς δασκάλες. Ὁ Λεωνής τήν πείραζε, εἶχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στούς δυό περιπάτους, καθώς και στά πλάγια τοῦ Κήπου, ἦτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Ἐκεὶ βασίλευαν οἱ συμμορίες, τά ἀγόρια τοῦ Λυκείου μέ ἐπικεφαλῆς τόν Πάρη, τό Μένο και τό Δήμητ, τά ἀγόρια τοῦ Ζωγραφείου, τά ἀγόρια τῆς Σχολῆς Γλωσσῶν και Ἐμπορίου, τά ἀγόρια τῶν καθολικῶν φρέρηδων* και διάφορα ἀδέσποτα ἀγόρια πού δέν ἀνήκανε σέ κανένα σχολειό και τά λέγανε: ή μορταρία. Ἡ κάθε συμμορία διάλεγε μιά περιοχή πού ἦταν ή ἔδρα* της και δέν ἄφηνε κανένα ἀγόρι, ἔξω ἀπό τά μέλη της, νά πλησιάσει ἐκεῖ. Τά σύνορα δμως δέν ἦταν σεβαστά και γινότανε συχνά μεγάλοι καβγάδες ἀνάμεσα στίς συμμορίες, και καμιά φορά και πετροπόλεμος.

φάρες.

Τά κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τά βαρελάκια, τά σκλαβάκια, ό μπίκος καί τό κλέφτικο. Τά βαρελάκια παιζόνταν μέ πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς καί διαγωνισμούς, πού ἂν ήθελε κανείς νά τά βάλει όλα αυτά στό χαρτί, μποροῦσε νά γίνει όλόκληρη διατριβή. "Ολοι όμως ήξεραν τούς νόμους τοῦ παιχνιδιοῦ, ἀπέξω κι ἀνακατωτά, χωρίς νά τούς ἔχουνε διδαχτεῖ ποτέ." Ήτανε παραδομένοι ἀπό ἀμνημονεύτους χρόνους, μαζί μέ τοὺς θρύλους τοῦ Βυζαντίου, τούς ἄρπαξε κανείς μές στόν ἀέρα τοῦ Κήπου τόν ἵδιο καιρό πού μάθαινε καί τό ἄλφα-βῆτα. Ἐπίσης τά σκλαβάκια ήταν ἔνα παιχνίδι περίπλοκο, πού χρειαζότανε εὐστροφία καί τέχνη. Σ' αὐτό λάβαιναν μέρος συχνά καί κορίτσια, καί τότε παιζότανε μέ μεγάλη εὐγένεια καί ἀξιοπρέπεια. Ό μπίκος ήταν ἔνα παιχνίδι σκοποβολῆς, πού παιζότανε μέ μεγάλες πλατιές πέτρες, κατά προτίμηση μέ κομμάτια μάρμαρο ἀπό σπασμένα τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κι είχε κι αὐτός τή νομοθεσία του, τό κλέφτικο όμως ήταν ἔνα παιχνίδι ἡρωικό. Τά παιδιά μοιραζόντανε σέ δυό μερίδες πού παράσταιναν τούς κλέφτες καί τούς ἀστυνόμους. "Η κάθε μερίδα είχε ἀρχηγό της, καί τό μοίρασμα γινότανε μέ τέτοιον τρόπο, ὥστε νά. ύπάρχει ἰσορροπία στίς δυνάμεις. "Υστερα οἱ κλέφτες ἐπαιρναν δρόμο καί χανόντανε μές στά φυλλώματα τοῦ Κήπου, κι οἱ ἀστυνόμοι ξεκινοῦσαν νά τούς ἀνακαλύψουν. "Ο νόμος τοῦ κλέφτικου ήτανε πώς, ἂν οἱ ἀστυνόμοι ἐπιαναν ἔνα κλέφτη καί τόν χτυποῦσαν στή ράχη, αὐτό ἐσήμαινε πώς τόν είχανε συλλάβει ή σκοτώσει καί τόν ἐβγαζαν ἀπό τό παιχνίδι. "Ο νόμος αὐτός ήτανε δίκοπο μαχαίρι, γιατί κι οἱ κλέφτες μποροῦσαν μέ τόν ἵδιο τρόπο νά βγάλουν ἀπό τό παιχνίδι τούς ἀστυνομικούς. "Ο καθένας, λοιπόν, πρόσεχε νά μή βρεθεῖ μοναχός του ἀπέναντι σέ πιό δυνατούς ἀντιπάλους καί τόν πιάσουνε καί τόν χτυπήσουνε στή ράχη. "Αν δέν πρόφταινες νά τό σκάσεις, μποροῦσες νά κολλήσεις σέ κανένα τοῖχο ή νά πέσεις καταγῆς ἀνάσκελα, φυλάγοντας τή ράχη σου, μέ μπουνιές καί κλοτσιές, ὥσπου νά ἔρθουν οἱ δικοί σου νά σέ σώσουν. "Ολη ἡ τέχνη ήτανε νά τά καταφέρνεις νά ἀπομονώνεις τόν ἀντίπαλο καί

νά τόν βγάζεις άπό τό παιχνίδι. Μπορούσε όμως κανείς καί νά ταμπουρωθεῖ* σέ καμιά έγκαταλειμμένη παράγκα, σέ κανένα ύπόγειο ή σέ άλλο βολικό μέρος καί νά άμυνθεῖ μέ δλα τά μέσα, μέ ξύλα, μέ πέτρες, μέ χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. "Ένας άλλος νόμος ήτανε πώς δέν είχες τό δικαίωμα νά ξεφύγεις ξέω άπό τά κάγκελα τοῦ Κήπου." Αν τό έκανες αὐτό, ήτανε προδοσία καί δλοι σέ κατηγορούσαν.

Στήν κεντρική πλατεία ήτανε δυό κτίρια, τό οϊκημα τοῦ καφενείου, πού άντιλαλούσε συνεχῶς άπό ξεφωνητά τῶν γκαρσονιῶν, κι ή πέτρινη ξέδρα τῆς μεγάλης δρχήστρας, ψηλή, άνοιχτή άπό τά πλάγια καί σκεπασμένη μ' ἔναν τρούλο σάν έκκλησία. Ἐκεῖ, τίς Κυριακές, θόηγούσε τήν δρχήστρα ὁ περίφημος Τούρκος μαέστρος Ἰχσάν μπέης, καί μαζευότανε άπό κάτω μεγάλο πλήθος καί τόν σεριάνιζε, γιατί ξεκανε τέτοια σκέρτσα* μέ τήν μπαγκέτα* του, πού ήτανε σωστό θέαμα. Ἀπό κεῖ καί πέρα ήταν άλλος κόσμος. Ἡταν τά τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κάτω άπό τά πλατάνια καί τίς καστανιές, τό μεγάλο ύπαιθριο μπάρ μέ τίς ψάθινες πολυθρόνες καί τά τραπεζάκια του στολισμένα μέ λουλούδια, οί κομψοί νέοι μέ ψαθάκι, σκληρό κολάρο, σκούρο σακάκι καί ἀσπρο λινό παντελόνι, οί ώραιες κυρίες, σφιχτοδεμένες μές στούς κορσέδες, μέ στενόμακρα φουστάνια καί πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια καί πουλιά, ήταν οί οἰκογένειες, ήταν οί βοερές πολιτικές συζητήσεις, τέλος πάντων δ κόσμος τῶν μεγάλων. Τά τραπεζάκια ξπιαναν μεγάλη ξκτασή κι ξφταναν ἵσαμε τήν ἄκρη τοῦ Κήπου, πού σχημάτιζε σάν ἔνα μπαλκόνι κι ἔβλεπε άπό κάτω του τό Βόσπορο κι ἀντίκρυ τήν δχθη τῆς Ἀσίας καί τό Σκούταρι. Δεξιά ξανοιγότανε δ δρίζοντας τῆς Προποντίδας μέ τά Πριγκιπόνησα, μισοσβησμένα μές στήν ἐλαφριά δμίχλη. Ἡταν ἔνα πανόραμα πού σοῦ γέμιζε τό μάτι, κι οι ξένοι περιηγητές στεκόντανε καί τό θαύμαζαν μέ τίς δρες. Ἐκεῖ ξπαιζε τό καλοκαίρι ύπαιθριος κινηματογράφος, καί κάθε βράδυ, σάν ητανε νά ἀρχίσει, γινότανε ἔνα είλος ιεροτελεστία. Μαζευόντανε δλες οι συμμορίες πίσω άπό τήν δθόνη, άπό δπου ξβλεπε κανείς περίφημα, μονάχα πού τά ξβλεπε δλα άνα-

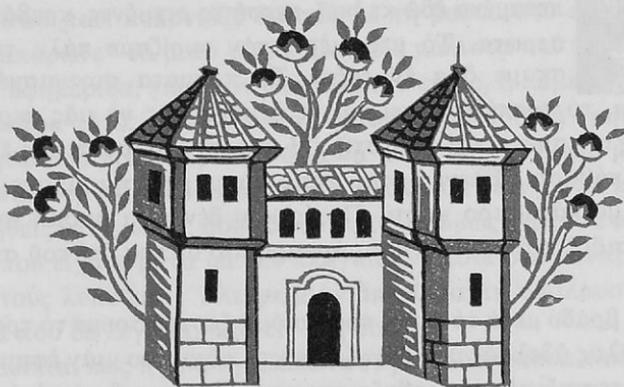
ποδα, καί τά πρόσωπα καί τά γράμματα, μά αὐτό δέν είχε ίδιαι-
τερη σημασία. Μόλις, λοιπόν, ἄρχιζε καί σκοτείνιαζε κι είχε
πιά συνάχτει τό παιδοθέμι* καί ἀδημονοῦσε καί κλοτσοῦσε τό
χῶμα, ἐρχότανε ἔνας ὅμιλος ἀπό ὑπαλλήλους τοῦ Κήπου πού
κουβαλοῦσαν, μέ ψφος τελετουργικό, ἔνα πελώριο λάστιχο τοῦ
ποτίσματος. Τό συνδέανε μέ μιά βρύση, τό ξεδίπλωναν κι ἄρχι-
ζαν νά καταβρέχουν τήν δθόνη. Καμιά φορά τό νερό δέν ἐρχό-
τανε, οἱ ὑπάλληλοι ἔφερναν ἐργαλεῖα, γινότανε ἴστορια ὁλό-
κληρη. Τέλος, τό νερό πιτσιλοῦσε μέ δύναμη τό πανί, κι οἱ
συμμορίες, ἔξαλλες, χειροκροτοῦσαν πετοῦσαν τά καπέλα τους
στόν ἄέρα καί φώναζαν ζήτω. Κανείς δέν ἥθελε νά λείψει ἀπ'
αὐτή τή σκηνή.

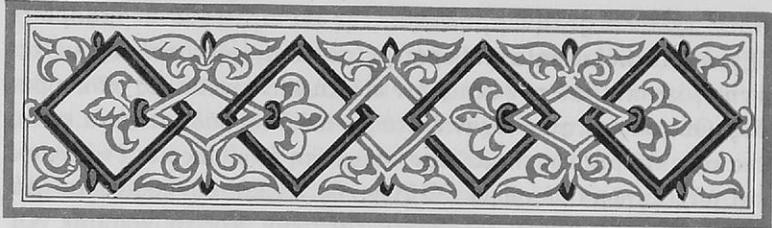
Τήν ώρα τής δύσης, τό Σκούταρι ἄστραφτε ὁλόκληρο σάν νά
ἡτανε χτισμένο ἀπό μάλαμα καί ἀσήμι, γιά τοῦτο ὅλα τά Ἐλλη-
νόπαιδα ἥξεραν πώς τό Σκούταρι, μέ τό ἀληθινό του ὄνομα,
λεγότανε Χρυσούπολη. Ἐτσι τό ἔλεγαν οἱ πατέρες μας οἱ Βυζαν-
τινοί, οἱ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Τά φραγκάκια ὅμως τῶν φρέ-
ρηδων δέν παραδεχόντανε πώς τό Σκούταρι μποροῦσε νά ἔχει
ἄλλο ὄνομα, κι δταν ἄκουαν γιά τούς Βυζαντινούς κορόιδευαν:
«Ποῦ είναι, λοιπόν, οἱ μεγάλοι σας Αὐτοκράτορες; Γιατί δέ
βγαίνουνε νά τούς δοῦμε κι ἐμεῖς;» Καμιά φορά ἀνακάτωναν καί
τή θρησκεία στή συζήτηση. «Ο Θεός, ἔλεγαν, τούς κατέστρεψε
γιατί ἦταν αἴρετικοί.» Τότε δ Πάρης, πού ἦτανε πολύ χεροδύνα-
μος καί δέ φοβότανε κανέναν, ἔβγαινε μπροστά καί ἀποκρινό-
τανε μέ θυμό: «Ἐμεῖς, βρέ, εἴμαστε αἴρετικοι γιά ἐσεῖς; Νά πάτε
νά διαβάσετε τήν ἴστοριά, βρωμόσκυλα!» Ἐκεῖ ἀπάνω ἄρχιζαν
μεγάλες μάχες, καί τό βράδυ, στό σπίτι, δ Λεωνής ἔτρωγε μιά
κατσάδα: «Νά μήν ἰδρώνεις! Νά μήν πετᾶς πέτρες! Νά μήν τσα-
κώνεσαι!...» Ο Λεωνής δέν ἔδινε ἀπάντηση, οἱ μεγάλοι δέν
καταλαβαίνουν.

Μονάχα μιά φορά στενοχωρέθηκε πολύ καί τρόμαξε, τή μέρα
πού οἱ Φράγκοι δήλωσαν δτι ή ἐξέδρα τής δρχήστρας ἦταν τό
φρούριο τους καί ταμπουρώθηκαν ἔκεī, κι ὅλες οἱ ἐλληνορθόδο-
ξες συμμορίες ἐνώθηκαν καί τούς περικύκλωσαν γιά νά πληρώ-

σουν ἐπιτέλους τήν προδοσία τῆς Τέταρτης Σταυροφορίας.
Ἐγινε μιά πολιορκία φοβερή, μέ σανίδια, μέ κοτρόνια, μέ τε-
χνητή λάσπη πού τήν ἔφτιαναν εἰδικά συνεργεῖα μέσ σε κουβά-
δες. Οἱ πολιορκητές είχαν ἐπιτάξει τούς κουβάδες καί τά φτυά-
ρια τῶν πιό μικρῶν, πετοῦσαν τή λάσπη ἀπό μακριά. Γινόντανε
καί μάχες σῶμα μέ σῶμα. Ὁ Λεωνής, ἄν καί δέν περνοῦσε γιά
πολύ δυνατός, ἥθελε νά βρίσκεται στήν πρώτη γραμμή. Οἱ
Φράγκοι δύμως, σέ μιά ἔξοδο πού ἔκαμαν, τόν ἐπιασαν αἰχμάλω-
το, τόν ἔσυραν στήν ἔξεδρα, ἀνοιξαν μιά καταπαχτή* καί τόν
ἔριξαν σ' ἑνα ὑπόγειο. Αὐτό ἥτανε δ, τι πιό τρομαχτικό είχε
πάθει δ Λεωνής στή ζωή του, γιατί τό υπόγειο ἥτανε μαῦρο σάν
τήν κόλαση, καί τοῦ φάνηκε πώς περπατοῦσαν ἐκεῖ μέσα διά-
φορα ζωντανά πράγματα, καί δέν είχε καί ἀέρα καί κόντεψε νά
σκάσει. Ὁ φύλακας τόν ἐλευθέρωσε κάποτε, δηλαδή τόν πέταξε
ἔξω μέ δυό γερές βιτσιές στή ράχη.

(Από τό μυθιστόρημα Λεωνής)

TATIANA ΣΤΑΥΡΟΥ

Παιδικά χρόνια

Αναμνήσεις ἀπ' τήν εντυχισμένη ζωή περιέχει τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ. Ἡ συγγραφέας περιγράφει τή χαρούμενη ἀτμόσφαιρα πού ἐπικρατοῦσε στό σπίτι τους στήν Πόλη, δταν αὐτή καὶ τ' ἀδέρφια της ἦταν ἀκόμη μικρά καὶ πήγαιναν στό Δημοτικό σχολεῖο.

Ο ΠΡΩΙ φεύγαμε δῆλοι μικροί μεγάλοι γιά τό σκολειό μας. Τό σπίτι ἄδειαζε. Ἀπόμενε ἀνάστατο μέ βιβλία πεταμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, πετσέτες ριχμένες, κρεβάτια ξέστρωτα. Τό μεσημέρι, σάν γυρίζαμε πάλι, τά βρίσκαμε δῆλα ἐν τάξει. Τά πράματα συγχρισμένα δημορφα, τό τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νά μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καί γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αὐλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. "Ελεγες πώς, ἀντίς μάρμαρο, τήν εῖχανε στρωμένη μέ κάτασπρο χαρτί. Ποτές μου δέν εἶδα ἀκόμη σανίδια πατωσιᾶς* πιό καθαρά καί μάρμαρα πιό ἄσπρα ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ μας.

Τό βράδυ μετά τό φαγί, πρίν ἀκόμα ξεστρώσουμε τό τραπέζι, δη μεγάλος ἀδελφός μου ἔβγαζε ἀπό τή σάκα του μιάν ἐφημερίδα ἥ ἔνα περιοδικό καί διάβαζε φωναχτά. Τό περιοδικό αὐτό καί ἥ ἐφημερίδα ἦτανε πάντα ἀπό τήν Ἑλλάδα. Γιά τοῦτο θαρρῶ ἀκούαμε δῆλοι μέ τόση εὐλάβεια. "Eva χαρτάκι πού ἐρχότανε ἀπό

τή μακρινή πατρίδα, μέσα στήν καρδιά της Τουρκιάς, φαινότανε μεγάλο πράμα τότες. Περνοῦσε κρυφά άπό χέρι σέ χέρι και διαβάζονταν σάν Εύαγγελιο.

“Οταν τέλειωνε ή άνάγνωση, τότε σηκώναμε και τό τραπέζι. ‘Ο καθείς μας ἔπιανε κι ἀπό κάτι. ’Εγώ δίπλωνα τίς πετσέτες κι ἔνας ἀδερφός μου ἔβαζε τό ἀλατερό στή θέση του. Γιά τούς ἄλλους δέ θυμᾶμαί.

“Υστερά κι ἀπ’ αὐτό ἀρχίνιζε πιά ἡ μελέτη. ”Ανοιγαν οἱ τσάντες γυρωτρόγυρα και βγαίνανε βιβλία και τετράδια στή μέση.

“Αλλος είχε γράψιμο. ”Αλλος διάβαζε μουρμουριστά τό μάθημά του ὅσο νά τό μάθει ἀπ’ ἔξω. ’Ο πιό ἐκεῖ ζωγράφιζε τό χάρτη του και τόν μπογιάτιζε μέ κίτρινα και κόκκινα μολύβια. ’Η μάνα μας ἔπαιρνε μιά φουρκέτα ἀπ’ τά μαλλιά της κι ἔδειχνε στόν μικρό μας ἔνα ἔνα τά ψηφία. Τότε μάθαινε κι αὐτός τήν ἀλφαβήτα.

‘Ανυπόμονα περίμενα κι ἐγώ τή σειρά μου. ”Ἐπειτα βιαζόμουνα και γι’ ἄλλη αἰτία. ”Ηξερα πώς μόλις τοῦτος τέλειωνε, θ’ ἀποκοιμιούντανε στό γόνατο της μαμᾶς. Τότες ἐγώ τί θά ’καμνα πού δέ μ’ ἀπόμενε ἄλλο; Τό ἔνα τό ’χε πιασμένο χρονικῆς* ἔνα μου ἀδέρφι, δ Βάσος, πού ἔκαμνε μελέτη στό σκολειό του. Αὐτός, μάτια μου, κούρνιαζε ἀμέσως μέ τή βούκα στό στόμα και σού καπάρωνε* τό μισό σοφά. Σκέπαζε μάλιστα και τό μοῦτρο του μ’ ἐφημερίδα, γιατί τόν μπόδιζε, τόν κύριο, ἡ λάμπα. ’Εγώ ή κακομοίρα τότες, κουρασμένη, νυσταγμένη, πού θά ’γερνα νά κοιμηθῶ δσο πού νά ’ρθει ἡ ὥρα νά πάμε στά κρεβάτια μας;

Είναι στόν κόσμο πράγμα πιό γλυκό ἀπ’ τόν ὑπνο· πού θά κοιμηθεῖς στής μάνας σου τό γόνατο; Και ὅμως γνώρισα ἀνθρώπους πού είχανε μάνα μά δέν πλαγιάσανε ποτέ στό γόνατό της. Πῶς τούς λυποῦμαι! ”Ἐλειψε μιάν ἀπεριγραπτή ἀπόλαυση, μιά γλύκα πού δέ λέγεται, ἀπό τή ζωή τους.

Φαίνεται πώς ἡ μελέτη τέλειωνε ἀργά, γιατί ἀκούα κάποτε τή μαμά πού ἔλεγε: «Παιδιά, σηκωθεῖτε ἡ λάμπα κατεβαίνει... τό φιτίλι καίεται...»

“Ηξερα τόσο καλά τή σκάλα, πού τήν ἀνέβαινα και μέ κλειστά

τά μάτια. Τραβούσα στήν κάμαρή μου, ξεντυνόμουνα χωρίς διόλου νά τ' ἀνοίξω. "Αχ, γιατί νά μήν είναι ἔτσι δυνατός ό υπνος τώρα!

Τό μικρό μου ἀδέρφι ὅμως, δ Πάνος μας, ἔκλαιε σάν το ξυπνοῦσαν, ἔκλαιε καὶ δέν ἥθελε μέ κανένα τρόπο νά περπατήσει.

— Τί θέλεις, παιδάκι μου, καὶ κλαῖς; ρωτοῦσε ἡ μάνα μας καὶ τό τύλιγε μέσα στό μεγάλο μαῦρο σάλι της, μήν τύχει καὶ κρυψει. Κάποτε σώπαινε κι ἐπαιρνε ν' ἀνεβαίνει τή σκάλα, μά κάποτε, τό συχνότερο, τόν φόρτωνε ό μεγάλος ἀδερφός μου στήν πλάτη καὶ τόν πήγαινε ἵσα στό κρεβάτι του.

Τότες εἶχε ἄλλες δουλειές ἔκεινη. "Ἐπρεπε νά μᾶς σκεπάσει δῆλους, νά κλείσει τίς πόρτες, νά σβήσει τό φῶς. Τά μεγάλα ἀγόρια ξεντύνονταν βιαστικά καὶ πέφτανε, ἐμεῖς οἱ μικροί όμως δέν τό κάναμε πρίν ἔρτει ἡ ἔδια. Στεκόμασταν δήθοι, ξυλιασμένοι μέσα στό κρύο κι ἀκούαμε νά χτυποῦν τά δόντια μας.

"Ἐτρεχε βιαστική κι ἔβαζε τόν Πάνο μέ τό ζόρι νά πλαγιάσει. Ἐγώ όμως ἔξακολουθοῦσα νά τουρτουρίζω καὶ νά τή φυλάγω. Δέν μποροῦσε νά μέ βάλει διά τής βίας, γιατί πιά ἥμουνα μεγάλη, ἔτσι θάρρευα. "Οταν ἡ περιοδεία ἀπό κάμαρη σέ κάμαρη τελείωνε, τότες ἐρχότανε καὶ στή δική μας. Κοιμόμουνα μαζί της.

Θυμοῦμαι ἀκόμα τό λάμπος* τής σελήνης καὶ τήν ἀσπράδα τοῦ χιονιοῦ πού φώτιζε τήν κάμαρη μ' ἔνα ψυχρό φῶς. Ξεχωρίζανε ἔνα τ' ἀντικείμενα σάν νά ταν μέρα. Τά χρυσά πόμολα τοῦ κρεβατιοῦ λάμπανε, καὶ στόν καθρέφτη διάλαζα* τόν ἑαυτό μου μέ τό πουκαμισάκι κοντό ώς τά γόνατα, νά τρέμει σάν τό φύλλο. Κάποτε, στίς παγωνιές, τά χοντρά κρούσταλλα πού κρέμουνταν ἀπό τίς στέγες στράφτανε ὥπως οἱ ώραῖοι πολυέλαιοι τής ἐκκλησιᾶς.

Μόνο σάν ἔβλεπα τή μάνα μου ἔτοιμη νά πλαγιάσει, ἐπαιρνα κι ἐγώ κουράγιο ν' ἀκουμπήσω στά κατάκρυα σεντόνια. "Ομως πάλι τά βάσανά μας δέν τελείωναν. Δέν προλάβαινα νά σκεπαστῶ, καὶ νά σου μιά φωνάρα ἔφτανε ἀπό τό διπλανό δωμάτιο.
— Μαμάκα, αὐτός μέ πειράζει... Αὐτός μέ κοροϊδεύει... μέ λέει... Βουρβόνο...

— "Οχι, μαμά... αυτός τραβάει τά σκεπάσματα και μέ φωνάζει
Αράπη..."

Οί φωνές δυνάμωναν κι ή μάνα μας ξανασηκώνουνταν. Πήγαινε, ταχτοποιούσε τά σκεπάσματα, διόρθωνε τά πειραγμένα φιλότιμα και ξαναγύριζε.

Πολλές φορές δημος άναγκάζουνταν νά σηκωθεῖ και πάλι, γιατί τούτοι οί δυό ξαναμάλωναν.

Τό πρωί ένιωθα μέσα στόν ύπνο μου, σάν νά βλεπα ὅνειρο, πολύ θολά, πώς ή μαμά ἔφευγε ἀπό κοντά μου. "Ηθελα τόσο νά σηκωθῶ κι ἐγώ μαζί της μά δέν μποροῦσα μήτε ν' ἀνοίξω τά μάτια μου. "Ηξερα πώς κάτω οι μεγάλοι μελετοῦσαν μιά φορά ἀκόμη τό μάθημά τους, γυάλιζαν τά παπούτσια τους κι ἐτοίμαζαν τίς τσάντες. Μετά ἀπ' αυτά τρώγανε πρωινό καί, μόλις χάραξε, παίρνανε δρόμο. "Ητανε σαράντα λεπτά δρόμος γιά τό Κολέγιό τους. Κι δλα αυτά γίνονταν μέ τή λάμπα ἀναμμένη.

"Αχ, πώς λαχταροῦσα κι ἐγώ νά 'ψηνα τίς φρυγανιές μου στό πυρωμένο μαγκάλι* καί νά 'πινα τό τσάι μου μέ τή λάμπα ἀναμμένη. Καί δημος δέν μποροῦσα ποτές νά τ' ἀξιωθῶ. Κάθε πρωί κατέβαινα μέ τή λαχτάρα πώς θά τήν ἔβρισκα νά καίει στή μέση τού τραπεζιού καί κάθε πρωί ρωτοῦσα: Γιατί ἔσβησες τή λάμπα, μαμά; Κι ἐκείνη μοῦ ἀπαντοῦσε πάντα τό ἴδιο: Γιατί ξημέρωσε, παιδί μου...

Τέλος, μιά μέρα μοῦ ὑποσχέθηκε πώς θά μέ ξυπνήσει ὅσο θά 'ταν ἀκόμη σκοτεινά καί ή λάμπα φυσικά θά 'καιε. Τήν ἄκουσα μέσα στόν ύπνο μου νά λέει σκυμμένη ἀπάνω μου: Σήκω, κοριτσάκι μου, νά δεῖς, ή λάμπα καίει...

Τά βλέφαρά μου σηκώθηκαν καί ξανάπεσαν. "Οταν ὕστερα ἀπό ώρα κατέβηκα, τό δωμάτιο μύριζε τσάι καί φρυγανιά. 'Η λάμπα στό τραπέζι φώτιζε, μά ἔξω στό δρόμο εἶχε πιά φέξει.

(Από τό μυθιστόρημα Τό καλοκαίρι πέρασε)

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Λωξάντρα

Μιά καλόκαρδη και ζωηρή Κώνσταντινοπολίτισσα, ή Λωξάντρα, περιγράφεται στό παρακάτω άφηγημα. Ἡ Λωξάντρα, πού ἀγαποῦσε τίς γάτες, ἔχασε τή γάτα της κάτω ἀπό περίεργες συνθῆκες.

ΛΙΑ ἀπ' τίς μεγάλες στιγμές ευδαιμονίας τῆς Λωξάντρας ἦταν καί ἡ στιγμή πού ξένοιαζε ἀπ' δλες τίς δουλειές, ἔπινε τόν ἀπογευματινό της καφεδάκο καί στρώνουνταν στήν κόχη* τοῦ μιντεριοῦ,* μέσα στό χαμηλό της ὀνταδάκι,* μέ τό ἐργόχειρό της στό χέρι.

"Οταν, ὕστερα ἀπό δυό βδομάδες, ἔφυγε ἀπ' τά Ταταύλα, μόλις πάτησε τό πόδι της στό Μακροχώρι, ἀμέσως στή μύτη τῆς ἦρθε ἡ μυρωδιά τοῦ σπιτιοῦ της, ἡ μυρωδιά τοῦ κήπου της καί ἡ μυρωδιά ἀπό τόν κήπο τοῦ Ρεσάτ-πασα πού ἦταν δίπλα στό δικό της. Οἱ ἀπριλιάτικες βροχές εἶχανε σταματήσει, καί τά κυπαρίσσια ἀπό τόν κήπο τοῦ Ρεσάτ-πασα ἤτανε καταπράσινα. Ὁ πλάτανός της εἶχε τινάξει τά νέα φυλλαράκια του καί πάνω ἀπό τό ντουβάρι φαίνονταν οἱ καινούριοι κλῶνοι ἀπό τό αἰγόκλημά της. Ἡ μικρή πόρτα τοῦ κήπου της Ἠταν ἀνοιχτή καί στό κατώφλι κάθουνταν ἡ γάτα της ἡ Καλυψώ —ἄσπρο πομπόνι

πούντρας, τιφτίκι* ἀνατολίτικο, Σεχεραζάντ ἀπό τίς χίλιες και
μία νύχτες τῶν παραμυθιῶν. Ὡραία τῶν ὁραίων ἀνάμεσα στίς
γάτες τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ μόλις τήν εἶδε τή Λωξάντρα ἀπό μα-
κριά, τῇ γνώρισε! Ἄχ! Αὐτό δέν εἶναι ἡ χαρά; Καί οἱ σκύλοι τῆς
γειτονιᾶς τῇ γνώρισαν. Καὶ ὁ Ταρνανάς, σάν ἄκουσε τά βήματά
της, πετάχτηκε ἀπ' τήν κουζίνα, βαστώντας στό χέρι του τήν
τρυπητή κουτάλα. Καὶ τά παιδιά, καὶ ἡ Σουλτάνα, ὡς καὶ ἔνας
τζίτζικας παράκαιρα ἄρχισε πάνω ἀπ' τό πεῦκο της νά τερετί-
ζει.* Τά χελιδόνια κοντά στό λούκι* τοῦ σπιτιοῦ χτίζανε πάλι τή
φωλιά τους. «Δόξα σοι ὁ Θεός!»

Σάν κάθισε τ' ἀπόγευμα στήν κόχη τοῦ μιντεριοῦ της, πῆρε
μπροστά της τόν κουρελόμπογο νά ψάξει νά 'βρει κανένα κομ-
μάτι ἀπαλή βατίστα γιά νά κεντήσει σαλιαρίστρες τοῦ μωροῦ.
Ο κουρελόμπογος ἦταν ἄνω κάτω. Ξένο χέρι θά μπήκε μέσα κεῖ
ὅσον καιρό ἔλειψε στά Ταταύλα.

— «Κακόν-καιρό-νά-μήν ἔχουνε» μουρμουρίζει ἡ Λωξάντρα
ταξιθετώντας* τά κουρέλια της.

Βαστᾶ στό χέρι της ἔνα θαλασσί κουρέλι καί στέκεται. Αὐτό
πῶς βρέθηκε ἐδῶ; Ἀπό ποῦ εἶναι; "Α, εἶναι ἔνα κουρέλι ἀπό τό
τσιτάκι πού εἶχε ράψει ἡ μάνα της... διές, διές... Πόσων χρονῶν
πράμα!

Κάθεται συγκινημένη μέ τό κουρέλι στό χέρι. Διές ἐκεῖ! Τό
φουστάνι φορέθηκε, ξεθώριασε, πάλιωσε, καί κείνη πού τό φό-
ρεσε εἶναι πεθαμένη. Καὶ δύως τό κουρέλι ἀπόμεινε δλοζώντα-
νο. Τί εἶναι δ ἄνθρωπος! Νά καί ἔνα κομμάτι στόφα* ἀπ' τίς
παλιές κουρτίνες τους, νά καί ἔνα κομμάτι μπαμπακοφανέλα
ἀπό τή ρόμπα πού εἶχε ράψει δταν γέννησε τόν Ἀλεκάκη της.
"Ἄχ! νά καί ἔνα κομμάτι ἀπ' τή νυφική της ρόμπα!

Ολάκερο τό παρελθόν ζωντάνεψε μπροστά της. Ολάκερο τό
παρελθόν δεμένο σ' ἔναν μπόγο. Καὶ κείνη τή στιγμή κάποιος
χτυπᾶ τό τζάμι. Ἀμάν! Κάνει ἔτσι ἡ Λωξάντρα, τί νά δεῖ! Κολ-
λημένη πάνω στό τζάμι, ἡ μαύρη μούρη τοῦ ἀρχιευνούχου πού
εἶχε δ Ρεσάτ-πασας.

«Ἀνοιξε τό τζάμι» τῆς γνέφει.

Πῶς ν' ἀνοίξει τό τζάμι ἡ Λωξάντρα, πού τρέμανε τά τέσσερά της! Ούτε νά σαλέψει μπορεῖ, ούτε νά μιλήσει. Στέγνωσε τό σάλιο μέσα στό στόμα της. Καί δέ άράπης ἐπιμένει.

— "Ανοίξε, τῆς φωνάζει, τή γάτα σας ζητάει ό πασάς, γιατί πολύ τήν ἄρεσε.

Τόν κοιτάζει ἡ Λωξάντρα μέ μάτια ἀνέκφραστα καί τό στόμα ἀνοιχτό.

— "Ο πασάς παρακαλεῖ νά τοῦ δώσετε τή γάτα σας, ξαναλέει ό λαλάς,* λέεις καί τῆς κάνει τήν τιμή νά ζητήσει σέ γάμο τήν κόρη της.

"Αξαφνα ἡ Λωξάντρα ἔγινε κατακόκκινη. Μιά φλέβα πέταξε στό μηλίγγι της. Στράψαν τά μάτια της, καί ἡ φωνή της βράχνιασε.

— Ποιά γάτα, μωρέ; Τήν Καλυψώ; Σάν τρελάθηκες, δέν πᾶς σ' ἔναν παπά νά διαβαστεῖς;

Ξέχασε πώς φοβᾶται τόν άράπη, ξέχασε πώς φοβᾶται τόν πασά.

Σάν τήν εἶδε ν' ἀγριεύει, βγάζει ό άράπης ἕνα δαχτυλίδι σμαραγδένιο ἀπ' τό μικρό του δάκτυλο καί τῆς τό δείχνει: Αὐτό σᾶς τό στέλνει ό πασάς.

— Τήν τύφλα σου! λέει ἡ Λωξάντρα. "Αντε, γκίτ! Δηλαδή, φύγε.

‘Ο άράπης στέκεται, τήν κοιτάζει.

— Φύε, μωρέ! φωνάζει ἡ Λωξάντρα, χτυπώντας τό χέρι της πάνω στή μαξιλάρα τοῦ μιντεριοῦ.

‘Ο άράπης στέκεται.

— Κύριε ἐλέησον! σταυροκοπιέται ἡ Λωξάντρα. Πίσω μου σ' ἔχω σατανά.

Τραβᾶ δέ άράπης ἀπ' τό ζωνάρι του πουγκί.

— "Ω! κακό-χρόνο-νά 'χεις, ἀδικιωρισμένε!*

Τότε ἡταν πού τήν πήραν τά δαιμόνια. Ταρνανά! Ταρνανά! Σηκώνεται πάνω καί ψάχνει τίς παντούφλες της. Ποῦ είναι, καλέ, οί παντούφλες της. Πάντα δταν ἐτοιμάζουνταν νά κάνει φονικό, έχανε τίς παντούφλες της...

— Τόν μπαλτά, νά τόν σκοτώσω, φωνάζει ἡ Λωξάντρα, καί

ώσπου νά ρθει δ Ταρνανάς, γυρίζει τήν πλάτη του καί φεύγει ό
ἀράπης.

Ἐκεῖνο τό βράδυ ἡ Λωξάντρα καί δ Δημητρός δέν κλείσανε
μάτι.

— Τί ήταν αὐτά πού ἔκανες, Λωξάντρα μου; Μᾶς ἔκαψες, κυρά
μου.

— Τί ήθελες νά κάνω, Δημητρό; Νά δώσω τό χαῖβάνι* μας;

Πέρασε μιά βδομάδα ἀγωνίας, δύως τίποτε δέ συνέβηκε.
Μόνο πού ὕστερα ἀπό δέκα μέρες χάθηκε ἡ Καλυψώ. "Αφαντο
ἔγινε τό ζῶο. Λές καί ἄνοιξε ἡ γῆς καί τό κατάπιε. Γύριζε ἡ
Λωξάντρα μέσα στόν κῆπο καί φώναζε. Περπατοῦσε ἀκονίζον-
τας τό μαχαίρι τῆς κουζίνας γιά νά τ' ἀκούσει ἡ Καλυψώ καί νά
τρέξει. «Νά! ψι-ψι-ψι!»

"Ο Ταρνανάς ἀπό πίσω της περιφερότανε στόν κῆπο, χτυπών-
τας μέ τόν μπαλτά τή σανίδα τοῦ κιμᾶ. «Ψι-ψι-ψι! Νά! ψι-ψι-
ψι!»

"Ολες οι γάτες τοῦ μαχαλᾶ πιστέψαν πώς θά φᾶνε κρέας καί
μαζεύτηκαν κοπάδι μέσα στόν κῆπο, μέ τίς οὐρές κατάρτια.
Φωνή στή γῆ, φωνή στόν οὐρανό.

— Ψίστ! Ἀδικιωρισμένα, θά μέ πετάξουν κάτω! Ἀμάν, ψίστ!

Πάει ἡ Καλυψώ. Δέ βρέθηκε. "Ὑστερα ἀπό ἔνα μήνα, ἡ
κονα-*" Αννίκα τούς εἶπε πώς δέν πρέπει νά κλαῖνε πιά γιά τήν
Καλυψώ, γιατί ζεῖ καί βασιλεύει μέσα στό χαρέμι τοῦ πασᾶ. Σάν
πῆγε, λέει, ἡ κονα-Ἀννίκα νά παραδώσει στή μικρή χανού-
μισσα τίς νταντέλες πού τῆς εἶχε παραγγείλει, εἰδε τήν Καλυψώ
ξαπλωμένη μέσα σέ χρυσό δόντα. Καί τώρα, λέει, τή φωνάζουνε
«Ντουνιά Γκιουζελί», πού θά πεῖ «Πανωραία».

— Νά κουλαθεῖ τό χέρι αὐτούνου πού τήν πῆρε ἀπό δῶ! φώναξε
ἡ Λωξάντρα, καί ὕστερα ἀπ' αὐτό βρῆκε ἔνα μικρό κεραμιδόγα-
το, λιβρό*, μέ μιά μούρη σάν γαλότσα καί μιάν οὐρά σάν σπάγκο,
καί ἔκανε ὄρκο πώς δέ θά ξαναβάλει ώραία γάτα πιά μέσα στό
σπίτι της, ἀπό τό φόβο τοῦ πασᾶ.

Καί μέ τόν καιρό ξανάρχισε νά φοβᾶται τούς ἀραπάδες.
"Όταν περνοῦσε μπροστά ἀπ' τήν πόρτα τους τό κλειστό ἀμάξι

τῆς μεγάλης χανούμισσας, μέ τόν εὐνοῦχο καθισμένο δίπλα στόν ἀμαξά, ἡ Λωξάντρα χαμήλωνε τό στόρι* γιά νά μήν τόν δεῖ. "Εκλεινε τά μάτια της, ἔκαμνε καί τό σταυρό της.

«Ο Ιησοῦς Χριστός νικᾶ κι ὅλα τά κακά σκορπᾶ. Μπαλουκλιώτισσα, βάλε τό χέρι σου καί σῶσε τήν Πόλη σου ἀπό τά ἀγαρηνά σκυλιά πού τά 'βαλαν μέ τίς γάτες μου!»

(Από τό μυθιστόρημα *Λωξάντρα*)

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἡρθαν οἱ Ἑλληνες

Στό παρακάτω ἀφήγημα βλέπουμε τή βαθιά πατριωτική συγκίνηση πού κυρίεψε τούς "Ἑλληνες κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δταν μετά τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τό 1919, ἐλληνικά στρατεύματα ἀποβιβάστηκαν στὶς μικρασιατικές ἀκτές καὶ ἥρχισαν ν' ἀπελευθερώνουν τή χώρα.

ΤΟΥΣ Τούρκους δέν τούς φοβόμαστε πιά ἐμεῖς· αὐτοί μᾶς τρέμανε. Εἴχαμε μεταλλάξει θέση, ἀντί ν' ἀλλάξουμε κεφάλι. Στήν παλιά "Ἐφεσο, στ' ἀρχαῖα, οἱ Γερμανοί εἶχανε μπαρουταποθῆκες. Ἐκεῖ βρήκαμε πολεμικό ὄλικό ὅσο θέλαμε. Οἱ Τοῦρκοι τζανταρμάδες,* πού ἔπρεπε νά τό παραδώσουνε στούς συμμάχους, ὅπως ὅριζε ἡ ἀνακωχή τοῦ Μούδρου, τό παρατήσανε καὶ ξαφνιστήκανε. Εἴχανε κάψει τόσες χριστιανικές οἰκογένειες, πού τρέμανε.

Χρόνια καὶ χρόνια ξαρμάτωτος ὁ ραγιάς,* ύπόμενε κάθε ταπείνωση καὶ συφορά, καὶ τώρα πού πέσανε στά χέρια του ὅπλα θά τ' ἄφηνε; Δύσκολο, πολύ δύσκολο νά σβήσεις τά μίση καὶ τήν ἀγριίλα τοῦ πολέμου μεμιᾶς. Τό αἷμα κι ὁ τρόμος φέρνει τρόμο. Τά γυρίσματα, σάν ἔρθουν ξαφνικά, φέρνουνε καινούριες συφορές.

Οἱ καμένοι Κιρκιντζῶτες παίρνανε νύχτα τά μονοπάτια γιά τήν παλιά "Ἐφεσο καὶ δέ βρῆκαν ἡσυχία παρά σάν κουβαλήσανε στό χωριό ὅλο τό μπαρούτι καὶ τά ὅπλα. Τότε ἀρχίσανε νά νιώθουνε λεύτεροι· τά κυρτωμένα κορμιά τους στυλωθήκανε.

Καί τά πιό σεμνά παλικάρια βάλανε φυσεκλίκια* στό ζουνάρι καί στό στήθος καί περπατούσανε μέν νταηλίκι· κουνούσανε καμαρωτά τό κορμί, σάν νά λέγανε στούς Τούρκους: "Αν σᾶς βαστάει, κοπιάστε τώρα!

"Ο Κοσμάς Σαράπογλου όπλιστηκε πρῶτος. Πήρε τό τουφέκι του καί τράβηξε ḥσια στό νεκροταφεῖο. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τόν ἀκολουθούσαμε βουβά. Τρομάξαμε νά μήν ἔχει τάμα νά σκοτωθεῖ. Μ' αὐτός ἄρχισε τό τουφεκίδι. "Υστερα ἔσυρε φωνή σπαραχτική!
— Σηκωθεῖτε, παλικάρια! Ἡρθε ἡ λευτεριά!

"Η γριά Χρυσάνθη, ή Σωκιανή, τό ἵδιο βράδυ ἔλεγε πώς εἶδε μέ τά μάτια της τίς σκιές τῶν νεκρῶν κι ἀκουσε τό κλάμα καί τό παράπονό τους.

— Γιαδέτσι! ἔκανε κι ἔδειχνε τίς σκιές τοῦ φεγγαριοῦ.

"Οσοι θέλανε νά τήνε πιστέψουνέ λέγανε πώς τούς εἰδανε πού παραφυλάγανε, λέει, μήπως κι ἀποξεχαστοῦμε μέ τήν καλοπέραση καί δέν πάρουμε ἐκδίκηση!

Οί Τούρκοι ἀπ' τά γειτονικά μας χωριά, μόλις μάθανε πώς δόπλιστήκαμε, παρατήσανε σπίτια καί χωράφια καί τραβηγάνε γιά τά Σώκια καί τό Κουσάντασι. Ὁ φόβος ἄλλαξε τώρα κονάκι.*

Μόλις μαθεύτηκε πώς στή Σμύρνη ξεμπάρκαρε δ 'Ελληνικός Στρατός, καί τά πέντε γειτονικά τουρκοχώρια γίνηκαν στάχτη! Νέα στάχτη, νέες συφορές πού θά φέρουνε κι ἄλλες κι ἄλλες! Μά ποιός μποροῦσε νά κάνει τέτοιον ἀπλό λογαριασμό μέσα στό μεθύσι τῆς νίκης...

Πρῶτοι ξεμπαρκάρανε στό Ἀγιασουλούκ οἱ Ταλιάνοι. Ὁ κόσμος σκιάχτηκε μήν ἥτανε συμφωνημένο ἀπ' τούς Μεγάλους νά πέσουμε σέ νέο ἀφεντικό. Δέ μείνανε ὅμως πολύ· τράβηξαν γιά τά Σώκια καί τό Κουσάντασι.

Τή μέρα πού ἔφτασε δ 'Ελληνικός Στρατός στό χωριό μας, δ κόσμος ἔχασε τό νοῦ του. Ἀπό νωρίς πήρανε νά χτυποῦν οι καμπάνες, μά δέν ἥτανε δ συνηθισμένος χτύπος· ἥτανε κατιτίς τό πρωτάκουστο.

"Η εἰδηση φτερούγισε ἀπό σπίτι σέ σπίτι, ἀπό χωράφι σέ

χωράφι: «"Έφτασε δέ Έλληνικός Στρατός!" Οἱ ἄνθρωποι παρατούσαν τίς δουλειές, στεκόντανε λίγο, τό λέγανε μέσα τους συλλαβιστά νά τό χωρέσει δέ νοῦς. Κι ὕστερα τό φωνάζανε καὶ δυνατά καὶ τρέχανε νά τό ποῦνε καὶ σ' ἄλλους. Κάνανε τό σταυρό τους, ἀγκαλιαζόντανε καὶ κλαίγανε.

— Χριστός Ἀνέστη!

Τί ναι αὐτή ἡ χαρά πού ξεπερνᾶ δλες τίς ἄλλες, γάμους, γέννες, πλοῦτο, δόξα! Μεμῖς ἀνθίσανε δλες μαζί οἱ καρδιές. Ὁ κόσμος ἔβαλε τά γιορτινά του, πῆρε βάγια στό χέρι, ἀνθόνερο καὶ ρύζι νά ράνει τό στρατό. "Εστρωσε μέ κιλίμια* τά καλντερίμια* τῆς σκλαβιᾶς. Τό χωριό γέμισε σημαῖες μεγάλες καὶ μικρές πού τίς ράψανε οἱ γυναῖκες τούς τελευταίους μῆνες.

Σάν ἀκούστηκαν οἱ πρῶτες σάλπιγγες, γέροι, νιοί, γυναῖκες, παιδιά, δλοι γονάτισαν, ἀκούμπησαν τό κούτελο στό χῶμα· χύνανε δάκρυα καὶ λέγανε μέ πάθος:

— Ἑλλάδα! Ἑλλάδα μας! Μητέρα μας!

"Η παρέλαση στό χωριό ἄρχισε μέ τά παιδάκια πού κρατοῦσαν τά ξαφτέρυγα· ἀκλούθοῦσαν οἱ παπάδες μέ τά χρυσά ἄμφια, κι οἱ διάκοι μέ τά θυμιατά. Κι ἀνάμεσα στά ράσα, ἔνας γίγαντας, δέ Κοσμάς, μέ τίς τσόχινες βράκες καὶ τά κεντημένα τουζλούκια,* βημάτιζε ἀργά, ἐπίσημα, δπως ταίριαζε σέ κείνη τή μεγάλη στιγμή τῆς ιστορίας. Στά χέρια του σήκωνε τήν εἰκόνα τοῦ Ἀι-Δημήτρη, πού δυό ἄντρες ίδρωκοπούσανε ἄμα τήν περιφέρανε.

Τό βράδυ στρώσαμε τραπέζια στούς δρόμους, σουβλίσαμε ἀρνιά. Κουβαλήσαμε μέ τά βαρέλια τό κρασί. Μεθύσαμε, τραγουδήσαμε. Κι δλο ἀπλώναμε τά χέρια πάνω στούς "Ελληνες φαντάρους, γιά νά βεβαιωθοῦμε πώς ήτανε ἀληθινοί καὶ δχι πλάσματα τῆς φαντασίας μας.

"Η ζωή μας ξαφνικά ἔγινε κάτι τό πολύ σπουδαῖο. Νομίσαμε πώς ημασταν ἡ εὐτυχισμένη γενιά τῶν ραγιάδων πού θά εισπράξει τήν πλερωμή γιά πέντε αἰῶνες αἷμα καὶ δάκρυ.

(Από τό βιβλίο *Ματωμένα χώματα*)

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

[Ο διωγμός καί ἡ προσφυγιά]

Τό 1922 οι Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Μιά ἀπλὴ γυναίκα ἀπ' τὸ Ἀιβαλί, τίς ἀρχαῖες Κυδωνίες, διηγεῖται τά δσα ἔγιναν στόν τόπο τους τίς φοβερές ἐκεῖνες μέρες.

 Ο 1922 ἥμουν 8 χρονῶν, καί ὅμως ὅλα τά θυμᾶμαὶ τόσο καλά, πού τά φέρνω ἀκόμα μέσα στά μάτια μου. Περνούσαμε τόσο ὅμορφα μέσα στό σπίτι μας, μέ τόν πατέρα μου, μέ τοὺς θείους, μέ τή γιαγιά μου καί τόν καλό μου παππού καί μέ ὅλους τούς συγγενεῖς καί γειτόνους μέσα σέ τόσα καλά καί ἀγαθά τοῦ Ἀιβαλιοῦ. Ἐκεῖνα τά πολλά θαλασσινά, τά ἀξέχαστα σταφύλια πού κατεβάζανε οἱ καμῆλες καί γονατίζανε μπροστά στήν πόρτα μας. Εὐλογία Θεοῦ περνούσαμε. Ξαφνικά, ἐκεῖ πού καθόμαστε μιά μέρα, ἔρχεται μιά γειτόνισσα καί λέει στήν μητέρα μου: «Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, ἄκουσα ὅτι θά γίνει πόλεμος, καί ὅχι πόλεμος ἀλλά σφαγή».

Αὐτή τή στιγμή δέν ἦταν κανένας ἀπό τούς ἄντρες σπίτι μας. Ἡ μητέρα μου παίρνει τό μωρό ἀπό τήν κούνια καί ἀμέσως πηγαίνει στό σπίτι τοῦ πατέρα της, γιά νά πεῖ ὅ,τι ἄκουσε. Βρήκε ἐκεῖ τό μεγάλο της ἀδελφό καί ἔτρωγε σταφύλι μέ τυρί καί τόν λέει: «Ἀδελφέ μου, αὐτό ἄκουσα, θά γίνει διωγμός, νά φύγουμε πρίν κλείσουν τίς θάλασσες· δέ θέλω τίποτα· μόνο νά φύγουμε ὅλοι γεροί».

Ἐκεῖνος θυμήθηκε τό διωγμό του 1915 πού ἔγινε, ἀφησε ἀμέσως τό ψωμοτύρι πού ἔτρωγε καί πηγαίνει σ' ἕνα γειτονικό του φίλο καί λέει αὐτά πού τόν εἶπε ἡ ἀδελφή του, ὅτι θά γίνει διωγμός χειρότερος ἀπό τόν πρῶτο. Καί διφίλος του τόν εἶπε: «Κρίμας, Παναγή, πού εἰσαι καί τέτοιο παλικάρι, κάθεσαι καί ἀκοῦς τίς γυναῖκες».

Ἐκεῖνος σάν νά προσβάλθηκε καί λέει τῆς ἀδελφῆς του: «Πάρε τό μωρό σου καί πήγαινε στό σπίτι σου καί μή φοβᾶσαι τίποτα. Τό χωριό ἔχει παλικάρια, δέν μποροῦν νά μᾶς κάνουν τίποτα».

Ἡ μητέρα μου τί ἥθελε νά κάνει; πήγε στό σπίτι της.

Ο κόσμος δώμας ἄρχισε νά τό λέει φανερά, νά μήν μποροῦν οἱ γυναῖκες νά κάνουν δουλειά μέσα στά σπίτια τους. Ἡ μιά πήγαινε στῆς ἀλληνῆς τό σπίτι, δέν ἤξεραν τί νά κάνουν.

Τέλος, μιά βραδιά ἔρχεται δι πατέρας μου —ἡ μητέρα μου στήν πόρτα, δέν τή χωροῦσε τό σπίτι, ξεφορτώνει τό ἄλλογο, κατεβάζει τό γάλα, τοῦ δίνει νερό, πλένεται.

Ἐκείνη, φουρτουνιασμένη καί πικραμένη. Τῆς λέει:

— Κατίνα, τί ἔχεις, γιατί εἶσαι ἔτσι;

— Δημητρό, θά γίνει πόλεμος, νά φύγουμε, νά περάσουμε στή Μυτιλήνη, μήν πάθουμε κανένα κακό.

Ἐκεῖνος στεναχωρέθηκε, ἥθελε νά φύγουμε ἀλλά δέν τόν πήγαινε ἡ καρδιά του ν' ἀφήσει τόν πεθερό του καί τά κουνιάδια του καί νά φύγει μόνος του.

Ἐημέρωσε ἡ μέρα, μαζεύτηκαν ὅλοι σ' ἕνα σπίτι καί τά λέγανε. Ἐτσι τά ἐλεγαν, ἀλλιῶς, θέλανε νά φύγουνε καί γύριζαν καί ἔβλεπαν τό σπίτι γεμάτο σοδείες ἀπό τό πάτωμα μέχρι τό νταβάνι γεμάτο. Ὁ Θεός εἶχε δώσει τόσες ἀφθονίες, καί ὅσο τά ἔβλεπαν δέν τούς ἔκανε καρδιά νά τ' ἀφήσουνε. Ἐλεγε δι παππούς μου: «Παιδιά μου, πῶς νά πάμε νά κλειστοῦμε στή Μυτιλήνη καί ν' ἀφήσουμε τόσα καλά;»

Καί ποῦ νά ξέρανε ὅτι τά καλά αὐτά θά τά ἔβρισκαν οἱ Τούρκοι καί ἐκείνους θά τούς ἔτρωγε τό χῶμα.

Δέν πέρασαν δυό μέρες καί κατέβηκαν Ἐλληνες στρατιώτες

καὶ ἔλεγαν νά φύγει ὁ κόσμος, γιατί ἥξεραν τί κακό θά γινόταν.

Πήγανε στό Δεσπότη καὶ τό εἰπανε. Ἀλλά ἐκεῖνος ἔλεγε νά μή φύγει κανένας καὶ δέν ἔχουμε νά πάθουμε τίποτα. Ἀλλοι ὅμως ἔφυγαν, πήρανε τίς οἰκογένειές τους καὶ γλιτώσανε.

Σέ 2-3 μέρες κλείσανε τίς θάλασσες καὶ βλέπαμε νά γεμίζει τό 'Αιβαλί τούρκικο στρατό, ὅλο ἴππικό. Ἐκεῖνα τ' ἄλογα δέν τά ξεχνᾶ, τί ὠραῖα!

"Οταν κατέβηκαν οἱ Τοῦρκοι, ἀμέσως ἔδωσαν διαταγὴ νά βγεῖ ὁ ντελάλης νά φωνάξει νά μαζευτοῦνε στό στρατόπεδο ὅλοι οἱ ἄντρες ἀπό 18 μέχρι 50 χρονῶν.

"Οταν τό ἄκουσαν, ὅλοι χτυποῦσαν τά κεφάλια τους, γιατί εἶχανε καιρό νά φύγουνε ἀλλά δέν τό πίστευαν.

Τότε ὁ πατέρας μου γύρισε καὶ μᾶς εἶδε. Τέσσερα παιδιά καὶ τή μάνα μου καὶ τρέχαν τά δάκρυά του καὶ εἶπε: «"Ἄχ, πῶς δέν σέ ἄκουσα, τί θά γίνεις μέ τέσσερα παιδιά, ποῦ θά πᾶς;»

Στιγμές φαρμακωμένες, καὶ τά σκυλιά ἀκόμα οὐρλιάζανε. Καὶ τόν λέγει ἡ μητέρα μου: «"Οταν σᾶς μιλοῦσα καὶ σένα καὶ σ' ἀδέρφια μου, μέ λέγατε εἶσαι γυναίκα καὶ δέν ξέρεις, τώρα εἴμαστε ὅλοι χαμένοι".

Τό πρώι ντυθήκαμε ὅλοι, καὶ σάν τ' ἀρνιά πού τά πᾶνε γιά μακελειό* μέ σκυμμένα κεφάλια μαζεύτηκαν χιλιάδες ἄντρες, τό ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τούς κλείσανε στό στρατόπεδο. Δέν τούς ξανάδαμε πιά.

Κλάματα ὅπου καὶ νά πήγαινες, γιατί δέν εἶχε σπίτι νά μήν ἔχει ἄντρα, παιδί. Κι ἂν βρισκόταν κανένα σπίτι χωρίς ἄντρα, ἔκλαιγε τήν καταστροφή. Μερικοί θέλανε νά κρύψουνε κανένα παιδί ὡς 18 ἑτῶν, δέν ἔβγαινε ἔξω, κρυβότανε.

Πρίν δώσουνε τή διαταγὴ νά συναχτοῦνε οἱ ἄντρες στό στρατόπεδο, βγῆκε ὁ ντελάλης κρυφά καὶ φώναξε ὅσοι μποροῦνε νά φύγουνε ἄς φύγουνε ἀμέσως, γιατί θά γίνει ἀποκλεισμός. Φώναξε σ' ἓνα μέρος καὶ κρύφτηκε, γιατί θά τόν σκοτώνανε, καὶ ὁ κόσμος ὁ ἔνας μέ τόν ἄλλον τό μεταδώσανε ὅσα εἶπε ὁ ντελάλης. Τόν ζητούσανε νά τόν πιάσουν νά τόν κομματιάσουν καὶ οὔτε ξαναφανερώθηκε.

Τό βράδυ βγάλανε διαταγή: «όλος ο κόσμος νά κρεμάσει φανάρια» γιά νά βλέπουν νά κατεβαίνουν οι Τούρκοι. Τά έβαλε ο κόσμος. Είχαμε και περιέργεια νά δοῦμε κρυφά από καμιά τρύπα της πόρτας, γιατί άπαγρευσαν μόλις βασιλέψει ο ήλιος νά μήν ανοίξει καμιά πόρτα.

Βλέπαμε κρυφά τό στρατό πού κατέβαινε όλη τή νύχτα· και τί δέν κατεβάζανε, ώς και έκεινα τά όμορφα τά πρόβατα, τά όμορφα μέ μεταξωτό μαλλί, στό κεφάλι τους άναμεσα στά κέρατα μιά τούφα σάν μετάξ! "Ολα τά βλέπαμε, γιατί ποιός μπορούσε νά πέσει νά κοιμηθεῖ;

"Ετσι ξημέρωσε ο κόσμος.

Στά μικρά μᾶς δίνανε νά φάμε ό,τι ήτανε και μᾶς έβαζαν νά κοιμηθούμε γιά νά μήν κλαίμε.

Ξημέρωσε. Βγῆκε ο κόσμος ξέω από τά σπίτια τους· ποιός είχε τό νοῦ του νά μαγειρέψει. Τί θά κάνουμε; Τί θά γίνουμε;

"Οταν πέρασε λίγη ώρα, βλέπουμε παιδιά 12-14 χρονῶν είχανε καβάλα από ένα ἀλογο και τά πουλούσανε 5 δραχμές τό ένα. Ποιός θά τά έπαιρνε; Γυρίζαμε όλη μέρα μέσα στούς δρόμους. Μόλις βράδιαζε, ο κόσμος μέσα. "Εμᾶς από τό σπίτι μας έφυγαν όλοι οι ἄντρες μας. "Εμεινε ένας θεῖος μου μικρός 12 χρονῶν και ο παππούς μου πού ήταν γέρος. "Ημαστε όλοι μαζί σ' ένα σπίτι. "Εν τῷ μεταξύ είχανε φέρει και όλα τά πρόβατα απέξω και τά βάλανε μέσα σέ κάτι στάβλους και έκει τούς ρίχνανε νά τρῶνε ξερές τροφές. Αυτά τά ζώα φάγανε τόν παππού μου και τό μικρό θεῖο μου Φώτη.

Περνούσαν οι μέρες, και ο παππούς μου τά λυπήθηκε κλει- σμένα τόσα ζωντανά.

— Παιδιά, έγώ μέ τό Φώτη θά βγάλω τά πρόβατα στούς μύλους και θά τ' ἀφήσω νά φύγουνε όπου θέλουνε, και ζταν έρθω θά δοῦμε τί θά κάνουμε. Σήκω, κόρη μου —λέει της μητέρας μου— νά ζυμώσεις· όπου πάμε νά πάρουμε μαζί μας ψωμί, γιατί έχουμε και μικρά.

"Έφυγε.

"Ήταν ή τελευταία φορά πού τόν είδαμε, μαζί μέ τό μικρό του

γιό. Τόν πήρε μαζί του γιά νά τόν βοηθήσει. "Εβγαλε τά πρόβατα έξω στούς μύλους. "Αχ, δέν τό περίμενε. Κατέβαιναν οι Τούρκοι άγριεμένοι. "Οποιον βρίσκανε τόν σκοτώνανε μέ τόν πιό σκληρό θάνατο. Έκει σκότωσαν καί τόν παππού μου καί τό μικρό μου θεῖο.

"Άδικα περιμέναμε. Βλέπαμε τούς δρόμους. Ζύμωσε ή μάνα μου κι έτοιμασε λίγα ροῦχα σ' ένα τσουβάλι καί τρία ψωμιά καί καμιά δικά τυρί γιά νά τά πάρουμε. Περιμέναμε μέχρι τό βράδυ. Τίποτα δ παππούς μέ τό παιδί ποῦ νά φανεῖ.

"Η γειτονιά ἀδειασε. Δώσανε διαταγή δ κόσμος νά κατέβει πρός τή θάλασσα. Μείναμε ή μόνη οἰκογένεια. Ή μάνα μου τί νά δεῖ, πού είμαστε τρία μικρά κορίτσια καί ένα άγόρι ἀσπαράντιστο; "Η τή γιαγιά μου πού ἔκλαιγε τά παιδιά της, δλοι λεβέντες, ἄλλοι ἀρραβωνιασμένοι καί ἄλλοι λεύτεροι, η τόν παππού μου μέ τό παιδί πού ἔφυγε καί τόν περίμενε ὥρα μέ τήν ὥρα, η τό θεῖο μου Κωστή πού τόν είχαμε κρυμμένον. Οί στιγμές χρειάζονταν θάρρος. Φύγανε οί ἄντρες. Έπρεπε νά γλιτώσει τά παιδιά της. Πιάνει μᾶς βάζει ἀπό τρεῖς φορεσιές ἀσπρόρουχα καί ἀπό πάνω μιά φούστα κόκκινη καί στά τρία κορίτσια, γιά νά μᾶς γνωρίζει ὅταν πηγαίναμε μέσα στό πλῆθος. Ντύσαμε καί τό θεῖο καί τόν κάναμε γέρο μέ κουρέλια καί ἐτοιμαστήκαμε νά φύγουμε, γιατί σέ ὅλη τή γειτονιά δέ βρισκόταν ἄνθρωπος. Λέει τής γιαγιάς μου:

— Σήκω νά φύγουμε, νά πάμε ὅπου πάει δλος ό κόσμος.

Έκεινη ἔκλαιγε:

— Δέν ἔρχομαι, φύγετε, τί τή θέλω τή ζωή, ἀφοῦ δλα τά παιδιά μου τά πήρανε.

— Κάνε κουράγιο γιά τό τελευταῖο σου, μήπως καί τό γλιτώσουμε.

— Φύγετε. Δέν ἔρχομαι.

"Αναγκάστηκε ή μητέρα μου, μᾶς πήρε καί τά τέσσερα καί τό θεῖο μου καί βγήκαμε έξω. Κατεβαίνουμε. Βλέποντας ή γιαγιά μου πώς έμενε μόνη, σηκώθηκε κι ἀκολούθησε. Φθάσαμε δχι καί κοντά στή θάλασσα, πιό ψηλά, μέσα σ' ένα σαράπ χανέ

(νομισματοκοπεῖο). Πολύς κόσμος. Παιδιά, γέροι, τί γινότανε, τί κλάματα! Γιά μιά στιγμή ξεχάσαμε έκείνους πού πήρανε στό στρατό, τά παιδιά. Βλέπανε έκείνοι νά γλιτώσουνε καί τά μικρά τους κλαίγανε. Ἀλλά οι καημένοι πεινούσανε κιόλας, βγάζανε λίγο ψωμοτύρι καί κανένα σταφυλάκι καί τρώγανε. Χρειαζότανε καί κουράγιο νά περπατήσεις.

Τό πρωί δώσανε διαταγή ὄλος ὁ κόσμος νά κατέβει στό μουράγιο, γιατί θά ἔρχονταν καράβια νά πάρουνε τὸν κόσμο κι ἔπρεπε νά περάσουμε μέσα ἀπ' ἓνα σπίτι μεγάλο δίπορτο. Ἡ μιά ἡ πόρτα ἔβλεπε στή θάλασσα καί ἡ ἄλλη στήν πόλη. Πέρναγε ἓνας ἑνας. Τὸν ἔξετάζανε καί τὸν ψάχνανε. Παίρνανε δι, τι χρυσαφικό εἶχανε. Τούς γδύνανε τελείως.

Ἐίχανε δύο δωμάτια ἔνα γιά τοὺς ἄντρες καί ἔνα γιά τίς γυναῖκες καί στό μέσον ἀπό ἓνα τραπέζι μεγάλο πού ἀκουμπούσανε τά χρυσαφικά.

"Ηρθαμε στό δρόμο πού θά περνούσαμε ὅλοι. Δέν εἶχε τόπο νά ρίξεις ούτε μιά βελόνα. Κι ἀφοῦ ἦταν τόσος κόσμος, ἥθελε νά περάσει κι ἔνα κάρο μέ Τούρκους γιά νά κάνουν γοῦστο πού θά στριμώχνονταν ὁ κόσμος, ὅσους πατοῦσε κι ὅσους ἀφηνε, δέν τούς ἔνοιαζε.

Μέσα σέ τέτοια φασαρία, βαστοῦσα κι ἐγώ μιά μεγάλη λεκάνη τσίγκινη γιά νά πλένουμε τά πανιά τοῦ παιδιοῦ ὅπου μᾶς πηγαίνανε. Ἔγώ ὅμως δέ χωροῦσα νά περάσω. "Επεσα, σηκώθηκα, ἡ λεκάνη ἔκανε κρότο, μέ ἀρπάζει ἓνας Τούρκος καί μέ χτυπάει. "Εβαλα τά κλάματα. Μ' ἀκούει ἡ μητέρα μου, ἔρχεται καί μέ παίρνει. Δέν μποροῦσε νά περπατήσει ἀπό τὸν κόσμο κι ἀπό τά ροῦχα πού φοροῦσε. "Εκατσε κάτω, ἔβγαλε μερικά ροῦχα τῆς γιά νά μπορεῖ νά κινιέται. Σήκωνε καί τό μωρό. Εἶχε καί τό νοῦ της καί σ' ἐμάς. Ἀπαγορεύόταν νά φορεῖς χρυσαφικά, νά ἔχεις ἐπάνω σου ἐλληνικές φωτογραφίες. Ἡ μητέρα μου ἀπό τήν κούραση καί τή σαστιμάρα ἔχασε νά βγάλει δι, τι φοροῦσε, σκουλαρίκια, δαχτυλίδια, βέρα της. Ἡρθε ἡ ὥρα, μπαίνει μέσα στό σπίτι —φυλάγανε μέσα ἔξω Τούρκοι— ἔπρεπε νά περάσει ἀπό τὸν ἔλεγχο. Ἐνας Τούρκος, φαίνεται ἦταν ἄνθρωπος μέ ψυχή,

είδε τήν ἀγωνία της πού βαστάει παιδιά, τή γριά μάνα της, τό θεῖο πού τόν περάσαμε ώς ἐκεῖ γιά γέρο και τῆς λέει: «Πήγαινε, κατέβα γρήγορα τίς σκάλες και φεύγα, μή σέ δοῦνε».

Βγήκαμε ἔξω ἀπό τό σπίτι χωρίς νά μᾶς ψάξουνε. Κατεβαίναμε τίς σκάλες πού ἦταν μέχρι 15, ἵσως και πιό πολλά σκαλοπάτια, ἐκεῖ ἐμεῖς τά τρία κορίτσια κρατούσαμε χέρια σφιχτά. Πῶς μᾶς πήρε ὁ κόσμος μπροστά! μᾶς ἔχασε ἡ μητέρα μας. Ἐμεῖς περπατούσαμε και κάναμε και γοῦστο πού βλέπαμε τά βαπόρια, ἀπό ἐπάνω τό ἀεροπλάνο, τόν κόσμο τόν πολύ, κάτω πού δέν είχε τόπο νά περπατήσεις ἀπό τά ροῦχα, γιατί τά κατέβαζε ὁ κόσμος, θαρροῦσε πώς θά τά περάσει. Ἐκείνοι δύως δέν ἀφηναν νά βάλεις μέσα τίποτα. Μόνο τό ἄτομό σου.

Ἡ πιό πολλή ἐντύπωση πού μοῦ ἔκανε ἦταν πού ἔβλεπα ὅλα τ' ἀγόρια τῶν 18 χρονῶν νά εἶναι κοπέλες καμωμένα μέ ξυρισμένο τό μουστάκι γιά νά μπορέσουν νά περάσουν. Δυστυχῶς δύως ὅλα αὐτά τά ἔπιασαν τελευταῖα και λάβανε τόν πιό σκληρό θάνατο.

Ἡ μητέρα μου πού μᾶς ἔχασε τί νά κάνει, ποῦ νά μᾶς ἔβρισκε; Πατοῦσε ἐπάνω στίς κουβάρες τά ροῦχα και κοίταζε ἔνα γύρο νά γνωρίσει τίς κόκκινες ποδιές. Καμιά φορά μᾶς εἶδε· πῶς ἤρθε, ἔνας Θεός τό ζέρει.

Ἐβαλε ὅλες τίς δυνάμεις, γιατί ἔβλεπε ὅτι ἦταν τελευταῖες στιγμές. Ὁλοι ἐκείνοι οί μεταμφιεσμένοι ἔτρεχαν νά μποῦνε μέσα, νόμιζαν ὅτι θά γλίτωναν. Καμιά φορά μπαίνουν μέσα κάτι στρατιώτες Τούρκοι. Κάνουν ἔρευνα στό βαπόρι. Ἀμέσως τούς ἔπιασαν ὅλους, τούς κατέβασαν μέ τά καμουφτίσκια και τούς πήγανε στό ὑπόγειο, ἀπό τό σπίτι πού περνούσαμε. Ἐκεῖ τούς σκότωσαν ὅλους.

Βλέποντας ἡ γιαγιά μου ὅτι πήρανε και τόν τελευταῖο της γιό, τής ἤρθε τρέλα. Ἐτρεχε ἀπό πίσω και φώναζε: «Παιδί μου, γράμμα νά μᾶς στείλεις ὅπου πᾶς». Ποιός γύριζε νά δεῖ;

«Οπως κρατοῦσε τό τσουβάλι, τό λύνει, τό ἀδειάζει, και τά ψωμιά και τά λεπτά και τά χρυσά ρολόγια τῶν παιδιῶν της, βάζει τό τσουβάλι στόν ώμο και τρέχει. ቩ μητέρα μου τί νά

κάνει; "Εβλεπε πώς τό βαπόρι γέμισε κι ήταν καί τό τελευταῖο. Τήν άρπάζει, τήν τραβάει ἀπό τό χέρι καί μέ κόπο μεγάλο τή βάζει μέσα στό βαπόρι καί μετά τῆς δίνει τό μικρό μωρό. "Επειτα δίνει σ' ἐμένα τήν πιό μεγάλη, τ' ἄλλα τά δύο δέν τά περνᾶνε οί ναῦτες, λέγανε πώς «πολλά παιδιά ἔχεις, πέτα κανένα στή θάλασσα». Μέ παρακάλια καί κλάματα μᾶς ἔβαλε μέσα. Μπαίνει κι ἐκείνη. "Ηταν ἡ τελευταία πού μπῆκε κι ἀνεβάσανε τίς σκάλες. Ἐδῶ μόνον βοήθησε ἡ τύχη καί δέν ἔμεινε κανένα παιδί ἔξω.

"Ο κόσμος πού ἔμεινε, τόν βάλανε οἱ Τοῦρκοι μπροστά σάν πρόβατα μέ τά μαστίγια, κλάματα, φωνές. Θεέ μου, τί κακό μεγάλο καί ἀξέχαστο ἔγινε ὅταν ἔφευγε τό βαπόρι. "Εβλεπες μιά ἀκρογιαλιά μέ χιλιάδες μπόγους ροῦχα καί τόν κόσμο πού ἔκλαιγε καί τραβοῦσε τά μαλλιά του.

Τώρα μέσα στό βαπόρι νά πεινοῦμε καί νά φωνάζουμε ψωμί. Ποιός νά δώσει στόν ἄλλον; Κανένας. Μᾶς ἔλεγαν: «Κάντε ὑπομονή, θά ἔβγουμε γρήγορα νά σᾶς δώσουμε νά φᾶτε». Ἐγώ πιό μεγάλη καταλάβαινα, δέ μιλοῦσά. Τ' ἄλλα ὅμως ἔκλαιγαν. Δέν καταλάβαιναν, ήταν μικρά, καί τό πιό μωρό κρεμόταν στό βυζί τῆς μητέρας, ἄλλα τί γάλα, εἶχε νά φάει τόσες μέρες! Εἶχε νά βάλει κάτι στό στόμα της.

"Εκεī πού καθόμουνα ἐγώ, πλάι μου ήταν μιά γυναίκα. Εἶχε στά γόνατά της δυό μπόγους, δέ ένας ήταν ροῦχα καί δέ ἄλλος τό παιδί της. Αὐτή ἀπό κούραση καί τό κλάμα της εἶχε ἀποκάνει καί θέλησε νά πετάξει τόν μπόγο τά ροῦχα στή θάλασσα, κι ἀπό τή σαστιμάρα της πετάει τό μωρό της. Δέν τήν προλάβανε οί ἄλλες. Τί ἔγινε ἔπειτα δέ λέγεται. Καί ποιός ξέρει ἂν ἔξησε κι ἐκείνη.

Τή νύχτα μᾶς ἔβγαλαν στή Μυτιλήνη. "Άλλα βαπόρια πήγανε στή Σάμο, ἄλλα στήν Κρήτη. Σκόρπισαν τόν κόσμο ἐδῶ κι ἐκεī. Σ' ἔνα μέρος δέν ήταν δυνατόν ὅλοι νά χωρέσουμε. Εμᾶς, μόλις μᾶς ἔβγαλαν στή Μυτιλήνη, μᾶς πήγανε σ' ἔναν κήπο. "Ητανε βράδυ. "Εκεī ξενυχτήσαμε, χωρίς σκεπάσματα. Ἀπό φαῖ, μᾶς ἔδωσαν ψωμί καί ρέγγες. Φάγαμε. "Οταν ξημέρωσε,

τότες ρώτησε ή μητέρα τή γιαγιά μου πού είναι τά λεπτά, πού είναι αυτά που ήταν μέσα στό τσουβάλι; Έκείνη σήκωνε τούς όμους. Δέν καταλάβαινε τίποτα. Καλά πού είχε ή μητέρα λίγα λεπτά μέσα στόν κόρφο της καί σηκώθηκε νά μᾶς πάρει λίγο ψωμί καί φαΐ. Κοιτάζαμε πού θά κατασταλάξουμε.

Ή μητέρα μου γνώριζε καλά τή Μυτιλήνη άπό τό '14 πού έγινε ό πρωτος διωγμός. Τότε μέναμε σ' ένα χωριό της, Μιστεγνά. Τήν ώρα πού έψαχνε νά βρει έναν άραμπά, βρίσκει έναν γείτονά της άπό τό 'Αιβαλί καί τήν κατάφερε, έπιασε έναν άραμπά, μπήκαμε δλοι μέσα καί ξεκινήσαμε γιά τό χωριό.

Κατά τό βράδυ, φτάσαμε. Τί νά δοῦμε. "Ενα χωριό μέ πολύ λίγα σπίτια κοντά στή θάλασσα. Κάνα δυό έλαιιστριβεῖα, μόνον πού είχε πολλά σύκα. "Οταν είδε ή μητέρα τό χωριό, τόν λέγει: «"Αχ, μ' έκαψες. Πού είναι ό κόσμος ό πολύς, νά πάγω νά δουλέψω γιά νά ζήσω τά παιδιά μου; τί θά κάνω έδω;»

Τέλος, μείναμε στό σπίτι του έκεινο τό βράδυ, καί πρωί πρωί τόν λέγει: «Πήγαινε νά μέ βρεις καΐκι, νά φύγω πίσω στή χώρα. Δέν στέκω ούτε στιγμή». Πήγαινε έκεινος, βρίσκει ένα καΐκι καί μπαίνουμε μέσα. Θέ μου, δέν τό ξεχνῶ, παρόλο πού 'μουνα μικρή, δταν άνοιχτήκαμε λίγο, τό καΐκι σταμάτησε γιατί δέν είχε καθόλου άέρα. Στό μισό δρόμο μᾶς έβγαλε έξω. Πήγαμε στή χώρα μέ τά πόδια. Στό δρόμο καθίσαμε κάτω άπ' ένα δέντρο νά φάμε λίγο ψωμί, τυρί, λίγες έλιες καί νά ξεκουραστούμε. "Υστερα ξεκινήσαμε. Πώς πήγαμε... Φτάσαμε στή χώρα τήν ώρα πού θέλανε οί άραμπάδες νά φύγουνε γιά τά χωριά.

Αύτή τήν ώρα βρίσκεται ένας κουμπάρος μας —τής μικρῆς μου άδελφης ό νονυνός— καί μᾶς βοήθησε. Μᾶς πήρε καί μᾶς άνεβασε στό χωριό του. Μᾶς έδωσαν ένα δωμάτιο, κάτι στρωσίδια, πιάτα, τσουκάλι, ὅ,τι χρειάζεται ένας ζωντανός ἄνθρωπος. Μᾶς βοήθησαν.

Γιά μιά στιγμή ξεχάσαμε τόν πόνο τοῦ χωρισμοῦ καί τό διωγμό άπό τή γλυκιά μας πατρίδα, κι ἀρχισε ό άγώνας τής ζωῆς! Πώς νά δουλέψει μιά γυναίκα καί νά ζήσει έξι ἄτομα; Ερχότανε οί γειτόνισσες, οί κουμπάρες, τά λέγανε, γιατί δέν

εῖχανε τελειωμό· πότε κλαίγαμε, καμιά φορά ξεχνούσαμε καί τους πόνους καὶ γελούσαμε.

Τέλος μέ βάσανα πολλά μεγαλώσαμε τά τρία κορίτσια· μόνον τό ἀγόρι μας δέν ἄντεξε, γιατί ἔφαγε γάλα τόσο πικραμένο ἀπό τή μάνα του, ξαφνικά πέθανε. Μείναμε δόλο γυναῖκες. Χωρίς πατέρα. Μακριά ἀπό τό ἀγαπημένο μας Ἀιβαλί, πού μόνον ὅταν πεθάνω θά παύσω νά τό θυμᾶμαι.

(Από τή συλλογή λαϊκῶν ἀφηγήσεων 'Ο Κοινός Λόγος')

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

‘Ο Διγενής

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τό Διγενή στόν "Αδη,
κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Καί τούς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τά καπούλια,*
τῆς λεβεντιᾶς τόν ἄνεμο
τῆς ὁμορφιᾶς τήν πούλια.

Καί σά νά μήν τόν πάτησε
τοῦ Χάρου τό ποδάρι,
ό Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τόν καβαλάρη.

—Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
δέν περνῶ μέ τά χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καί δέ μ' ἔνιωσες
στά μαρμαρένια ἀλώνια;

Εῖμ' ἐγώ ἡ ἀκατάλυτη*
ψυχή τῶν Σαλαμίνων.
Στήν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τό σπαθί τῶν Ἑλλήνων.

Δέ χάνομαι στά Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.*
Στή ζωή ξαναφαίνομαι
καὶ λαούς ἀνασταίνω.

(Από τήν ποιητική συλλογή "Ιαμβοί καὶ ἀνάπαιστοι")

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ

Προσωπική προσβολή

Ο συγγραφέας, πηγαίνοντας ἀπ' τήν Ἀθήνα γιά τό μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, στίς ἀρχές του 1941, σταματᾶ μέ τούς συναδέλφους του γιά λίγες ώρες στή Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νά ἐπισκεφτεὶ καί νά θαυμάσει τή μεγάλη βυζαντινή ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλά καί νά ζήσει ἔνα βομβαρδισμό τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό τά ιταλικά ἀεροπλάνα.

I ΑΛΛΟΙ δέν ξέρω τί δουλειά εἶχαν, κι ἔτσι πῆγα μόνος μου στήν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

Τί ήσυχία, τί γαλήνη πού βασίλευε ἐκεῖ μέσα —τί ἀπόκοσμη δροσιά καί γλυκό ἡμίφως κάτω ἀπ' αὐτούς τούς μεγάλους θόλους, πάνω στή γυμνή πλακόστρωση, ὅπου τά βήματά μου, μέ τίς βαριές μπότες, κάνανε τέτοια βαθιά ἥχω! Κάνοντας ἔνα βῆμα, περνώντας τήν πόρτα, ἀπ' τό μικρό κηπάκι πού τήν περίζωνε καί δπου παιδιά κυνηγιούνταν καί φόναζαν, βρέθηκα μέσα σ' ἔναν ἄλλο κόσμο, ἔτσι σάν στόν ἄυλο* κόσμο τῆς Ἰστορίας —σάν κι ἐγώ ὁ ἴδιος νά μήν ἤμουν παρά ἔνα ἀργοπορημένο κομμάτι της, πού ἔφτανε, ἐπιτέλους, γιά νά σβήσει καί νά χαθεῖ ἥρεμα μέσα σ' αὐτήν.

Ἡ ἐκκλησία ἦταν ἐντελῶς ἔρημη, ἢ κάπου ἐκεῖ πέρα στό σκοτεινό ιερό φάνηκε μιά στιγμή ἡ σιλουέτα ἐνός ιερωμένου, πού ὕστερα κάπου χάθηκε.

Ναι, ἦταν ἡ πρώτη φορά, ὕστερ' ἀπό τόσον καιρό, ὕστερ' ἀπό τήν κήρυξη τοῦ πολέμου, πού ἔνιωθα κάτι νά ξελασκέρνει μέσα

μου, καί μιά ἄτονη βέβαια, μά τόσο γλυκιά γαλήνη νά μέ πλημμυρίζει. Δέν ξέρω ἀν σκεφτόμουνα —μά μοῦ φαίνεται πώς öχι. Είχα γίνει ἔνα μέ τό ήμιφως, μέ τούς παμπάλαιους τοίχους, τή δροσιά, καί μιά ἀπόκοσμη, σχεδόν ματαθανάτια ἡρεμία μέ λίκνιζε.*

‘Η πόρτα δμως ἄνοιξε. Οἱ συνάδελφοι μέ φωνάζαν. ‘Ηταν ἀργά κι ἔπερπε νά τραβήξουμε γιά τό Σταθμό.

Θά ’ταν μία ἡ ώρα τό μεσημέρι ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ. Πλῆθος στρατιῶτες καί ἀξιωματικοί περίμεναν τά διάφορα τρένα μέ τούς διάφορους προορισμούς. Καί κόσμος ντόπιος γιά ἀποχαιρετισμούς, καί μικροπληγές πού ξεφωνίζανε, κι οἱ μανοῦβρες τῶν τρένων πού κάθε τόσο σφυρίζανε. ‘Ενα ἀληθινό ἀνατολίτικο παζάρι. Κι ἀπάνω ἔνας καταγάλανος δλοκάθαρος οὐρανός κι ἔνας ἥλιος σχεδόν καλοκαιριοῦ. ‘Αφοῦ θεωρήσαμε τά φύλλα πορείας μας, μέ προορισμό μας τή Φλώρινα, τραβήξαμε νά καθίσουμε σ’ ἔνα ἀπ’ τά πολλά καφενεῖα πού ’ναι ἀραδιασμένα στό δρόμο τοῦ Σταθμοῦ, γιά νά περιμένουμε τό δικό μας τό τρένο πού, καθώς μᾶς εἶπαν, εἶχε μεγάλη καθυστέρηση καί θ’ ἀργοῦσε.

Τότε ἄξαφνα, μέσα σέ κείνη τή βαβούρα* καί τήν ἀνθρωποθάλασσα, ἀντηχήσανε, ύστερικές, οἱ σειρῆνες τοῦ συναγερμοῦ. Τό τί ἔγινε ἥτανε ἀφάνταστο. Ποῦ πήγε καί πῶς πρόφτασε νά φύγει καί νά τρυπώσει δλος αὐτός ὁ κόσμος; Τραπέζια, καρέκλες ἀναποδογυριστήκανε, καί, πρίν καλά καλά σύνελθω ἀπό τό σάστισμά μου, μές στό καφενεῖο δέν ἥμαστε παρά τρεῖς: ἔγώ, ὁ ‘Ιατρόπουλος, κι ἔνα γέρικο γκαρσόνι. «Δέ θά πᾶς, μπάρμπα;» τόν ρωτήσαμε. Σήκωσε τούς ὄμους κι ἔκανε μιά βαριεστισμένη χειρονομία. «‘Αν εἶναι ἡ τύχη σου...» εἶπε.

Κι ἔγώ δέν εἶχα καμιά διάθεση νά πάω, κι ὁ ‘Ιατρόπουλος τό ἔδιο. Εἴχαμε βρεῖ κι ἔνα πολύ καλό καραφάκι οὐζό, κι εἴπαμε πώς θά ’τανε πιό καλά νά τό πιοῦμε μέ τήν ἡσυχία μας μέσα στή γύρω ἡσυχία καί νέκρα. Πήγα ώς τήν πόρτα καί κοίταξα τή μικρή πλατεία κι ὅσο κομμάτι δρόμος φαινότανε. Οὕτε ψυχή. Μόνο ποῦ καί ποῦ κανένας χωροφύλακας ξετρύπωνε ἀπ’ τό κα-

ταφύγιο του κι ἔδινε μερικά προστάγματα πού ἐπιτείνανε ἀκόμα περισσότερο τήν ἐντύπωση τῆς νέκρας, γιατί, μή βλέποντας ψυχή, νόμιζες πώς ἀπευθύνονται στό κενό. Μόνο ἀπέναντι στήν πόρτα τοῦ καφενείου ἔνα ἄλογο μέ τό ἐγκαταλειμμένο κάρο του μασουλοῦσε ἀνύποπτο καὶ κάπως αἰώνιο, μέ τή μούρη χωμένη μές στό σακούλι πού τοῦ ἔχανε κρεμάσει στό λαιμό. Καμιά μύγα τό ἐνοχλοῦσε, τίναζε καὶ σήκωνε τότε τό κεφάλι, μισόκλεινε τό μπρός ἢ τό πίσω γόνατο, ἀνατρίχιαζε τά καπούλια* του, κουνοῦσε τήν οὐρά του, καὶ πάλι τό μασούλισμα, ἢ ἀκινησία κι ἢ ἀπερίγραπτη νέκρα.

Οἱ κινητῆρες τῶν ἀεροπλάνων ἀκουστήκανε ἄξαφνα —καὶ σχεδόν ἀμέσως τά δικά μας ἀντιαεροπορικά.

«Τό νταραβέρι* ἀρχίζει» εἶπα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς, φτάνοντας ἀπ' τήν Ἀθήνα, πού ἐπί τρεῖς μῆνες περίποι εἴχαμε συναγερμούς, μά δέν εἴχαμε δεῖ ποτέ ἀποτελέσματα ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν, τό παιρνα τό πράμα ποιού πιό ἐλαφρά ἀπ' δσους καθόντουσαν ἐδῶ, πού εἴχανε ἡδη δοκιμαστεῖ, καὶ ἄγρια πολλές φορές. Δέν ἦταν λοιπόν θάρρος ἀπό μέρος μας, ἀλλά μᾶλλον ἄγνοια —ἄν καὶ ξέχασα νά πῶς αὐτές τίς δυό μέρες πού ἔτσι ἀσκοπα περιπλανιόμαστε μές στή Θεσσαλονίκη, εἴχαμε δεῖ ἀρκετά τραγικά θεάματα: σπίτια καταγκρεμισμένα, βαθιούς λάκκους ἀπό βόμβες, ἀλλα σπίτια πού τούς ἔλειπε δλη ἢ στέγη —κι ἐκεῖνο πού μοῦ ἔκανε τήν πιό παράξενη ἐντύπωση: σπίτια δίπατα ἢ τρίπατα κομμένα ἐγκάρσια ἀπό πάνω ὡς κάτω σάν μέ μαχαίρι, πού τούς ἔλειπε δλη ἢ πρόσοψη καὶ πού, χάσκοντας ἔτσι, ἀφήνανε νά βλέπει κάθε διαβάτης, κάθε ξένος, ὅ,τι ὡς μιά δρισμένη στιγμή ζηλότυπα φρουρούσανε ἀπό κάθε ἀδιάκριτο μάτι, δλη τήν ἐσωτερική ζωή τους. Αύτά τά κάδρα πού κρέμονταν ἀκόμα πάνω στούς χρωματιστούς, λαδομπογιατισμένους τοίχους τοῦ ἄλλοτε σαλονιοῦ, αὐτό τό συζυγικό κρεβάτι μέ τά μαξιλάρια, τά κεντημένα σεντόνια καὶ τίς κουβέρτες, ἀνάστατες βέβαια, ἀλλά πάντως στή θέση τους πού μέ τρία πόδια ἀκουμποῦσε ἀκόμα στό ἀπομεινάρι τοῦ πατώματος τῆς κρεβατοκάμαρας, ἐνῶ τό τέταρτό του μετεωριζό-

τανε στό ρήγμα, στό κενό, αὐτές οί μεγάλες κορνιζαρισμένες μεγεθύνσεις φωτογραφιῶν κάποιας γιαγιᾶς, κάποιου παπποῦ, ἀκαλαίσθητες* ὥπως συνήθως, ξασπρισμένες ἀπ' τὸν καιρό, καὶ πού κοιτούσανε τώρα, ἄσκοπα κι αὐτές, μές στό κενό, ἡ τὴν ἔνη, τὴν ἀδιάφορη κίνηση τοῦ δρόμου, αὐτοί οἱ καναπέδες πού κάνανε θαύματα ἴσορροπίας, ἔνας πολυέλαιος, κι ἔνα πιάνο ἀκόμα στό τρίτο πάτωμα... Βέβαια, τά 'χα δεῖ ὅλ' αὐτά, κι ἀκόμα τά μαῦρα καὶ παιδεμένα σάν ἀπό σπασμούς ρολά τῶν καταστημάτων, πού εἴχανε ἔξεφύγει ἀπ' τὴν πόρτα πού φυλάγανε καὶ πού τά συγκρατοῦσε ὀρθά ἄλλοτε, τίς σβησμένες πυρκαγιές, τούς μαύρους τοίχους, τό παράξενο βλέμμα ἐκεινῶν πού φάχανε μές στά συντρίμμια —μά τά 'χα δεῖ, ὥπως εἶπα, σάν ἔνα θέαμα ἔεπερασμένης πιά ἴστορίας; κι ὅχι σάν στιγμή ζωῆς ὥπου συμμετεῖχα. Κι αὐτό ἦταν μιά μεγάλη διαφορά.

Μά ὁ βομβαρδισμός καὶ τό ἀντιαεροπορικό (δέν μποροῦσα ἀκόμα νά ἔχει ωρίσω τούς δυό θορύβους) ἀκούγονταν κάπου σάν πολύ μακριά. Ξαναγύρισα στή θέση μου στό τραπέζακι μας μὲ τὸν Ἰατρόπουλο, καὶ πίναμε ἡσυχα τό οὐζάκι μας, γελώντας μέ τούς ἄλλους δυό συντρόφους μας πού 'χανε γίνει πράγματι καπνός, μπρός ἀπ' τά μάτια μας, μέ τό πρότο σκούξιμο τῆς σειρήνας.

«Λαγοί! Αέρας! Καπνός! Λούηδες!» γελοῦσε ὁ Ἰατρόπουλος κορδωτός στήν καρέκλα του, σηκώνοντας τό ποτηράκι του μέ κείνη τήν περίεργη ἀκαμψία πού τόν χαρακτήριζε.

Θέλησα νά βγῶ στήν πίσω αὐλή τοῦ κέντρου, καὶ τό γκαρσόνι μοῦ 'δειξε τό δρόμο ἀπ' τὴν κουζίνα. Ἡταν ἔνα χαμηλοτάβανο δωματιάκι μέ ἀφημένα ὅλα τά μπρίκια τοῦ καφέ πάνω στή χόβιολη* πού ζοῦσε ἀκόμα, κι ἀπό πάνω δέν ἦταν στεγασμένο παρά μέ κάτι παμπάλαιες σκεβρωμένες* σανίδες, πού ἄφηναν μεγάλες χαραμάδες κι ἔβλεπες ἀνάμεσά τους τόν καταγάλανο γυαλιστερό οὐρανό καὶ τόν ἥλιο πού ἔλαμπε. Μά ἐκείνη τή στιγμή σάν κάτι ν' ἄρχισε νά γαζώνει πολύ κοντά μου καὶ πολύ δυνατά καὶ μέ μιά ἔστρελαμένη ταχύτητα. Κι ὥσπου νά κατα-

λάβω καλά καλά πώς μᾶς πολυβολοῦσαν, μιά, δυό, τρεῖς έκρήξεις βαριές έσεισαν συθέμελα* δύο τό σπίτι, τόσο πού πῆγα νά πέσω καί μοῦ φάνηκε πώς εἶδα τούς τοίχους νά πηγαινοέρχονται σάν σέ δυνατό σεισμό, ἐνῶ μέσα στό καφενεῖο, πίσω ἀπό τή δτενή μισάνοιχτη πορτούλα, βροχή ἀπό γυαλιά καί γυαλικά σπασμένα ἀκούστηκε. "Ετρεξα μέσα. 'Ο Ιατρόπουλος καί τό γέρικο γκαρσόνι, κατασκονισμένοι, τινάζανε ἀπό πάνω τους ἀσβέστες καί γύψους, ἐνῶ δύο τό πάτωμα τοῦ μαγαζιοῦ εἶχε γεμίσει γυαλιά. 'Η μπόμπα πού χε πέσει εἶχε δημιουργήσει εὐτυχῶς (καί δέν ξέρω πῶς) ἔνα κενό ή ἔνα «ρεῦμα ἀέρος», καί τό μεγάλο παράθυρο πού ἦταν πίσω ἀπό τήν πλάτη μας σάν καθόμαστε στό τραπεζάκι μας εἶχε δόλκοληρο ρουφηχτεῖ πρός τά ἔξω, ἀλλιώς δ 'Ιατρόπουλος καί τό γέρικο γκαρσόνι δέ θά 'τανε αὐτή τή στιγμή στά πολύ καλά τους. Τό πάτωμα ἦταν ἀκόμα γεμάτο μέ πλῆθος μποτίλιες καί μποτιλάκια (λεμονάδες, πορτοκαλάδες, σόδες, ούζα), πού εἶχανε πηδήξει ἀπό ἔνα είδος ραφιοῦ καί πιατοθήκης δπου ἦτανε ἔνα λεπτό πιό πρίν.

Πεταχτήκαμε πρός τήν πόρτα. "Ολο τό πεζοδρόμιο, δχι μόνο μπροστά στό δικό μας τό καφενεῖο μά σ' δλη τή σειρά, ἦταν γεμάτο μέ συντρίμματα γυαλικῶν καί γκρεμίσματα τοίχων, πού χανε πέσει καί πλακώσει δύο τά καλάθια τῆς μαναβικῆς καί τῶν μικροπωλητῶν πού ἦταν ἐκεῖ παρατημένα, καί λίγο πιό πέρα, πίσω ἀπό τόν τοῖχο τοῦ Σταθμοῦ, μεγάλες κοκκινόμαυρες φλόγες ὑψώνονταν στόν οὐρανό μέ πολύ καπνό μαζί. Μοῦ φάνηκε στήν ἀρχή πώς εἶχε πάρει φωτιά δ Σταθμός, ἀλλά σιγά σιγά κατάλαβα πώς καιγόταν κάτι ἄλλο —ἰσως καμιά πιό πέρα ἀποθήκη, ἵσως κανένας συρμός.*

Βγῆκα ἔξω στή μικρή πλατεία, καί μέ πηδήματα σχεδόν πετάχτηκα στή σιδερένια γέφυρα πού ἐνώνει τίς δυό ἀποβάθρες. Εἶχα μιάν ἀπαραίτητη ἀνάγκη νά δράσω, κάτι νά κάνω. Δέν μποροῦσα σέ τέτοια στιγμή ν' ἀνεχθῶ τήν ἀκινησία.

"Ήταν τρία κλειστά φορτηγά βαγόνια γεμάτα μέ σιδερένια βαρέλια πίσσα ή γκρέσα,* πού, ἔχοντας κιόλας ἀναλιώσει, ἅρχιζε νά τρέχει φλεγόμενη παντοῦ. 'Η «ύπηρεσία κατασβέσεως

τοῦ πυρός» ἡταν ἐκεῖ καὶ πολέμαγε νά ἐντοπίσει τή φωτιά, γιατί ὑπῆρχε μεγάλος κίνδυνος νά μεταδοθεῖ καὶ στά ὑπόλοιπα βαγόνια κι ἀπό ἐκεῖ στίς δίπλα ἀποθῆκες. Ἡταν μιά σπασμωδική δουλειά, μιά δουλειά σέ στιγμή πανικοῦ ἢ πάντως ὅχι «ἐν ψυχρῷ νῷ». Ἐτρεξα κι ἐγώ ἐκεῖ, ἔσυρα κι ἐγώ τούς σωλῆνες μέ τό νερό πού κάπου σκαλώνανε, ἔσπρωξα κι ἐγώ, μαζί μέ τούς ἄλλους στρατιώτες τῆς ὑπηρεσίας, τά βαρέλια πού φλογίζονταν. Ἡταν μιά ζέστη ἐκεῖ κοντά κι ἔνας καπνός, πού δέν μποροῦσες ν' ἀναπνεύσεις καὶ δέν ἔβλεπες μπροστά σου.

Ἡ φωτιά ὅμως ἐντοπίζοταν, λιγόστευε, ἔσβηνε. Εἶχαν ξεκόψει πιά τά τρία φλεγόμενα βαγόνια ἀπ' τόν ὑπόλοιπο συρμό. "Ολοι ἡμαστε μαῦροι, λαχανιασμένοι, στουπί*" στόν ἰδρώτα. Χαιρέτισα, μέ χαιρέτισαν, κι ἔφυγα. Εἶχα κάνει δ, τι περνοῦσε ἀπό τό χέρι μου. Καί ξαναγύρισα στήν παρέα, στό καφενεῖο.

Ἡ λήξη τοῦ συναγερμοῦ εἶχε σημάνει πιά. ባ μικρή πλατεία κι δ δρόμος ἄρχισαν μεμιᾶς πάλι νά μυρμηγκιάζουν. Ὁ Ἰατρόπουλος, πού μ' εἶχε χάσει, ἀνησυχοῦσε. Ὁ Μεντόγιαννης κι δ Στελλάκης ἡταν φουρκισμένοι πού δέν τούς ἀκολουθήσαμε στό καταφύγιο. «Αὐτά εἶναι βλακείες» ἀποφαίνονταν. «Βέβαια, γιατί ὅχι; Μπορεῖ, ἔλεγα μέσα μου. Κι δόμως, αὐτά εἶναι τά ώραϊα.»

Σέ λίγο ἀκούστηκε κάποιο σφύριγμα. Ἡταν τό τρένο μας. Φορτωθήκαμε ὅπως ὅπως, βιαστικά, τά σακίδια, τούς μανδύες, τίς κουβέρτες, καὶ τραβήξαμε πρός τό Σταθμό. Ἐκεῖ ἔφταναν πιά οἱ πρῶτες εἰδήσεις γιά τ' ἀποτελέσματα τοῦ βομβαρδισμοῦ. «Ἐπεσε ἐκεῖ» ἔλεγε ὁ ἔνας. «Οχι, ἔπεσε ἐκεῖ» ἔλεγε ὁ ἄλλος.

Ἡμαστε πιά μές στό βαγόνι, ὅταν ἔμαθα πώς εἶχε πέσει βόμβα καὶ στήν Ἀγία Σοφία, σ' αὐτή τήν παλιά βυζαντινή ἐκκλησία, πού φαινόταν πιά ἔξω ἀπό κάθε χρόνο καὶ τίς περιπέτειές του, καὶ πού μόλις τό πρωί, ἔνα δύο ώρες πρωτύτερα, μοῦ 'χε δώσει, μέ τή σιωπή πού τήν τύλιγε, μιά τόσο ἀπόκοσμη* γαλήνη.

Ναί, εἶχε πιά ἀρχίσει ὁ Πόλεμος γιά μένα.

(Ἀπό τό μυθιστόρημα *Τό πλατύ ποτάμι*)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

”Ανθρωποι καὶ σπίτια

Τό 1941, σ' ἔναν ἀεροπορικό βομβαρδισμό τοῦ Πειραιᾶ, γκρεμίζεται, μαζί μὲ πολλά άλλα, καὶ τὸ σπίτι μιᾶς φτωχῆς ἑργατικῆς οἰκογένειας. Τήν ὥρα τοῦ βομβαρδισμοῦ, τά μέλη τῆς οἰκογένειας αὐτῆς ήταν στό διπλανό καταφύγιο κι ἔτι σώθηκαν, ἀλλά ἔχασαν σχεδόν δλα τά υπάρχοντά τους. Τελικά, ἀναγκάζονται, κατανικώντας πολλές δύσκολίες, νά ἀνέβουν στήν 'Αθήνα καὶ νά στήσουν ἐκεῖ νέο νοικοκυριό.

Ο σπίτι ἐκεῖνο βρισκόταν σ' ἔναν κάθετο δρόμο πού βγαζε στό λιμάνι, κι ἔπεσε μιά νύχτα πού βομβαρδίσανε τόν Πειραιά. "Ητανε παλιό καὶ σκόρπισε. Μείνανε μόνο τά δοκάρια ἀπ' τό χαγιάτι μέ τζαμαρία, στηριγμένη σ' ἔναν μισογκρεμισμένο πλαγιανό τοῖχο. Τή νύχτα πού γκρεμίστηκε, βρισκόντουσαν δλοι στό καταφύγιο τοῦ ξενοδοχείου. Κι οἱ ἐπαρχιῶτες πού φτάσανε κεῖνο τό βράδυ μέ τό βαπόρι, κι οἱ ἔμποροι καὶ κάτι γυναικες πού δλο φοβόντουσαν καὶ ξεφωνίζανε δταν ἀκούγανε τ' ἀεροπλάνα καὶ τίς κανονιές. Μέ τίς βόμβες, δ τόπος σάλεψε ἀπ' τά θεμέλια τού, ἡ λάμψη φάνηκε σάν ἀστραπή, κι δλοι νομίσανε πώς θαφτήκανε γιά πάντα κειμέσα ἀπ' τό τράνταγμα καὶ τή βοή πού κάνανε οἱ πέτρες πού κατρακυλούσανε. 'Ο πατέρας τῆς 'Αγγελικῆς ἀνέβηκε σιγά τίς σκάλες καὶ εἰδε τό δρόμο, μά δταν κατέβηκε πάλι ἡ μάνα ρώτησε τί ἔγινε, κι ἀπ' τή φωνή του κατάλαβε πώς τά πράματα δέν ήτανε πιά ὅπως πρίν. Τῆς είπε μιά δικαιολογία, πώς

τάχα ἔπεσε, καθώς φαίνεται, τό σπίτι τῆς γυνίας, «μπορεῖ καὶ κανένα ἄλλο, μά ἔχει ἔξω πολύ χῶμα, εἶναι καὶ κατασκότεινα καὶ δέν μπορῶ νά δῶ...». Τό φῶς εἶχε σβήσει στό υπόγειο τοῦ ξενοδοχείου, κι ἀπ' τίς φωνές μόνο μποροῦσες νά ξεχωρίσεις τούς ἀνθρώπους. 'Ο πατέρας ρώτησε τή μητέρα ἀν εἶχε πάρει ἀπ' τό σπίτι καμιά κουβέρτα. «Ναι, δυό» εἶπε ἡ μητέρα. «Φορᾶς φουστάνι;» τήν ξαναρώτησε. «Είμαι μέ τή ρόμπα» εἶπε αὐτή. "Υστερα ἡ Ἀγγελική ἔνιωσε τό χέρι τοῦ πατέρα της νά τήν ψάχνει στόν δόμο γιά νά δεῖ τί φοράει. 'Η μητέρα της τόν ξαναρώτησε τί ἔγινε, μά τά τραντάγματα καὶ τά κανόνια ἦταν ἀκόμα πολύ δυνατά κι οί φωνές στό σκοτεινό υπόγειο δέν ἀφήνανε ν' ἀκούσει τί εἶπε ὁ πατέρας.

"Οταν τελείωσε τό κακό καὶ φύγανε τ' ἀεροπλάνα, ἡ μητέρα εἶπε νά σηκωθοῦνε νά πᾶνε σπίτι τους, μά ὁ πατέρας τήν κράτησε ἀπ' τά μπράτσα καὶ τήν ἐσπρωξε μέ δύναμη νά καθίσει πάλι. «Ἐδῶ θά μείνουμε;» «Ναι, ώς τό πρωί. Νά φέξει πρώτα, γιατί μπορεῖ νά ἀκολουθᾶνε κι ἄλλα ἀεροπλάνα καὶ θά 'ναι φασαρία νά ξαναρχόμαστε.» 'Η Ἀγγελική τό κατάλαβε κι ἔχωσε τά μοῦτρα της στόν κόρφο τοῦ πατέρα. Μείνανε κι ἄλλοι στό υπόγειο ὅλη τή νύχτα. Κλαίγανε καὶ κάτι μωρά πιό πέρα, σκληρίζανε* κι οί γυναίκες, ὅλοι φωνάζανε νά γίνει ήσυχία κι ἔτσι ἡ φασαρία μεγάλωνε. Κάποιος εἶπε δυνατά πώς ἔπεσε τό ἀπέναντι σπίτι, κι ἀμέσως ἡ μητέρα ἀρχισε νά κλαίει. Τά χαράματα, μόλις ἔφεξε λίγο, ἡ Ἀγγελική κι ἡ μητέρα της καταλάβανε πώς μείνανε μόνο μέ δυό κουβέρτες καὶ μέ τά ροῦχα πού φοροῦσαν. Κάτσανε στά σκαλοπάτια μιᾶς ἀποθήκης, γιατί ὁ πατέρας φώναζε νά μήν πλησιάσει κανείς, μήν τοῦ 'ρθει καμιά πέτρα στό κεφάλι. Τό χαγιάτι μέ τή μεσημβρινή τζαμαρία κρεμότανε σάνσέ κλωστή, μισόγερτο, λές καὶ χαιρετοῦσε αὐτούς πού φεύγανε.

'Η Ἀγγελική κι ἡ μητέρα ρίξανε ἀπό μιά κουβέρτα στίς πλάτες τους, γιατί ἔκανε ψύχρα, κι ὁ πατέρας πήγαινε πάνω κάτω καὶ ρωτοῦσε καὶ ἔτρεχε νά δεῖ τί θά γίνει, τί γίνεται πάντα ὅταν μένει κανείς χωρίς σπίτι. "Αλλοι λέγανε πώς περνᾶνε στρατιωτικά συνεργεῖα καὶ ρίχνουνε τούς ἑτοιμόρροπους τοίχους,

μά ἄλλοι λέγανε πάλι νά μήν περιμένουνε, γιατί τά θύματα είναι πολλά και δла τά συνεργεῖα δουλεύουνε νά ξεθάψουνε τούς πλακωμένους. 'Ο δρόμος είχε κλείσει ἀπ' τίς πέτρες και τά χώματα. 'Ο χῶρος πού 'πιανε τό σπίτι τους ήτανε τώρα κούφιος, ένας σωρός γκρεμίσματα, και τό γκρεμισμένο χαγιάτι ἔτοιμο νά σωριαστεῖ. 'Εκεὶ ἀπάνω, τά παιδιά παιζανε μέ τίς ζωγραφιές και χαζεύανε μέ τά καράβια. Τ' ἀπογέματα γέμιζε πάντα ἥλιο, και θά φαινότανε παράξενο στήν 'Αγγελική ἄν τῆς ἔλεγες τότε πώς δέν μένουν πάντα τό ἴδιο τά πράματα κι οι ἄνθρωποι. 'Ο 'Αλέκος ἔβαζε συχνά ένα χαρτί στό τζάμι νά σχεδιάσει, κοιτώντας ἀπό μέσα τό πλοϊο πού 'ταν στό λιμάνι, ὅπως ξεσηκώνανε τούς χάρτες στό σχολεῖο. "Οταν παιδευότανε πολύ κι ἔβρισκε πώς δέ γινόταν ἔτσι, ἔβαζε τό χαρτί στά γόνατα νά τό σχεδιάσει ὅπως τό 'βλεπε. Μέ τά κατάρτια, τά φουγάρα, τά παράθυρα και τούς ναῦτες. 'Ο Γρηγόρης χτυποῦσε τίς πόρτες ὅταν γυρνοῦσε ἀπ' τό σχολεῖο, πέταγε τή σάκα του κι ἔτρεχε νά παιξει στό δρόμο και στό λιμάνι. Και τά δυό ἀγόρια φύγανε μέ τά καράβια, κι ἔτσι ή 'Αγγελική ἔμεινε μόνη. Τῆς εἴπανε, βέβαια, φεύγοντας πώς θά τῆς γράφουνε ἀπό κάθε καινούριο λιμάνι και πώς ὅπου κι ἄν πᾶνε θά τῆς στέλνουνε παράξενα πράματα. Τώρα γίνεται πόλεμος, κι ή θάλασσα δέν είναι ὅπως τή λέγανε. Βουλιάζανε τά βαπόρια, ὅπως γκρεμίζουνται κάι τά σπίτια. "Οταν φύγανε τά παιδιά μέ τά καράβια, ή 'Αγγελική διάβαζε στό χαγιάτι τά γράμματα πού στέλνανε ἀπ' τούς μακρινούς τόπους, ψάχνοντας στό χάρτη νά βρεῖ ἀπό ποῦ στέλνουνε κάθε φορά τά χαιρετίσματα δ 'Αλέκος κι ό Γρηγόρης. 'Αργότερα καθότανε κι ό πατέρας στό χαγιάτι, κοιτώντας τή θάλασσα και τούς χάρτες.

Σάν ξημέρωσε γιά τά καλά, ή μητέρα είπε νά πᾶνε ἔκει κοντά στά γκρεμίσματα, μήπως και μπορέσουνε νά τραβήξουνε κανένα ροῦχο. Κι ό πατέρας πήγε μαζί μέ ἄλλους γειτόνους πού 'χανε κι αὐτοί θαμμένα πράματα και βγάλανε δ,τι μπορέσανε ἀπ' τά χώματα. "Υστερα πήγε κι ἔφερε μόνος του ένα καροτσάκι και τά φόρτωσε. "Ετσι τέλειωσε πιά ή ζωή τους στό λιμάνι. "Οταν βάλανε τούς μπόγους στό καρότσι κι ἄρχισε νά σπρώχνει ό πατέ-

ρας, ἡ μάνα ἔβαλε τά κλάματα κι ἡ Ἀγγελική γύρισε νά δεῖ τό χαγιάτι πού κρεμότανε ἀκόμα, σάν ἀπό κλωστή στά δοκάρια του. Δέν ἔπρεπε νά περιμένουνε ἄλλο, γιατί τό βράδυ μπορεῖ ν' ἄρχιζε πάλι ὁ βομβαρδισμός. Κι ἀρχίσανε ν' ἀνεβαίνουνε γιά τὴν Ἀθήνα.

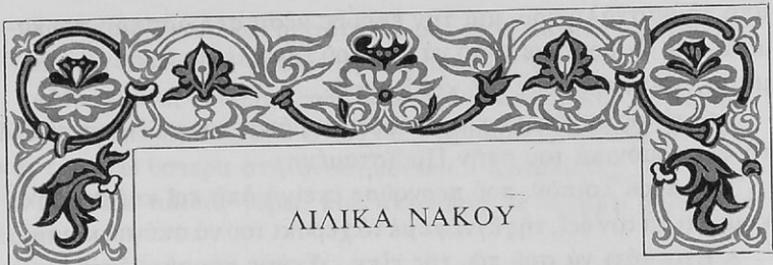
(Από τό μυθιστόρημα *"Ἀνθρωποι καὶ σπίτια"*)

‘Ο ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

‘Ο ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καί πήρε τό φεγγάρι,
ἀκάλεσε καί στή χαρά συμπεθερούς τ’ ἀστέρια·
τά σύγνεφα τούς ἔστρωσε στρώματα γιά νά κάτσουν,
τούς ἔβαλε προσκέφαλα τίς ράχες ν’ ἀκουμπήσουν,
τούς ἔβαλε καί τράπεζα στούς κάμπους τά λουλούδια,
τούς ἔβαλε φαΐ νά φᾶν τό μόσκο καί τά ἄνθια.
Κρασί τούς ἔδωσε νά πιοῦν θάλασσες καί ποτάμια·
κι ἀπ’ δλα τ’ ἀστρια τ’ οὐρανοῦ Αὔγερινός δέν ἔρθε·
κι αὐτοῦ πρός τό ξημέρωμα Αὔγερινός ἐφάνη·
φέρνει τόν ύπνο ζωντανό στά νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει καί στούς συμπεθερούς λυχνάρι νά τούς φέξει,
νά φύγ’ νά πᾶν στά σπίτια τους, τά νιόγαμπρα νυστάζουν.

(Δημοτικό)

ΛΙΛΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

Ἡ φυσαρμόνικα

Τό διήγημα πού ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στά χρόνια τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς (1941-1944). Τότε, πάρα πολλοί συμπατριώτες μας, και ἰδιαίτερα τά μικρά και ἀπροστάτευτα παιδιά, ὑπόφεραν ἀπό τήν πείνα ἥ και πέθαιναν ἀπ' αὐτήν.

Ο MONO πράγμα πού δέν ἥθελεν' ἀποχωριστεῖ ὁ Παντελής, και ὅταν τόν λούζανε καιί ὅταν τόν κουρεύανε, σάν μπῆκε στό νοσοκομεῖο, ἥταν ἡ φυσαρμόνικά του. Μιά τόση δά φυσαρμόνικα, μέ τέσσερις πέντε τόνους, πού ἔμοιαζε μέ σουραύλι,* ἀπό κείνες πού ἀγοράζουνε στά παιδιά τίς μέρες τοῦ Ἀι-Βασίλη.

Τοῦ τήν εἶχε, λέει, χαρίσει ὁ νουνός του... Τήν εἶχε φέρει ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια, γιατί ταξίδευε, δούλευε στά βαπόρια... Καί καμιά ἄλλη φυσαρμόνικα δέν ἔμοιαζε μ' αὐτήν...

Τόν βάλαμε τόν Παντελή στό κρεβάτι... Ἡταν μικροκαμωμένος κι ἀδύνατος. Ἐμοιαζε ἀκόμη μικρότερος ἀπό δ, τι ἥταν. Ἐμοιαζε νά 'ναι δέκα χρονῶν, ἐνῶ ἥταν μεγαλύτερος... Μελαχρινό και γλυκό παιδάκι.

Στό κρεβάτι του, πρίν πέσει καλά καλά, ζήτησε πάλι τή φυσαρμόνικα. Τοῦ τήν κρατοῦσε μιά ἀδελφή, τήν εἶχε στά χέρια τής, μά αυτός τήν ἥθελε κοντά του...

«Θά τή βάλω, εἴπε, κάτω ἀπό τό μαξιλάρι...».

Μά σάν τοῦ βάλανε σύντροφο μές στό Ἅδιο κρεβάτι, ἀνησύχησε πιό πολύ —φοβήθηκε νά μήν τοῦ τήν πάρει. Τόν ἔπιασε ἀγωνία και δέν ἤξερε ποῦ νά τήν κρύψει. Μιά τήν ἔβαζε κάτω

άπό τή μασχάλη του, μιά τήν ἔκρυβε μέσα στήν ὕσπρη πουκαμίσα του. Φοβόντανε τόσο νά μήν τοῦ τήν κλέψουνε σάν θά κοιμᾶται, πού ύπνος δέν τοῦ κολλοῦσε!

Στό τέλος βαρέθηκε καί ἀποφάσισε μόνος του νά ἐμπιστευθεῖ τή φυσαρμόνικά του στήν Προϊσταμένη.

“Ἐνα πρωί λοιπόν, πού περνοῦσε ἐκείνη ἀπό κεῖ καί στάθηκε κομμάτι νά τόν δεῖ, τῆς ἔγνεψε μέ τό χεράκι του νά σκύψει κοντά.

«Ἔχω κάτι νά σου πῶ, τῆς εἶπε... Σκύψε κομμάτι ἀκόμα γιά νά μή μᾶς ἀκούσει κανείς...»

‘Η Προϊσταμένη, καλή γυναίκα, πού λυπόντανε κι ἀγαποῦσε ὅλα τά παιδιά σάν νά ’τανε δικά της, ἔσκυψε μέ καλοσύνη πάνω ἀπό τό κρεβάτι τοῦ Παντελῆ.

“Υστερα, ἡ Ἰδια μᾶς εἶπε συγκινημένη τί τῆς εἶπε ὁ Παντελῆς:

«Νά, κρύψε μου, σέ παρακαλῶ, κυρία, τή φυσαρμόνικά μου, νά μή μοῦ τήν κλέψουνε... Μοῦ τή χάρισε ὁ νουνός μου...” Ήτανε στό ὑποβρύχιο “Πρωτέας”, αὐτό πού χάθηκε στόν πόλεμο... Μοῦ είλη πεῖ μάλιστα, σάν ἔφευγε γιά τό μέτωπο καί μέ φιλοῦσε: Παντελή, ἄμα παίζεις τή φυσαρμόνικα, νά ξέρεις πώς, ὅπου καί νά βρίσκουμαι, θά ’ρχουμαι πάντα κοντά σου!...»

«Ἐννοιά σου, Παντελάκη, τοῦ εἶπε ἡ Προϊσταμένη. Μεῖνε ἥσυχος... Θά σου τήν κρύψω ἐγώ τή φυσαρμόνικα. Καί ἄμα γίνεις καλά καί φύγεις ἀπό δῶ μέσα, ἐγώ θά σου τή δώσω...»

Μά ὁ Παντελῆς τήν τράβηξε, εἶδα ἀκόμη, ἀπό τήν ποδιά... Κάτι πάλι τῆς εἶπε, καί εἰδαμε τήν Προϊσταμένη νά χαμογελᾶ καί ξαφνικά νά πιάνει στά χέρια της μέ ἀγάπη τό κεφαλάκι του παιδιοῦ. Τήν ἀκούσαμε νά τοῦ λέει:

«Ἐννοιά σου, Παντελή... Ἐγώ θά σου τή φέρνω τή φυσαρμόνικα νά παίζεις, ὅποτε σου κάνει κέφι... ”Εννοιά σου...»

Καί, σάν ἤρθε κοντά μας, μᾶς εἶπε:

«Ξέρετε τί μοῦ εἶπε ἀκόμα ὁ Παντελῆς;... Πώς θέλει πότε πότε νά παίζει φυσαρμόνικα, γιατί φτιάχνει μοναχός του τραγούδακια...” Έχει, λέει, φτιάξει ἔνα τοῦ νουνοῦ του καί, ἄμα τό παίζει, πιστεύει πώς ἔρχεται κοντά του...»

Τό βραδάκι, πού πήγα νά τοῦ σιάξω τό κρεβάτι, τοῦ εἶπα:

«Λοιπόν, Παντελάκη, πότε θά μᾶς πεῖς κανένα τραγουδάκι δικό σου, ἀπό κεῖνα πού φτιάχνεις μοναχός;»

«Μά, ἔκανε, δέν εἶπα πώς φτιάχνω τραγουδάκια μέ λόγια... Μόνο τούς σκοπούς ἐγώ φτιάχνω... Βρίσκω τό σκοπό μοναχός καὶ τόν λέω ύστερα στή φυσαρμόνικα... Κατάλαβες;...»

Τά ἄλλα παιδιά γύρω, πού ἀκούσανε τί λέγαμε, φωνάζανε τότε:

«'Αδελφή, πέστε στήν Προϊσταμένη νά δώσει μιά μέρα στόν Παντελή τή φυσαρμόνικά του, νά μᾶς παίξει κάτι, νά περάσει ή ὥρα!»

Κοίταξα τά παιδιά... Πῶς νά τούς χαλάσει κανένας τό χατίρι;... Μοιάζανε δόλοιδια μέ μικρούς ζωντανούς σκελετούς!... Τό πετσί στό κορμάκι τους ἡταν τόσο τραβηγμένο, πού ἔλεγες πώς θά σκιστεῖ μόλις κουνηθοῦνε... Ἐλεγες πώς τά κόκαλα θά βγοῦνε μέσα ἀπό τό ξεραμένο δέρμα τους! Τούς μετροῦσες τά πλευρά... Καί, ἄμα γελούσανε, τότε ἡταν πού σου ἐρχόνταν νά κλαῖς, σάν τά κοίταξες. Τραβιόντανε τό πετσί τους ἐδῶ στά μάγουλα, ἔτσι πού σκεφτόσουνα πώς θά πονούσανε, δίχως ἄλλο, καθώς γελούσανε... Ἀδύνατο νά μήν πονᾶνε...

Καί τά μάτια τους φλογισμένα ἀπό τήν πείνα, ἡταν καρφιά —σάν σέ κοιτάζανε — πού μπαίνανε στήν καρδιά.

Παιδιά ὅμως ἡτανε καί, ὅσα μπορούσανε, γελούσανε...

Μά ἡταν καί πολλά, πού, ἀκίνητα, ωχρά, μέ μάτια κλειστά, μένανε ώρες ἔτσι, σάν πεθαμένα... Γι' αὐτό καί κανένας δέν καταλάβαινε πότε πεθαίνανε...

Ξεψυχούσανε ἡσυχα, σάν τά πουλιά... Κανένα δέν ἐνοχλούσανε... Ὁ θάνατος ἀπό ἔξαντληση ἔρχεται σάν ύπνος, σιγά σιγά...

Τήν ἄλλη μέρα τά παιδιά, ὅσα δηλαδή μπορούσανε καί μιλούσανε, παρακαλέσανε τήν ἴδια τήν Προϊσταμένη νά δώσει τή φυσαρμόνικα στόν Παντελή, κάτι νά τούς παίξει...

«"Αμα δέν ἔχουμε κανένα παιδί βαριά ἄρρωστο μέσα στό θάλαμο, τότε θά τοῦ τή δώσω νά σᾶς παίξει!"» δήλωσε ή Προϊσταμένη.

Σέ λίγες μέρες μέσα πεθάνανε άραδα παιδιά άπό έξαντληση... "Οσα ήταν βαριά, μέσα στό θάλαμο, ξεπαστρευτήκανε... Δυσεντερία*" καί έξαντληση άπό την πείνα —νά τί τά θέριζε...

Τά ίλλα, δσα δέν πεθαίνανε, βλέπανε πού σηκώσανε τά πεθαμένα, καί κοιτάζανε, βουβά, σάν φοβισμένα πουλιά...

"Ο Θεός μονάχα ξέρει τί γινόταν μέσα στήν ψυχή τῶν παιδιῶν αὐτῶν πού άπομένανε καί τί συλλογιζόντανε. Κανένα ποτές δέν έτυχε νά μοῦ πεῖ τί συλλογιζόντανε, σάν έβλεπε, άπό τό διπλανό κρεβάτι ή άπό πλάι του, νά σηκώνουν τό γείτονά του πεθαμένο... Μόνο πού σωπαίνανε τότες, παρατήρησα, δλα... Γιά κάμποση δρα δέ μιλούσανε... Τσιμουδιά στό θάλαμο μέσα..."

Μά ύστερα ξαναρχίζανε πάλι τό κελαηδητό...

Παιδιά ήταν. Δέν μπορούσαν δλότελα, ούτε γιά πολλήν ώρα νά σωπάσουν...

"Ετσι λοιπόν πού πεθαίνανε άραδα τά παιδιά, ή Προϊσταμένη, γιά νά δώσει κάποια χαρά στό θάλαμο, έδωκε στόν Παντελή, ένα άπόγεμα, νά παίξει φυσαρμόνικα..."

Θυμᾶμαι, ήταν ένα ώραιο δειλινό, άρχή τῆς άνοιξης. Είχαμε άνοιξει τά παράθυρα πρός τόν κήπο καί, πότε πότε, έμπαινε μέ τόν άέρα ή μυρουδιά τῶν άνθισμένων πορτοκαλιῶν...

«Μπά! είπε ένα παιδάκι ξαφνικά, καθισμένο στό κρεβάτι. Μπά! Ήρθε ή άνοιξη! Έγώ νόμιζα πώς δέ θά τελείωνε έφετος δ χειμώνας! Είχα ξεχάσει πώς θά 'ρχόταν ή άνοιξη...»

«Ναι! Άλήθεια!...κάνανε καί τ' ίλλα παιδιά... 'Αλήθεια!...»

Καί όλα τά μάτια τῶν παιδιῶν γυρίσανε κατά τά άνοιχτά παράθυρα, νά δοῦνε τήν άνοιξη πού τούς έστελνε τό άρωμα τῶν άνθισμένων πορτοκαλιῶν...

"Εκείνη τή στιγμή κι δ Παντελής άρχισε νά παίζει τή φυσαρμόνικά του... 'Ανακαθισμένος στό κρεβάτι του, τήν κρατούσε μέ τά κοκαλιάρικα χέρια του μπροστά στό στόμα κι έπαιζε. "Επαιζε ένα σκοπό, κι έκλεινε λίγο τά ματάκια του, κουνούψε μάλιστα καί τό κορμάκι του, παρασυρμένος λές άπό τό ρυθμό τού σκοπού..."

«Ρέ σύ, παίζει τά "Μαῆρα μάτια" πού λένε στό δρόμο!» είπε

ένα παιδί άναγνωρίζοντας τό σκοπό.

Καί ἄρχισε καὶ αὐτό νά τό σφυρίζει μέ τό στόμα...

«'Αδελφή! εἰπε ένα ἄλλο... Αὐτό τό τραγούδι τό ξέρω κι
έγώ... Νά σᾶς τό πῶ;»

«Σᾶς γέλασε, εἴπανε δύο τρία ἄλλα παιδιά, πώς φτιάχνει τρα-
γουδάκια! Αὐτό ξέρουμε ὅλοι νά τό τραγουδᾶμε!»

Μά δ Παντελής ἔπαιξε καὶ δέν πρόσεχε καθόλου τί λέγανε τά
παιδιά. Τά κατάφερνε στό παίξιμο ἀρκετά καλά.

Βέβαια, ἔβγαινε ποῦ καὶ ποῦ καὶ κανένας ήχος λιγάκι φάλ-
τσος... Μά τί πειράζει;... Τό σύνολο ήταν ἀρμονικό, τόσο, πού
σοῦ σφιγγόταν ή καρδιά καὶ δημιουργόνταν γύρω μιά ἄλλη
ἀτμόσφαιρα.

Σάν ἀπόπαιξε δ Παντελής γύρισε καὶ μᾶς ἐξήγησε:

«Ο σκοπός αὐτός ἄρεσε πολύ στό νουνό μου... Τόν τραγού-
δαγε κι αὐτός ωραῖα... Γι' αὐτό τόν ἔπαιξα... Τώρα θά σᾶς παίξω
καὶ τό δικό μου σκοπό...»

Μιά στιγμή φώναξε ένα παιδί:

«Γιά πέξ μας, Παντελή, πᾶς βρίσκεις ἐσύ τό δικό σου σκοπό;
Ποιός σοῦ τό μαθαίνει;»

«Ποιός μοῦ τόν μαθαίνει; Κανένας! Άφοῦ είναι δικός μου!...
εἰπε δ Παντελής... "Άμα κλείσω τά μάτια καὶ σταθῶ λιγάκι ήσυ-
χος καὶ μοναχός, ἀκούω τό σκοπό μέσα στό κεφάλι μου... Νά,
ἐδῶ!...»

Καὶ δ Παντελής ἔδειξε μέ τό χεράκι του τό κεφάλι του.

«Παράξενο! εἰπε τότε τό ἄλλο παιδί καὶ κοίταξε καλά τόν
Παντελή... Κι έγώ κλείνω τά μάτια, στέκομαι κάποτε ήσυχος, μά
τίποτα δέν ἀκούω!...»

«Νάι, εἰπε ἀκόμα δ Παντελής... Καί, ἀμα εἶμαι κεφάτος,
ἀκούω χαρούμενους σκοπούς... "Άμα μοῦ ἔρχεται ἔτσι σάμπως
νά θέλω νά κλάψω, ἀκούω πάλι θιλιβερούς σκοπούς... Σάν τότε
πού μάθαμε πώς χάθηκε τό ύποβρύχιο καὶ πάει δ νουνός μου...»

Καί δ Παντελής πήρε τή φυσαρμόνικα, τήν ξανάβαλε μπρο-
στά στό στόμα κι ἐτοιμάστηκε ν' ἄρχισει τό σκοπό.

Περίεργη στάθηκα ν' ἀκούσω.

Ήταν ένας σκοπός πολύ άπλος... Δυό τρεῖς ήχοι, που ξανάρχονταν μέ ενα περίεργο ρυθμό και σταματούσαν άξαφνα... Τρεῖς τέσσερις ήχοι, που ξανάρχονταν οι ίδιοι σε τόνο άλλιωτικο, πολύ άπλοι, μά αρκούσανε νά πούνε τόν καημό του Παντελή...

Ήταν ένα παιδιάστικο θλιβερό τραγουδάκι... Άπλο και μελαγχολικό... Καί, καθώς ήταν καθισμένος στό κρεβάτι δι Παντελής κι ἔπαιζε τή φυσαρμόνικα, ήταν σάν νά ἔδινε, σάν νά ἐμφυσούσε στή φυσαρμόνικα κάτι άπό τήν ίδια του τήν ψυχούλα.

Τέτοια θά 'ναι, συλλογίστηκα ἐκεὶ πού ἄκουγα, και ή ψυχούλα του Παντελή... Άπλή, ὅμορφη, μελαγχολική... Μά μπορούσε νά μήν είναι θλιβερή;... Τό χειμώνα είχε δεῖ ένα άδερφάκι του — ὅπως μᾶς είπε — νά πεθαίνει άπό τήν πείνα, ἐκεὶ ἔξω στήν παράγκα πού κάθονταν, στό Περιστέρι... Είχε δεῖ τή μάνα του πού ξενοδούλευε, νά σέρνεται μέ πρησμένα πόδια άπό τήν πείνα. Τό Δεκέμβρη τόν πέρασε, δόλοκληρο, χωρίς ψωμί!... Οι φούρνοι τής Αθήνας γιά κάμποσον καιρό δέ δίνανε οὕτε δράμι...

Καί ο νουνός;... Αὐτός ο νουνός, που άγαπούσε τόσο δι Παντελής και, καθώς φαίνεται, προστάτευε τή χήρα και τό δρφανό, αὐτός είχε χαθεῖ στή θάλασσα και ποιός ξέρει σέ ποιό βυθό της βρισκότανε...

Τό θάμα ήταν πώς δι Παντελής, μέ τέτοια φτώχεια, κατάφερε νά μήν πουλήσει τή φυσαρμόνικά του. Πώς άκομα και ή μάνα του ή ίδια δέν τήν πουλησε, τή στιγμή πού δλοι μας πουλήσαμε δι, μᾶς βρέθηκε στό χέρι...

Αὐτό ρωτήσαμε δλοι τόν Παντελή, σάν τελείωσε τό παίξιμο.

«Πώς δέν τήν πουλησα;... είπε. Τήν ἔκρυβα στή χαλασιά τού τοίχου, νά μήν τήν ἔβρει μπροστά της ή μάνα μου και μού τήν πάρει... Κάλλιο νά πέθαινα, παρά νά τήν πουλούσα!... Σέ ποιόν θά ἔλεγα τόν καημό μου;»

«Ποιόν καημό ἔχεις, Παντελή;»

«Νά, δταν πέθανε τό άδέρφι μου τό άλλο... Ήταν πιό μεγάλο άπό μένα, άλλα τά ταιριάζαμε καλά. Σάν πέθανε, λοιπόν, και πήγαμε και τό θάψαμε μέ τό καροτσάκι, γιά νά μήν τό πάρουν

στό σωρό μέ τό κάρο, χτυπιόνταν καί μοιρολογοῦσε ή μάνα μου μέσα στό σπίτι. Τό 'σκαζα έγώ, λοιπόν, ἀπό κεῖ καί ἔφευγα μακριά...»

«Καί ποῦ πήγαινες, Παντελή, μοναχός;» τόν ρώτησα.

«Πήγαινα καί καθόμουν ἔξω στό λόφο, πού τοῦ κόψανε τώρα τά πεῦκα κι ἀπόμεινε βράχος ξερός, καθόμουν πάνω σ' ἔνα κομμένο κούτσουρο, κοίταζα πέρα κατά τό νεκροταφεῖο κι ἔπαιζα σκοπούς στή φυσαρμόνικα... "Ετσι ξαλάφρωνα τήν καρδιά μου. "Ετσι μοῦ πέρναγε δ καημός καί δέν ἔκλαιγα πιά κάτω στό σπίτι. Καί ὁ ἀδερφός μου τό ἵδιο ἀγαποῦσε τή φυσαρμόνικα... Κεῖνος μάλιστα τήν ἔπαιζε πολύ πιό καλά ἀπό μένα...»

Καί ὁ Παντελής ἐτοιμάστηκε νά παιζει πάλι.

Μά τότε ἔνα ἀγόρι πετάχτηκε ἀπό ἔνα ἄλλο κρεβάτι καί τόν ρώτησε περιγελαστικά:

«Καί δέ μᾶς λές, Παντελή, καί τό νουνό σου, σάν παιζεις φυσαρμόνικα, τόν βλέπεις; "Ερχεται κοντά σου, ὅπως λές;»

Τ' ἄλλα παιδιά γελάσανε κι αὐτά. Μά ὁ Παντελής καμιά σημασία δέν ἔδωσε στήν κοροϊδία τους.

«Ο νουνός μου, εἶπες;» ἔκανε.

«Ναί, δ νουνός σου... Εἶπες στήν ἀρχή, πώς σοῦ 'πε, προτοῦ φύγει γιά νά πάει στόν πόλεμο, πώς, ἀμα παιζεις φυσαρμόνικα, ὅπου καί νά 'ναι, θά ἔρχεται κοντά σου! Τό λοιπόν, τόνε βλέπεις;»

Τ' ἄλλα παιδιά γελάσανε πάλι δυνατά.

«Ο Παντελής ὅμως ούτε καί τώρα τά πρόσεξε... Σοβαρός μόνο εἶπε:

«Γιά νά τόνε βλέπω, νά πᾶ τήν ἀλήθεια, ἀκόμα δέν τόν εἶδα! Μά, γιά νά 'ρχεται κοντά μου, ἔρχεται!... "Οπως καί ὁ ἀδερφός μου... Τούς νιώθω κοντά μου, στέκονται δίπλα μου!... Τί πειράζει πού δέν τούς βλέπω μέ τά μάτια μου!... 'Η μάνα μου δημως στόν ὑπνο της τούς βλέπει καί τούς δυό συχνά...»

«Καί δέ φοβᾶσαι, τοῦ λένε τά ἄλλα παιδιά, μισο-σοβαρά, μά καί λιγάκι περιγελαστικά, νά τούς νιώθεις πλάι σου, τόσο κοντά;...»

«Καλέ, τό νουνό μου και τόν Κώστα μας θά φοβηθῶ ἐγώ;... Μακάρι ἔνα βράδυ νά τούς ἔβλεπα μπροστά μου!...» εἶπε ὁ Παντελής.

“Υστερα σκεφτικός εἶπε ἀκόμα:

«Μά πιστεύω πώς θά τά καταφέρω καμιά φορά νά τούς δῶ.. Μιά γριά Ἀρμένισσα, ἐκεῖ στό συνοικισμό, τήν ἄκουσα νά λέει κάποτε σέ κάτι γυναῖκες, καθισμένη στήν πόρτα τῆς παράγκας της... Ἄμα, λέει, συλλογᾶσαι πολύ ἐναν ἀποθαμένο, ἄμα τόν ἀγαπᾶς πολύ καί δέν τόν φοβᾶσαι, τότε καμιά φορά σοῦ φανερώνεται...»

Καὶ ξανάπιασε ὁ Παντελής τή φυσαρμόνικα —τρεῖς τέσσερις ἥχοι ἤταν δόλοι δόλοι αὐτοί πού ἔπαιζε ὁ Παντελής, μά σοῦ σφίγγανε τήν καρδιά.

Καὶ τώρα εἶχα πιά καταλάβει γιατί ὁ Παντελής δέν ἥθελε νά ἀποχωριστεῖ ἀπό τή φυσαρμόνικά του.

(Από τή συλλογή διηγημάτων *Ἡ κόλαση τῶν παιδιῶν*)

‘Ο τάφος

 ΤΟ ταξίδι πού σέ πάει
δ μαῦρος καβαλάρης,
κοίταξε ἀπ' τό χέρι του
τίποτε νά μήν πάρεις.

Κι ἂν διψάσεις, μήν τό πιεῖς
ἀπό τόν κάτου κόσμο
τό νερό τῆς ἀρνησιᾶς,
φτωχό κομμένο δυόσμο!

Μήν τό πιεῖς, κι όλότελα
κι αἰώνια μᾶς ξεχάσεις·
βάλε τά σημάδια σου
τό δρόμο νά μή χάσεις,

κι ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο,
μικρό, σά χελιδόνι,
κι ἄρματα δέ σου βροντᾶν
παλικαριοῦ στή ζώνη,

κοίταξε καί γέλασε
τῆς νύχτας τό σουλτάνο,
γλίστρησε σιγά κρυφά
καί πέταξ’ ἐδῶ πάνω·

καί στό σπίτι τ’ ἄραχνο*
γυρνώντας, ὡς ἀκριβέ μας,
γίνε αέροφύσημα
καί γλυκοφίλησέ μας!

(‘Ο Τάφος)

ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΛΑΧΟΥ

Μιά Κυριακή

(25 Απριλίου 1946)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ.
ΑΝ χθές, μιά Κυριακή πρωί, μπήκαν έδω και πέντε
χρόνια|οί Γερμανοί στάσι. Αθήνας. Βριτσικούν τότε
σ' ένα μεγάλο στρατιωτικό νοσοκομεῖο. Μέσα στό³
μακρόστενο θάλαμο μέ τούς πρασινωπούς τοίχους και
τά τριάντα εξι κρεβάτια, τακτικά, αραδιασμένα|έπάνω
στά άσπρα και μαύρα τετράγωνα πλακάκια, βασίλευε σιωπή και
μιά παγωμένη τάξις. ΗΕC. ΠΡΟ6.

Ξέραμε πιά ότι θά έρθουν. Θαῦμα δέ γινότανε, έλπιδα δέν
υπῆρχε. Μέσα στό θάλαμο μόνο μιά μεταλλική, ύχροι φωνή^{μη.}
άκουγόταν άπό τό ραδιόφωνο, και αυτή έπανελάμβανε μονό-
τονα: «Λόγω τών εξαιρετικῶν γεγονότων, άπαγορεύεται ή κυ-
κλοφορία εἰς τάς όδούς.» Όλα τά καταστήματα νά κλείσουν...»

Καί υστερα, γιά δεκάτη, είκοστή φορά, έρχόταν ό έθνικός^{αρ.}
μας υμνος, παιγμένος —νομίζω πώς τόν άκουω— σέ μιά πλάκα
τσαγκρουνισμένη στήν άρχη. Καί κάθε φορά δύονδη ή σκέψη
ήταν ή ίδια: «"Ισως αυτή είναι ή τελευταία φορά πού τόν άκουμε
έλευθεροι».»

- Μιά μικρή νοσοκόμα ήρθε ξαφνικά, τρεχάτη:
— Ήρθαν!...
— Είναι πολλοί; ρώτησε κάποιος, μέ άφέλεια, σάν νά είχε ση-
μασία.
— Πάρα πολλοί...

‘Ο Γιώργος, ένα νέο παιδί, εϊκοσι δύο χρονῶν, πού είχε χάσει και τά δυό του μάτια και τά δυό του χέρια από άλμο, και πού δέν είχε άνοιξει τό στόμα του ποτέ νά παραπονεθεῖ, είπε τά πρώτα του πικραμένα λόγια: *χαρ.*

«Κρίμα, βρέ παιδιά...»

Μέσα σ’ αύτό τό θάλαμο τί δρες δέν εϊχαμε περάσει... Θυμούμαι ένα πρωινό, θά ταν δέκα ή ώρα, πού τό μικρό καμπανάκι τής έκκλησίας τοῦ νοσοκομείου γέμισε ξαφνικά αύλες, κτίρια και περιβόλια, μέ μιά βιαστική, άσυγκράτητη, χαρούμενη φλυαρία. Δέν ξέρω ποιός τό πρωτόπει. Ή καμπάνα, οί λευκες, οί τοίχοι, οί ανθρωποι, *άλλα τό νέο ξεπετάχτηκε* εξαφνα και ίξα-πλώθηκε σάν άκρατη φλόγα.

«Επεσε ή Κορυτσά!... Έπήραμε τήν Κορυτσά!»

Τότε ένα άλλο παιδί, βαριά τσακισμένο κι αυτό, άνασηκώθηκε λιγάκι στό κρεβάτι του και φώναξε:

«Χαλάλι, βρέ παιδιά...» Χαλάλι, άκουστηκε άπό παντοῦ. Ό θαλαμάρχης ἔτρεξε γιά κρασί. Ό πόνος, δ πυρετός, ή άρρωστια χάσαν τά δίκαιωματά τους. Απάνω στά φτερά τής νίκης είχε ἔρθει μιά πνοή άπό δροσερό βουνίσιο άέρα, και τά κατάκοπα βασανισμένα κορμιά ξαναγίνηκαν γιά λίγο γερά, γενναῖα, στάθηκαν ορθια, στίς μακρινές χιονισμένες βουνοκορφές. Και ἄρχιζε άπό τό ένα κρεβάτι στό άλλο μιά άτέλειωτη διήγησις. Περιπέτειες και κακουχίες, πονηριές, άγγαρεις, άντιπάθειες και συμπάθειες, λοχαγοί άλησμόντοι, άλλοι γιά τόν ήρωισμό τους, άλλοι γιά τή στραβοξυλιά τους, μάχες και παγωμένες νύκτες, και πεῖνες και πορείες.

Σάν ένα άόρατο σχοινί, ή χαρά έδενε σφιχτά δλους τούς ξαπλωμένους άνδρες, τούς έκανε ένα σῶμα, μιά ψυχή, τούς έδινε δύναμη, τούς έδινε έμπιστοσύνη, ύγεια, ζωή.

Και ἔσπασε άπότομα αυτό τό σχοινί, ἐκεῖνο τό πρωί, ἐκείνη τήν Κυριακή τοῦ 1941. Κόπηκε δριστικά. Μέσα στό θάλαμο οί άνδρες ξέρανε ότι είχαν μείνει μόνοι, ότι ο καθένας ἔπρεπε νά πάρει στά χέρια του μιά τσακισμένη ζωή και νά τραβήξει τό δρόμο του.

Σάν νά είχαν γίνει ξένοι, δέν μιλούσαν πιά ό ένας στόν αλλον. Τό ραδιόφωνο ξαφνικά ἄρχισε νά διατάξει σέ μιά καινούργια, ξερή, σκληρή γλώσσα μετ.
— Κλεῖσ' το, ἀδελφή!

‘Η μικρή νοσοκόμα τό ἔκλεισε. [Απ' ἔξω ἀκουγότανε ἔνας θόρυβος μακρόσυρτος, σκληρός σιδερένιος. Ο μανρος μηχανοκίνητος στρατός, πού είχε διασχίσει τήν Εύρώπη, περνοῦσε τώρα βαρύς στόν ἔρημο φωτεινό ἀθηναϊκό δρόμο.

(Άπό τή συλλογή χρονογραφημάτων 'Επίκαιρα...)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

[Μέρες τοῦ 1943]

Στήν Κατοχή, όλοι οἱ "Ελληνες πατριώτες ἡταν ἐναντίον τῶν κατάκτητῶν καὶ ἔκαναν δι, τι μποροῦσαν γιά νά τους πολεμήσουν. Στήν ἀντίσταση αὐτή ἔλαβαν μέρος καὶ πάρα πολλά παιδιά, πού διακρίθηκαν γιά τίς ἡρωικές πράξεις τους. Οἱ κατακτητές κυνηγοῦσαν ἄγρια τούς "Ελληνες πατριώτες, κι ὅταν κατόρθωναν νά τους πιάσουν, τούς βασάνιζαν, τούς σκότωναν ἢ τους ἐρίχναν σέ ἄθλιες φυλακές καὶ στρατόπεδα. Στή διήγηση πού ἀκολουθεῖ, ἔνα μικρό κορίτσι, πού κατοικοῦσε πολύ κοντά στίς φυλακές Ἀβέρωφ, βρίσκει διάφορους ἔχυτανους καὶ τολμηρούς τρόπους γιά νά βοηθάει τούς φυλακισμένους πατριώτες καὶ νά κάνει ἔτσι τό καθῆκον του πρός τή σκλαβωμένη τότε πατρίδα.

ΝΑ μελαχρινό κοριτσάκι δώδεκα χρονῶν, Μαίρη Ροδίου. Τό σπίτι της ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπό τό μέρος τῶν φυλακῶν Ἀβέρωφ διπου κρατοῦνται σέ ἀπομόνωση οἱ ἐπικίνδυνοι στόν "Αξονα πατριώτες. Ἀπό τά σιδερόφραχτα παράθυρα τῶν κελιῶν μεταδίδεται στή γειτονιά δύο τό δράμα αὐτῶν τῶν κακότυχων. Ἀγριες φωνές πόνου, παρακάλια διψασμένων πούζηταν νερό, βογκητά ετοιμοθάνατων. Ἡ πλακωμάρα* τῆς ἀπομόνωσης ἔκανε δλους νά λαχταρᾶν τόν ἀνοιχτόν δρίζοντα, νά σκαρφαλώνουν στά παράθυρα καὶ ν' ἀτενίζουν ἔξω ἵκετευτικά. Ὁποιον ἀντίκριζαν τούς κάναν νοήματα, μήπως καὶ τούς σπλαχνίζόταν. Μιά ματιά ἀπό συνάνθρωπο, ἔνα κούνημα χεριοῦ, κι ὁ φυλακισμένος ἔπαιρνε κουράγιο, γύριζε στή μοναξιά του καλοκαρδισμένος. Ὁταν εἶδε

ἡ μικρή Μαίρη πώς οἱ Γερμανοί πυροβολοῦσαν τούς ὑπόδικους πού πρόβαλλαν στά παράθυρα, ζήτησε ἀπό τή μητέρα της νά μάθει τά σήματα Μόρς. Γιατί; Γιά νά συνεννοεῖται μέ τοῦ Ἀβέρωφ. Ἀπό τή στιγμή ἐκείνη τό σπίτι τοῦ Ροδίου ἔγινε κέντρο ἐπικοινωνίας μέ τούς φυλακισμένους. Ἐκεῖ προστρέχουν οἱ συγγενεῖς τους, ἀπό κεῖ μαθαίνουμε τήν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. Ἀνέβαινε στήν ταράτσα της ἡ Μαίρη κι ἐπαιξε ἀθόα μ' ἔνα σφυράκι. Τό χτυποῦσε σύμφωνα μέ τό τηλεγραφικό ἀλφάριτο, πού τ' ἄκουγαν φυλακισμένοι ἀσυρματιστές, κάν ἀξιωματικοί τοῦ Ναυτικοῦ, καί μετάφραζαν τί μηνοῦσε ἡ μικρή. Γιά νά μήν προδοθεῖ κάνοντας κάθε μέρα τό ἵδιο παιχνίδι, καλοῦσε μιά φιλενάδα της, καί ἀπό τήν ταράτσα τῆς φωναζε δόηγίες γιά τούς φυλακισμένους μπερδεμένες μέ τραγούδια. Ποιός νά ὑποπτευθεῖ κοριτσάκια πού παιδιαρίζουν; Μέσα ἀπό τά κελιά ὅσοι κάτεχαν τό Μόρς ἄρθρωναν κι αὐτοί τίς ἐπιθυμίες τους μέ τά σήματα: ὅσοι τ' ἀγνοοῦσαν ζήταγαν τής μικρῆς νά τούς στείλει μολύβι καί χαρτί. Πήγαινε τότε ἡ Μαίρη καί περίμενε ώρες ὀλόκληρες στήν οὐρά γιά νά παραδώσει δέμα μέ τρόφιμα, μέσα στά ὁποῖα ἔκρυβε ἔνα τόσο δά μολυβάκι καί χαρτί τάχα περιτυλίγματος. Ἐκεῖ στίς οὐρές ἔβλεπε ἡ μικρούλα τήν ἀγωνία μητέρων καί συγγενῶν. Ἀφοῦ τρέχαν ἀπό ἀνακριτή σέ εἰσαγγελέα νά βροῦν ποιός Γερμανός δωροδοκιόταν,* ἀφοῦ ἔδιναν τά παραδάκια τους σ' ἀπατεῶντας πού τίς κορόιδευαν, γύριζαν ἀπελπισμένες στήν ἐξώπορτα τῆς φυλακῆς[...] Ἡ παραμικρή λεπτομέρεια πού ἀκούν τούς φαίνεται βουνό —ἴσως ἀπ' αὐτήν ὀδηγηθοῦν νά πιάσουν τό νῆμα τῆς ἐπικοινωνίας μέ τόν ἀγαπημένο. Κοντά στίς ντόπιες γυναῖκες ἔβλεπες καί μαυροφόρες, φερμένες ἀπό τά χωριά, πού πέφταν στά γόνατα καί παρακαλοῦσαν κανένα χιτλερικό κάθαρμα νά τούς πεῖ ἄν ζοῦσαν τά παιδιά τους.

Σάν ἔμπαινε καμιά φορά ἡ Μαίρη μέσα στοῦ Ἀβέρωφ, ἀντίκριζε καταφρονεμένους σαλταδόρους^{*} ἀνάκατους μ' ἀξιωματικούς κι ἐπιστήμονες, ὅλους νά ζοῦν μέσα στή βρώμα καί τήν καταπίεση. Τούς ὑποχρέωναν, μέ τό βούρδουλα καμιά φορά, νά πίνουν ζεματιστή τή σούπα τους, ὥστε τό φαΐ νά μήν είναι στιγ-

μή χαρᾶς παρά κι αὐτό μαρτύριο. Τούς ύποχρέωναν τό χειμώνα, ἀκόμα κι ὅταν ἔβρεχε, νά βγαίνουν περίπατο στήν αὐλή, κι ὑστερα νά γυρίζουν μουσκεμένοι στά παγωμένα κελιά τους, γιά νά ἔντιασουν ἀπ' τό κρύο. Ἐδῶ συναντοῦσε δεσμοφύλακες μέ σιχαμένες μορφές, ἐκεῖ διασταυρωνόταν μέ κανένα νέο πού τόν σέρναν ἀπό τά βασανιστήρια γεμάτον πληγές, μέ ροῦχα καταματωμένα, ἀνίκανον νά σταθεῖ στά πόδια του. Κάτι καλόγριες, πού διακονοῦσαν* στοῦ Ἀβέρωφ, τῆς ἔμαθαν νά μεταφέρει σημειώσεις στίς πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν, στ' αὐτιά της, κάτω ἀπό τή γλώσσα, ὅπως ἔκαναν οἱ ἴδιες. Τοῦτος ὁ κρατούμενος τῆς ζητάει φαῖ γιατί πεινᾶ, ἄλλος ἔνα καθρεφτάκι νά κοιτάζεται στήν ἀπομόνωση, νά μήν αἰσθάνεται κατάμονος καί τρελαθεῖ. Ἡ Μαίρη, γιά ν' ἀνακουφίσει τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ὁ σπουδαιότερος τρόπος συνεννοήσεως τῶν ὑπόδικων είναι τά σημειώματα πού μποροῦν νά γράφουν μέ τά μολύβια πού τούς στέλνει ἐκείνη. Τά σημειώματα αὐτά τά πετάν ἀπ' τό παράθυρό τους στήν ταράτσα τοῦ Ροδίου, μά γιά νά μήν τά ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοί, ἡ μικρή τρέχει καί χωρατεύει μέ τούς φρουρούς, τραβᾶ τήν προσοχή τους, κι ἔτσι τό πολύτιμο χαρτάκι πέφτει ἀπαρατήρητο. Τό κοριτσάκι σώζει πολλούς πατριώτες, γιατί πληροφοροῦνται οἱ δικοί τους καταλεπτῶς* τί είλχεν είπωθει στίς ἀνακρίσεις, ποιός δέ βάσταξε τά μαρτύρια κι ὁμολόγησε, ποιοί πρόκειται νά συλληφθοῦν. Τώρα ἡ Μαίρη μαθαίνει γερμανικά, ὥστε νά μπορεῖ ν' ἀπασχολεῖ καλύτερα τούς ναζήδες φρουρούς. "Ο, τι ὠραιότερο ἔχει νά δείξει ἡ Κατοχή, δέ θά τό βρεῖτε οὕτε σ' αὐτό, οὕτε σέ κανένα ἄλλο βιβλίο —ἔμεινε κρυμμένο στίς καρδιές τῶν Ἑλλήνων.

(Από τό βιβλίο *Τό χρονικό τῆς σκλαβιᾶς*)

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Πατρίδα

Πάλε ξυπνάει τής ἄνοιξης τ' ἀγέρι·
στήν πλάση μυστικῆς ἀγάπης γλύκα.
Σά νύφ' ἡ γῆ πόχει ἄμετρα ἄνθη προίκα,
λάμπει ἐνῶ σβητέαι τῆς αὐγῆς τὸ ἀστέρι.

Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μέ ταίρι,
ἐδῶ βουίζει μέλισσα, ἐκεῖ σφήκα.
Τή φύση στήν καλή της ὥρα ἐβρῆκα·
λαχταρίζει ἡ ζωή σ' ὅλα τά μέρη.

Κάθε μοσχοβολιά καί κάθε χρῶμα,
κάθε πουλιοῦ κελάηδημα ξυπνάει
πόθο στά φυλλοκάρδια μου κι ἐλπίδα

νά σου ξαναφιλήσω τ' ἄγιο χῶμα,
νά ξαναΐδω καί τό δικό σου Μάη,
ὄμορφή μου, καλή, γλυκιά πατρίδα.

(Τό ποίημα γράφτηκε στό Μόναχο τό 1888)

('Από τό βιβλίο *Tά σονέττα*)

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

΄Αναστάσεως ήμέρα*

(12 Όκτωβρίου 1944)

ΝΥΝ ἀπολύοις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα. Αὐτό περιμέναμε. Μιά μέρα σάν τη σημερινή. "Οποιος τὴν ἔζησε, ἔζησε τὴ μεγαλύτερη χαρά πού μπορεῖ νά λαχταρήσει ψυχή ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Τέτοια χαρά δέ θά τὴν ἔχει γνωρίσει καμιά ἀπό τίς γενεές πού ἐπέρασαν. Τέτοια γιορτή δέ θά γιορτάστηκε ποτέ ὡς τώρα κάτω ἀπό τὴ σκιά τῆς Άκροπόλεως. Τέτοια ιαχή* δέ θά ἐδόνησε ποτέ τὸ γαλάζιο οὐρανό μας ἀπό τούς πανάρχαιους καιρούς πού ὑπάρχει Έλλαδα καὶ φωνή ἑλληνική.

Ἐκεῖνος πού θά ἐπιχειρήσει νά περιγράψει τὴ σημερινή γιορτή θά ἐπιχειρήσει τό ἀδύνατο. Γιατί δέ βρέθηκε ἀκόμα ὁ τρόπος, οὕτε γεννήθηκε δ τεχνίτης τοῦ λόγου πού νά μεταδώσει σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση τό παραλήρημα ἐνός λαοῦ πού λυτρώνεται ἀπό τίς ἀλυσίδες του καὶ κραυγάζει τό «Χριστός Ανέστη».

Ήταν ὁ χαιρετισμός τῆς ήμέρας. Γλυκιά φθινοπωρινή μέρα πού καταγράφεται μέ τεράστια γράμματα στὴν Ιστορία τοῦ "Εθνους, γιά νά γιορτάζεται ἀπ' ὅλες τίς γενεές τῶν Ελλήνων.

Μιά μέρα-παραμύθι. Τέσσερα χρόνια τό περιμέναμε. Μά ὅταν τό εἰδαμε χτές τό πρωί, δταν εϊδαμε τίς σημαῖες καὶ τίς σημαιοῦλες νά κυματίζουν στούς δρόμους τῆς πόλεως, ὅταν εἴδαμε τόν Παρθενώνα λυτρωμένο ἀπό τὴν ἀγκυλωτή κηλίδα,*

* Εκφωνήθηκε ἀπό τό Ραδιοφωνικό Σταθμό τὴν ήμέρα τῆς Απελευθερώσεως.

ὅταν εἰδαμε στήν ἄσφαλτο τά τελευταῖα ἵχνη τῆς τελευταίας μπότας, ὅταν εἰδαμε νά παίρνουν σάρκα καὶ δοτά τεσσάρων ἐτῶν ὄνειρα καὶ προσδοκίες, ὅταν εἰδαμε γελαστά τά πρόσωπα ἑνός κόσμου πού σερνόταν ἵσαμε χτές σκυφτός στούς δρόμους, ὅταν ἀκούσαμε ν' ἀντηχεῖ τό γέλιο σέ μιά πόλη ἀπό τήν όποια εἶχε σβήσει ἡ χαρά, βρεθήκαμε ἐκστατικοί, ὅπως βρίσκεται κανείς ἐμπρός στό ἀπίθανο, ἐμπρός στό θαῦμα, ἐμπρός σέ κάτι πού είναι πέρα ἀπό τά ὄρια τοῦ φυσικοῦ.

Ἐλεύθεροι! Ὡς χτές ἥταν ἡ εὐχή πού ἀνταλλάσσαμε μεταξύ μας. Σήμερα ἔγινε ἡ πραγματικότητα.

Ἐλεύθεροι!

Φεύγει ὁ ἐχθρός. Δέν εἶχε ἄραγε συναίσθηση τῶν ὅσων διέπραξε, καὶ θέλησε γιά τελευταία του ἐκδήλωση νά καταθέσει ἀποχαιρετιστήριο στέφανο στό Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου μας; Μέ τήν ἀξιοπρέπεια πού διακρίνει τό λαό μας στίς μεγάλες στιγμές τῆς Ἰστορίας του, ὁ κόσμος πού ἥταν σέ πυκνά κύματα γύρω στό Μνημεῖο ἔξεκένωσε* ἀμέσως τό χῶρο καὶ ἔστρεψε τίς πλάτες στό χθεσινό κατακτητή, στό σημερινό ἥτημένο πού φεύγει ντροπιασμένος ἀπό τίς 彘διες του τίς πράξεις. Τόν προπέμπουμε* μέ μιά εὐχή: νά γνωρίσει καὶ ἡ δική του χώρα ὅσα κάτω ἀπό τό πέλμα του ἐγνώρισε ἡ δική μας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὅλη ἡ πόλη ἔχει ξεχυθεῖ στούς ἡλιοφώτιστους δρόμους καὶ γιορτάζει. Πανήγυρη πανηγύρεων. Ἀδιαπέραστες οἱ κεντρικές ἀρτηρίες ἀπό τά πλήθη πού φωνάζουν, ἀγκαλιάζονται, φιλιούνται καὶ ψάλλουν τόν Ἐθνικό μας "Υμνο καὶ τούς "Υμνους τῶν Μεγάλων Συμμάχων μας. "Ολες οἱ ἡλικίες." Αντρες καὶ γυναῖκες. Μά πιό πολύ ἀπ' ὅλους τά νιάτα. Αὐτά κυριαρχοῦν. Αὐτά δίνουν τόν τόνο στόν πυρετό τῆς ἡμέρας. Τά σύγχρονα Ἑλληνικά νιάτα, τά καλύτερα ἀπ' ὅσα ἔχει γνωρίσει ὁ τόπος, τά νιάτα πού μαρτύρησαν καὶ ἀγωνίστηκαν, τά παιδιά πού ἔγραψαν μέ τό αἷμα τους τήν ἴστορία τῆς σκλαβιᾶς, τά νιάτα τοῦ '44 πού ἀψήφησαν τόν ἐχθρό καὶ γέμιζαν κάθε νύχτα τούς τοίχους μας μέ τά συνθήματά τους, τά νιάτα πού μᾶς ἔδιναν τήν ὑπόσχεση τῆς Λευτεριᾶς, αὐτά πρωταγωνίστησαν καὶ χτές καὶ

γέμισαν τήν άτμοσφαιρα μέ τούς ώραίους ἐνθουσιασμούς των.
"Ἐνας φοιτητής καὶ μιά φοιτήτρια ἀνεβασμένοι στή στέγη τοῦ
Πανεπιστημίου στέκονται ἀκίνητοι κάτω ἀπό τή σημαία μας,
ἔμψυχα ἀγάλματα πού συμβολίζουν τήν πρωτοπορία τῆς νεότη-
τας στούς ἀγῶνες τοῦ Ἐθνους. Ὁ περίβολος τοῦ Πανεπιστημίου
ἡταν δ πυρήνας τῆς συγκεντρώσεως. Ἀπό κεῖ ἔχονταν οἱ
ἀνθρώπινοι χείμαρροι καὶ κατέκλυζαν τήν πρωτεύουσα.

Ποτέ δέν τήν είδαμε μέ τόσο πανηγυρικό σημαιοστολισμό.
Ἡ κυανόλευκη, καὶ κοντά σ' αὐτήν οἱ σημαῖες τῆς Μεγάλης
Βρετανίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτεῶν, τῆς Σοβιετικῆς Ρωσία..
Ποῦ ἡταν ἀποθηκευμένες οἱ σημαῖες αὐτές τῶν Συμμάχων μας
γιά νά βρεθοῦν σέ τόση ἀφθονία στήν κατάλληλη στιγμή;

Ἄλλα καὶ γιά πότε πρόφτασαν νά γραφτοῦν στούς τοίχους
τῆς πόλεως οἱ χαιρετιστήριες εὐχές μέ τό «καλῶς ὁρίσατε» στά
βρετανικά στρατεύματα, πού ἀνέμενε δ πληθυσμός νά τ' ἀποθε-
ώσει;

Πανηγυρίζει ἡ πρωτεύουσα τήν ἑθνική πανήγυρή της. Τήν
ἐπλήρωσε ἀκριβά. Καί αὐτά ὅμως πού πληρώσαμε καὶ ἄλλα
τόσα ἀκόμα νά πληρώναμε, ἀφοῦ γι' ἀντάλλαγμα ἔχουμε τήν
Ἐλευθερία μας. Γι' αὐτό τήν εἴπανε ἀπ' τά κόκαλα βγαλμένη.
Ἡθελε τά κόκαλα τῶν Ἑλλήνων γιά νά λιπανθεῖ. Θρεμμένη,
τώρα, μᾶς χαρίζει τούς καρπούς της. Πανεθνικό συμπόσιο.
Γιορτή πανελλήνια. Προσερχόμαστε μέ ἔορταστικό ἔνδυμα, μέ
ἀναμμένες τίς λαμπάδες, μέ τό χαμόγελο στά χείλη, μέ τήν ἔκ-
φραση τῆς ἀγαλλιάσεως* στή μορφή, μέ τήν ἰκανοποίηση τοῦ
ἀγωνιστή πού φτάνει στό τέρμα τοῦ δρόμου του. Προσερχόμα-
στε —πρέπει νά προσερχόμαστε— μέ ἀγάπη δ ἔνας γιά τόν ἄλ-
λον, γιατί δλοι μας ἀποτελοῦμε μόρια* ἐνός συνόλου καὶ δλοι
εἴμαστε ἀπαραίτητοι γιά τό ἔργο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ...
Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, γιά νά γιορτάσουμε ἐνωμένοι τή γιορ-
τή τῆς Ἐλευθερίας μας, μιά γιορτή πού ἀποτελεῖ σταθμό καὶ
ξεκίνημα στήν Ἰστορία τοῦ Ἐθνους.

(Από τή συλλογή χρονογραφημάτων Ἀπτερη Νίκη)

Τεσπιέρι^{τόπος} ονάτην σημείωση περίπληξη^{περίπληξη}
αγγελία^{αγγελία} αρά^{αρά} επιφύλαξη^{επιφύλαξη}
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ^{ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ}

Α'

αγγελία^{αγγελία}

Τό φοινικόδεντρο

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΕΝΤΡΟ ἡταν τό «σῆμα κατατεθέν» τῆς γειτονιᾶς μου. Τή σημάδευε καὶ τή χαρακτήριζε. Μέσα στόν κήπο τοῦ ἀρχοντικοῦ μέ τά μαύρα κάγκελα καὶ τή βαριά σιδερένια πόρτα —πάντα ἀνοιχτή— φαινόταν ἀπρόσβλητο ἀπό τά ἐγκόσμια,* παρατηρώντας τα ἀφ' ὑψηλοῦ. Τό εἶχαμε βρεῖ ἐκεῖ καὶ μεγάλωνε μαζί μας ψηλώνοντας δόλοένα καὶ τινάζοντας καινούρια κλαδιά. Ἡταν μιά παρουσία ἀνεπανάληπτη καὶ ζωντανή.

Ἐμεῖς τά παιδιά ἀγκαλιάζαμε τόν κορμό του μέ ἀγάπη. Ἀνεβαίναμε πάνω του, κι ἡτανε δεῖγμα ὅξιοσύνης ἥ ίκανότητά μας νά φτανούμε δόλο καὶ πιό ψηλά. Ἡ ἐκτίμησή μας αὔξαινε ἥ μειωνόταν ἀνάλογα μέ τήν ἐπίδοση τοῦ καθενός στήν κατάκτησή του, κι ὁ Γιάννης, πού κατάφερνε ν' ἀνέβει μέχρι τά φύλλα τής ἀπλωτής του βεντάλιας, κέρδιζε τόν ἀνεπιφύλακτο θαυμασμό μας. Στίς παραμονές τῶν Βαΐων ὁ Γιάννης σκαρφάλωνε μέ δεξιοσύνη στό δέντρο καὶ μᾶς κατέβαζε κλωνιά γιά νά ἔτοιμάσουμε σταυρούς καὶ βάγια γιά τήν ἐκκλησία. Καὶ ψήλωνε στά μάτια μας τόσο πολύ, σάν νά φτανε τήν Πούλια καὶ νά τήν ἄγγιζε μέ τά ἴδια του τά χέρια.

Τό φοινικόδεντρο ἡταν κιόλας πολύ ψηλό ὅταν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος τῆς 28ης Ὁκτωβρίου 1940. Τό ἀεράκι τοῦ δειλινοῦ τοῦ

έφερνε τά μηνύματα και τούς ψιθύρους άπό τή ζωή τῆς γειτονιᾶς, γεμάτης πολεμικά γεγονότα, ἀγωνίες, προσδοκίες κι ἐλπίδες. Τά δικά μας παιδικά νήματα μέτοντα κόπηκαν γιά λίγο. Κανείς δέν μπορούσε πιά νά φτάσει τόσο ψηλά. Ὁ Γιάννης ἔφυγε χαμογελώντας στρατιώτης.

Κάποια μέρα τά παράθυρα ἄνοιξαν μέτραγο*, τά ραδιόφωνα φυλαρήσαν χαρούμενα κι δὲ Ἐθνικός "Υμνος χίμηξε στή γειτονιά σάν δυνατός ἀέρας πού τόν κρατοῦσαν φυλακισμένο στό ἀσκί του. Τά πρόσωπα γέλασαν πλατύ χαμόγελο, ή πόλη ντύθηκε στά γαλάζια κι ἡ πρώτη μας νίκη στόν πόλεμο ἦταν ἔνα ἀδιάψυκτο γεγονός. 22 Νοεμβρίου. Εἶχαμε νικήσει στήν Κορυτσά.

὾ ο φοίνικας, στηριγμένος στόν ἄκαμπτο μεγαλόπρεπο κορμό του, δέν μπορούσε νά λυγίσει, νά φτάσει μέχρις ἐμᾶς, νά πάρει τή χαρά μας και νά τήν τινάξει στά δικά του υψη. Γι' αὐτό διό πιό μικρός τής παρέας ἀποφάσισε νά τοῦ φέρει τό χαρμόσυνο ἄγγελμα. Τόν βοηθήσαμε δλοι και τόν ἐνθαρρύναμε. Εἶχαμε καταφέρει νά νικήσουμε μιάν αὐτοκρατορία, και σ' ἔνα φοίνικα δέ θά μπορούσαμε ν' ἀνέβουμε; Φιλότιμο στό φιλότιμο, μέτ τίς ἰαχές* και τίς ζητωκραυγές μας, δι μικρός κατάφερε γεμάτος αἴματα και γδαρσίματα νά φτάσει ψηλά στή φούντα τῶν κλαδιῶν και νά φωνάξει: «νικήσαμε».

Ἐντυχισμένος ἔκοβε τούς κλώνους και τούς πετοῦσε κάτω θριαμβολογώντας. Στολίσαμε τήν ἐκκλησιά, τή γειτονιά, τίς πόρτες μας, κάναμε ἀψίδες,* βγήκαμε στήν Ὄμόνοια και γράψαμε στό Γιάννη, κάπου στό μέτωπο, πώς δι μικρός ἀνέβηκε στό φοίνικα, πώς ἡ παράδοση συνεχιζόταν και πώς μπορούσε νά πολεμάει ἥσυχος μέσα στά χιόνια.

὾ ο φοίνικας δέχτηκε τήν ἐπίσκεψή μας πολλές φορές. Στίς 22 Νοεμβρίου, σάν πήραμε τήν Κορυτσά. Στίς 24 Νοεμβρίου, δταν πατήσαμε τή Μοσχόπολη. Στίς 30 Νοεμβρίου, δταν νικήσαμε στό Πόγραδετς. Στίς 4 Δεκεμβρίου, σάν ἔγινε δική μας ἡ Πρεμετή. Στίς 6 Δεκεμβρίου, δταν ἔπεσαν οἱ "Αγιοι Σαράντα. Στίς 8 Δεκεμβρίου, δταν ἀγκαλιάσαμε τό Ἀργυρόκαστρο. Στίς 22 Δε-

κεμβρίου, δταν πανηγυρίσαμε γιά τή Χιμάρα. Στίς 20 Ιανουαρίου, δταν μπήκαμε στήν Κλεισούρα. Τό φοινικόδεντρο ἔγινε τό σύμβολο τῆς νίκης.

Κι υστερα, ξαφνικά, τό Πάσχα τοῦ '41 δλη αὐτή ή ἀπέραντη εύτυχία, τό παραλήρημα τῆς γειτονιᾶς σταμάτησε. Ὁ μικρός ἀνέβηκε καὶ πάλι νά κατεβάσει κλαδιά γιά τήν Κυριακή τῶν Βαΐων, μά στά μάτια του γνάλιζαν τά δάκρυα κι ή ἀπελπισία. Γύρισε κι δι Γιάννης. Μά δέν ξανανέβηκε στό δέντρο, γιατί τοῦ ἔλειπε τό ἔνα πόδι. Κι ὅλα τυλίχτηκαν στή σκοτεινιά, καὶ μόνο τό ἀεράκι τοῦ δειλινοῦ ἀνέλαβε νά τοῦ λέει τά νέα μας, γεμάτα βογκητά κι ἀπόγνωση...

Πρίν ἀπό καιρό, μιά κίτρινη μπουλντόζα στάθηκε μπροστά στήν πόρτα τοῦ ἀρχοντικοῦ. Περνώντας τυχαῖα, ἔνιωσα μέσα μου τόν κίνδυνο, μά ἀπόδιωξα τή σκέψη, γιατί μοῦ φάνηκε φρικτή. Λές νά ρίξουν τό φοινικόδεντρο; "Αν εἶναι δυνατόν." Αλλωστε στίς πολυκατοικίες ἀφήνουν πάντα ἔνα χῶρο κενό —γιά λίγο ἀέρα καὶ λίγη ἀνάσα— κι ἐκεῖ, ὀπωσδήποτε, ὑπῆρχε χῶρος γιά τό δέντρο πού ἦταν ή ψυχή μιᾶς ἐποχῆς. Ἡ ψυχή τῆς γενιᾶς μου.

Ἄδιάφοροι γιά δλ' αὐτά, οἱ οἰκοδόμοι ἔκαναν τή δουλειά τους κι ἔριξαν τό δέντρο κάτω. Δέν τό εἶδα πεσμένο. Τό ἀπέσυραν ὀμέσως. Μόνο ἐκεῖ πού ὑψωνόταν ἄλλοτε ἀγέρωχο,* εἶδα μιά τρύπα βαθιά —τόσο βαθιές ἦταν οἱ ρίζες του— μιά τεράστια πληγή. Μιά πληγή σάν τάφος, δπου θά πρεπε νά θάψουμε τίς παιδικές μας ἀναμνήσεις, τίς ιαχές, τά σαλπίσματα τῶν ἡρωικῶν χρόνων, τίς Κυριακές τῶν Βαΐων καὶ τίς θριαμβευτικές μέρες μέ τίς νίκες μας. Κι ἐκεῖ, στή θέση αὐτοῦ τοῦ μνημείου —γιατί μνημεῖο ἦταν γιά μᾶς— ἔεφύτρωσε ἀργότερα μιά τσιμεντένια κολόνα. Μοῦ φαίνεται, λοιπόν, πώς δι κόσμος γύρισε ἀνάποδα, πώς κάτι δέν πάει καλά, πώς ἔψυγε κυνηγημένη ἀπό τόν πλανήτη μας ή εὐαισθησία καὶ ή ἀγάπη γιά τά πράγματα πού δίνουν στή ζωή μας ὀμορφιά καὶ περιεχόμενο. Ποιό παιδί θά θελήσει τώρα νά σκαρφαλώσει στήν τσιμεντένια κολόνα, καὶ γιατί; ποιά κλαδιά νά κόψει, ποιά ἐκκλησία νά στολίσει;

”Αν ήταν —λέω— νά μού άναθέσουν τόν πανηγυρικό τῆς 28ης Οκτωβρίου 1940, δέ θά ἔλεγα τίποτε ἀπό κεῖνα τά περισπούδαστα* πατριωτικά λόγια πού ἀγγίζουν μόνο τ' αὐτιά καί φεύγουν χωρίς ἔλεος. Θά μιλοῦσα γιά τό φοίνικα τῆς γειτονιᾶς μου καί νομίζω πώς θά ήμουνα ἀπόλυτα συνεπής μέ τή μεγάλη ἐπέτειο πού ἔρχεται καί μέ τό χρέος μου σάν ἀνθρώπου ἀπέναντι σ' ἔναν «αὐτόπτη μάρτυρα» τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, πού κανείς μέχρι σήμερα δέ σκέφτηκε νά τοῦ κάνει τό παραμικρό μνημόσυνο.

(Από τό περιοδικό *Συνεργασία*)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

[Γιά τό θάνατο τῆς θυγατέρας μου Ναθαλίας]

Τώρα, π' ἀνθίζ' ή κυκλαμιά καί κάθε σπόρο ποδχει
κρυφό κρεβάτι μές στή γῇ ξυπνᾶ τό πρωτοβρόχι,
πού πρίν ἀρχίσουν οἱ χιονιές, ή πάχνη, τ' ἀγριοκαίρι,
ξεγελασμένα τά κλαριά μέ τή στερνή γλυκάδα,
π' δλόγυρά του φεύγοντας σκορπᾶ τό καλοκαίρι,
στολίζονται μέ μυρωδιές, μ' ἀνθούς, μέ πρασινάδα—

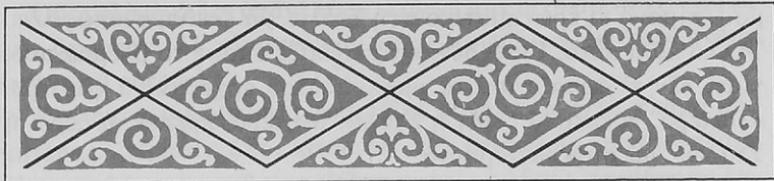
τώρα, παιδί μου, έζήλεψες τό στεῖρο τό σκοτάδι,
τοῦ τάφου τά στολίσματα, τήν έρημιά, τόν ἄδη!

Μοσχοβιολᾶ ἡ ἀλιφασκιά, μικρή μου Ναθαλούλα,
τά ρείκη, οἱ δάφνες, οἱ μυρτιές ποτίζονται δροσούλα,
καὶ τόν ἀγέρα πλημμυροῦν μέ τήν ἀναπνοή τους.
Στόν ἥλιο τοῦ φθινόπωρου σά ζωντανά λουλούδια
οἱ καλογιάννοι χαίρονται. Μέ τή γλυκιά φωνή τους
στό βάτο π' ἀκουρμαίνεται λαλοῦν τά στεφανούδια
τά βάσανα τῆς ξενιτιᾶς... Κι ἐσύ στό γέροντά σου
στέλνεις, παιδί μου, ἀνέλπιστα τά νεκρολίθια σου;

.....
Στόν πολυτάραχο γιαλό τοῦ κόσμου μιάν ἡμέρα
διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾶ σάν τόν ἀγέρα.
Τό πάτημά του ἐφάνηκε στόν ἄμμο μιάν αὐγή·
ἄγριο τό κύμα πέρασε τή νύκτα καὶ τό σβετ...

(Βίος καὶ Ἐργα)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ἀνεγραφή.

[Ἐνας ἡρωικός Κύπριος μαθητής]

Τό ἀφῆγμα πού ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στοὺς ἀπελευθερωτικούς ἄγῶνες τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας. Στοὺς σκληρούς αὐτούς ἄγῶνες οἱ μαθητές, ἀκόμα καὶ οἱ πιό μικροί, ἔλαβαν μὲν ἡρωισμὸν μέρος, προσφέροντας ἔτσι ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στήν πατρίδα.

ΛΕΝ ἄργησα, βέβαια, νά πεισθῶ, μ' ὅλη τήν ἀντίδραση μου, πώς κι ἔνα κορίτσι μποροῦσε νά βγάνει πέρα γιά πέρα ἀσπροπρόσωπο τό σπίτι, ὅταν ἄρχισαν τόσα δά κοριτσάκια νά κρύβουν τίς χειροβομβίδες στίς τσάντες τους καί τά πιστόλια στόν κόρφο τους. Ἀνεξάρτητα, δῆμως, ἀπ' αὐτό, τό σπίτι μας ἀσφαλῶς δέν περίμενε νά βγει ἀπ' τή Στάλω ἀσπροπρόσωπο. Ἐνα βράδυ δέν ἤρθε ὁ Νίκος. Ἐγινε ἐφτά ή ὥρα, δχτώ, ἐννέα, τίποτα. Εἴχαμε ζαρώσει ὅλοι [...]. Καθίσαμε κι οἱ τέσσερις κοντά κοντά, σάν γιά ν' ἀντιμετωπίσουμε καλύτερα τό κακό πού ύποψιαζόμαστε, καί κρεμαστήκαμε σιωπηλοί ἀπ' τήν προσμονή ἐνός χτυπήματος στήν πόρτα. Μονάχα ὁ πατέρας ἐπαναλάμβανε κάθε τόσο μια μονότονη κατάλληξη σάν ἀφαιρεμένος, σάν ν' ἀπαντοῦσε στόν ἔαυτό του ἡ σέ δικά μας βουβά, ἀδιατύπωτα* ἐρωτήματα:

— Κάτι θά τόν κράτησε. Θά' ρθει.

* Εγώ τά είχα χάσει. Κι ὁ Νίκος, λοιπόν; Κάρφωνα τό βλέμμα

*με τη
μηρούσα.*

μεταρρυθμίσεις
μου ἐπίμονο κι ἐρωτηματικό στή Στάλω, μά ἐκείνη τ' ἀπόφευγε.
"Άλλο πάλι αὐτό. Γιατί δέν ἀντιμετώπιζε ἀπόψε τό βλέμμα μου,
γιατί δέν τ' ἄρπαζε ἀπ' τά μαλλιά; Μου ἐρχόταν νά φωνάξω:
«Πατέρα, πρέπει νά ξέρει ή Στάλω. Μητέρα, πρέπει νά ξέρει ή
Στάλω», μά συγκρατιόμουνα.

Κι ή ὥρα περνοῦσε. Περνοῦσε μέ τήν ἵδια μονότονη διαβε-
βαίωση τοῦ πατέρα, ὀλοένα δύως καὶ πιό ξεθωριασμένη, ὀλοένα
καὶ πιό ἀλλοιωμένη καὶ πιό σιγανή:

— Κάτι θά τόν κράτησε. Θά 'ρθει.

Δέν τή σχολιάζαμε, δέν ἀπαντούσαμε, δέν ἀκούγαμε κάν.
Πῶς νά τήν ἀκούσουμε; "Ισως κι ὁ πατέρας νά μήν τήν ἀκούγε,
ἰσως νά μήν είχε συναίσθηση πᾶς τή διατύπωνε. Ἡχοῦσε σάν
ἐκεῖνες ζίς μάταιες παρηγόριες, τίς τόσο πρόδηλα* μάταιες, πού
βαριέσαι καὶ ν' ἀπαντήσεις καὶ τίς δέχεσαι μ' ἔνα ἐλαφρό, συγ-
καταβατικό,* ἀναιμικό χαμόγελο: ἐν τάξει.

"Ομως μετά τίς ἔντεκα ή μητέρα δέν μποροῦσε πιά νά κρατηθεῖ
κι ἄρχισε νά κλαίει. Μαζί της δακρύζαμε κι ἐτοιμαζόμαστε ή
Στάλω κι ἐγώ. Κι ὁ πατέρας δέν προσπάθησε νά σταματήσει
ἐκεῖνο τό ξέσπασμα. Πῶς νά τό σταματήσει; Γιατί νά τό σταμα-
τήσει, ἀφοῦ διοχετευόταν κι ὁ ἴδιος μ' αὐτό; Παραδόθηκε.
"Αφησε τό «κάτι θά τόν κράτησε» (ἡταν δλότελα ἄχρηστο πιά,
ἄν καὶ πότε χρησίμευσε;) κι ἔμεινε σκυμμένος κι ἄναβε διαρκᾶς
τσιγάρο.

Καμιά στιγμή ἔλεγε κάποιος:

— Σιωπή, σάν ν' ἀκουσα βήματα.

Φτερούγισμα, λαχτάρα, τέντωμα τῆς προσοχῆς, κράτημα τῆς
ἀναπνοῆς, σπίθισμα ἐλπίδας. Ύστερα ξανά τό βαρύ —πιό βαρύ
τώρα— πέσιμο ως τό βυθό:
— "Οχι.

— Δέν μποροῦμε νά εἰδοποιήσουμε τήν ἀστυνομία; δοκίμασε
δειλά ή μητέρα.

Δέν τῆς ἀπαντήσαμε. Τί νά τῆς ἀπαντήσουμε;

— Θαρρῶ πώς δέν ἀνακατεύεται σ' αὐτές τίς δουλειές ὁ Νίκος,
εἶπα, μολονότι ἄτονα, ἐγώ. Ξέρω.

Ούτε σ' ἐμένα δέν ἀπάντησαν. Σάν νά μήν είχα μιλήσει, σάν νά μήν ἀκουσαν. Δέ γύρισαν κάν νά μέ κοιτάξουν, ν' ἀνακρίνουν ἐκεῖνο τό «ξέρω».

Καί ξανά ή φοβερή σιωπή.^{νετ. προς} Καί ξανά τό πνιχτό κλάμα τῆς μητέρας. "Ημαστε δόλοι κάτω απ' τήν ἐπιφάνεια, ψαχουλεύαμε δόλοι τυφλά στόν πυθμένα. "Ωσπου στίς δώδεκα σταμάτησε ξαφνικά μπροστά στό σπίτι μας ἔνα αὐτοκίνητο. Πεταχτήκαμε δόλοι ὅρθιοι.

— Παναγιά μου! φώναξε ή μητέρα.

Κι ἐπαναλάβαμε ἐκεῖνο τό «Παναγιά μου» δόλοι μέσα μας μέ τήν ψυχή στό στόμα (—Παναγιά μου! Παναγιά μου, τό Νίκο μας!).

Δυνατά χτυπήματα τράνταξαν τήν πόρτα.

— Πάω ν' ἀνοίξω ἐγώ, είπε διατέρας.

Είπε διατέρας; "Οχι, δέν ἦταν διατέρας αὐτός, δέν ἦταν δική του αὐτή ή παράξενη φωνή πού ἀντήχησε ξαφνικά βραχνή κι ἐπιταχτική. Αὐτή γι' ἄλλους σκοπούς ἦταν, αὐτή ἔδινε στρατιωτική διαταγή. "Ενιωσα —οχι «ἔνιωσα», συγκλονίστηκα— ἔτσι ὅπως μ' ἐκεῖνο τό περίεργο βλέμμα τῆς Στάλως, ὅταν είχα βρεῖ τά φυλλάδια.

Δοκιμάσαμε νά τόν παρακολουθήσουμε μά γύρισε καί μᾶς κοίταξε μ' ἔναν τέτοιο τρόπο πού καρφωθήκαμε στίς θέσεις μας:

— Πάω ν' ἀνοίξω ἐγώ, είπα!

"Οχι δέν Ἠταν διατέρας αὐτός.

Εἰσήλασαν* ἔνα ἀγγλός Εγγλέζος ἀξιωματικός καί πέντε ἄνδρες. Γύρευαν τό Νίκο.

Γύρευαν τό Νίκο; "Αλλαξαν εὐθύς μέσα μας τά τόξα τῶν δακρύων. "Εγινε δσο μποροῦσε πιό κοῖλο τό σπίτι γιά ν' ἀκούσει καλύτερα.

— Δέν ἤρθε ἀκόμα, είπε διατέρας.

Μᾶς ἀπομόνωσαν σ' ἔνα δωμάτιο γιά νά ψάξουν.

*Αγκαλιαστήκαμε σ' ἐκεῖνο τό δωμάτιο καί κλάψαμε ἀπό χαρά, δόλοι, κι διατέρας. Κρατούσαμε δ ἔνας τό χέρι τ' ἄλλου, σφίγγαμε δ ἔνας τό χέρι τ' ἄλλου, χωρίς νά μιλᾶμε.

— Μονάχα μήν ερθει τώρα.

— Δέν ερχεται.

Και πάλι δυνατό σφίξιμο τῶν χεριῶν.

“Εψαχναν ὥρα πολλή. “Υστερα μᾶς εἶπαν πώς θά μεναν νά τόν περιμένουν. Κι ἔμειναν οἱ τρεῖς. Οἱ ἄλλοι βγῆκαν. Ἀκούσαμε τ’ αὐτοκίνητον ἀπομακρύνεται λιγάκι καὶ νά σταματᾷ. Φαίνεται πώς θά κρυβόντουσαν στήν αὐλή. ”Εσβησαν δόλα τά φῶτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ κάθισαν σιωπηλοί κι υπομονητικοί. Σιωπηλοί καθίσαμε κι ἔμεῖς.

“Ομως μάταια περίμεναν όληνυχτα. ”Ο Νίκος δέ γύρισε. Κι δταν ξημέρωσε, ἔφυγαν. Τί γλυκό πρωί ἦταν ἐκεῖνο. Τί πόρτα πού ’κλεισε πίσω τους.

Ἐμεῖς καθίσαμε νά τά ποῦμε, νά ποῦμε τήν ἔγνοια πού τέλειωσε καὶ τήν ἔγνοια —τί ἔγνοια!— π’ ὅρχιζε. Ρωτοῦσε ή μητέρα —τήν ἀφήναμε νά ρωτᾶ— κι ἀπαντούσαμε ἔμεῖς. Τί ἔτοιμη πού εἴχαμε τήν ἀπάντηση: τί εἰν’ αὐτά πού ρωτᾶς τώρα, μητέρα; Σάν γά μήν εἴχαμε δλοι τά ἵδια ἐρωτήματα. Μονάχα πού αὐτή ἦταν μητέρα καὶ τά τολμοῦσε, μονάχα πού αὐτή ἦταν μητέρα καὶ δέν ἔκανε λογαριασμούς. ”Αργότερα ἤρθε ή γειτονιά μέ τήν περιέργεια της καὶ πίσω της οἱ δημοσιογράφοι.

Τήν ἄλλη μέρα ήταν ή φωτογραφία τοῦ Νίκου μας σ’ δλες τίς ἐφημερίδες, γελαστή, μέ τό στραβό σκουφί τοῦ Γυμνασίου. Τή φιλοῦσε κλαίγοντας ή μητέρα σάν νά ’ταν ή πρώτη φορά πού τήν ἔβλεπε, σάν νά μήν ἦταν αὐτή πού τήν ἔδωσε: Θά σᾶς δώσω τήν πιό ὅμορφη. Και πραγματικά δέν ἦταν ή ἵδια φωτογραφία. ”Αλλιώτικο ἔγινε τό σκουφί, ἄλλιώτικο τό χαμόγελο. Και τό βλέμμα κοίταζε τώρα ὅπως τό βλέμμα τῶν ἄλλων, τό ξεσηκωμένο ἀπ’ τίς ”Ιστορίες, τό ξεσηκωμένο ἀπ’ τ’ ἀναγνωστικά.

(Από τό βιβλίο Κλειστές πόρτες)

Ο τσαλαπετεινός κι ή καρακάξα

TΙΑ μέρα ή καρακάξα καθόταν πάνω σ' ἔνα δέντρο κοντά στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ κι ἐκοίταζε τά περιστέρια πού κατέβαιναν κοπάδι ἀπό τίς φωλιες τους μέσα στήν αὐλή κι ἔτρωγαν καλαμπόκι. Ἀλλη μέρα τά εἶδε πάλι, καὶ κάθε μέρα ἔβλεπε πῶς ζοῦν τά περιστέρια.

Μιά μέρα, καθώς καθόταν πάνω στό δέντρο, εἶδε πάλι τά περιστέρια νά κατεβαίνουν μέσα στήν αὐλή καὶ νά τρῶνε κι ἀναστέναξε ἀπό τό κακό της.

Σ' ἔνα ἄλλο δέντρο ἐκεῖ κοντά καθόταν ὁ τσαλαπετεινός. "Αμα ἄκουσε τήν καρακάξα πού ἀναστέναξε, τήν ἐρώτησε τί ἔπαθε. Κι αὐτή τοῦ λέει:

— "Οσο βλέπω τά περιστέρια νά ζοῦν ἔτσι, θά σκάσω ἀπό τό κακό μου. Τί! ἐκεῖνα εἰναι καλύτερα ἀπό μένα καὶ βρίσκουν κάθε μέρα φαῖ ἔτοιμο, κι ἐγώ νά σκοτώνομαι ὅλη μέρα καὶ νά μένω νηστική;

Τῆς λέει κι ὁ τσαλαπετεινός:

— Κάθεσαι καὶ μαραζώνεις γι' αὐτό τό πράμα; Εὔκολο είναι νά ζεῖς κι ἐσύ σάν τά περιστέρια.

— Μέ ποιόν τρόπο; τόν ἐρωτᾷ ή καρακάξα.

— Μέ ποιόν τρόπο; Νά σοῦ πῶ, τῆς λέει. Βλέπεις τά περιστέρια; "Ολα είναι ὀλόασπρα. Νά πᾶς κι ἐσύ ν' ἀσπρίσεις τά φτερά

εἶναι
τραχύστρο.

σου κι ύστερα νά πᾶς νά τρουπώσεις άνάμεσά τους. Δέ θά σέ καταλάβει κανένας και θά καλοπερνᾶς σάν έκεινα.

— Πολύ καλή ή συμβουλή, γείτονα! Καλά τό λένε: «Γείτονα
έχεις; Θεόν έχεις». Πάω άμεσως νά κάμω όπως μοῦ λές.

Πέταξε ή καρακάξα άπό τό δέντρο κι ἐπῆγε ἵσια στόν ποταμό. Ἐκεῖ ήταν ἔνας νερόμυλος. Πέφτει μέσα στ' αὐλάκι, ἔγινε μουσκίδι. Κοιτάζει, τό παράθυρο τοῦ μύλου ήταν ἀνοιχτό. Κανένας δέν ήταν μέσα. Μπαίνει άπό τό παράθυρο, κυλιέται καλά καλά μέσα στή σεντούκα άπό τ' ἀλεύρι, ἔγινε δλόασπρη, πιό ἄσπρη άπό τά περιστέρια. Βγαίνει κατόπι άπό τό παράθυρο καὶ πάει δλόισια στό σπίτι πού ήταν τά περιστέρια. Ἀνακατεύτηκε μαζί τους κι ἔτρωγε. Κάμποσες μέρες περνοῦσε ζωή χαρισάμενη.

Μιά μέρα, δ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ ἔφερε κάτι ξένους νά τούς κάμει τραπέζι. Παράγγειλε στή γυναίκα του νά ἐτοιμάσει φαγητά καὶ νά σφάξει καὶ πέντ' ἔξι περιστέρια.

Ἡ νοικοκυρά ἐδιάλεξε τά μεγαλύτερα. Μέσα σέ ἐκεῖνα πού ἐδιάλεξε ήταν κι ή καρακάξα. Τά ἔσφαξεν ἔνα ἔνα καὶ τά ἔδωσε τῆς κόρης της νά τά μαδήσει.

Τήν ώρα πού ἔπιασε τήν καρακάξε νά τή σφάξει, τῆς ἐμπηξε κάτι φωνές, πού τήν ἔκαμαν νά ξιπαστεῖ. Κοιτάζει, δέν ήταν περιστέρι! Ἀπό τίς φωνές τήν κατάλαβε πώς εἶναι καρακάξα κι ἔθυμωσε. Ἔτσι θυμωμένη πού ήταν, τῆς ἔβγαλε τά φτερά της ὡς τό ἔνα καὶ τήν ἐπέταξε ἔξω άπό τήν αὐλή μέσα στά χωράφια.

Ἡ καρακάξα ἔμεινεν ἐκεῖ δά κάμποσην ώρα ζαλισμένη, κι ἅμα ἥρθε στόν έαυτό της, σηκώθηκε κι ἔκατσε καὶ λέει μοναχή της: «Ο Θεός μ' ἐγλίτωσε. Τέτοια καλοπέραση, καλύτερα νά μοῦ λείπει!»

Ο τσαλαπετεινός ἐκείνη τήν ώρα καθόταν πάνω στό ἴδιο δέντρο καὶ ἄκουσε τί είπεν ή καρακάξα, καὶ τής λέει:

— Τί νέα, γειτόνισσα; «Ολο καλοπέραση βλέπω!» Ας πεθάνομε ἔμεῖς!

Κι ή καρακάξα τοῦ λέει:

— Οὕ, νά γκρεμιστεῖς ἀπ' ἐμπρός μου! βρωμοτσαλαπετεινέ,¹ κι
ἐσύ κι οἱ συμβουλές σου! Ἀπό σένα καὶ μόνον ἐγίνηκα τέτοιο
χάλι! "Αν μποροῦσα νά πετάξω, θά σ' ἔκαμνα νά μήν ξέρεις ποῦ
νά πᾶ νά σταθεῖς!"

Σάν τ' ἄκουσεν αὐτά ὁ τσαλαπετεινός, ἐχάθηκεν ἀπό κεῖ. Κι
ἀπό τότε ἡ καρακάξα ἔχει ἔχθρητα μαζί του. "Αμα τόν δεῖ νά
φανερωθεῖ, μπήγει τίς φωνές καὶ συνάζει ὅλα τά πουλιά πάνω
του. Ἄλλα ὁ τσαλαπετεινός τό ξέρει καὶ χάνεται σάν τόν ἄνεμο.

(Λαϊκή παράδοση)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Οἱ γερανοί

Φθινοπωρινή βραδιά.

Ο ἥλιος βασιλεύει.

Δέ σαλεύουν τά κλαδιά,
φύλλο δέ σαλεύει.

Καί περνοῦν οἱ γερανοί,
ταξιδεύουν πέρα,
καὶ σά λόγχη μελανή
σχίζουν τόν ἀγέρα.

‘Ο κρωγμός* ἀντιλαλεῖ
κι ὅλοι τούς κοιτάζουν
καὶ μ' ἀγάπη «ὤρα καλή!»
στά πουλιά φωνάζουν.

Κι ἡ γριά πού περπατᾶ
στό ραβδί γερμένη,
στέκει καὶ τά χαιρετᾶ,
λέγει λυπημένη:

Στό καλό, χρυσά πουλιά,
στό καλό νά πᾶτε.
Τάχα θά μέ βρεῖτε πλιά
πίσ’ ὅταν γυρνᾶτε;

‘Ηλθ’ ὁ Μάρτης καὶ ξυπνᾶ
σά νυφούλα ἡ πλάση,
λουλουδίζουνε βουνά,
πρασινίζουν δάση.

‘Ηλθαν ἀπό μακριά
τά πουλιά καὶ πάλι,
μά σκεπάζει τή γριά
κρύα γῆς ἀγκάλη.

(Από τό βιβλίο *Ποιήματα*)

ΜΕΛΙΣΣΑΝΩΗ

Φθινόπωρο

“Ωρα δειλινοῦ·

τοῦ φθινόπωρου τά νέφη στύβουν τό φουστάνι
νά στεγνώσει τ’ οὐρανοῦ.

Καί στοῦ ἀπόβροχου τή σκόλη
βγαίνουν γιά σεργιάνι*
οἱ σαλίγκαροι δῆλοι
κάτω ἀπ’ τό ξεθωριασμένο παρασόλι*
τοῦ ἥλιου. Τώρα, ἡ λάμια*
ἡ γῆ λιάζει τά βρεμένα της τά χράμια*
μέ τῶν κάμπων τά πλουμίδια.*

Κι ἀπό τά χορτάρια
κι ἀπό τά ψηλά γρασίδια
οἱ σταλαγματιές γλιστροῦνε χάντρες
καὶ μαργαριτάρια
ἀπό οὐράνια δαχτυλίδια.

Τίς μαζώνουν οἱ νεράιδες οἱ ἀνυφάντρες*
μές στά ύπόγεια τους σεράγια* καὶ στ’ ἀνήλια
— πολυέλαιους κι ἀργυρά καντήλια,
σέ πλεμάτια* κρυσταλλένιες μπάλες —
μάγισσα γριά κι ἡ ἀράχνη τίς κρεμάει μές στίς κουφάλες.

Καί λογῆς λογῆς
 ἔνα ἔνα ὅλα τά ζούδια
 ξεφαντώνουν ἀπ' τῆς γῆς
 κι ἀπό μέσα ἀπό τά φλοιόδια.
 Κι ἔνας μύρμηγκας σκαλώνει σ' ἔνα ἀγκάθι φουντωτό
 ν' ἀγναντέψει ὅλο τόν κόσμο ἀπό τέτοιο λιακωτό.*
 Νά, τό αὐλάκι
 —κάνει χάζι—
 τό ἄχυρο, σχεδία πού ἀράζει
 καί τό δρασκελοῦν βαθράκοι.
 Κόσμοι ὀλόκληροι ζωύφια
 ταξιδεύουν μέ πιρόγες* τά κελύφια.
 Κρύα ἀνατριχίλα στά νερά.
 Σάν πεταλούδιῶνε σμάρι*
 τώρα δ σίφουνας θά πάρει
 ἀπ' τά δέντρα ὅλα τά φύλλα τά ξερά.
 Στά καλάμια τή φλογέρα του σφυράει
 κι ὅπως πάει, πάει, πάει,
 δ' ἄνεμος —τσοπάνος— σαλαγάει*
 σ' ἄλλα πιά λημέρια,
 σ' ἄλλο τώρα χειμαδιό* τά καλοκαίρια.

(Από τήν ποιητική συλλογή *Προφητεῖες*)

Τ' αὐγά

σύγειας

ΚΕΙΗΝΗ τὴν ἐποχήν ἦταν ἔνας καπετάνιος μέ καράβι.
Μιά φορά ἐφεράσε σ' ἔνα λιμάνι καί πήγε σέ μιά τα-
βέρνα γιά νά φάει. Μπαίνει μέσα καί ρωτάει τόν τα-
βερνιάρη:

— "Εχεις τίποτε φαΐ νά φάω;

Δέν ἔχω, κικούμοιρε! Μου σωθηκαν τά φαγητά. Ἐδῶ δά ἔχω
τρία τέσσερα αὐγά τηγανισμένα. Σου κάνουν; νά σου τά βάλω νά
φᾶς;

Δέχτηκε ὁ καπετάνιος κι ἔκατσε κι ἔτρωγε.

Κεί πού ἔτρωγε, νά κι ἔρχεται ἔνας ναύτης, καί τοῦ λέει πού
τραβοῦσαν τίς ἄγκυρες τοῦ καραβιοῦ, γιατί ἐπῆρε ἀέρας!

Παρατάει ὁ ἄνθρωπος τό φαΐ καί τρέχει ἵσια στό καράβι του.
Μπαίνει μέσα, τραβοῦν τίς ἄγκυρες πάνω καί δέν μποροῦν νά
σιγουρέψουν τό καράβι. Βοήθησεν δ Θεός κι ὁ Ἀι-Νικόλας καί
γλίτωσε τό καράβι ἀπό τή φουρτούνα.

"Εκαμε πέντε ἔξι χρόνια νά 'ρθει πάλι σ' αὐτό τό λιμάνι.

"Αμα ἥρθε σ' αὐτό τό μέρος, δ καπετάνιος πήγε νά πληρώσει
τ' αὐγά πού τά είχε στό νοῦ του. Τά θυμόταν πού τά χρωστοῦσε.

"Ο ταβερνιάρης τοῦ βγάζει λογαριασμό ἀλογάριστο.

— Αὐτά τ' αὐγά, ἃν τά ἐκάθιζα στήν ὅρνιθα, θά ἔβγαζε τέσσερα
πουλιά, δυό πετεινούς, δυό ὅρνιθες.

Τόν πάει στό δικαστήριο, γιατί αὐγό τ' αὐγοῦ, πουλί τοῦ
πουλιοῦ, τοῦ ἔπαιρνε τό καράβι, καί τό χρέος δέν ἐγλίτωνε.

Εγύριζε δ ἄνθρωπος σάν παλαβός, πού ἔχανε τό καράβι του

γιά τέσσερα αύγα! Έπήγε σέ μιάν άλλη ταβέρνα πού πήγαιναν
όλοι οι γέροι. Μέσα έκει ήταν ένας ψευτοδικηγόρος. Τόν είδε
στενοχωρημένον τόν ἄνθρωπο, ἔμαθε τήν ύπόθεσή του, πάει κά-
θεται κοντά του καί τοῦ λέει:

— Καπετάνιε, βάλε μου μιά κούπα κρασί νά πιᾶ καί μή στενο-
χωριέσαι. Ἐγώ θά σου κερδίσω τό καράβι σου αὔριο.

Διατάζει ό καπετάνιος κι ἔρχεται στή στιγμή ή κούπα ἐμπρός
στό δικηγόρο. Πίνει τήν κούπα, κι εὐθύς τοῦ γράφει μιάν ἀνα-
φορά καί τήν πάει στό δικαστήριο. Η ἀναφορά του δριζεν αὐ-
τόν γιά δικηγόρο.

"Ἐφεξεν ή ἄλλη μέρα, πάει ἐννιά, κάπει δέκα, ἑντεκα ή ὥρα,
κόντευε μεσημέρι. "Ολοι ἔμαζεύτηκαν ὅσοι εἶχαν δίκη, κι ό δι-
κηγόρος μας δέν ἐφαινότανε.

Ἐκεῖ κατά τίς δώδεκα παρά τέταρτο, νά τος καί (ξεπροβάλλει!)
Τραγουδούσε κι ἔρχόταν. Λέει ό δικαστής:

— Μπράβο σου, καλέ ἄνθρωπε! Μᾶς ἔχεις τόσην ὥρα νά σέ
περιμένουμε καί πεθάναμε τής πείνας!

—"Ωχ ἀδερφέ, δέ μ' ἀφήνετε! Χτές ἐπῆρα πέντε δικάδες κουκιά
καί τά ἔστειλα τής γυναίκας μου. Ἐκείνη ἔπιασε καί τά ἔψησε
ὅλα μαζί. Ἐτρώγαμε χτές ὅλη τήν ήμέρα καί σήμερα τό πρωί
ἀκόμα καί μᾶς ἀπόμειναν καί καμπόσα. Πήγα τό λοιπόν νά τά
σπείρω καί δέν ἐπρόκαμα νά ἔρθω στήν ὥρα μου."

—"Ο ταβερνιάρης παίρνει τό λόγο καί τόν ρωτᾶ: (πολλά καί)
— Μά φυτρώνουν τά ψημένα τά κουκιά;

—"Απαντάει τότε ό ψευτοδικηγόρος καί λέει:
— Μά βγαίνουν κι ἀπ' τά ψημένα αὐγά, πουλιά;

Δέ χάνει καιρό ό δικηγόρος μας, κόβει τήν κρίση καί βγάζει
τήν ἀπόφαση:

— Καπετάνιε, ἔφαγες τέσσερα αὐγά: 4 γρόσια, καί δυό τό ψωμί,
6 γρόσια. Δῶσ' του τα νά πηγαίνει στή δουλειά του!

—"Εσυμφώνησε κι ό δικαστής μαζί του, κι ό καπετάνιος ἐκέρ-
δισε τό καράβι του. Γιά φιλοδώρημα, ό καπετάνιος ἐπλήρωσε
τόν ταβερνιάρη, γιά νά κερνά τό δικηγόρο, ώσπου νά 'χει τό
βαρέλι κρασί.

(Λαϊκός μύθος)

Ταχιά ταχιά εἰν' ἀρχιμηνιά...

Ταχιά ταχιά εἰν' ἀρχιμηνιά,
ταχιά εἰν' ἀρχή τοῦ χρόνου,
ἀρχή εἰν' ἀρχή τὰ κάλαντα
κι ἀρχή τοῦ Γεναρίου.
Πρῶτα πού βγῆκεν ὁ Χριστός
στή γῇ καὶ περιπάτειε
καὶ βγῆκε καὶ χαιρέτησε
ὅλους τούς ζευγολάτες.*

Τόν πρῶτο πού χαιρέτησε
ἡταν δὲ Ἀι-Βασίλης:
— “Αγιε Βασίλη, δέσποτα,
καλό ζευγάρι ἔχεις.
— Καλό τό λέν, ἀφέντη μου,
καλό κι εὐλογημένο,
όπού τό βλόγησε ὁ Χριστός
μέ τό δεξί του χέρι,
μέ τό δεξί, μέ τό ζερβί,*
μέ τό μαλαματένιο.
Πρινένιο* εἶναι τ' ἀλέτρι μου,
δαφνένιος δὲ ζυγός μου,
ώς καὶ τό βουκεντράκι* μου
βασιλικοῦ κλωνάρι,

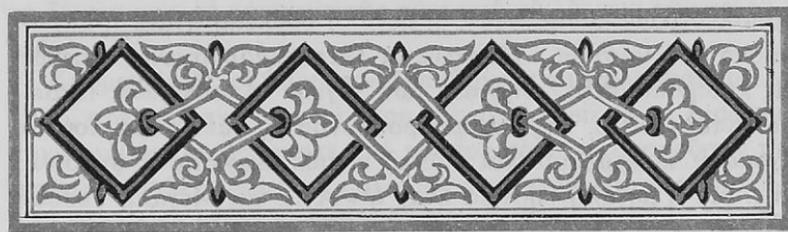
καὶ τ' ἀποζεύλι* τοῦ ζυγοῦ
κουκί μαργαριτάρι.

Καὶ πάλι ξαναπέρασε
καὶ ξαναρώτησε τὸν:
— Ἀγιε Βασίλη, δέσποτα,
σάν πόσα μόδια* σπέρνεις;
— Σπέρνω σιτάρι δώδεκα,
κριθάρι δεκαπέντε,
ταγή* καὶ ρόβη* δεκοχτώ
κι ἀπό νωρίς στό στάβλο.

Ἐκεῖ πού στάθη ὁ Χριστός
χρυσό δεντρί ἐβγῆκε,
κι ἐκεῖ πού ματαστάθηκε
χρυσό κυπαρισσάκι.
Σάν μέση εἶχε τό σταυρό,
στήν ἄκρη τό βαγγέλιο
καὶ στά παρακλωνάρια του
ἀγγέλοι, ἀρχαγγέλοι,
καὶ κάτω στή ριζούλα του
μιά κρουυσταλλένια βρύση,
νά κατεβαίνει ἡ πέρδικα
νά βρέχει τά φτερά της.

(Δημοτικό)

μάθητα ογκού.
Γ. ΑΝΝΙΝΟΣ/
εινολ. δριόφραφ. Εργασίες.
·Η Σαρακοστή

ΤΚΑΗΜΕΝΗ ή θεια-Μαργαρώ κάπου θά βρίσκεται
έκει ψηλά τώρα στήν Παράδεισο, πού τόσο πολύ πί-
στευε, παρέα μέ τ' ἀγγελάκια, στά «χρυσά τά σύννε-
φα», κοντά στήν κυρά τήν Παναγία —βοήθειά μας,
Δέσποινα!— καί δλους τούς Ἅγιους, πού θυμιάτιζε
καί μνημόνευε, μέ τόσες μετάνοιες, κάθε ἀπόβραδο, μπροστά
στό εἰκονοστάσι, καί προσκυνοῦσε μέ τρίδιπλες μετάνοιες στή
μικρή ἐνοριακή της ἐκκλησιά....

Κι ὅμως, δέν τό λπιζε νά πάει κι ἔλεγε...
— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καί δέν τό καταλα-
βαίνει! Γι' αὐτό, δέν πρέπει κανένας νά «όλιγωρεῖ»,* καί νά
κάνει τά «πρεπούμενα». Ἐκεῖνα πού μᾶς ἔχουνε μάθει οἱ πατε-
ράδες μας καί πού ξέρανε οἱ «παλιοί»...

Κι ἀνάμεσα σ' αὐτά τά «πρεπούμενα» πού ἐνέπνεε μιάν ἀλη-
θινή καί ἀφελής εὐλάβεια καί πίστη, τίς μετάνοιες, τά θυμιά-
ματα, τά σταυροκοπήματα, τ' ἀγιοκέρια πού φώτιζαν μέ τήν
ψιλή τους φλόγα, τό εἰκονοστάσι τῆς γωνιάς μέ τ' ἀσπρα γταν-
τελωτά μπερντεδάκια, «όλονυκτίες» στά πανηγύρια, τούς «օρ-
θρους» στίς μεγάλες δεσποτικές γιορτές, τήν ταχτική παρακο-
λούθηση τῆς λειτουργίας, καί τήν αὐστηρή τήρηση δλων τῶν

θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἡ μεγάλη δουλειά, ἦταν η Σαρακοστή κι η νηστεία... Νήστευε τά Τετραδοπαράσκευα, νήστευε τίς προηγιασμένες,* νήστευε τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τό Δεκαπενταύγουστο, τῆς Σταυροπροσκύνησης, κάθε φορά πού τό ἔγραφαν τά «χαρτιά» και πού τό νόμιζε ἀναγκαῖο ή ψυχούλα της. Μά ή μεγάλη νηστεία ἦταν ή «Ἀγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή».

— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καί δέν τό καταλαβαίνει! ἔλεγε ή καημένη ή θεια-Μαργαρώ, και ἐμεῖς οἱ πειρασμοί, ἐκπρόσωποι τοῦ Πονηροῦ και τοῦ Παγκακίστου, μέσα στό ἥρεμο ἀναχωρηθεῖτε* τῆς καλῆς γερόντισσας, ἐβάλαμε σκοπό νά τήν κολάσουμε!... Μιάν ἑβδομάδα δλόκληρη, ὕστερα ἀπό τήν Καθαρή Δευτέρα, ἐνήστευε παραδειγματικά, μέ μαρουλάκια, ἐλίτσες, βρεχτοκούκια, και κάπου κάπως «λιγάκι χαλβά», πού ἦταν τά μόνα ἐπιτρεπόμενα ἐδέσματα* τοῦ νηστίσιμου «ὅψολος γίου»* της· και μονάχα τήν πρώτη Κυριακή ἐμετρίαζε λίγο τή νηστεία κι ἐμαγείρευε κανένα «λαδερό», ἀγκιναροκούκι, κανένα λαδοπίλαφο μέ ξερό χταπόδι!.. Κι ἔπειτα, λιγάκι ρετσινάτο, «γιά νά στυλωθεῖ κανενός ή καρδιά του, γιέ μου!» ἐπισφράγιζε πραγματικά τήν «κατάλυση οἴνου και ἐλαίου».

“Οσο γιά τά καρύδια και τά σύκα, πού ἐφίλευε ἐμᾶς τά παιδόπουλα, ἦταν γιά τή θεια-Μαργάρω πράγματα ἀπαγορευμένα...” Οχι ἀπό τά περίφημα «πρέπούμενα», μά γιατί δέν είχε πιά κανένα δόντι. “Ομως, γιά μᾶς, τά πάστρευε μέ προσοχή, και δέν μᾶς τά δίνε ποτέ ἀτσάκιστα, κι είχε πολλούς λόγους, ἐκτός ἀπό τήν καλοσύνη της, γιά τοῦτο. Φρόντιζε πρῶτα πρῶτα γιά τήν ἀκεραιότητα τῆς κόψης τῆς πόρτας, πού τά μαγκώναμε ἀνάμεσα και τήν ἐκάναμε καρυδοσπάστη, ἀφήνοντας σημαντικά σημάδια τῆς χρησιμοποίησης αὐτῆς, μά και γιά τήν ἀσπράδα τῶν ἀσβεστωμένων πεζουλιῶν τῆς αὐλῆς, πού ἦταν τό τελευταῖο καταφύγιο γιά νά τσακίσουμε τά καρύδια, χτυπώντας τα μέ λιθάρια!... — Μπρέ ’Ιοῦδες!... Μπρέ ’Ιοῦδες! ἐξεφώνιζε, σάν ἐκαταλάβαινε κατιτί τέτοιο... Ἐλάτε ἐδῶ, μπρέ, νά σᾶς τά τσακίσω ἐγώ!...

Και δέν ἤξερε κανένας, τί τήν ἐπονοῦσε πιό πολύ ἀπ’ τά τρία:

τά δόντια μας, τό μάγκωμα τής πόρτας ή τό λέρωμα τῶν πεζουλιῶν;

Κι δημοσίες, οί «Ιούδες», έβαλθήκαμε νά τή λερώσουμε!...
«Εξω, στό παράσπιτο, στήν αὔκρη τής αὐλῆς, γιά νά μή λερώσει
τήν κουζίνα που ἀστραφτε ἀπό πάστρα καί γυαλοκοποῦσαν τά
μπακιρικά,* ἔχε βάλει νά μαγειρέψει τό περίφημο «λαδοπίλα-
φό» της μέ τό χταπόδι, ἐνῶ γιά μᾶς, σ' ἄλλο τσουκάλι ἔβραζε
ἀληθινό πιλάφι μέ τό κρέας, ἔνα «άτζέμ πιλάφι» ἀπό κεῖνα που
μονάχα ή θεια-Μαργαρώ^η ξερε νά φτιάνει ἀλτρουιστικά* γιά
τήν τέρψη^{*τέλιν} ἄλλων!... Κι ό Πειρασμός ξελαμπάδιασε μονο-
μιᾶς μέσα στό μυαλό μας, ἐκεὶ που παίζαμε «καλόγερο» στά
ἄσπρα καί μαῦρα «καντρέτα»* τής αὐλῆς... Κι ούτε καιρό δέ
χάσαμε σέ μάταιη συνεννόηση... Μέ μιά ματιά, συνεννοηθήκα-
με, καί τό κακό ἔγινε. «Ένα κομμάτι κρέας, παχύ καί ὅλο ψαχνό^{τέρψη}
ἔσμιξε μέσα στό «λαδοπίλαφο» μέ τά ἰσχνά κομμάτια τοῦ ξεροῦ
χταποδιοῦ...»

Μέ τί καρδιοχτύπι περιμέναμε τό μεσημέρι, μέ τί ἀνυπομο-
νησία προσμέναμε ν' ἀρχίσει τό φαγητό της, ξεχωντας μέσ στά
πιάτα τό νόστιμο νοστιμό δικό μας πιλάφι, καί κοιτάζοντας τό
λαδοπίλαφο της...

Καί νά... Εκεὶ που δέν τό προσμέναμε πιά, ὑστερά ἀπό τήν
πρώτη-δεύτερη μπουκία, τό πιρούνι της ἀνάσυρε τό σῶμα τοῦ
ἐγκλήματος. Τό γύρισε ἀπό δῶ, τό γύρισε ἀπό μει, μέ ίερή φρί-
κη· τό γερογυικό της, μά τόσο συμπαθητικό, πρόσωπο πήρε μιά
ἔκφραση συντριβής, καί μᾶς κοίταξε ὑστερα, ἐνῶ ἐμεῖς σκύ-
βαμε τά μάτια στά πιάτα μας, ἔτοιμοι νά γελάσουμε, μά χωρίς νά
μποροῦμε... Επεριμέναμε τή δίκαιη τιμωρία μας. Μά ἐκείνη
εἶπε μονάχα μέ σπαραγμό, σπρώχνοντας τό πιάτο:
— Ή ἀμαρτία στό λαιμό σας!...

Κι ἀλήθεια, θαρρεῖς, σάν ή Αμαρτία νά ἥταν κάτι τό ψηλα-
φητό, κάποιο πράγμα ήρθε κι ἔκατσε πραγματικά στό λαιμό^{τέλια}
μας!... Κομπιάσαμε, ξεροκατάπιαμε, ἀφήσαμε τό φαΐ μας καί,
μπροσμούτίζοντας στό τραπέζι, ἀρχίσαμε τά κλάματα.

Τότε ή καλή γερόντισσα, που δ θρῆνος μας κι ή μεταμέλειά

μας τήν είχε συγκινήσει, κατανικώντας κάθε της ἀπέχθεια, κάθε της εὐλάβεια καὶ κάθε πεποίθηση, προσπάθησε νά μᾶς παρηγορήσει. Καί παίρνοντας τό κρέας τοῦ Πειρασμοῦ, ἄρχισε νά τρώει κι αὐτή, μπροστά στά κατάπληκτα καὶ κλαμένα μάτια μας, λέγοντας:

— Νά, μπρέ σεῖς!... Φᾶτε!... Κι ἄστε τά κλάματα!... Νά! Φᾶτε!... δ Θεός δέν ἔεσυνεριζει!...*

(Από τό περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν)

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Μεγάλη Πέμπτη

Ἐκείνη πιό πολύ ἡ ὀνάμνηση
τῆς παιδικῆς ἡλικίας,
καθώς ἔχουμε συνηθίσει νά τή νοσταλγοῦμε,
μοῦ ἥρθε.

Συνήθως —ἢ μᾶλλον πάντα—
πηγαίναμε τή Μεγάλη Πέμπτη, πρωί,
στήν ἐκκλησία νά μεταλάβουμε.
Ζητούσαμε συγχώρεση ἀπ' τούς γονεῖς
πού χαμογελοῦσαν μειλίχια
καὶ πηγαίναμε ὅλα τ' ἀδέρφια μαζί,
γιορταστικά ντυμένα φορέματα καινούρια,
ἀνοιξιάτικα.

«Τί ὁνό, τί ὁνόματα ώραια,

ἄνοιξη, ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά»,
τραγουδοῦσε εύθυμα ἡ μητέρα.

Ἐμεῖς, τά παιδιά μόνο, μεταλαβαίναμε
ἐκείνη τή μέρα.

“Οταν ἐπιστρέφαμε,
ἔβαφαν τά κόκκινα αὐγά.
Κόκκινη Πέμπτη. Στό δῶμα* φάνταζε
ἔνα κόκκινο ψαρόσμα καὶ
μᾶς γέμιζε τά μάτια ἡ χαρά.

Προσφέραμε τή βοήθειά μας,
λαδώνοντας, γιά νά γυαλίσουν, τ' αὐγά,
λαμπρά γιά τή Λαμπρή.

“Οταν ἀπό μιά μικρή ἀμυχή, στό χέρι,
ἄρχισε νά μοῦ τρέχει τό αἷμα, κόκκινο,
ἀμέσως, προσεχτικά τό σκούπισαν,
προσεχτικά τό δέσανε, γιατί
ἔφερνα μέσα μου, τοῦ Κυρίου τό αἷμα.

Θυμήθηκα ὅλα αὐτά, τά σεβάσμια,
καθώς σήμερα, στό δρόμο τοῦ πρωιοῦ,
εἶδα μανάδες νά δόδηγούν τά παιδιά τους
στήν εκκλησία. Μεγάλη Πέμπτη, σκέφτηκα,
τά παιδιά πᾶν νά μεταλάβουν.

Παρατήρησα

τά καθαρά πρόσωπά τους, τά καλά τους φορέματα.
Καί πιό πολύ ἀπ' ὅλα, εἶδα
πώς ἔφερνε μιά νέα γυναίκα, μέ τό μωρό στήν ἀγκαλιά,
μιάν ἀσπρη λαμπάδα
δεμένη μέ γαλάζια κορδέλα.

”Ανοιξη καὶ πασχαλιά.

(Τά ποιήματα)

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ακουαρέλα

Στό μόλο, πού ἀποκάρωσε* στή θερινή τή λάβρα,*
ἄχνες καυτές χοροπηδᾶν στόν πυρωμένον ὄμμο
καὶ τά μικρά τά σπίτια του, γυμνά κι ἀσβεστωμένα,
κάνουνε ἄσπρες πινελιές στή θάλασσαν ἀπάνω.
Τά πρασινόχρυσα νερά, διάφανα, ἀκινητοῦνε,
δείχνοντας βότσαλα ἀσημιά, φιδοστριψμένα φύκια,
ἄγκυρες πού σκουριάζουνε καί τούς μαβιούς τούς ἵσκιους
πού τ' ἀραγμένα ρίχνουνε τριγύρω τους καϊκια.
Καμιά ζωή. "Ενας ψαράς πού ψάρευε στό μόλο,
ἀφοῦ τά χέρια τέντωσεν ὀκνά* καὶ χασμούρήθη,
ἔγειρε μονοκόμματος στίς πέτρες καί κοιμήθη·
καὶ μοναχά ἔνας ἄγριος καὶ μαυρομάλλης σκύλος,
σ' ἐνός μεγάλου καϊκιοῦ τήν πρύμη καθισμένος,
τήν παραλία τή νεκρή κοιτάζει —νυσταγμένος.

(Ποιήματα)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τό πρῶτο μου Πάσχα

Ἄγαπητοί μου,

ΑΥΤΕΣ τίς ήμέρες ξαναγυρίζω πάντα στά παιδικά μου χρόνια. Καί θυμᾶμαι τίς θαυμάσιες ἐκεῖνες γιορτές πού χαιρόμουν στήν πατρίδα μου, δταν ἡμουν μικρό ἀμέριμνο παιδί κι είχα τούς καλούς μου γονεῖς νά μέ φροντίζουν καί νά μ' ὀδηγοῦν σέ δλα.' Φυσικά καί στήν ἐκκλησία ἡ στά «θρησκευτικά μου καθήκοντα»... "Οσο ἡταν χειμώνας, ἡ μητέρα μου μ' ἔπαιρνε μαζί της στόν ἈιΓιάννη ἡ στή Φανερωμένη, τίς γειτονικές μας ἐκκλησίες, πού λειτουργοῦσαν κάπως ἀργά —ἀπό τίς δκτώ ἡ μιά, ἀπό τίς ἐννιά ἡ ἄλλη. Μά δταν ἔμπαινε ἡ ἄνοιξη, πού μποροῦσα νά ξυπνῶ καί νά βγαίνω πιό πρωί, δ πατέρας μου μ' ἔπαιρνε στήν Ἐπισκοπιανή ἡ στόν "Άγιο Χαράλαμπο, ἐξοχικές ἐκκλησίτσες αὐτές, σ' ἔνα ώραϊ παραθαλάσσιο προάστιο, πού λειτουργοῦσαν ἀπό τίς ἑπτά. Μετά τή λειτουργία, κάναμε κι ἔναν περίπατο στούς Κήπους καί γυρίζαμε λιγάκι κουρασμένοι μά πολύ εὐχαριστημένοι κι οί δυό.

"Ω, ἡταν τόσο ὅμορφα! Ἡ ἄνοιξη είχε στολισμένες τίς πρασινάδες μέ μαργαρίτες ἀσπρες καί κίτρινες, μέ δλοκόκκινες παπαρούνες καί μ' ἄλλα γαλάζια ἡ μαβιά ἀγριολούλουδα. Τί πολύ χρωμο τό χαλί πού ἀπλωνόταν στά χωράφια! Τό ἔβλεπα κι ἀπό

τήν ἀνοιχτή πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς, καθώς ἄκουγα τά ψαλσίματα, τίς εὐχές καὶ τά εὐαγγέλια. Τά εὐαγγέλια προπάντων μ' ἄρεσαν πολύ. Εἶναι τόσο ποιητικά αὐτά πού λένε πρίν καὶ μετά τό Πάσχα! Πρώτα τῶν Βαΐων —καὶ συνήθως ἀπ' αὐτή τήν Κυριακή ἄρχιζα ὡς πηγαίνω στίς ἔξοχικές ἐκκλησίτσες— ἔπειτα τῆς Ἀνάστασης, ἔπειτα τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μαυροφόρων, τῆς Σαμαρείτιδος... ‘Ο παπα-Λογοθέτης, ἐφημέριος στόν Αι-Χαράλαμπο, πολύ γραμματισμένος, τά ἔλεγε θαυμάσια. Κι ὅχι ψαλτά μέ μπάσα καὶ σικόντα, ὅπως σ' ἄλλες ἐκκλησίές· ἀλλά διαβαστά, καθαρά, σταράτα, λέξη πρός λέξη, καὶ μ' ἐκφραση, μέ τόν ὁστε νά καταλαβαίνει τό νόημα κι ὁ ἀγράμματος. Κι ἀλήθεια, στίς ἐκκλησίτσες ἐκεῖνες τό περισσότερο πήγαιναν ἀπλοί, ταπεινοί ἀνθρωποι τοῦ λαοῦ —ψαράδες, βαρκάρηδες, κηπουροί, μυλωνάδες. Καὶ σοῦ ‘κανέ χαρά νά τούς βλέπεις ντυμένους κυριακάτικα, ν' ἀκούνε μέ τόση εὐλάβεια καὶ μέ τόση προσοχή τά λόγια τοῦ Κυρίου...

Τή Μεγάλη ὅμως Ἐβδομάδα καὶ τό Πάσχα, ὅλη ὅλη μου ἡ «ἐκκλησία» ἦταν, τήν Κυριακή τό πρωί, ἡ Ἀνάσταση πού γινόταν στό ὅπαιθρο, καὶ κατόπι ἡ λειτουργία: Δεῖτε λάβετε φῶς, Χριστός Ἀνέστη, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ καθεξῆς. Δέ μ' ἔβγαζαν ἔξω βράδυ, κι οὕτε στά Νυμφία μέ πήγαιναν, οὕτε στήν Ἀκολουθία τῶν Παθῶν, οὕτε στή λιτανεία τοῦ Ἐπιταφίου, πού μόνο τήν πένθιμη μουσική της ἄκουγα ἀπό μακριά, ἂν τύχαινε νά ἔνπνήσω τή νύχτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ἔτσι δέν ἤξερα καλά τί προηγήθηκε ἀπ' τήν Ἀνάσταση. Μόνο, ἀπό τήν Κυριακή τῶν Βαΐων, πώς ὁ Χριστός μπῆκε θριαμβευτικά στά Ιεροσόλυμα. Ἄλλα τί ἔκαμε κεῖ, τί τὸν ἔκαμαν, ἄκρες μέσες: Κάποιος Μυστικός Δεῖπνος, κάποιος σταυρικός Θάνατος, κάποια Ταφή σέ καινό μνημεῖο... Τί νά ἦταν αὐτά; Πῶς νά είχαν γίνει; Μόλις είχα μιά ἴδεα.

Κι ἄξαφνα... τά ἔμαθα ὅλα! Είχα μεγαλώσει, φαίνεται, ἐκεῖνο τό χρόνο, κι οἱ γονεῖς μου μέ πῆραν μαζί τους παντοῦ. “Ἔτσι ἄκουσα καὶ τά φοβερά ἐκεῖνα εὐαγγέλια τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τό Σήμερον κρεμᾶται!... Είδα

καί τό Χριστό μέ τό ἀγκαθένιο του στεφάνι στό μαῦρο σταυρό, ἔνα μεγάλο Χριστό σάν ἀληθινό... Ἐπειτα τόν εἶδα καὶ νεκρό, ξαπλωμένο στό χρυσό Ἐπιτάφιο (κι ὁ Χριστός τοῦ Ἐπιταφίου στή Ζάκυνθο δέν εἶναι κεντημένος σέ πανί, εἶναι ζωγραφισμένος σέ ξύλο, σάν εἰκόνα περικομμένη, ὥπως κι ὁ Ἐσταυρωμένος). Καί θυμοῦμαι ἀκόμα τί ἀλλιώτικη ἐντύπωση, τί μεγαλύτερη χαρά μοῦ ἔκαμε τό Πάσχα στήν ἐκκλησίτσα, τήν πρώτη φορά, ἀφοῦ εἶχ' ἀκούσει πιά κι ἵδει καί μάθει ὅλα τά προηγούμενα. Μπορῶ νά πῶ πώς αὐτό ἦταν τό πρῶτο μου Πάσχα.

Γιατί ὅλη τή Μεγάλη Ἐβδομάδα τήν εἶχα περάσει μέ τό πένθος, μέ τή λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολουθήσει τό Χριστό στό μαρτύριο του, στήν ἀγωνία του, στό θάνατό του· εἶχ' ἀκούσει καί τή Διαθήκη του, εἶχα παρακαθίσει καί στό Μυστικό Δεῖπνο, εἶχ' ἀκολουθήσει καί τήν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μέ τή Θλιμμένη Μητέρα, πού κι αὐτή ἀκολουθοῦσε ζωγραφιστή σέ μιά μεγάλη εἰκόνα σάν ἀληθινή: ὡς γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον... Γι' αὐτό τό Χριστός Ἀνέστη μοῦ ἔκαμε ὕστερα τόση χαρά, τόση ἀγαλλίαση· γι' αὐτό μοῦ φάνηκε σάν μιάν ὑπέρτατη ἴκανοποίηση, σάν μιά νίκη, σάν ἔνας θρίαμβος. Ἐκεῖνος πού φόρεσε γιά ἐμπαιγμό* ψεύτικη πορφύρα. Ἐκεῖνος πού ποτίσθηκε χολή καί ξίδι, καί μαστιγώθηκε, καί καρφώθηκε σέ ξύλο, καί πέθανε μαρτυρικά, σάν ἄνθρωπος, ἔβγαινε ζωντανός ἀπό τόν τάφο κι ἀνέβαινε στόν οὐρανό σάν Θεός!

"Ἐτσι ἔπρεπε νά είναι. Γιά νά μοῦ δώσει τόση χαρά ἡ Ἀνάσταση, ἔπρεπε νά προηγηθεῖ τό Πάθος· γιά νά μοῦ κάμει τόση ἐντύπωση τό Πάσχα, ἔπρεπε νά γνωρίσω τή Μεγάλη Ἐβδομάδα. Μαθαίνοντας ὅσα ἔμαθα ἐκεῖνον τό χρόνο, μάθαινα τή ζωή, πού ὡς τότε ἤμουν πολύ μικρός γιά νά τήν ξέρω, ἀφοῦ οἱ γονεῖς πού μέ φρόντιζαν καί μ' ὀδηγοῦσαν, δέν μέ πήγαιναν παρά στίς χαρούμενες κυριακάτικες λειτουργίες καί μέ προφύλαγαν ἀπ' τά λυπτηρά, πού δέν ἦταν ἀκόμα γιά μένα. "Ἐτσι καί στή ζωή: Τή χαρά, τήν ἀληθινή χαρά, τήν κατακτοῦμε ὕστερ' ἀπό ἀγώνα καί ἀγωνία, ὕστερ' ἀπό κόπο καί λύπη. Πρίν ἀπό κάθε μας Πάσχα, πρέπει γά περάσουμε μιά Μεγάλη Ἐβδομάδα.

"Ω, αὐτό τό ξέρετε καί σεῖς ἀπό τώρα. Μήπως τήν ἐβδομάδα
τῶν διαγωνισμῶν τοῦ σχολείου, πού προηγεῖται ἀπό τή νίκη καί
τή χαρά τοῦ ἄριστα, δέν τήν δονομάζετε... Μεγάλη Ἐβδομάδα;
Γελᾶτε, ἔ;... Καί τοῦ χρόνου!

Σᾶς ἀσπάζομαι
ΦΑΙΔΩΝ

(Άπό τό περιοδικό *Η Διάπλασις τῶν Παιδῶν*)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Στούς πέντε δρόμους

Τό πρόσωπό του, σά νά 'ναι χυμένο τσιμέντο
δεμένο μέ σίδερο, θυμίζει γωνιά πού ξέφτισε ή λαμαρίνα
σέ φθαρμένο καράβι. Πάνω του πέρασαν δλοι οι καιροί:
ό ἐργοδότης του, ή φτώχεια του, ο πόλεμος. Πέρασαν
βλέμματα πού ἔπεφταν σά σπαθιά καί τό ξέσκιζαν.
Δέν πουλᾶνε γι' αὐτόν τά καταστήματα τίποτα.
Δέν ἔχει μετά ποῦ νά πάει. Στούς πέντε
περιφέρεται δρόμους τής γῆς, ὅταν κλείνει
τό μαγαζί του ο ἡλιος.

(Ποιήματα 1958-1967)

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

Παιδικοί καημοί καί πασχαλινή χαρά

ΜΕΣ στά πολλά τά βάσανα της φτώχειας μας, νά καί τούτο: Τρυπήσανε τά τσαρούχια μου. Της μάνας μου δέν της είπα τίποτε. Της ἔφταναν οἱ ἄλλες ἔγνοιες πού 'χε, χήρα κι ἀπροστάτευστη γυναίκα, νά ξενοδουλεύει καί νά βγάζει τό ψωμί τῶν παιδιῶν της. Ἐξήλωσα ἀπό τό ἀναγνωστικό μου της περασμένης χρονιᾶς —της β' Δημοτικοῦ— τά χοντρά χαρτόνια —πετσιά τά λέμε στόν τόπο μου— πού ἦταν δεμένο τό βιβλίο, τά 'κοψα μέ τό σουγιά μου στό σχῆμα τῶν τσαρουχιῶν μου, καί τά 'βαλα ἀπό μέσα πάτους, γιά νά προφυλάγω τά πόδια μου ἀπό τά στουρνάρια,* τά χιόνια καί τά νερά. Καί τί καλά πού είχαν ἔρθει! Οὕτε ὁ τσαρουχάς ὁ καλύτερος δέ θά τά 'φκιανε ἔτσι, σκέφτηκα. Θά περάσω τώρα ὅλο τό χειμώνα, κι ἡ μάνα μου δέ θά στενοχωρεθεῖ. Τό κατόρθωμα αὐτό σκέφτηκα νά τό πᾶ καί της μάνας μου τό βράδυ, σάν θά γύριζε ἀπό τό χωράφι. Καί μέ τό νοῦ μου ἐπλαθα τίς παίνιες* πού θά μοῦ 'κανε, καί τά φιλιά της καί τά χάδια της.

«Προκομένο κι ἔξυπνο παιδί μου, νά μοῦ ζήσεις. Ἀπό σένα καρτερῶ στή φτώχεια μου ἀνασασμό. Πότε νά μοῦ μεγαλώσεις!»

Καί μέ τό νοῦ μου πάλι ἔβανα τή χαρά της, γιατί βρέθηκε

τρόπος νά πετσώνουμε τά τσαρούχια μας μέ τά «πετσιά» τῶν παλιῶν βιβλίων μας ή τῶν βιβλίων τῶν παιδιῶν τῆς γειτονιᾶς. 'Εγώ θά ξεγελοῦσα τά παιδιά νά μοῦ τά δίνουν. Μά δέ θά τοὺς ἔλεγα τί τά θέλω. Καί θά κανα τή δουλειά μου.' Ας χιόνιζε ὅσο ηθελε' τά τσαρούχια θά τά χαμε γερά, κι ἐγώ, κι ἡ μάνα, κι ἡ Λένη, κι ὁ Κωστούλας.

Οὕτε καί τῆς Λένης, τῆς μεγαλύτερής μου ἀδελφῆς, τῆς εἶπα τίποτε. "Ηθελα νά τό πῶ ἐγώ πρῶτος τῆς μάνας μου, κι ἐγώ πρῶτος τίς παίνιες της νά πάρω. Μά οὔτε καί τοῦ Κωστούλα, τοῦ μικρότεροῦ μου ἀδελφοῦ, πάλι, εἶπα τίποτε. "Ε, αὐτός ἦταν μικρός κι ἀπό τέτοια δέν καταλάβαινε. Κι εἶχε γοῦστο νά λέγε νῦστερα, πώς αὐτός τή βρῆκε αὐτή τή μηχανή. «Μηχανή» ἔλεγα τήν ἐφεύρεσή μου.

«Κάνε τή δουλειά σου, εἶπα, Θάνο μου, κι ἄσ' τον αὐτόν, πού δέν καταλαβαίνει. 'Εγώ εἶμαι ό ἔξυπνος κι ό προκομένος. 'Απόψε θά μοῦ τό ξαναπεῖ ἡ μάνα.»

'Απάνω σ' αὐτές τίς συλλογές, μέ χαρά μου ἀκουσα τήν καμπάνα τοῦ σχολείου νά σημαίνει γιά τ' ἀπογεματινό τό μάθημα. Κι ἦταν νά μή χαρῶ; "Ας εἶχε ἔξω δσες λάσπες ηθελε. 'Εγώ τά τσαρούχια μου τά χα διορθώσει μέ τή «μηχανή» μου. Μά ἔξόν ἀπ' αὐτό, καθώς ἔχω παρατηρήσει, δλοι οἱ ἀνθρωποι ἀνυπομονοῦν νά χρησιμοποιήσουν κάτι πού ἔφκιασαν. Βάλτε τώρα μέ τό νοῦ σας πόση θά εἶναι ἡ ἀνυπομονησία, δταν τό ἔργο αὐτό εἶναι γέννημα τοῦ μυαλοῦ τους.

Γρήγορα γρήγορα ἄρπαξα τή σάκα μου μέ τά βιβλία, βγῆκα στό διάδρομο δπου εἶχα κρυμμένα τά τσαρούχια μου, γιά νά μήν τά δοῦν ἡ Λένη κι ὁ Κωστούλας, τά φόρεσα μέ χαρά στήν καρδιά, κι ἐνῶ τά κοίταξα και τά καμάρωνα, κατέβηκα τή σκάλα. "Οταν ἔφτασα στή θύρα, κοίταξα μέ περιφρόνηση τίς λάσπες, πού σάν ἀδιάβατος βούρκος ἀπλώνονταν πέρα πέρα στό δρόμο, και μέ μεγάλη ἀποφασιστικότητα χύθηκα νά τίς πατήσω. Νά ἰδοῦν πώς δέν τίς ἔχω πιά ἀνάγκη! «Κι ἀν εἶστε σεῖς στόν κόσμο, κυρα-λάσπες, εἶμαι κι ἐγώ μέ τά πετσιά μου», σκέφτηκα. Και μπλάτσα-μπλούτσα τίς πάταγα μέ πεῖσμα.

Μά είχα καὶ μιὰ μικρή λύπη. Τό σχολεῖο ἦταν πολὺ κοντά στό σπίτι μου καὶ θά ὑφανα γρῆγορα. Κι ἔτσι δέ θά χαιρόμουν τό θρίαμβό μου πολλή ὥρα.

«Μπά, εἶπα, ἡ καμπάνα τώρα χτύπησε. Τό μάθημα θ' ἀργήσει. Καὶ δέν πάω ἀπό τοῦτον τόν ἄλλο δρόμο, πού εἰναι καὶ μακρινότερα, κι ἔτσι νά περπατήσω πιό πολύ; Ἀπό τοῦτον περνοῦνε καὶ τά σφαχτά τοῦ χωριοῦ κι ἔχει περισσότερες λάσπες. Καὶ δέν πά' νά 'χει; Τί ἀνάγκη ἔχω; Ποδεμένος εἰμαι.»

Καὶ πῆρα τόν μακρινότερο τό δρόμο. Μιά στιγμή στάθηκα. Μιά καλή σκέψη είχε κατεβεῖ στό κεφάλι μου. Στάθηκα νά τή συλλογιστῶ μέ ἄνεστη. «Α, ἔτσι θά κάνω!» φώναξα μέ χαρούμενη φωνή, βουτηγμένος μές στίς λάσπες. Καὶ πάλι ξανάφερα στό νοῦ μου ἐκεῖνο πού μοῦ 'χε κατέβει ξαφνικά.

«Οχι, δέ θά πῶ τίποτε τῆς μάνας. Κι ἄγ τό πῶ, θά χαρεῖ, θά μέ παινέσει, θά μέ φιλήσει κι ὕστερα σκόλασε. Θά τῆς κάνω ἐγώ δουλειά πού νά μήν ἔχει ποῦ νά μέ βάλει. Θά τῆς πετσώσω τά τσαρούχια ἀπόψε, δίχως νά ξέρει τίποτε. Καὶ τό πρωί, σάν τά φορέσει, νά τά ἰδεῖ καὶ νά θιαμαίνεται.* Καλά πού μοῦ 'ρθε στό νοῦ μου», εἶπα καὶ ξεκίνησα πηδώντας ἀπό τή χαρά μου. «Θ' ἀπορήσει καὶ θά μ' ἀγαπάει πλειότερο κι ἀπό τή Λένη κι ἀπό τόν Κωστούλα.»

* * *

Ἐκεῖνο τό δειλινό είχαμε ἀριθμητική. Μά ποῦ, ἐμένα δ νοῦς μου δέ σάλευε ἀπό τήν ἐφεύρεσή μου. Καμιά προσοχή στό μάθημα. Δέν ἔβλεπα τήν ὥρα νά νυχτώσει, γιά νά γυρίσει ἡ μητέρα μου νά τῆς «πετσώσω τά τσαρούχια».

Ο δάσκαλός μου, φαίνεται, θά μέ κατάλαβε πώς ἄλλοι δημουν κι ἄλλοι είχα τό νοῦ μου. Εὔκολο πράγμα αὐτό. Γι' αὐτό, παιδιά, σᾶς συμβουλεύω νά 'χετε πάντα τό νοῦ σας στό μάθημα, γιατί μέ τό ἀντίθετο καὶ ζημιώνεστε, μά καὶ χωρίς ἄλλο θά σᾶς πιάσει δάσκαλός σας καὶ δέν είναι καθόλου δημορφη μιά ἐπίπληξη.*

Φαίνεται, πού λέτε, πώς θά μέ κατάλαβε δάσκαλος καὶ μέ ρώτησε ξαφνικά —σάν τώρα τό θυμοῦμαι:

— Όκτω σύν ੩੫, Παπαχαρίση;

— Εϊκοσι δύο! ἀπάντησα ἐγώ δυνατά δυνατά καὶ μ' ἄλλη χαρά τώρα, γιατί θά παιρνα καὶ καλό βαθμό γιά τήν ὥραία μου ἀπάντηση. Μά ἡ ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου: «τόν κακό σου τόν καιρό, πρόσεχε, δέν ἔχεις τό νοῦ σου ἐδῶ», καὶ τά χάχανα τῶν συμμαθητῶν μου μ' ἔβγαλαν ἀπό τήν ἀπατηλή ἐλπίδα τοῦ καλοῦ βαθμοῦ πού πρόσμενα.

Ντροπιασμένος ἀπό τήν ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου κι ἀπό τά γέλια τῶν συμμαθητῶν μου, καὶ λυπημένος μήπως μοῦ βάλει ὁ δάσκαλος κακό βαθμό, ἐσκυψα τό κεφάλι.

Μά γρήγορα ξαναγύρισε στό μυαλό μου ἡ πρώτη σκέψη γιά τό ἀνεπάντεχο πού θά σκάρωνα τῆς μάνας μου, καὶ βρῆκα τρόπο νά παρηγορηθῶ. «Έκανα κι ἐγώ ἔνα λάθος μιά φορά, σκέφτηκα, καὶ θά μοῦ βάλει κακό βαθμό; Μπά, δέν πιστεύω. Γιατί δέν τόν ἔγραφε ἀμέσως στόν κατάλογο; Αὐτοί πού γέλασαν; "Αν τούς κόβει, ἄς κάνουν τέτοιες μηχανές, σάν αὐτές πού κάνω ἐγώ!"»

* * *

Στό διάλειμμα ἐθύμωνα μ' ὅλα τά παιδιά, γιατί δέν κοίταζαν τά τσαρούχια μου καὶ δέ μέ ρωτοῦσαν τίποτε. «Ναί, κι ἂν μέ ρωτήσουν, ξέρεις, ἐγώ θά πά», ἔλεγα πάλι μέ τό νοῦ μου. Καὶ κοίταζα λαίμαργα ποιός ἔχει χοντρότερα «πετσιά» στό βιβλίο του. «Μωρέ, θά σᾶς ξεγελῶ καὶ θά κάνω τή δουλειά μου χωρίς νά ξέρετε τί τά θέλω» συλλογιζόμουν.

Σκέφτηκα νά κάνω ἀρχή καὶ νά ζητήσω ἀπό τήν ὥρα ἐκείνη ἀπό κανένα φίλο μου κανένα «ζευγάρι πετσιά», μά ὅχι, πάλι τό μεταβρῆκα· ἂν καταλάβαιναν;... »Επειτα ἡ «Ιερά Ιστορία» τῆς Λένης — αὐτή δέν πήγαινε πιά στό σχολεῖο — εἶχε κάτι χοντρά πετσιά, πού ἦταν ἀπέθατα.* Σάν τελείωναν ὅσα πετσιά βρίσκονταν στό σπίτι, ύστερα θ' ἀρχιζα νά ξεγελῶ καὶ κανένα συμμαθητή μου.

«Αφοῦ ἔχω, εἴπα τελευταῖα, γιατί νά παρακαλέσω;»

* * *

"Όταν τελείωσε τό σχολεῖο, γύρισα στό σπίτι. Μά τώρα πήρα τόν πιό σύντομο δρόμο. Βιαζόμουν νά πάω νά βρω ἐκείνη τήν «Ιερά Ιστορία» τῆς Λένης μέ τά χοντρά πετσιά τ' ἀπέθατα.

Καθώς περπατοῦσα βιαστικά βιαστικά, ἔνιωσα ἐνα κρύο πράμα στό πέλμα τοῦ ἀριστεροῦ μου ποδιοῦ. Πρίν καλοσκεφτῷ τί ἦταν, ἄλλο παρόμοιο κρύο πράμα στό δεξιό τό πέλμα. «Μπά, σκέφτηκα, ἔχει νερά δ δρόμος καί μπήκαν στά τσαρούχια μου ἀπό τό πάνω μέρος.»

Κι ἄφησα ἀμέσως τό θριαμβευτικό μου περπάτημα μές στίς λάσπες, κι ἅρχισα νά περπατῶ ἀπό πέτρα σέ πέτρα. Μά τώρα ἔνιωθα νά μοῦ τρυποῦν οἱ πέτρες τά δάχτυλα.

«Τί γίνεται;» ξανάπα πάλι. Καί μέ κρύα καρδιά κοίταξα τά τσαρούχια μου ἀπό τό κάτω μέρος.

Τά χαρτόνια εἶχανε σχιστεῖ, κι ἀνάμεσα ἀπό τίς σχισμές κρυφοκοίταζαν τά δάχτυλα.

Νά σᾶς πᾶ τήν ἀλήθεια, ἐκείνη τή στιγμή δέν καλοθυμοῦμαι τί εἶπα καί τί πέρασε ἀπό τό νοῦ μου. "Ενας σφάχτης,* τό θυμοῦμαι πολύ καλά, μοῦ ἔσφιξε τήν καρδιά καί πικραμένος γύρισα στό σπίτι. Μιά παρηγοριά μονάχα είχα: Σάν περάσει κι ό Μάρτης μέ τόν κακό καιρό, συλλογιζόμουν, θά 'ρθεῖ δ 'Απρίλης μέ τόν καλό. Δέ θά μέ πειράζει κι ἂν ἔχω τά τσαρούχια μου σπασμένα.

Κι ὅταν ἔφτασα στό σπίτι, τά 'κρυψα, γιά νά μήν τά δεῖ ἡ μάνα μου.

* * *

"Εφυγε ό Μάρτης μέ τά ὄψιμα* τά χιόνια του καί τίς κρύες τίς βροχές, κι ἥρθε δ 'Απρίλης μέ τίς ἀνθισμένες μυγδαλιές, μέ τίς ἥλιόφωτες μέρες του, μέ τ' ἄνθισμα τῶν πρώτων λουλουδιῶν καί μέ τά χελιδόνια, τούς καλούς τῆς "Ανοιξης μαντατοφόρους. "Οψιμη ἡ "Ανοιξη, ὄψιμα κι αὐτά.

Κι ἐγώ μές στά παιχνίδια ἔχασα τήν ξιπολησιά μου. Ξέχασα καί τήν ἐφεύρεσή μου. Καί μέ τούς φίλους μου λογάριαζα πόσες μέρες ἦταν ἀκόμι γιά τό Πάσχα. Δώδεκα μέρες θά ἔκλεινε τότε

τό σχολεῖο, καὶ δώδεκα μέρες θά χορταίναμε παιχνίδια. Κι ὁ καθένας τῆς παρέας μου ἔλεγε πάλι πόσα αὐγά γέννησαν οἱ κότες του «γιά τήν Πασκαλιά» καὶ τί καλά τούς ἔταξαν ἀπό τὸ σπίτι πώς θά τούς πάρουν «γιά τήν Πασκαλιά». Λίγες μέρες ἔλειπαν ἀκόμα γιά τό Πάσχα, ὅταν μπόρεσα νά πᾶ στούς συντρόφους μου μέ χαρά κι ἐγώ:

— Κι ἐμένα ἡ μάνα μου θά μοῦ πάρει καινούρια τσαρούχια, κόκκινα, κεντημένα καὶ μέ φοῦντες. Θά πάρει καὶ τῆς Λένης καὶ τοῦ Κωστούλα. "Εμασε λεφτά ἀπό τίς δουλειές πού κάνει. Κι ἄν φτάσουν τά λεφτά, θά πάρει καὶ δικά της, εἶπε.

"Οταν τό Μέγα Σάββατο τό βράδυ κείνης τῆς χρονιᾶς πέσαμε νά κοιμηθοῦμε λίγες ώρες ὥσπου νά χτυπήσει ἡ καμπάνα τῆς Λαμπρῆς, δέν μποροῦσα νά κλείσω μάτι.

Τό καντήλι μπροστά στό εἰκόνισμά μας ἔφεγγε μέ μιά μικρή φλόγα σάν ἄστρο μακρινό. Ὁ ἀνασυσμός τῆς μητέρας μου καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν μου ἔδειχνε πώς εἶχαν ἀποκοιμηθεῖ πιά. "Ολα θαμπά ξεχωρίζουν μές στό δωμάτιο μέ τό λίγο φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Νά στόν τοῖχο, κρεμασμένα ἀπό καρφιά στή σειρά, τέσσερα ζευγάρια τσαρούχια. Μᾶς προσμένουν νά τά φορέσουμε καὶ νά πᾶμε στήν ἐκκλησιά, μόλις χτυπήσει ἡ καμπάνα. "Αργά τά 'φερε μιά γειτόνισσα πού 'χε πάει στό διπλανό χωριό. "Ολη τήν ώρα ἔχω τά μάτια μου πάνω τους. Νά τά δικά μου. Τί καλά πού μοῦ 'χαν ἐρθεῖ, ὅταν τά φόρεσα. Καί γιατί νά τά κοιτάζω ἀπό μακριά; Δέν τά παίρνω νά τά ξαναϊδῶ ἀπό κοντά; Καί σηκώθηκα. Σιγά σιγά μπῆκα, τά ξεκρέμασα, καὶ πάλι πίσω στό στρῶμα μου μαζί μέ τά τσαρούχια. Κόκκινα, μέ ώραῖα κεντίδια καὶ μέ φοῦντες πολύχρωμες. "Ας τά φορέσω κιόλας, εἶπα, νά ξαναϊδῶ πᾶς πᾶνε. Αύτή ἡ δουλειά, φόρεσε καὶ κοίταξε, βάσταξε ώσπου κουράστηκα κι ἔγειρα νά κοιμηθῶ.

"Οταν χτύπησε ἡ καμπάνα, δέ μέ ξύπνησε ὁ ἥχος της ὁ χαρμόσυνος, ὁ πασχαλιάτικος, πού μέ τόση λαχτάρα κάθε χρόνο τόν προσμένω σάν ἔνα καλομηνυτή στόν ὕπνο μου. Δίχως ἄλλο θά είχα ἀργήσει νά κοιμηθῶ, κι ἔτσι ἔπεσα σ' ὕπνο βαθύ. Μά μές στοῦ ὕπνου τ' ἀποκάρωμα,* χίλια ὄνειρα μέ τριγυρνοῦσαν καὶ

μοῦ φέρναν τό καθένα κι ἀπό μιά χαρά. Ἡ ἐκκλησιά γεμάτη ἀπό κόσμο. "Ολοὶ κρατοῦσαν λαμπάδες. Κι ἔγω ἀνάμεσά τους περνῶ μέ τήν ἔγνοια μή στάξουν κεριά στά τσαρούχια μου. Κι δῆλοι τά κοιτᾶνε.

"Οταν γύρισα στό σπίτι, εἶδα πώς κάτω εἶχαν λερωθεῖ ἀπό τά χώματα τοῦ δρόμου. Κάθισα στό κατώφλι τῆς πόρτας νά τά καθαρίσω. Παίρνοντας μέ τό δάχτυλο σάλιο ἀπό τό στόμα, τρίβω τά χώματα καί τίς σκόνες. Κι αὐτά λίγο λίγο καθαρίζονται. Καί ξαναγίνονται κόκκινα σάν πρώτα. Ἡ μάνα μου μέ φωνάζει νά πάρε νά φᾶμε. «Φᾶτε, δέν πεινῶ», ἀπαντῶ κι ἔξακολουθῶ τή δουλειά μου.

Μές στόν ὑπνό μου ἀκούω γέλια πάνω ἀπό τό κεφάλι μου καί τή φωνή τῆς μάνας μου, πού μέ καλοῦσε νά ξυπνήσω. "Ανοιξα τά μάτια. Ἡ Λένη δέν μπορεῖ νά κρατήσει τά γέλια. Κι ἡ μάνα μου γελοῦσε καί μοῦ 'λεγε:

— Τί τά βαστᾶς τά τσαρούχια στήν ἀγκαλιά; Δικά σου εἶναι. Δέ σ' τά παίρνουμε. Σήκου γρήγορα νά προκάνουμε τό «Δεῦτε λάβετε φῶς»!

(Από τό περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν)

ZAXAPIAS PAPANTONIOU

Αγροτικό

Στό στάβλο ἀπόψε ἦρθε τό φεγγάρι...
Ἐκοίταξεν ἀπ' τό παράθυρό του,
εἰδε τήν ἀγελάδα, τό μοσκάρι,
τό βόδι πού μασοῦσε τό σανό του.

Στόν κῆπο μας ἀνήσυχα γλιστροῦσε,
ἀνέβηκεν ἀπάνω στή συκιά μας,
ἐμέτρησε τά λίγα πρόβατά μας,
εἰδε τό γάιδαρό μας και γελοῦσε.

Πήγε στ' ἀμπέλι, πήγε στό λιοστάσι,*
ἄκουσε τά κουδούνια ἀπ' τό κοπάδι,
χωρίς κουβά κατέβη στό πηγάδι
κι ἤπιε νερό πολύ νά ξεδιψάσει.

Στής λεύκας μας τά φύλλα παιγνιδίζει,
στόν οὐρανό τόν καθαρό ἀνεβαίνει.
Μιά χήνα τό κοιτάζει σαστισμένη
κι ό σκύλος μας ἀκόμα τό γαβγίζει.

(Από τό βιβλίο Παιδικά τραγούδια)

ZAXARIAΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εἰδύλλιο

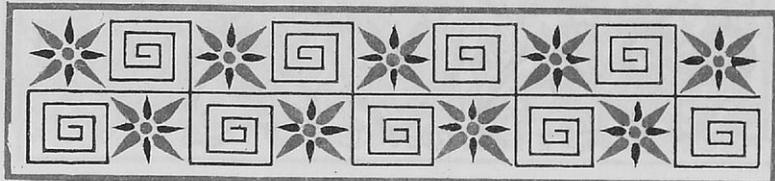
Οἱ δέκα γίδες τοῦ Μπιλιόνα
γυρίζουν βράδυ ἀπ' τὸ κλαρί.
Πρώτη τους ἔρχεται ἡ Κοκώνα,
ἡ ἀργοπατούσα ἡ λυγερή.

Δίχως τσοπάνη μήτε σκύλο
ἡ μιά τήν ἄλλην δόηγᾶν.
Σέ τούφα στέκουν καὶ τρυγᾶν
κάποια κορφή, κανένα φύλλο.

Κι ἡ στριφοκέρα ἡ λαμπρομάτα
κι ἡ ἀσπρονώρα ἡ παρδαλή
κι ἀντή πού φεύγει ἀπό τή στράτα
μέ τό γαλάζιο χαῖμαλι*

σκίνο καὶ γαῦρο* χορτασμένες
πότε καὶ πότε σταματοῦν
κι ἀσάλευτες σάν πετρωμένες
στόν ἥλιο πού ἔσβησε κοιτοῦν.

(Από τήν ποιητική συλλογή Τά θεῖα δῶρα)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἡ κόκκινη κορδέλα

Ἡ Μόσκω ἡ Μοσκούλα ξύπνησε μέ τὸν αὐγερινό.

— Ο πετεινός κοιμᾶται ἀκόμα στήν ἐλιά, τῆς εἰπε ἡ μάνα της. Στόν οὐρανό ἀκόμα βόσκει τῶν ἄστρων τό μελίσσι, κι εἰσαι ξυπνή ἀπό τώρα, κατσικούλα μου;

Ἡ Μόσκω ἡ Μοσκούλα πηγαίνει κι ἀκουμπάει πάνω της.

— Γιατί τὰ σκουλαρίκια τοῦ λαιμοῦ σου τρέμουνε τόσο, ρωτᾷ ἡ μάνα της, γιατί μοῦ βελάζεις, ἀνήσυχα, Μόσκω Μοσκούλα;

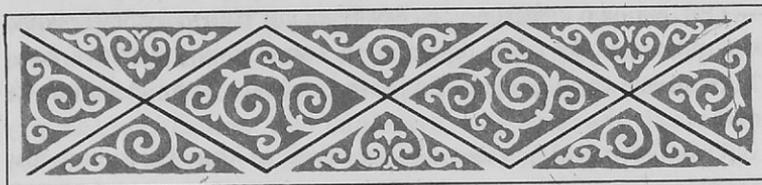
— Στόν ὑπνο μου ἔβλεπα, μάνα μανούλα μου, πώς ἥρθε ξένος ἄνθρωπος πού μέ κοίταξεν ἄγρια πολύ κι ὑστερα μοῦ φόρεσε στό λαιμό μιά κόκκινη κορδέλα.

— Μόσκω Μοσκούλα, περίμενε νά δώσει ὁ ἥλιος καὶ θά ’ρθ’ ἡ ξανθή κοπέλα τῆς κυρᾶς νά σου φέρει στήν ποδιά της τ’ ἄγριο τριφύλλι.

— Στόν ὑπνο μου τήν εἶδα τήν ξανθή κοπέλα καί δέ μοῦ ’φερε τ’ ἄγριο τριφύλλι, μόνο κοιτώντας τήν κόκκινη κορδέλα μου σήκωσε τήν ποδιά στά μάτια της καί σφοιγγιξε τά δάκρυα πού ’τρεχαν νερό.

(Ἄπό τὸ βιβλίο Πεζοί ρυθμοί)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

Τό γέλιο

Ο θεῖος καὶ ἡ θεία ἐνός μικροῦ μαθητῆ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀμερική, γιά νά μείνουν πιά στήν Ἑλλάδα. Καθώς ἡ οἰκογένεια τοῦ μαθητῆ φιλοξενεῖ τούς νεοφερμένους, διαπιστώνεται ὅτι ὁ θεῖος δέν εἶναι σέ τόσο καλή νευρική κατάσταση —γελάει συχνά χωρίς λόγο τῇ νύχτᾳ— ἐνῶ ἡ θεία τοῦ φέρεται πολὺ αὐτηρά. Ὁ μαθητής, πού ἀγαπάει ἵδιαίτερα τὸ θεῖο του, ἀμφιβάλλει γιά τούς χαρακτηρισμούς τῶν ἄλλων. Μιά μέρα δὲ μικρός ἀνακαλύπτει τυχαῖα πώς ὁ θεῖος του ἀγοράζει συχνά πουλιά, πού πιάνουν κάτι παιδιά, καὶ μετά τὰ ἐλευθερώνει. Τό γεγονός αὐτό μεγαλώνει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμό πού νιώθει γιά τὸ θεῖο του.

Ο ΕΣΚΑΣΕΣ ἀπό τὸ σχολεῖο; μοῦ εἰπε ἔνα παιδί.

— Ναί, ἔκαμα ἐγώ, ἔτσι, γιά νά πᾶ κάτι.

— Καλά ἔκαμες! εἰπε αὐτός σοβαρά. Κι ἐγώ τὸ ἔσκασα. Ἐδῶ ἀπάνω εἶναι πολύ ώραῖα. Νά, τώρα ἔρχεται καὶ ὁ Ἀμερικάνος. Κάνε χάζι...

Γύρισα κατά κεῖ πού ἔδειχνε καὶ εἶδα τὸ θεῖο Περικλῆ. Πέρασε ἀπό μπρός μου δίχως νά μέ προσέξει καὶ κάθισε στό καφενεδάκι πού ἦταν ἔρημο ἐκείνη τὴν ώρα. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ ὅλο κοίταζε γύρω του, σάν κάτι νά περίμενε πού ὅλο ἀργοῦσε. Πήγε καὶ ὁ καφετζής κοντά του καὶ τοῦ ἔφερε νερό καὶ λουκούμι, ἔτσι δίχως νά τόν ρωτήσει ἢν τό θέλει.

— Δέν. ἦρθε κανείς ἀκόμη;

— "Οχι, ξακουμε ό καφετζής." Ε, δέν εγινε και τίποτα αν δέν ερθουν και μιά μέρα. Θά έχεις διάφορο τά λεφτά σου, χριστιανέ μου. Τί τά κάνεις τόσα πουλιά; Έμπόριο τά κάνεις; Στήν Αμερική τά στέλνεις;

‘Ο θείος Περικλῆς χαμογελούσε δίχως νά λέει τίποτα, και σάν έφυγε άπό κοντά ό καφετζής, ξεθαρρεύτηκα έγω και πήγα πιό κοντά και τόν κοίταζα. Μά αντός δέν ξαφνιάστηκε, ούτε πού μέ γνώρισε. Κάθισα έτσι άμιλητος στήν καρέκλα πλάι του και περίμενα νά μοῦ πεῖ κάτι, νά μέ ρωτήσει τουλάχιστον τί γύρευα όλομόναχος έκει πάνω.

— Φάε τό λουκούμι. είπε σιγά. Φά’το. έγώ δέν τό θέλω.

Μοῦ φάνηκε σάν νά μιλούσε σέ ένα όποιοδήποτε παιδί και όχι σέ μένα τόν άνιψιο του, πού ζούσαμε στό ίδιο σπίτι. “Εφαγα τό λουκούμι σιωπηλά, και μετά περιμέναμε μαζί κάτι, πού έγώ δέν τό ήξερα και δέν είχα τό θάρρος νά τό ρωτήσω.

“Έξαφνα τό πρόσωπό του φωτίστηκε. Χαμογέλασε άνακουφισμένος:

— Ήρθαν! είπε σάν νά μιλούσε μόνος του. Ήρθαν!

“Ησαν τρεις νεαροί μέ μόρτικο* ύφος. ‘Ο ένας, δ πιό ψηλός, κρατούσε ένα κλουβί στά χέρια του, ένα παράξενο κλουβί σάν μικρό κοτέτσι, μέ μιά τρύπα στή σκεπή, άπό όπου κρεμόταν μιά κάλτσα χοντροπλεγμένη στό χέρι. Πρώτη φορά έβλεπα τέτοιο κλουβί.

— Καλημέρα, μπάρμπα, είπε ό πιό ψηλός. Σοῦ ’φερα σήμερα μπόλικα. “Αντε τώρα, κατέβαινε τά ψιλά νά τελειώνουμε.

‘Ο θείος έλαμπε άπό τή χαρά του. “Εβγαλε τό πορτοφόλι του, πλήρωσε και τό πήρε τό κλουβί.

— Είναι τρεις καρδερίνες, είπε σιγά, δυό σπουργίτια, ένας κοκκινολαίμης. Κάτι είναι κι αυτά...

Σηκώθηκε μέ τό κλουβί στά χέρια, και μέ εύτυχισμένη άξιοπρέπεια προχώρησε δίχως νά μοῦ μιλήσει. Έγώ τόν άκολούθησα σάν σκυλάκι.

Στεκόταν κάθε λίγο, κοίταζε τά πουλιά και τούς κουβέντιαζε μισά έλληνικά και μισά άμερικάνικα, ούτε πού ξεχώριζα τί

ελεγε. Εϊχαμε προχωρήσει άρκετά. 'Εδω ήταν έρημιά πιά, μονάχα κάτι δεντράκια μικρά, κάτι καχεκτικά* πεῦκα και κυπαρίσσια. 'Έκει κάπου στάθηκε, κοίταξε γύρω του, είδε πώς δέν τόν ἔβλεπε κανείς, ἔχωσε σιγά σιγά τό χέρι του μέσα στήν πλευτή κάλτσα, ἔπιασε τήν καρδερίνα, τήν κράτησε λίγο στή χούφτα του κοιτάζοντάς την τρυφερά, και ἔπειτα τήν ἄφησε. Τό πουλάκι ἔκαμε δυό γύρους σαστισμένα πάνω στήν παλάμη του, κι ἔπειτα πέταξε μακριά. "Ετσι τά ἔβγαλε ἔξω ὅλα, ἔνα ἔνα.

— Στό καλό, στό καλό, τούς ψιθύριζε συγκινημένος.

Αύτά είχαν φύγει πιά, οὕτε πού φαίνονταν, μά ό θεῖος Περικλῆς κοιτοῦσε ἔτσι στό βάθος τού δορίζοντα, σάν νά τά ἔβλεπε και νά ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους.

"Ἐπειτα ἄφησε τό κλουβί πίσω ἀπό ἔνα σωρό πέτρες. Τό ἄφησε μέ προσοχή σάν νά ήταν κι αὐτό ζωντανό. 'Ησαν κι ἄλλα κλουβιά ἐκεῖ, ὅμοια, μέ χοντροκομμένες κάλτσες ριγμένες κάπως ἀστεῖα στό πλάι. Τά μέτρησα μηχανικά:

— Δύο, τρία... πέντε... ἐφτά...

'Ο θεῖος Περικλῆς μέ κοίταξε και χαμογελοῦσε παράξενα.

—"Ἐρχονται και τά κλέβουν, μοῦ ἐμπιστεύτηκε. Μά δέν πειράζει. Θά βρῶ ἄλλη κρυψώνα.

'Από κείνη τή στιγμή είναι πού γίναμε φίλοι. Κουβεντιάσαμε στήν ἀρχή γιά τά πουλιά, δλων τῶν εἰδῶν τά πουλιά. "Ημαστε και οί δυό μας σύμφωνοι πώς αὐτά είναι δ,τι πιό θαυμαστό ἔχει φτιάξει ό Θεός, γιατί ἔχουν φτερά και πετᾶνε. "Ἐπειτα κουβεντιάσαμε γιά τήν 'Αμερική και γιά τό δρυχεῖο πού δούλευε σάν ήταν νέος. 'Έγώ ἄκουγα μέ ἀνοιχτό στόμα, ποτέ μου δέν είχα φανταστεῖ τέτοια πράγματα. Τόσο βαθιά στή γῆ νά σκάβουν, ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ, και πάντα νά ἔχουν μαζί τους ἔνα μικρό ἀσήμαντο πουλάκι, νά τούς δείχνει ἄν ὑπάρχει κίνδυνος, φαρμακερό ἀέριο, θάνατος...

"Οταν κοίταξε τό ρολόι του ἔκαμε τρομαγμένος:

—'Η ώρα πέρασε. Πᾶμε!

— Θά σέ μαλώσουν ἄν ἀργήσεις; ρώτησα σιγά και ἐννοοῦσα τή θεία 'Ανδρονίκη.

- Ναι, ἔκαμε μέ λύπη κουνώντας τό κεφάλι του. Θά μέ μαλώσουν.
 - Τή φοβᾶσαι πολύ; τόν ξαναρώτησα δίχως νά πῶ σνομα.
 - Ναι, εἶπε αὐτός ἀπλά.
- “Ἐπειτα μέ ἔπιασε ἀπό τό χέρι καί κατηφορίσαμε ἀμίλητοι καί πολύ πολύ γνοιασμένοι.*

“Ηθελα νά τόν ρωτήσω καί ἄλλα πράγματα, ἀν τό ξέρει πώς ἡταν τρελός καί γελάει τή νύχτα δίχως λόγο, καί ἀν εἶναι ἀλήθεια πώς τόν δέρνει ἡ θεία. Δέ μιλοῦσα, μά αὐτός μέ κοιταζε λυπημένα καί ἔλεγε «ναί, ναί» μέ τό κεφάλι, λές καί ἀπαντοῦσε σέ ὅλα τοῦτα.

‘Ἐκεῖ, λίγο πιό πέρα ἀπό τό σπίτι μας, δέν ἀντεξα ἄλλο, σφίχτηκα ἀπάνω του ἔτοιμος νά κλάψω καί τοῦ εἶπα:

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

‘Ἡταν σάν νά τοῦ ἔλεγα πώς τόν ἀγαποῦσα καί τόν πονοῦσα καί ἡταν σάν νά τοῦ ἐμπιστευόμουνα ὅλον τόν καημό μου γιά τήν ἀγάπη μου, πού, τό ἥξερα, δέ θά τήν ξανάβλεπα ποτέ πιά.

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

Στάθηκε στή μέση τοῦ δρόμου καί μέ ρώτησε σιγανά καί λυπημένα καί ἀποφασιστικά:

—“Αμα γίνω καλά, ποιός θά τά ἐλευθερώνει τά πουλάκια;

(Ἀπό τή συλλογή διηγημάτων Νά θυμᾶσαι τή Βίλνα)

Τ' ἀηδόνι

Κάποιο βραδάκι τοῦ Μαγιοῦ,
μές στή χρονιά κρυμμένο
— τό πιό μονάχο τῆς χρονιᾶς,
κι ἵσως τό πιό θλιμμένο,

τήν ὕρα πού ἐτοιμάζονταν
νά κνιμηθοῦν οἱ κλῶνοι,
δίχως αἰτία, ξαφνικά,
τρελάθηκε τ' ἀηδόνι!

Πολλές φορές, ἀναγερτοί
στόν πλάτανο ἀποκάτου,
ἀκούγαμε τίς τρίλιες του
καὶ τά πιπίσματά* του·

συχνά, πάλι, γυρίζοντας
τίς ώρες πού βραδιάζει,
τ' ἀκούσαμε, τίς πιό γλυκές
στροφές του ν' ἀραδιάζει:

μά σάν ἐκείνη τή βραδιά,
σ' ἐκεῖνο τό πλατάνι,
τέτοιο τραγούδι ξώφρενο*
ποτέ δέν είχε κάνει...

Κι ὥπως τραβούσα πάρωρα,*
στή μοναξιά τοῦ δρόμου,
ἀναπολώντας μυστικά
δέν ξέρω ποιόν καημό μου,

— πουλάκι τοῦ μεσονυχτιοῦ,
πουλάκι τῆς ἐρήμου,
ἢρθ' ἡ φωνή σου, σύχαρα,*
καὶ πῆρε τήν ψυχή μου...

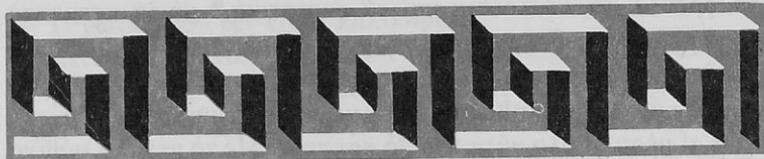
Κι ἤταν ἡ νύχτα διάφανη,
κι ἔλαμπε ἀγάλια ἡ πούλια·
εἶχαν σωπάσει, ἀπό νωρίς,
τ' ἄλλα τά νυχτοπούλια,

καὶ μέσ' ἀπ' τά ἄστρα τά νωθρά,*
πού φέγγαν σά βελοῦδα,
ὅλ' ἡ νυχτιά, παθητικά,
σοῦ φώναζε: Τραγούδα!

Κι ἥμουν κι ἐγώ καὶ σ' ἄκουγα,
χωρίς νά σέ χορταίνω,
τό βράδυ πού τρελάθηκες,
πουλάκι ἀγαπημένο...

(Τά Ποιήματα)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Δυό παιδιά μπροστά σ' ἑναν τάφο

εντιγραφή.

ΚΑΘΕ φορά πού ἐρχόντανε τά παιδιά νά ξεκαλοκαιρίασουν κοντά στή θάλασσα καί στά δέντρα, βρίσκανε τήν ἀγαπημένη παρουσία τοῦ παπποῦ νά τά περιμένει, μέ τά φροῦτα καί μέ τά λουλούδια στό χέρι. Ἡ θύμησή του στή φαντασία τους ήταν ἔνα μέ τό θαλασσινό τοπίο καί μέ τά φουντωμένα περιβόλια.

Ήταν «τῆς Παναγιᾶς τά ράχτα», ὁ πελώριος θαλασσόβραχος πού φυλάει ἀπάνεμο τό ψαραδολίμανο. Εἶχε κι ἔνα ἐκκλησάκι στήν κορφή του, ἔνα ἐκκλησάκι τῆς Παναγιᾶς, «τῆς Παναγιᾶς τῆς Ψαροπούλας». Ήταν ἡ ἀμμουδιά τῆς Βίγλας μέ τά νερά ἀκράτα σάν ἀγιασμός, μέ τή στραφερή ρηχοπατιά ὅπου τσαλαβουτοῦσαν καί κυνηγοῦσαν καβούρια. Ήταν δ Κουφόβουνος μέ τούς θεόρατους βράχους ὅρθιους πάνω ἀπό τό κύμα. Ἐκεῖ πάνου ἀνεσκάλωναν* τ' ἀπόγεμα ν' ἀγναντέψουν* ἀπό ψηλά τό ἥλιοβασίλεμα κατά τή μεριά τοῦ Ἄγιονόρους, πού ἔριχνε τό μεγάλον ἵσκιο του στ' ἀπόμακρα τοῦ πελάγου. Ήταν καί τό ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη μέ τό πηγάδι, πού τραγουδοῦσε τό μαγκάνι* του σάν ἔβγαζαν γερό γιά πότισμα, καί μαύριζε τό μάτι σου νά κοιτάξεις ὡς κάτω. Ἔριχνες ἔνα βότσαλο καί περίμενες κάμποσο ὥσπου νά τ' ἀκούσεις νά βόσκει στό νερό. Ήταν ἀκόμα ή λαγκαδιά στό χτῆμα τοῦ παπποῦ, μέ δλου τοῦ κόσμου

τά φροντα, τά λουλούδια και τά μυριστικά,* μέ τά κρεμαστά νερά πού τραγουδοῦσαν στίς γοῦρνες και μέ τά πουλιά, τίς πεταλοῦδες μέ τά τριανταφυλλιά φτερά, και τίς χελώνες, πού χτυποῦσαν ἀστεῖα τά καβούκια τους χωμένες στήν πρασινάδα.

Και μέσα σ' δλα αὐτά ήταν ὁ παππούς. Μέ τό μεγάλο ψάθινο καπέλο, μέ τά χοντρά ἄρβυλα και τό μπαστούνι μέ τή σιδερένια μύτη. Ἐτριβε στή φούχτα τά φύλλα τοῦ καπνοῦ, γιόμιζε τήν πίπα του και ἀρχίζε τίς ίστορίες. Αὐτός δλο χαμογελοῦσε ἢ δάκρυζε. Ἀπό τή χαρά του και τά δυό. Ἐρχότανε μέ τό γαϊδουράκι, φορτωμένος φροῦτα, παραμύθια και φιλιά.

Τά γένια του κεντοῦσαν τό μάγουλο τῆς Δροσούλας, μά ποτέ της δέν παραπονέθηκε. Σήκωνε τά παιδιά ψηλά, τά ἔβαζε καβαλικευτά στό σαμάρι και πηγαίνανε πέρα στήν ἀμμουδιά γιά κολύμπι και γιά πεταλίδες. Σ' δλον τό χωραφόδρομο περνοῦσαν κάτω ἀπό συκιές φορτωμένες μελωμένα σύκα, κάτω ἀπό ἀπιδιές μέ χρυσούς ζουμερούς καρπούς. Ἀπό τή μιά κι ἀπό τήν ἄλλη τοῦ δρόμου ήταν οἱ ἀνθισμένες ἀλυγαριές μέ τά γαλάζια και τά ἀσπρα λουλούδια. Ἡταν τά σκίνα και οἱ ἀρίγανες. Ὁ παππούς τά χτυποῦσε μέ τό μπαστούνι νά μοσκοβιλᾶνε σάν περνοῦσαν τά παιδιά.

Ἄγαποῦσε τίς ρίμες ὁ παππούς, ἔφτιανε κι ἀτός του ρίμες, πού τίς τραγουδοῦσαν οἱ κοπέλες στούς γάμους. Ἐκοβε κι ἔνα κλωνί κι ἔδινε τοῦ Λάμπη. Ἐλεγε και τό τραγούδι:

"Οποιος περάσει ἀλυγαριά και δέν κόψει κλωνάρι,
νά χάσει τήν ἀγάπη του, ἂν είναι παλικάρι.

· Η μεγάλη, ή Χάρη, περπατοῦσε πίσω μέ τούς μεγάλους.

Πάνω στό σαμάρι κουνιόντανε μπρός-πίσω, ἀγκαλιασμένα στήθος μέ ράχη τά δυό μικρά, δεμένα καλοῦ-κακοῦ και μέ τό σκοινί. Ὁ Λάμπης κι ή Δροσούλα. Ὁ ἔνας πέντε χρονῶν, ή ἄλλη ἔξι και μισό.

— Τί θά πεῖ νά χάσει τήν ἀγάπη του; ρωτοῦσε ή Δροσούλα.

— Θά πεῖ νά μήν τόν ἀγαπᾶ πιά κανείς.

Κι ό Λάμπης ἔλεγε κολλημένος στή ράχη της σάν σιαμαῖος*:

— Τί ρωτᾶς, έσύ δέν εἶσαι παλικάρι...

Κείνη τή χρονιά ἥρθαν πάλι τά παιδιά και τά βρῆκαν ὅλα. «Τῆς Παναγιᾶς τά ράχτα» μέ τό κλησάκι ντυμένο πάντα μέ τά δίχτυα τῶν τρατάρηδων* νά στεγνώνουν στόν ἥλιο. Ἀνεβήκανε στούς τετράψηλους θαλασσόβραχους τοῦ Κουφόβουνου και εἴδανε πάλι ἀπό κεῖ πάνω τόν ἥλιο νά βουλιάζει κόκκινος κόκκινος στή θάλασσα. "Ακουσαν τή νύχτα νά βουίζει ἡ θάλασσα σάν βγάζει ἀγέρα ἡ Ἀνατολή. Βρῆκαν τό λιμανάκι γεμάτο τράτες και ψαροπούλες και τά γριγριά μέ ἀναμμένες λάμπες νά ξεκινᾶν ἀράδα τή νύχτα γιά τήν καλάδα.* Πήγανε και στ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη μέ τό πηγάδι πού τραγουδοῦσε, πήγανε και στήν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας δπου φυτρώνουν τό καλοκαίρι μέσ' ἀπό τόν ἄμμο κρίνα ἄσπρα και μυρωδάτα. "Ολα τά βρῆκαν ἐν τάξει. Μόνο δ παππούς ἔλειπε, νά ῥθει νά τά προπάρει,* νά τά σηκώσει στήν ἀγκαλιά και νά τά βάλει στό σαμάρι.

Τά παιδιά σ' αὐτό τό ἀναμεταξύ ἔγιναν ἔνα χρόνο πιό μεγάλα, ὀπότε δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἀφοῦ δλα τά βρῆκαν ὅπως τά είχαν ἀφήσει.

— Πότε θά ῥθει πιά δ παππούς νά μᾶς πάρει καβάλα; ἔλεγε δ Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τό θύμιζε χωρίς νά καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μά δ παππούς πέθανε, δέν τό ἑπαμε;

Γύριζε και κοίταζε μέ τά λοξά της μάτια τόν μπαμπά γιά μαρτυριά. Τόνε κοίταζε κι δ Λάμπης γιά νά βεβαιωθεῖ.

— Πέθανε, ἔλεγε κι δ μπαμπάς.

Τά παιδιά σώπαιναν κατόπι δ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δέ θά ξανάρθει πιά ποτέ νά μᾶς πάρει;

— Ποτές.

Ἀπόμεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ είναι τώρα δ παππούς;

Ἡ Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Είναι κοντά στό Θεό. Ἐκεῖ είναι οἱ καλοί ἀνθρῶποι. Και οἱ κακοί είναι στήν Κόλαση.

- Ἀλήθεια, μπαμπά;
 - Ἀλήθεια, παιδί μου.
 - Τί κάνει κοντά στό Θεό δ παππούς, μπαμπά;
 - Βλέπει ἂν είστε καλά παιδιά, καὶ τόν παρακαλεῖ νά σᾶς φυλάξει.
 - "Αμα δέν είμαστε;
 - Τότες είναι πολύ λυπημένος δ παππούς. Κλαίει.
- Ἡ Δροσούλα μαρτυράει:
- Ὁ Λάμπης είναι κακός, μπαμπά. Τρύπησε μέ τή βελόνα ἔνα μερμήγκι.
 - Ο Λάμπης δέν ἀπαντᾶ. Ἔχει τά χέρια πίσω στή ράχη. "Οπως ἔνας μεγάλος σάν είναι σέ συλλογή. Σηκώνει τό πρόσωπο καὶ κοιτάζει τόν οὐρανό.
 - Είναι τόσο ψηλά δ παππούς, μπαμπά; Ψηλά ὡς τό Θεό;
 - Ὁ Θεός δέν είναι μόνο ψηλά, ἀγόρι μου. Ὁ Θεός είναι παντοῦ.
 - Παντοῦ; Παντοῦ;
 - Παντοῦ, βέβαια...
- Ὁ Λάμπης διστάζει λιγάκι. Κοιτάει τόν μπαμπά στά μάτια.
- Ἐκεῖ κάτω, πλάι στό μόλο, δ Γιακουμής δ Ταβερνιάρης παστρεύει τά βαρέλια του γιά τόν καινούριο μοῦστο. Ὁ Λάμπης ρωτᾶ:
- Τώρα πού είναι ἄδεια τά βαρέλια είναι ἐκεῖ μέσα δ Θεός, μπαμπά;
 - Ο μπαμπάς χαμογελᾶ. Τόνε βλέπει ἡ Δροσούλα καὶ κάνει σοβαρή:
 - Μή λές κουταμάρες.
- Ωστόσο, κατά βάθος θά θελε κι αὐτή νά χει κάποιαν ἀπάντηση.
- Ὁ Λάμπης ἐπιμένει:
- "Ομως είναι καὶ στόν οὐρανό δ Θεός. Δέν είναι, μπαμπά;
 - Βέβαια. Ἐκεῖ ψηλά βγάζει τή νύχτα τ' ἀστεράκια, κι ἐδῶ χάμου τίς μαργαρίτες καὶ τά κυκλάμινα.
 - Λοιπόν είναι κι ὁ παππούς στόν οὐρανό. Δέν είναι;

- Είναι βέβαια.
- Πῶς άνεβαίνουν οι πεθαμένοι στόν οὐρανό, μπαμπά;
- Δέν άνεβαίνουν οι πεθαμένοι. Άνεβαίνουν οι ψυχές, λέει ή Δροσούλα χωρίς νά πολυκαταλαβαίνει.

Γυρίζει τήν κοιτάζει ό Λάμπης καί τό παραδέχεται, χωρίς νά καταλαβαίνει κι αύτός.

- Τί τόνε κάνανε τόν παππού σάν πέθανε, μπαμπά;
- Τόνε θάψανε στό νεκροταφεῖο, παιδί μου. Αύτό είναι ένα περιβόλι δπου θάβουν τούς πεθαμένους. Έκει είναι κι ό παππούς. Θέλετε νά πάμε;

Θέλουν πολύ καί τά δύο. Μαζεύουν λουλούδια καί πᾶνε καί οι τέσσερις. Τό νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ είναι άληθινό λιμάνι είρηνης. Είναι γεμάτο άπό αἰώνοβιους ἀγριόπρινους.* Είναι δέντρα πυκνά, σγουρά καί μαῦρα. Ή φυλλωσιά τους, ὅλο κεντίδια, είναι σκληρή σάν ἀπό ψαλιδισμένο μέταλλο. Χρόνια πολλά πέφτουν χάμου τά φύλλα, σαπίζουν καί κάνουν τό ἔδαφος μαλακό καί ἐλαστικό. Τά βήματα είναι κούφια ἐκεὶ πάνω. Ισκιος παχύς καί σιωπή καί γαλήνη είναι ἐκεὶ μέσα. Σέ μιά κουφάλα ἔνα ἀγίασμα στάζει ἀπό τόν κούφιο βράχο. Μιά πυκνή δάφνη τόν σκεπάζει, γεμάτη μαῦρα γυαλιστερά βαγιοκούκουτσα* πού μοσκοβιολάνε. Είναι καί μιά παμπάλαιη ἐκκλησίτσα ἐκεῖ. Τό πάτωμά της είναι ἀπό κίτρινες μαλτεζόπετρες.* Τό τέμπλο της, σκαλιστό σέ μαῦρο ξύλο. Πουλιά πού τσιμπολογοῦνε σταφύλια. Ό ἀέρας ἐκεὶ μέσα μυρίζει μελισσοκέρι καί παλιάδα. Μυρίζει βασιλικό ἀπό τά μπουκέτα πού στολίζουν τά εἰκονίσματα. Παλιά εἰκονίσματα, μαυρισμένα ἀπό τούς καιρούς καί τό λιβανωτό. Μορφές ἄγριες καί χλωμές βγαίνουν ἀπό βάθη σκοτεινά καί χρυσά, καπνισμένα, ίδρωμένα ἀπό τήν ἄχνη τῶν λαμπάδων.

*Ανάβουν ἀπό ένα κερί μπροστά στήν Παναγία τοῦ τέμπλου, πού κοιτάζει τά παιδιά μέ τά μεγάλα της μάτια.

*Η Δροσούλα κρατιέται ἀπό τό ρούχο τοῦ μπαμπᾶ, δειλιασμένη.

— Πᾶμε πιά...

Βγαίνουν, κλείνουν πίσω τους τήν πόρτα τῆς ἐκκλησίας.
Αγαπνέει ἡ Δροσούλα.

Εκεὶ ἀπέξω εἰναι οἱ πεζοῦλες, πάντα φρεσκοασθετωμένες.
Καθίζεις καὶ ξεκουράζεσαι. Ἀκοῦς τή σιωπή. Ἡ γαλήνη τῆς
αἰωνιότητας σέ ἀγγίζει ἀνάλαφρα μέ τό φτερό της καὶ βλέπεις
ῆρεμα τούς τάφους πού εἶναι ἀραδιασμένοι μέ τάξην. Οἱ πρίνοι
στέκουνται ἀσάλευτοι. Αὐτοὶ δέν ψιθυρίζουν χαρούμενα σάν τίς
λεῦκες. Κανένας τους φύλλο δέ λέει νά σαλέψει στόν αἰώνα.
Μόνο δὲ τούς γλιστρᾶ στό παχύ χῶμα. Οἱ ἵσκιος, δὲ πιό
ἀθόρυβος, δὲ πιό διακριτικός περιπατητής μέσα σέ τοῦτο τό
περιβόλι τῆς εἰρήνης.

Ο τάφος τοῦ παπποῦ.

Πλησιάζουν.

Κανένας τους δέ μιλᾶ.

Ἡ Δροσούλα διαβάζει νοερά τό ὄνομα μέ τά ἄσπρα γράμματα
πάνω στό μαῦρο σταυρό.

Κάνει νά μιλήσει. Γυρίζει, βλέπει τόν μπαμπά νά εἶναι βουρ-
κωμένα τά μάτια του καὶ κόβει τήν κουβέντα. Πηγαίνει ἄκρη
ἄκρη καὶ ἀκουμπᾶ τά λουλούδια της πάνω στό χῶμα.

Ασπρες λυγαριές.

Ο Λάμπης κατεβαίνει πάνω στόν τάφο, πηγαίνει ὥς τό
σταυρό καὶ βάζει τά δικά του κοντά στό ξυλένιο κουτί μέ τό
καντηλάκι.

Γαλάζιες λυγαριές.

Ἡ Δροσούλα τόν τραβᾶ θυμωμένη.

— Μήν πατᾶς ἐκεῖ. Δέν κάνει... Δέ βλέπεις ἐμᾶς;

«Ἐμεῖς» εἶναι αὐτή, εἶναι ἡ Χάρη κι ὁ μπαμπάς. Οἱ μεγάλοι.

Ο Λάμπης βγαίνει τρομαγμένος ἀπό τήν περιοχή τοῦ τάφου.

— Γιατί δέν κάνει, μπαμπά;

Απαντᾶ ἡ Δροσούλα:

— Γιατί; Δέν καταλαβαίνεις; Εἶναι ἀμαρτία. Εἶναι ὁ παππούς
αὐτοῦ ἀποκάτω.

Ο Λάμπης κοιτάζει στοχαστικά.

— Καταλαβαίνει ὁ παππούς πού πατάω, μπαμπά;

— "Οχι, παιδί μου.

— Λοιπόν, γιατί δέν κάνει νά πατᾶμε;

— Γιατέ... γιατί τόν ἀγαποῦμε τόν παππού, λέει γρήγορα ή Δροσούλα, καί τήν παίρνουν τά κλάματα.

‘Ο μπαμπάς τή φιλᾶ.

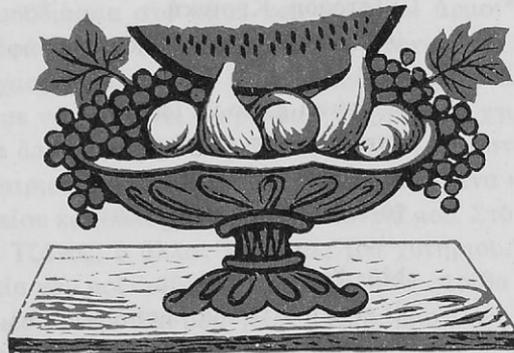
— Νά, γι' αὐτό Λάμπη. Γιατί τόν ἀγαποῦμε.

— ‘Ο καημένος ό παππούς, λέει ό Λάμπης πού ό νοῦς του είναι όλο στά φροντα. Δέ θά μᾶς φέρει πιά σταφύλια, οὔτε σύκα, οὔτε καρύδια, οὔτε ροδάκινα...

Φεύγουν ἄργα. Κανένας τους δέ μιλᾶ. ‘Ο Λάμπης κάθε τόσο γυρίζει πίσω τό κεφάλι. Κάτι συλλογιέται. Ξαφνικά ἐπιστρέφει στόν τάφο. Πατᾶ προσεχτικά ἄκρη ἄκρη, νά μήν ἀγγίσει τό πέδιλό του στό χῶμα τοῦ τάφου.

Βγάζει μέσ' ἀπό τήν τσέπη του ἔνα ροδάκινο, σκύβει καί τό ἀποθέτει σιγά σιγά κοντά στό σταυρό, κοντά στά γαλάζια λουλούδια τῆς λυγαριᾶς.

(Από τή συλλογή διηγημάτων *Tό πράσινο βιβλίο*)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Τό μαστορόπουλο

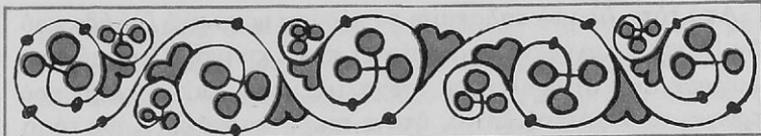
Τόν πήραν τόν Κολιό,
τόν πήραν οἱ μαστόροι,
παιδί ἀπ' τό σκολειό
νά μάθει πηλοφόρι.*

Καρδιά πονετική
τόν ξέβγαλε μέ κλάμα:
«Τετράδη, Κυριακή¹
θά καρτερώ γιά γράμμα».

Δέ σώνει ἄλλο νά ἰδεῖ,
παιδεύεται τό μάτι·
κρατοῦσε ἔνα ραβδί,
τό στρῶμα του στήν πλάτη.

Μᾶς ἔφυγε ὁ Κολιός
κι εἶχε μιά τέτοια λύπη·
θά 'ναι ὅλοι δῶ τ' Ἀι-Λιός
καί μόνο αὐτός θά λείπει.

(*Απαντα*)

ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Οι ξεριζωμένοι

"Ενα μικρό παιδί έρχεται απ' τό χωριό του καί γίνεται έργατης στά μεταλλεία του Λαυρίου. Έκει, μένει κοντά σέ μια φτωχιά θεία του. Ή δουλειά στά μεταλλεία είναι σκληρή καὶ ή άμοιβή έλάχιστη. Τό παιδί θυμάται συνεχώς τό χωριό του καί δύο θέλει νά γράψει στή μάνα του γιά νά της πεῖ πόσο ύποφέρει καὶ δι τί θέλει νά γυρίσει πίσω. Στό μεταξύ, άρρωσταίνει από έλονοσία, καὶ ή ζωή του γίνεται άκομα πιό δύσκολη.

MOYN στό έργοστάσιο ὅταν μοῦ πρωτοπαρουσιάστηκε ή ἄρρωστια. Στήν ἀρχή ἔνιωσα ἔνα κάτι σάν μούδιασμα στό κάτω μου χείλι, οἱ ἄρμοι* μου μοῦ ἐφάνη πώς είχαν ξεκλειδωθεῖ ξαφνικά, κι ἥθελα νά χασμούριέμαι καί ν' ἀνακλαδίζουμαι* δύοένα. "Επειτα ἄρχισε νά μέ πιάνει ή κρυάδα,* ἄρχισαν νά χτυποῦν ἀπό τό κρύο τά δόντια μου μ' ὅλη τή λάβρα* τοῦ έργοστάσιου καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, πήγα καὶ στάθηκα κολλητά σ' ἔνα καμίνι τοῦ σιδερουργείου καὶ πάλι χτυποῦσαν τά δόντια μου. Στό σπίτι πού μέ πήγε ὁ Τζάνος, ὁ ἄλλος παραγιός τοῦ χυτήριου,* ή κακομούρια ή θεία μου μοῦ 'ριξε ἀπάνω μου ὅλη τή στοίβα τά ροῦχα, ζέστανε ἀμέσως νερό καὶ μοῦ 'βαλε καφτές μποτίλιες στά πόδια καὶ καφτές φανέλες στή ράχη, καὶ μένα πάλι χτυποῦσαν τά δόντια μου. "Ωσπου ἄρχισα νά ψήνομαι στό καμίνι τοῦ πυρετοῦ καὶ βούλιαξα σέ βύθος.

Από τότε, ὅλο τό καλοκαίρι τό πέρασα μέσα στή ζαλάδα πού τόν βαστάει κανένανε ἄμα παίρνει πολύ κινίνο. Τ' αὐτιά μου βουίζανε σάν νά δουλεύανε τροχαλίες μέσα, καί τό ψωμί πού ἔτρωγα, τό νερό πού ἔπινα, ἥτανε πικρά φαρμάκι. Κάθε τόσο ἔνιωθα πάλι ἐκεῖνο τό μούδιασμα στό κάτω χείλι, τήν κομμάρα* στούς ἀρμούς καί τίς κρυάδες. Πολλές φορές τά περνοῦσα στό πόδι, ἄλλες ἔπεφτα κανένα ἀπομεσήμερο στά στρωμένα καί τήν ἄλλη μέρα σηκωνόμουν πάλι καί πήγαινα στή δουλειά. Μόνο τήν πρώτη φορά, τότε πού είχα κοντέψει νά πλαντάξω* ἀπό τόν πυρετό, ἔμεινα στό κρεβάτι κάποια βδομάδα.

"Οταν σηκώθηκα, είχα γράψει ἔνα γράμμα στή μάνα μου. Κοίταζα τίς ώρες πού ἡ θεία μου είχε δουλειά στήν κουζίνα, ἔβγανα κρυφά τό χαρτί καί τό μολύβι κι ἔγραφα κάθε φορά ὅσες ἀράδες πρόφταινα. Ναί. Είχα ρίξει κάτω τήν ντροπή καί τά 'λεγα καθαρά ὅλα, πώς ἀρρώστησα καί πώς μέ μεταλάβανε, καί πώς δέν ἥθελα νά μείνω ἄλλο σέ τούτονε τόν τόπο. "Ηθελα καλύτερα νά γίνω τσοπάνης καί νά 'μαι μαζί της στό σπίτι μας.

"Ήτανε κι ἄλλες φορές, νύχτες πού κρυφόκλαιγα στό μαξιλάρι μου πνίγοντας τ' ἀναφιλητό, καί θυμιζόμουν τό χωριό μου καί τό σπίτι μας, κι ἔπαιρνα τήν ἀπόφαση νά γράψω τῆς μάνας μου· Θά τῆς ἔγραφα τό πρωί κιόλας, θά τῆς τά 'λεγα ὅλα καθαρά, πώς μάνα τό καί τό, καί θέλω νά γυρίσω. Τά δροσάπιδά* μας καί τ' αὐγούσταπιδά* μας, πού τά κατεβάζαμε ντορβάδες* δλόκληρους ἀπό τήν Ἀγια-Τριάδα καί τά ρίχναμε στό χοῖρο μας ὅπως δέν είχαμε τί νά τά κάνουμε, ἐδῶ τά πουλάγανε στά μανάβικα κι ἔπρεπε νά κρατᾶς τήν πεντάρα στό χέρι. Κι οὕτε ἥτανε σάν τά δικά μας, ἥτανε μισοσαπισμένα, κιτρινιάρικα παλιάπιδα, πού κείτονταν ὅλο σκόνη στό μόλιο καί στά μανάβικα καί τά βρωμίζανε σύγνεφα μύγες. Καί τά σταφύλια, πού δέ μᾶς ἔνοιαζε νά φιλέψουμε* δλόκληρο μαντίλι στούς στρατολάτες* πού περνούσαν, τό ἴδιο κι αὐτά, τά πουλάγανε μέ τήν παλάντζα* κι ἔπρεπε νά κρατᾶς τήν πεντάρα.

Δέν ἥθελα νά μείνω ἄλλο ἐδῶ, ἥθελα νά φύγω. "Ας ἥτανε τρόπος νά σηκωνόμουν τήν ἵδια ἐκείνη τή στιγμή, νά βάλω

μπροστά μέσα στά μεσάνυχτα τό δρόμο καί νά γυρίσω μέ τά πόδια στόν τόπο μας. Δέ μ' ἔμελε δσος δρόμος καί νά 'τανε, καί δέν ήθελα νά γίνω τεχνίτης. Ἀπό μικρός μποροῦσα πολλές φορές καί κονομοῦσα τό φαι τοῦ σπιτιοῦ μας, τώρα πού είχα μεγαλώσει καί πού δέ θά 'χα καί σκολειό, ἡμουν σίγουρος πώς θά κατάφερνα νά μή μᾶς λείπει τίποτα. Μποροῦσα νά κάνω κανένα ἀγώι* μέ τό γάιδαρό μας, ἄν τύχαινε, μποροῦσα καί νά ξενοδουλεύω ἀκόμα, ἅμα θά τελειώναμε τά δικά μας θελήματα. Θά βλεπε ή μάνα μου ἄν δέν τῆς ἔλεγα ἀλήθεια.

Πολλές νύχτες τίς περνοῦσα ἔτσι, ξάγρυπνος στό μουσκεμένο μαξιλάρι μου. Γιατί ή νύχτα μέ τό σκοτάδι της καί μέ τή σιγαλιά της ἀφιονίζει,* λύνει τά χαλινά τοῦ νοῦ καί τόν ἀφήνει νά γυρίζει ὅπου θέλει. Καί τίποτα δέν τρέχει μέ τόση γρηγοράδα μ' ὅση δο νοῦς. Κι ἄν ή καρδιά νομίσει πώς βλέπει μιά χαραμάδα ἐλπίδα κάπου ποῦ, δο νοῦς εἰν' ἀξιος νά πετάξει ὅπου κι ἄν ποῦ τή νύχτα ψάχουλεύει τούς τόπους κι ἀνοίγει δρόμους, καί φέρνει ὅπως θέλει τά πράματα. Στό τέλος μ' ἐπαιτρνε κάποτε ἔνας γλυκός, παρηγορημένος ὑπνος.

Μά τό πρωί, σάν ξυπνοῦσα ἀλαφιασμένος* ἀπό τό ξυπνητήρι κι ἀπό τή σφυρίχτρα τοῦ ἐργοστάσιου, καί σάν ξημέρωνέ τή μέρα του δ Θεός, ή τά 'χα ξεχασμένα ὅλα ή ντρεπόμουν καί μοναχός μου πού είχα συλλογιστεῖ τέτοια ἀμπόρετα* πράματα. "Επειτα, ή μητέρα μου δέν ξερε γράμματα καί δέν ήθελα νά τῆς διαβάσει ἄλλος τά μυστικά μου.

Μά τώρα, στό γράμμα πού είχα γράψει στό κρεβάτι ἀρρωστος, είχα ρίξει κάτω τήν ντροπή. Δέν τῆς ἔγραψα οὔτε πώς κακοπερνοῦσα οὔτε πώς ήτανε βαριά ή δουλειά καί ξένοι οι ἀνθρωποι πού μ' είχαν, τῆς ἔλεγα μόνο πώς είχα ἀρρωστήσει καί πώς μ' είχαν μεταλάβει, καί λοιπόν ήθελα νά γυρίσω. "Ας έστελνε τά ἔξοδά μου στή θεία μου καί νά τῆς ἔγραφε πώς μέ θέλει τό δίχως ἄλλο, νά μήν τῆς ἔλεγε τίποτα πώς τῆς τό 'χα γράψει ἐγώ, μόνο πώς μ' ήθελε κοντά της γιατί ἀρρώστησα.

Είχα οίκονομήσει καί τά είκοσι λεφτά πού χρειάζονταν γιά τό χαρτόσημο. Τή μιά πεντάρα μοῦ τήν είχε δοσμένη ή θεία

μου νά πάρω σταφύλια, τό ίδιο ἄλλη μιά κι ό μπάρμπας μου, και τή δεκάρα τήν είχα φυλαγμένη ἀπό τή μέρα πού μᾶς εϊχανε κάμει πληρωμή και μοῦ τήν είχε ξεχωρίσει ή θεία μου γιά τό κολατσιό μου. Γιατί τότε είχα ἀρχίσει κι ἔπαιρνα πενήντα λεφτά μεροκάματο, κι ή θεία μου μοῦ 'δινε καμιά πεντάρα σέ κάθε πληρωμή, κι ἄμα εϊχαμε κάμει πολλά νυχτέρια μέσα στή δεκα-πενταμερία μοῦ 'δινε δεκάρα ὀλότελα. Και λοιπόν, στίς ἑφτά μέρες ἀπάνω πού σηκώθηκα, είπα νά βγω μιά βόλτα περίπατο, τάχα νά μέ πάρει ό ἀέρας· κι είχα σέ νου νά πάω στό ταχυδρο-μεῖο νά ρίξω τό γράμμα. Τό 'χα κρυμμένο στόν κόρφο μου.

Τό ταχυδρομεῖο δέν ἦτανε καί πολύ μακριά, ἦτανε κοντά στό μόλιο, πρός τό μέρος τῶν φούρνων τοῦ μολυβιοῦ. "Ημουν πολύ ἀδύνατος, κίτρινος, τά μάτια μου μοῦ φαινόταν πώς εϊχανε μεγα-λώσει κι ό κόσμος σάν νά ἦταν ἀλλιώτικος. Σάν νά είχα καιρούς καί καιρούς νά τόν δῶ. Μά στό ταχυδρομεῖο δέν τά κατάφερα νά φτάσω. Στά μισά τοῦ δρόμου, κάτω στίς ράγιες κάπου τῆς δια-σταύρωσης, ἔνιωσα μιά στιγμή τά γόνατά μου νά λυγίζουν, τά μάτια μου ἀρχίσανε νά βλέπουν τριανταφυλλιά χρώματα καί τό κούτελό μου τό δρόσισε ἔνας κρύος κρύος, ψιλός ἰδρωτας. 'Ακούμπησα λίγο στό ταμπόνι* ἐνός βαγονιοῦ πού στεκότανε φορτωμένο μεταλλεῖο, ἔπειτα ἔκατσα κατάχαμα σέ μιά τραβέρ-σα.* 'Η δύναμή μου λιγόστευε δλοένα, ἔφευγε, κι είπα πώς θά λιγοθυμίσω κειδαχάμω καί θά μέ βροῦνε νά μέ πᾶνε σηκωτό στό σπίτι. Τό μόνο πράμα πού μοῦ 'ρθε στό μυαλό καί πού φοβήθηκα ἦτανε τό γράμμα: ή θεία μου θά τό 'βρισκε καθώς θά πήγαινε νά μέ γδύσει, καί βέβαια θά τ' ἄνοιγε καί θά τό διάβαζε. "Εβαλα ὅλο μου τό κουράγιο, τό 'βγαλα ἀπό τόν κόρφο μου καί τό 'καμα κομματάκια κομματάκια, πού νά μήν μπορεῖ νά διαβαστεῖ τίποτα. Δέν ἦτανε γραφτό νά σταλθεῖ ἐκεῖνο τό γράμμα, κι οὕτε τό ξανά-γραψα ἀργότερα. "Υστερα πού μοῦ 'χε περάσει τό λιγοψύχισμα καί ξεκίνησα βαρυκαρδισμένος νά γυρίσω στό σπίτι, ἄφηνα λίγα λίγα στό δρόμο τά κομματάκια τό χαρτί, τά 'παιρνε τ' ἀγέρι καί τά σκόρπιζε.

('Από τό μυθιστόρημα *Oἱ Ξεριζωμένοι*)

ΕΥΑ ΒΛΑΜΗ

Ἡ θειά Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα

Τό Γαλαξίδι, ἡ παλιά ναυτική πολιτεία, μέ τούς καημούς της καί τούς ἀνθρώπους της ζωντανεύει μέσα στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν. Μιά γριά μάνα, ἡ θειά Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα, πού μάταια περιμένει τό γιό της, είναι τό κύριο πρόσωπο τοῦ παρακάτω ἀφηγήματος.

ΠΡΙΟΥΛΑ —ἔτσι τή θυμοῦνται οἱ παλιότεροι— ἡ θειά Παγωνίτσα ἡ Μπράτσαινα ἐρχόταν ἐδῶ ὄλο καί πιό συχνά στά στερνά της.

Τό ἔερε πώς δι γιός της ἀρρώστησε στό καράβι καί πέθανε, μά δέν ἔερε πώς τό κορμί του, ὅπως δλονῶν πού πεθαίνουν στά καράβια, τό δέχτηκε ἡ θάλασσα νά τ' ἀναπάψει. Νά βάλει τά μαλακά χοχλιδάκια* της γιά μαξιλάρι νεκρικό, τά φύκια νεκροστόλιδά του. Ὁ Ζαφείρης ὁ λοστρόμος μαζί μέ δυό ἄλλους τόν γνοιαστήκανε. Τόν βάλανε σέ μιά σανίδα, δέν τούς πάγαινε νά ρίξουν τό κορμί ἀπό τίς ἀμασχάλες, τόνε σκεπάσανε μ' ἔνα σεντόνι, τόνε σφιχτοδέσανε μέ κάτι μαντάρια,* τοῦ κρεμάσανε καί μιά μπόμπα σιδερένια, νά βουλιάξει. Ὁ Φώτης τόν ἔψαλε... Κι ἡ φωνή, λές καί τοῦ 'χε κοπεῖ, δέν ἀνέβαινε στό λαρύγγι. "Ολοι τους, ξεσκούφωτοι, δακρυσμένοι, σταυροκοπηθήκανε σάν εἰδανε τόν καπετάνιο νά κάνει σινιάλο. "Ενας ἀπό τά πόδια κι ἔνας ἀπό τό κεφάλι, πιάσαν τό ξυλιασμένο κορμί καί τό ρίξανε. Μονομιᾶς χάθηκε. Ὁ Ζαφεί-

ρης έκανε καρδιά σίδερο. Πάτησε τίς φωνές σ' ὅσους εἶχαν ἀπομείνει σκυμμένοι στήν κουπαστή νά θωροῦν κατά πίσω, καθώς τό καράβι ξεμάκραινε... Τί θωροῦσαν;

Καί ποιός βαστοῦσε δά νά τά πεῖ τῆς μάνας του; "Ολο μασημένα: «—Κακιά ἀρρώστια, θειά, σωμό* δέν εἶχε...» «—Τόν κλάψαμε, σάν ἀδερφό...» «—Καί ποῦ 'ναι τώρα, ό γιός μου; Ποῦ;» "Ολοι κομπιάζανε. Ξεμονάχιαζε τόν ἔνα καί τόν ἄλλο... «—Καί ποῦ βρισκόσαστε σάν πέθανε; Ποῦ μοῦ τόν θάψατε; Ποῦ εἶναι τώρα τό κορμί του; Ποῦ εἶναι ό γιόκας μου; Ἡ μάνα του, σᾶς ρωτᾶ, ἐγώ ή μάνα του. Γιατί δέν τό λέτε σέ μένα; Στή μάνα του; "Ελα, 'Αντρίκο μου, ἔλα Ζαφείρη μου, ἔλα, Παντελή, ἔλα, Λιάκο... Ποῦ μοῦ τόν θάψατε;» 'Εκεῖνοι ξανακομπιάζανε, κοιτοῦσαν νά ξεφύγουνε, τά μασοῦσαν... «—Ποῦ εἶν' ό καραβοκύρης σας; Δέν ἔχει χρέος νά μοῦ πεῖ;»

— Γιάννο μ', πρέπει νά πᾶμε μαζί στή δόλια...

Τό 'ξερε ό καραβοκύρης πώς ἔπρεπε νά πάει στήν Μπράτσαινα. Τῆς ἔστειλε λεφτά, τῆς ἔταξε νά τήνε γνοιάζεται σάν ἀδερφή, κι αὐτός κι ή φαμίλια του, τό σπίτι του σπίτι της, μά τό 'ξερε πώς ἔπρεπε νά πάει, νά τή δεῖ, νά τῆς σφίξει τό χέρι, νά τῆς μιλήσει γιά τό γιό της. Νά τήν γκαρδιώσει στή ζωή, πού ἔμεινε ρίζα ξεκλωνισμένη. Καί τί νά τῆς πεῖ; Πώς τόνε δέσανε καί τόν ποντίσανε* καταμεσῆς πελάγου; Δυό μέτρα μπόι; Τά μάτια του βούρκωναν... Τοῦ μάτωνε ή ψυχή. Δέν τό βαστοῦσε:

— Γιάννο μ', δλη σου ή ναυτουριά πῆγε... Μοῦ μήνυσε πώς θέλει νά σέ δεῖ...

Κι δταν τόν εἰδε νά μήν παίρνει ἀπόφαση:

— Παιδιά ἔχουμε, ἄντρα, θά μᾶς δικάσει ἀπό ψηλά...

— Καί τί θέλεις νά τῆς πῶ, γυναίκα; Καί τί τοῦ 'ρθε τοῦ Ζαφείρη νά τῆς πεῖ πώς εἴμαστε καταμεσῆς τῆς θάλασσας; Μπαλώνουνται τώρα;

— Καί τί ἔπρεπε νά πεῖ δά;

— "Ας ἔλεγε πώς γυρίσαμε στή Λισμπόνα..."

Φωτίστηκε ή καπετάνισσα:

— "Ελα, Γιάννο μ'. 'Απομεσήμερα θά πάω μονάχη στήν Μπρά-

τσαινα. Έσύ θά ρθεῖς ἀπόβραδα νά μέ πάρεις... Θά τά βρεῖς ὅλα
βολεμένα. Μόνο νά πεῖς σ' ὅλους νά λένε πώς τό παιδί τό χετε
θάψει στή Λισμπόνα...

Λάχτισε* ή καρδιά τῆς Μπράτσαινας, σάν εἶδε τήν καραβο-
κύρισσα ὅξου ἀπό τήν πόρτα. Ἀγκαλιαστήκανε οἱ δυό γυναι-
κες καὶ κάτσανε πλάι πλάι στό μιντέρι.* Ἡ καραβοκύρισσα
τήν ἄφησε νά κλάψει, νά μοιρολογήσει, νά χτυπηθεῖ, πού τόν
ἔχασε τό μονάκριβο καὶ δέ θά τόν ξαναδεῖ, κι οὔτε μνημούρι νά
κλάψει, οὔτε καντήλι νά τ' ἀνάψει, οὔτε χῶμα νά πηγαίνει νά τό
λουλουδίζει νά σβήνει τόν πόνο της... Καλά καλά δέν τῆς εἴ-
πανε ποῦ τόν θάψανε. "Αχ, κι ἂν τόν θάψανε, γιατί μασημένα
ὅλοι τῆς τά 'πανε..." "Αχ, κι ἂν δέν τόν ρίξανε στά τρίσβαθα,
στή σκοτεινιά τῆς θάλασσας..." Ετοῦτος ἥτανε κι δ μεγαλύτε-
ρος καημός της... «—Σώπα, Παγωνίτσα μου» τήν πήρε μέ τό
καλό ή καραβοκύρισσα «ὁ Θεός ἀπό ψηλά τό σκέπει στήν ξένη
γῆς, κι ἡ θύμηση ὀλονῶνε μας...» Στυλαυτιάστηκε* ή χαροκα-
μένη σάν τή λαγωνίκα πού προσμένει νά τῆς ξαναφανερώσουν
τό κλεμμένο κουτάβι της. «—Τί νά σου ποῦν, οἱ δόλιοι, πού
τόν είχαν σάν ἀδερφό; Ποιός νά σου μιλήσει, πού ματώνει ἡ
ψυχή τους; Λένε σέ μιά μάνα ποῦ θάψανε τό παιδί της; Βα-
στᾶνε νά τῆς τό ποῦν; Μέ τί καρδιά;» Καὶ χαμηλώνοντας τή
φωνή, πού ἔτρεμε σάν φύλλο στόν ἀγέρα: «—Ἐμένα ὅμως μου
τά ξιστόρησε ό ἄντρας μου...» Στάθηκε ή Παγωνίτσα ν' ἀ-
κούσει. Κάθε λόγος τῆς καπετάνισσας τῆς μάλαζε τήν καρδιά,
τῆς τή γλύκαινε... Κι ἐκεῖνος ό πόνος, ό σουγλερός, πού τῆς
τριβέλιζε* τά σωθικά, κατάπεφτε... «—Νά χεις καλό, καπετά-
νισσα... Νά χεις καλό...»

Μέ τό μούχρωμα,* νά σου κι δ καραβοκύρης. Μπήκε μου-
διασμένος. Βρήκε τίς δυό γυναικες πλάι πλάι. Ἡ χαροκαμένη
ν' ἄκουγε κι ἄλλα ἀπό τό στόμα τῆς καπετάνισσας, κι ἡ καπε-
τάνισσα νά μετράει μέ τό μάτι ἂν σῶναν τά ὅσα είπε... Σάν νά 'δε
ἡ δόλια τό γιό της στό πρόσωπο τοῦ καραβοκύρη του. Στυλώ-
θηκε καὶ πήρε νά τόν εύχολογάει πού ἄλλαζε ρότα* γιά τή Λι-
σμπόνα, μόνο καὶ μόνο γιά ν' ἀναπάψει τό κορμί του, πού πιά-

σανε στό λιμάνι καί πού μ' όλάκερο τό τσούρμο του ξεπροβοδίσανε χριστιανικά τό παιδί της. Σαστισμένος τήν ἄκουγε ό καραβοκύρης, ἐνώ τά ψιχαλισμένα* μάτια τῆς γυναίκας του τόνε κοιτοῦσαν παρακαλεστικά... Εἶναι ώραϊ, λέει, τό κοιμητήρι έκει, καί τοῦ ὥστε ξύλινο σταυρό καί καντήλι νά καίει ώς τίς σαράντα. "Αχ, καί κάποια ἄλλη χαροκαμένη θά τ' ἄναφτε τίς ψυχογιορτές,* κάποια ἄλλη θά βρισκόταν νά τόν γνοιάζεται στή θέση τή δική της. Κοιτώντας καί τούς δυό μέσα στά μάτια, χαρούμενη πέξ, δέν ἔκρυβε πιά τή βιάση της πότε νά κλείσουν τά τρίχρονα..."

Μές στή βουή τήν καθημερινή, τό Γαλαξίδι ξέχασε μέ τόν καιρό πώς ή Μπράτσαινα πρόσμενε.. Καί ξαφνικά ἔνα πρωί μαθεύτηκε πώς χτές βράδυ ή Μπράτσαινα πρόσπεσε στήν καραβοκύρισσα, πώς, τώρα πού κλεῖσαν τά τρία χρόνια τοῦ γιού της, νά γράψει τοῦ ἄντρα της, γυρίζοντας ἀπό τήν Ἰγγλετέρα* νά πιάσει στή Λισμπόνα, νά τῆς φέρει τά κόκαλα τοῦ παιδιού της. Τά 'χασε ή καραβοκύρισσα. Πάσχισε νά συμπιάσει τ' ἀσύμπιαστα. Πώς τάχα μπῆκαν στήν Τζιμπεράλτα* καί τώρα ἀρμενίζουν σέ λιμάνια ἀφρικανικα... «—Τ' ἄλλο ταξίδι, μαθές...» «—Μπά, θ' ἀργήσει νά πάει κατά κεῖ, κλεισμένο τό ναῦλο γιά τήν Αζοφική...» Από κεῖνο τό βράδυ, ή Μπράτσαινα δέν ἄφηνε καπετανόσπιτο γιά καπετανόσπιτο μέ τό παρακάλιο στά χείλη νά τῆς φέρουνε πίσω τό γιό της. Νά τόν ἔχει κοντά της, στό κοιμητήρι τοῦ Γαλαξιδιού, νά παγαίνει νά τό συντροφεύει πρωί καί βράδυ, νά τό χορτάσει κάνε στά γερατειά της τ' ἄραχλα,* νά μήν τό φάει κι αὐτό ή ξενιτιά. Τοῦ 'χε τοιμάσει καί τό μνηματάκι του καί πρόσμενε, ὅλο πρόσμενε, νά τῆς τόν φέρουνε νά γράψει πάνου στό σταυρό τ' ὄνομά του. Μασημένα λόγια ἀπό παντοῦ: «—Στενεύουν ὅσο πᾶνε κατακεῖ τά ναῦλα, Παγωνίτσα μου.» Κι ἂν πετύχαινε κάποιον πού θά τραβοῦσε γιά Ατλαντικό, ὅλο οί καιροί κι οί ἄνεμοι τῆς Νεβάδας δέν ἥξερε ἄν θά τόν ἄφηναν νά πιάσει στή Λισμπόνα. Κι ὅλο τοῦτο τό ταξίδι εἶναι δύσκολο... Νά δοῦμε τ' ἄλλο...

Τά τρίχρονα γίναν ἑξάχρονα, τά ἑξάχρονα ἐννιάχρονα, κι ή

Παγωνίτσα δόλο παρακαλοῦσε ἀπό καπετανάσπιτο σέ καπετανόσπιτο: «—Κάνε υπομονή, Παγωνίτσα μου, δόλο καὶ κάποιος θά πιάσει στή Λισμπόνα.» Κι ἀκόμα ἔχουνε νά τό λένε οἱ γερόντισσες τοῦ Γαλαξιδιοῦ, πώς ἀναθυμοῦνται στά μικράτα τους, στ' ἀκροθαλάσση τοῦ Γαλαξιδιοῦ, κάθε πού ἦταν τά καράβια νά σαλπάρουν, μιὰ γριούλα σφιχτοδεμένη μές στό μαῦρο της μποξά* καὶ μέ τή μαύρη της μαντίλα κατεβαστή, νά σιμώνει τούς καραβοκύρηδες καὶ τούς καπεταναίους καὶ νά τούς παρακαλάει νά πιάσουνε στή Λισμπόνα γιά χάρη της καὶ νά τῆς φέρουνε, ἄχ, νά τῆς φέρουνε πίσω τό γιό της.

(Από τό βιβλίο *Γαλαξίδι*)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τετράστιχο

Στήν ἀργατιά, στή χωρατιά τό χιόνι, ἡ γρίπη, ἡ πείνα, οἱ λύκοι,
ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμός καὶ φρίκη.
Χειμώνας ἄγριος. Κι ἡ φωτιά, καλοκαιριά στήν κάμαρά μου.
Ντρέπομαι γιά τή ζέστα μου καὶ γιά τήν ἀνθρωπιά μου.

(Από τήν ποιητική συλλογή 'Ο κύκλος τῶν τετράστιχων)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

Μεσημέρι

Ανάψανε στό ήλιοπύρι οί δρόμοι,
ἀφήνουν οί μαστόροι τή δουλειά τους,
σήμανε ή ώρα τοῦ φαγιοῦ.
Καὶ τ' ἄψυχα, καὶ κεῖνα τρῶνε ἀκόμη
τούς ἵσκιους δλοτρόγυρά τους
τήν ώρα τοῦ μεσημεριοῦ.

Πελοπόννησος

Μικρό τρενάκι πού περνᾶς
μέσ' ἀπ' τά πεῦκα, ἀπ' τίς ἐλιές,
τό δρόμο σου ἀνακόβοντας
μπροστά σέ πέντε ἀρνάκια,
ἐνῶ γελᾶν τριάντα δυό
κάτασπρα δόντια ἐνός βοσκοῦ
καὶ στήν μπασιά τοῦ ἔξωκλησιοῦ
τρεμίζουν δυό κεράκια.

(Από τήν ποιητική συλλογή Συνθέσεις)

MIX. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰσαγωγικές ἐξετάσεις

ZΗΜΕΡΩΣΕ; Κι εὐθύς πετάγομαι ἀπ' τό κρεβάτι. μου. Στήν κάμαρα μπαίνει ἔνα φῶς ἀπ' τό φεγγίτη καὶ κάνει λευκό τόν ἔνα τοῖχο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μένουν ἀκόμη σκοτεινοί. Ἡ πρωινὴ ψύχρα εἰν' ἀκόμη δυνατή. Εἶναι νωρίς. Μά δέν αἰσθάνομαι τήν ἐπιθυμία νά ξανακοιμηθῶ, τόν πειρασμό νά ξανακλείσω τά μάτια. Σέ μιά στιγμή είμαι κιόλας ὅρθιος.

Σήμερα είναι οἱ ἐξετάσεις! Στό σπίτι είναι ἀκόμη ἡ ἡσυχία τοῦ ὑπνου. Περπατῶ ἀθόρυβα κι ἐτοιμάζομαι βιαστικά. Κάθομαι στό τραπέζι καὶ πιάνω τόν Ξενοφώντα. Ἐκεῖνα τά χρόνια, δταν τελειώναμε τό Σχολαρχεῖο* καὶ δίναμε εἰσιτήριες ἐξετάσεις γιά τό Γυμνάσιο, μᾶς ἐξέταζαν καὶ Ξενοφώντα. Ρίχνω μιά ματιά. Ψάχνω στό μυαλό μου, νά συγκεντρώσω τίς γνώσεις μου, ν' ἀνακαλύψω δλες τίς ἀπορίες μου, πού ἵσως ἔχουν λησμονηθεῖ σέ μιά γωνιά τῆς μνήμης μου, νά τίς λύσω τώρα δά, δλες μαζί. "Ἐχω ξεχάσει —τό 'χα ἔγνοια ἀπό χτές τό βράδυ, μόλις ἔπεσα νά κοιμηθῶ— τή γενική τῆς ἀττικῆς κλίσεως. Ἄνοιγω τή Γραμματική: «ὅ λεώς, τοῦ λεώ...». Ἐτοιμάζω τόν κοντυλοφόρο, τήν πένα —μιά καινούρια ψιλή πενούλα, — τό στυπόχαρτο.

Δέ διαβάζω ἄλλο. Ὁ πατέρας ἔλεγε ὅτι πρέπει τήν ὥρα τῶν

έξετάσεων νά ’χω «διαύγεια».* “Ολα είν’ έτοιμα. Μόνο ή ώρα είν’ άκόμη έφτά παρά τόσο. Οι έξετάσεις άρχιζουν στίς δχτώ. Άκομη δέ θά ’χει πάει κανείς.

— Ή μητέρα έχει σηκωθεῖ. Ή κίνηση έχει ξυπνήσει στό σπίτι. — Μίμη, τό γάλα σου.

Άληθεια, είχα ξεχάσει τό γάλα μου. Περνάω στήν τραπεζαρία. “Ωσπου νά τό πιῶ, ή ώρα θά γίνει έφτάμιση, θά μπορῶ νά ξεκινήσω. Τρώω βιαστικά κι άνόρεχτα, άφήνω δλο σχεδόν τό ψωμί μου. Ή μητέρα φωνάζει:

— Φάε μέ τήν ήσυχία σου. Νωρίς είν’ άκόμη. Θά πεινάσεις τήν ώρα τῶν έξετάσεων καί, ξέρεις, νηστικό άρκούδι...

— Μά δέν μπορῶ, δέν πεινῶ.

Οι μητέρες νομίζουν ότι δλο στό φαΐ έχουμε τό νοῦ μας. “Οταν σκέπτεται κανείς ότι σέ λίγην ώρα κρίνεται ή τύχη του, πῶς είναι δυνατό νά συλλογιστεῖ τό γάλα; Σέ λίγην ώρα, μέσα στή μεγάλη αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου, θά γίνουν τά μεγάλα γεγονότα. Έκει θά φανεῖ ἄν θά φέρουν ἀποτέλεσμα δλοι οί κόποι τοῦ καλοκαιριοῦ —φέτος έγώ δέν κατάλαβα καλοκαίρι— ή θά βγοῦν δλα μάταια. Τόσα διαβάσματα, τόσος Ξενοφῶν, τόσα κλάσματα, τόση Γραμματική...” Ολ’ αὐτά πρέπει νά’ναι συγκεντρωμένα έκείνη τή στιγμή στό κεφάλι μου. Στή σκέψη αὐτή, μέ πιάνει κάτι σάν ίλιγγος.* “Ολ’ αὐτά πρέπει νά’ναι μαζεμένα, ταχτοποιημένα έκείνη τή στιγμή στό νοῦ μου. “Ολα! Δέ μένει παρά μιᾶς ώρας προθεσμία! Νομίζω ότι τό κεφάλι μου γυρίζει. Πολεμῶ, σάν άπελπισμένος, νά κάμω ένα πείραμα:

— Πῶς διαιρεῖται μικτός διά κλάσματος; ρωτῶ τὸν έαυτό μου.

Καί —ποιός θά τό πίστευε!— άνακαλύπτω ότι τό μυαλό μου δέν έχει τήν ἀπάντηση πρόχειρη. Προσπαθῶ, έπικαλοῦμαι τή μνήμη μου... Τίποτε! Αλίμονο... Τά ’χω ξεχάσει. ”Αν έτσι τά ’χω ξεχάσει δλα; ”Αν καί στά ’Ελληνικά έχω πάθει τά ίδια;

— Πῶς κάνει ό ἀόριστος τοῦ ρήματος ώνοῦμαι; ρωτῶ πάλι τόν έαυτό μου.

Καί ἀνέλπιστα πάλι τό μυαλό μου διστάζει, πάλι ή μνήμη μου ἀκινητεῖ. ”Ε, χωρίς ούτο, τά ’χω χάσει. Γιά μιά στιγμή

θαρρώ πώς ὅλα μοῦ 'φυγαν. Δέν ξέρω τί νά κάμω. Νομίζω πώς
ὅλες οἱ γνώσεις μου μοῦ φεύγουν, σμήνη* ὀλόκληρα, χωρίς νά
μπορώ νά κάμω τίποτε. "Εχω τόση ἀπελπισία πού μοῦ 'ρχονται
δάκρυα. "Αχ, Θεέ μου, δέν μπορούσε νά είχα λίγες ώρες προθε-
σμία, νά ήταν αὔριο; Σήμερα, δρισμένως θ' ἀποτύχω... Και
τότε;

Κείνη τή στιγμή περνᾶ ὁ πατέρας.

— Τί 'ν' αὐτά; Είσαι πολύ χλωμός. "Ετσι θά πᾶς στίς ἐξετάσεις;
Καλά είσαι;

— Πατέρα μου, τά ξέχασα ὅλα, ὅλα! Θ' ἀπορριφθῶ!

Ο πατέρας βάζει τά γέλια. Κάτι γέλια τόσο εἰλικρινή, πού
στό τέλος κι ἐγώ παίρνω θάρρος. Ζητῶ ἔνα λόγο παρηγορη-
τικό.

— "Ἐννοια σου, παιδί μου, καί δέν τά ξεχνᾶς ἐκεῖνα πού ἔμαθες.
Μένε ήσυχος. Πήγαινε στό καλό, μήν τύχει κι ἀργήσεις. Καλή
ἐπιτυχία.

'Η μητέρα τρέχει. Θέλει κι αὐτή νά πεῖ κάτι ἐνθαρρυντικό.

— Μά παιδάκι μου, γιά τίς ἐξετάσεις κάνεις ἔτσι; Σάν νά πηγαί-
νεις γιά ἐγχείρηση! "Αν πετύχεις, καλά. "Αν δέν πετύχεις, πάλι
καλά! Τήν ύγειά σου νά 'χεις!

Παίρνω θάρρος, τό χρῶμα ξανάρχεται στά μάγουλά μου.
Κοιτάζω τό ρολόι: 'Οχτώ παρά εἴκοσι. "Α, ἀργησα κιόλας!

'Αρπάζω ὅλα τά χρειώδη* πού 'χω ἑτοιμάσει καί ξεκινῶ, χω-
ρίς νά θυμηθῶ νά βρῶ στά «ἀνώμαλα» τόν ἀόριστο τοῦ ὡνοῦμαι,
πού είχα ξεχάσει.

— Καλή ἐπιτυχία!

'Η μητέρα μέ φιλεῖ τρυφερά καί μέ κατευοδώνει.* Αὐτό τό
φιλί είναι σάν νά μοῦ ἔχυσε θάρρος μέσα στήν ψυχή! Φεύγω.
Στήν καμπή* τοῦ δρόμου μέ τίς ἀκακίες, νά το, τό Γυμνάσιο!

* * *

Τό Γυμνάσιο. Είναι κάτι ξένο καί φοβερό γιά ὅλ' αὐτά τά
παιδιά πού περιμένουν αὐτή τήν ώρα στήν αὐλή, νά δώσουν
εἰσιτηρίους. Πόσα ἀπ' αὐτά θά πετύχουν καί θά τό γνωρίσουν

ὕστερα σάν σπίτι τους, πόσα θ' ἀπορριφθοῦν καὶ θά μείνει πάλι γι' αὐτά ξένο καὶ φοβερό αὐτό τό κτίριο μέ τή μεγάλη ξώπορτα, τούς παλιούς τοίχους καὶ τά σκυθρωπά παράθυρα!

Δέν εἶναι ό βόμβος* τῶν συνομιλιῶν πού κυριαρχεῖ στά διαλείμματα. Ἐδῶ ὅλα τά πρόσωπα εἶναι ἀνήσυχα, τά βλέμματα ρωτιοῦνται μεταξύ τους, οἱ συνομιλίες ὀλες σοβαρές. Μερικοί εἶναι πολύ ἀνήσυχοι. "Έχουν χάσει όλότελα τό ήθικό τους. Μερικοί ἄλλοι δέ δίνουν πεντάρα. "Ένας ἄντρας ἵσαμε κεῖ πάνω, ό Θάνος, ἀκούγεται μέ τή δυνατή του φωνή:
— "Αν μπῶ, καλά τήν ἔχω. "Αν δέν μπῶ, δέ θά κρεμάσω μαύρη σημαία! "Ας εἰν' καλά τό μαγαζί!

Ἐγώ τόν κοιτάζω μ' ἐνδιαφέρον. Τί καλά πού τήν ἔχει αὐτός! Ο πατέρας του εἶναι μεγαλέμπορος. Βέβαια, θά στενοχωρεθεῖ, ἂν ὁ γιός του ἀπορριφθεῖ. Ἀλλά θά τόν κρατήσει στό γραφεῖο του. "Ισως μάλιστα καὶ νά τό προτιμᾶ ἔτσι, χάριν τῆς περιουσίας του. Μά ό πατέρας δικός μου σκέπτεται ἄλλιῶς. "Έχει τόσον πόθο νά πετυχαίνουμε ἐμεῖς τά παιδιά, χαίρεται τόσο πολύ ὅταν τοῦ δείχνουμε καλούς βαθμούς! Κι ἡ μητέρα τό 'χει κρυφό καμάρι. "Αν ἀπορριφθῶ, δι πατέρας θά λυπηθεῖ τόσο πού θά χύσει δάκρυα. Ἡ μητέρα θά πικραθεῖ, μά δέ θά τό δείξει. Καὶ τί πόνος νά μαντεύω τή λύπη της, πού θά προσπαθεῖ νά μοῦ τήν κρύψει!

Ξαφνικά, ἔνας φλογερός πόθος μέ κυριεύει, νά πετύχω στίς ἔξετάσεις μέ κάθε θυσία. Πρέπει νά πετύχω, νά κάμω τό πᾶν γιά νά πετύχω. Ναί, ἄλλά τώρα πιά εἰν' ἀργά. "Ο, τι ξέρω, ξέρω... Κι ἂν εἶναι ν' ἀπορριφθῶ, δέ γίνεται τίποτε πιά τώρα.

Βέβαια, δέν πιστεύω σοβαρά πώς θ' ἀπορριφθῶ. Σκέπτομαι καὶ αὐτό: "Αν κινδυνεύω ἐγώ, πού ἔχω, σημειῶστε, ἐννέα στό ἀπολυτήριό μου, πόσο θά κινδυνεύουν δύοι οἱ ἄλλοι πού ἔχουν λιγότερο; Καὶ ὅμως καμιά φορά —ποιός ἐγγυᾶται; "Α, ἄν πάθω τέτοια συμφορά, κάτι θά μοῦ 'ρθει ἀπ' τή λύπη μου τήν ὥρα πού θά πρόκειται...

Χτυπᾶ τό κουδούνι. Χτυπᾶ μέ δυνατούς, γρήγορους, παρατεταμένους ἥχους.

“Ολες οι σκέψεις έφυγαν άπ’ τό νοῦ μονομιᾶς, όπως φεύγουν τά πουλιά άπ’ τό δέντρο μέ τήν τουφεκιά τοῦ κυνηγοῦ. “Ολοι ἀνεβαίνουν. Πόσο μεγάλη αὐτή ἡ σκάλα, ἡ ἄγνωστη, μέ τά σιδερένια ἐλάσματα* πού βροντοῦν καθώς ἀνεβαίνεις.

Στή μεγάλη αἰθουσα μᾶς τοποθετοῦν στά θρανία.

—Αραιά! μᾶς λέει δὲ ἐπόπτης.

—Εἰς ἀκροβολισμόν! γελᾶ ἔνας νέος καθηγητής, πού μᾶς κοιτάζει εὕθυμα ἀπ’ τήν ἔδρα.

‘Η τοποθέτηση κι δὸ θόρυβος τελείωσαν. Καθόμαστε τώρα, δυό δυό στό κάθε θρανίο, καὶ περιμένουμε. ’Αντικρύ μου, ἀπ’ τό παράθυρο, βλέπω τό καμπαναριό τῆς ἐκκλησιᾶς μέ τό ρολόι. Κοιτάζω. Θέλει ἔνα λεπτό γιά νά χτυπήσει δχτώ. Οἱ δυό δεῖχτες κάνουν πάνω στήν πλάκα τοῦ ρολογιοῦ μιά πολύ δξεία γωνία. Οἱ ψίθυροι στήν αἰθουσα εἰν’ ἐλάχιστοι, ἡ ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς ἐπικρατεῖ.

—Ντάνν... Ντάνν...

Τό ρολόι χτυπᾶ δχτώ. “Ολα τά κεφάλια κινοῦνται, μιά ἀνησυχία σηκώνεται, δπως δταν σαλεύουν τά φυλλώματα σέ μιά ξαφνική πνοή τοῦ ἀέρα.

Καί τό τελευταῖο χτύπημα ἀκούστηκε. Μιᾶς στιγμῆς νεκρική σιγή, κι δὸ Γυμνασιάρχης μπαίνει μέσα. Ψηλός κι ἐπιβλητικός, μέ χρυσά γυαλιά πού τό μαῦρο τους κορδονάκι κρέμεται ὡς τό γιλέκι του, στέκεται ἀμέσως ἀλύγιστος, σέ στάση προσευχῆς. “Ολοι σηκώνονται καὶ τόν μιμοῦνται. “Ενας ἀπ’ τό πρῶτο θρανίο λέει τήν προσευχή. “Υστερα δὸ Γυμνασιάρχης, μ’ ἔνα φύλλο χαρτί στό χέρι, ἀνεβαίνει στήν ἔδρα. Θά διαβάσει κατάλογο.

‘Αρχίζουν τά δνόματα —αὐτή ἡ παρέλαση τῶν δνομάτων, πού τό καθένα ἔχει τή φυσιογνωμία του. ”Αλλα μακριά καὶ πολυσύλλαβα σάν ἀμαξοστοιχίες, ἄλλα σύντομα σάν κραυγές πουλιῶν. Καὶ τά «παρών» πού ἀκούγονται, ἔχει τό καθένα καὶ τόν τόνου του, πού δὲ ἔνας διαδέχεται τόν ἄλλον, χωρίς ἀρμονία, σάν νά κουρδίζονται οι χορδές ἐνός δργάνου.

“Άλλοι φωνάζουν τό «παρών» δυνατά, ἄλλοι τό λένε μέσα

τους. 'Ο Θάνος, δι γιός τοῦ μεγαλεμπόρου, ἔβαλε μιά φωνάρα, σάν τοῦ Δημάρχου πέρσι στήν 'Εθνική 'Εορτή, όταν φώναξε «Ζήτω τὸ 'Εθνος!». Μερικοί χαμογέλασαν, ό Γυμνασιάρχης ἔριξε ἕνα βλοσυρό βλέμμα πάνω ἀπ' τὰ ματογυάλια του.

Τελειώνει κι ὁ κατάλογος. Πάλι νεκρική σιγή.

— Στήν πρώτη γραμμή, φωνάζει ό Γυμνασιάρχης. Τό ὄνομά σας: Πρῶτα τό ἐπώνυμον, κατόπιν τό ὄνομα και τέλος τό πατρωνυμικόν. Παραδείγματος χάριν: Γεωργόπουλος, Δημήτριος, τοῦ Νικολάου!

“Ολα τά κεφάλια σκύβουν, κι ἡ διαταγή ἐκτελεῖται σιωπηλά.

— Στή δεύτερη γραμμή: «Εἰσιτήριοι ἔξετάσεις»!

Τά κεφάλια σκύβουν πάλι, κι οἱ πένες ἐκτελοῦν κι αὐτή τήν παραγγελία.

Κείνη τή στιγμή, τό μάτι τοῦ Γυμνασιάρχη πέφτει στά γραπτά τοῦ πρώτου θρανίου. Σκύβει σ' ἐν' ἀπ' αὐτά. Σηκώνεται θυμωμένος:

— Ντροπή! «Εἰσιτήριοι» τό σῆ μέ ἥτα! "Ἐπρεπε νά ντραπεῖτε νά 'ρθεῖτε κάν γιά ἔξετάσεις!

“Ενας τρόμος σκορπίζεται παντοῦ. "Ολοι παγώνουν. "Αλίμονο! 'Ο δυστυχισμένος ἐκεῖνος μπορεῖ νά 'ναι βέβαιος ότι θά ἀπορριφθεῖ.

Τό ὄφος τοῦ Γυμνασιάρχη φαίνεται σάν νά κλείνει τήν παρένθεση κι ἔξακολουθεῖ.

— Στήν τρίτη γραμμή: Τήν ἡμερομηνία.

Κι ὄστερ' ἀρχίζει ἡ ὑπαγόρευση. 'Ο Γυμνασιάρχης διαβάζει ἀργά, λέξη πρός λέξη, τό ἀρχαῖο κείμενο:

— «Μεταπεμψάμενος – οὖν – Μεγάβαζον –...»

“Ολοι εἶναι σκυμμένοι, ἀναπνοή δέν ἀκούγεται.

Ἐγώ γράφω, ἡ πένα μου τρέχει. Είμαι χαρούμενος. Οι φράσεις, ἡ μιά μέ τήν ἄλλη, ἔρχονται καθαρές, εὐνόητες, χωρίς προσκόμματα.* Κι ὁ Γυμνασιάρχης ἔξακολουθεῖ νά λέει μιά μιά και χωριστά κάθε λέξη, σάν τήν καμπάνα πού χτυπᾶ, μιά μιά, τίς ώρες.

(Από τό παιδικό μυθιστόρημα 'Η συντροφιά μας)

I. ΑΓΓΕΛΟΥ

Μέσα στήν καταιγίδα

Μιά παρέα παιδιών, πού περπατοῦν στήν έξοχή γιά μιά όρισμένη άνιχνευστή, βρίσκεται ξαφνικά μέσα σέ φοβερή καταιγίδα. Στίς σελίδες πού άκολουθουν, περιγράφεται ή καταιγίδα, οι κίνδυνοι πού διέτρεξαν τά παιδιά, καὶ ὁ τρόπος μέ τόν δόποιν κατόρθωσαν ν' ἀντιμετωπίσουν τό ἀναπάντεχο αὐτό γεγονός.

FIXAME ἀρκετά ξεμακρύνει. Εἴχαμε χάσει ἀπό τά μάτια μας τό χωριό, δταν τό βουνό τυλίχτηκε ἀπότομα μέσα στό σύννεφο. Δέ βλέπαμε τίποτα πιά μπροστά μας. Οἱ χωριάτες πού μᾶς συντρόφευαν ἔνιωσαν ἀμέσως τόν κίνδυνο. Μᾶς σταμάτησαν. Μᾶς μάζεψαν κοντά τους καὶ μπῆκαν μπροστά. Βιαστήκαμε ὅλοι. Τούς ἀκολούθουσαμε. Κάποιος ἄν ἀπομακρυνόταν, κάποιος ἄν λοξοδρομοῦσε, ὑπῆρχε κίνδυνος νά χαθεῖ. Νά πέσει σέ κάποιο γκρεμνό. Κίνδυνεύαμε νά χάσουμε τό δρόμο ἢ νά βρεθοῦμε ἐντελῶς ἀπρόοπτα μπροστά σέ ἔνα βάραθρο. Προχωρούσαμε στά τυφλά, ἀνάμεσα σέ χαράδρες καὶ σέ γκρεμνούς, σέ ἀπότομες πλαγιές. Ὁ κίνδυνος παραμόνευε παντοῦ. Εύτυχῶς πού εἴχαμε τούς ἀνθρώπους αὐτούς μαζί μας. Ὁ Ἀράπης προχωροῦσε μπροστά. Ἡξερε νά δσφραίνεται* τόν κίνδυνο. Είχε καταλάβει πώς είχε ἔρθει ἡ ὥρα του. Προχωροῦσε ἀνιχνεύοντας. Ὁ Οσμιζόταν* τόν ἀέρα.

"Ἐνα ξαφνικό ἀνεμοφύσημα ἔφερε τίς πρῶτες ψιχάλες. Καὶ σέ λίγο ἄρχισε νά βρέχει δυνατά. Μᾶς πρόσταξαν νά μή σκορπίσουμε. Ἡξεραν τά μονοπάτια, ἦξεραν ποῦ μπορούσαμε νά βροῦμε καταφύγιο. Λοξοδρόμησαν. Μπήκανε μέσα σέ σκοτει-

νές λόχμες.* Τώρα δλόκληρο τό βουνό, δλόκληρο τό δάσος ἀναταραζόταν. Βούιζε. Ὁ ἀγέρας ἀνάγκαζε τά δέντρα νά γέρνουν. Παράσερνε τή βροχή. Φούσκωσαν οί ξεριάδες* και τά φαράγγια. Μεγάλες χοάνες* οί χαράδρες, ἀνάδευαν* τά σύννεφα. Ὁ ἀέρας τά στροβίλιζε και τά ἀνατάραζε. Χαρακιές ἀπό ἀστραπές, μακρόσουρτα πύρινα φίδια. Κεραυνοί πού γεννιόνταν ἐκεῖ, ἀπό τά ἴδια τά σύννεφα, σκορποῦσαν τρόμο. Ἀντιβούιζαν τά φαράγγια. Ὁ κρότος πολλαπλασιαζόταν ἀπό τήν ἀντήχηση. Προτοῦ σβήσει δέ ξνας, δέ δεύτερος γέμιζε πάλι τό βουνό μέ ἀντάρα. Λυσσομανοῦσε ἡ βροχή. Φούσκωσαν οί νερομάνες.* Τά ρυάκια πηδοῦσαν ἀπό βράχο σέ βράχο, παράσερναν χαλίκια και ἑνώνονταν γιά νά σχηματίσουν δρμητικούς χείμαρρους. Τό χῶμα είχε λασπώσει. Κινδυνεύαμε νά χάσουμε τήν ἰσορροπία μας. Γλιστρούσαμε. Πολλές φορές νιώσαμε τό χῶμα ἡ τά χαλίκια νά ὑποχωροῦν, νά κατρακυλοῦν κάτω στήν ἄβυσσο. Ἀντιστεκόμαστε μέ δῆτη δύναμη μᾶς είχε ἀπομείνει. Ὁ καθένας ἀνησυχοῦσε γιά τούς ὅλλους. Δέν προφταίναμε νά πάρουμε ἀνάσα. Καινούριες ριπές, καινούριο ἀνεμοχάλαζο μᾶς ἀνέτρεπε. Κινδυνεύαμε. Ὁ καθένας ἀπό τούς χωρικούς πού μᾶς συνόδευαν πήγαινε πίσω γιά νά βοήθαει ὅποιον κουραζόταν, ὅποιον κινδύνευε νά χάσει τό δρόμο.

Ξαφνικά είδαμε τόν Πέτρο νά παραπαίει,* νά προσπαθεῖ νά πιαστεῖ ἀπό κάπου. Μά τό χέρι του δέ βρῆκε ἔνα κλαδί, κάποιο στήριγμα. Μάταια ἔψαξε τό κενό. Χάνοντας τήν ἰσορροπία του τότε, ἔγειρε και κατρακύλησε.

Παγώσαμε. Τόν χάσαμε ἀπό τά μάτια μας. Τόν ἀκούσαμε μέσα στό σάλαγο* τῆς θύελλας νά πέφτει καλώντας ἀπεγνωσμένα βοήθεια. Ἀλαφιασμένοι* σταματήσαμε ὅλοι. Οἱ δυό χωριάτες χύθηκαν στήν κατηφοριά. Θελήσαμε νά τούς ἀκολουθήσουμε, μά δέ μᾶς ἄφησαν. Μόνο τόν Ἀράπη δέν πρόφτασαν νά συγκρατήσουν. Τόν ἀκούσαμε νά γλιστράει καθώς τόν παράσερνε ἡ γκρεμίλα. Και σέ λίγο ἀκούσαμε τό πένθιμο, τό γεμάτο ἐπίκληση οὐρλιαχτό του, τίς ἐπιταχτικές ὄλακές* του πού ζητοῦσαν βοήθεια. Σκύψαμε μέ ἀγωνία ἀπό πάνω. Φοβόμαστε γιά

τή ζωή τοῦ Πέτρου. Ὡταν βέβαιο πώς είχε χτυπήσει. Μά πόσο σοβαρό ἔπρεπε νά είναι τό χτύπημα; Καραδοκούσαμε* νά τούς ἀκούσουμε νά ἀνεβαίνουν. Ὁ Ἀντρέας θέλησε νά κατέβει καὶ αὐτός, μά δέν τόν ἀφήσαμε. Ἡ βροχή ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει μέ τήν ἴδια μανία. Τά σύννεφα κόχλαζαν* καὶ μᾶς ἔκρυβαν τή θέα. Ἀρχίσαμε νά δειλιάζουμε. Ἄν είχε σπάσει κάποιο χέρι, ἥ κάποιο πόδι! Πῶς θά μπορούσαμε νά συνεχίσουμε τήν ἀναζήτηση! Μά σκεφτήκαμε πώς μπορεῖ νά ἡμαστε πολύ τυχεροί ἃν μᾶς ἔβρισκε μόνο αὐτό τό κακό.

Ἀκούσαμε κάποιο θόρυβο. Κάποιος ἀνέβαινε. Μά ἡ βροχή μᾶς τυραννοῦσε. Μᾶς βίτσιζε* τό πρόσωπο. Τό χαλάζι μᾶς ἔδερνε. Εἴχαμε μουσκέψει ἀπό τό νερό, πού τό νιώθαμε νά τρέχει κάτω ἀπό τά ροῦχα μας. Ἀκούσαμε τίς φωνές τους. Ἐρχονταν. Εἴδαμε τόν Ἀράπη πρῶτα. Ἐτρεξε καὶ χύθηκε πάνω μας. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ ἀνυπόμονος. Ἐσκυψε ἀπό πάνω καὶ αὐτός καὶ περίμενε. Χτυποῦσε, ἔσκαβε τό χῶμα μέ τά πόδια του. Κλοτσοῦσε ἀπό ἀδημονία.* Σηκωνόταν στά δυό καὶ ἔπεφτε πάνω μας.

Ἐπιτέλους φάνηκαν μέσα στή βροχή καὶ στό πούσι.* Κουβαλοῦσαν τόν Πέτρο ἀναίσθητο. Τούς ρωτήσαμε μέ τή ματιά. Σήκωσαν τούς ώμους. Δέν ἤξεραν ἀκόμη. Τόν ξαπλώσαμε χάμω, ἀδιαφορώντας γιά τή βροχή. Τό νερό είχε ξεπλύνει τό αἷμα πού ἔτρεχε ἀπό τά χείλια του. Τρομάξαμε. Σκύψαμε πάνω του. Ἀφουγκραστήκαμε τήν καρδιά του. Χτυποῦσε ἀκόμη, ἔστω καὶ ἀδύνατα. Ἀφουγκραστήκαμε τήν ἀνάσα του. Τόν ψάξαμε. Ὡταν ἀναίσθητος. Ἀποφασίσαμε νά τόν μεταφέρουμε ἀμέσως σέ ἀσφαλέστερο μέρος. Ξεκινήσαμε πάλι. Παρακαλούσαμε. Νιώθαμε δλο τό θάρρος, δλο τό κουράγιο μας νά καταρρέει. Εύτυχῶς πού εϊχαμε αὐτούς τούς εὐλογημένους ἀνθρώπους μαζί μας. Γρήγορα μᾶς ὀδήγησαν σέ μιά σπηλιά πού ἀνοιγόταν στούς βράχους. Τρέξαμε δλοι καὶ χωθήκαμε μέσα. "Ολα ἡσαν στεγνά. Ξαπλώσαμε τόν Πέτρο. Βρήκαμε ξερά κλαδιά καὶ ἀνάψαμε μεγάλη φωτιά. Ἡ βροχή ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει ἀσταμάτητα. Ξεκουμπώσαμε τό πουκάμισό του. Γυμνώσαμε τό στῆ-

θος του. Είχε μελανιάσει δόλόκληρος. 'Ωστόσο ή καρδιά του χτυπούσε, καί οἱ χτύποι μᾶς φαίνονταν πιό ζωηροί. Σηκώσαμε καί τά δυό του χέρια. Ψάξαμε τά πόδια του. "Όλο τό κορμί. 'Αρχίσαμε νά τόν τρίβουμε. 'Ανασηκώσαμε τό κεφάλι του. 'Ο Δάμονας ἔβγαλε τά ὄλατα πού εἴχαμε μαζί μας καί τά ἔβαλε κάτω ἀπό τή μύτη του. Εϊδαμε νά φουσκώνει τό στήθος του. "Ἐβγαλε ἔναν ἀναστεναγμό καί κατόπι σιγά ἀνοιξε τά μάτια του. Μέ τί ἀγωνία περιμέναμε αὐτή τή στιγμή. 'Ο 'Αράπης ἀφησε ἔνα χαρούμενο γάβγισμα.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Φαίνεται πώς τόν ἄκουσε. 'Η ματιά του περιπλανήθηκε πάνω μας. Στήν ἀρχή ἔδειξε ἔκπληξη. Κατόπι, σάν νά θυμήθηκε, μᾶς χαμογέλασε καί προσπάθησε νά σηκωθεῖ. Μά δέν τόν ἀφήσαμε.

— Μήν ἀνησυχεῖτε, εἶπε μόνο, δέν εἰναι τίποτε.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Τόν ἀφήσαμε νά συνέλθει. Καί τότε μόνο τόν ἀνασηκώσαμε. Τόν βάλαμε νά πατήσει, νά στηρίξει τό κορμί του καί στά δυό του πόδια. Τόν βάλαμε νά σφίξει καί τά δυό του χέρια. Είχε χτυπήσει σέ δόλόκληρο τό κορμί του, μά φαίνεται πώς δέν είχε σπάσει κανένα κόκαλο. 'Ανακάθισε. Καί τότε γδυθήκαμε δύοι καί ἀπλώσαμε τά ροῦχα μας στή φωτιά νά στεγνώσουν.

Τώρα δέ φοβόμαστε πιά τή βροχή. Δέν ἀνησυχούσαμε γιά τόν Πέτρο, πού μᾶς χαμογελούσε. "Ημαστε ἀσφαλισμένοι στό καταφύγιο μας κοντά στή φωτιά καί παρακολουθούσαμε τό ἀνεμοβρόχι νά πέφτει χοντρό καί βίαιο μέσα στά σκοτεινιασμένα, τά ἀνταριασμένα* βουνά. 'Αρχίσαμε νά ξαναβρίσκουμε τό θάρρος καί τήν αἰσιοδοξία μας. Τήν ἐλπίδα. Μπορῶ νά πῶ πώς ή βροχή μᾶς γοντευε τώρα. Πραγματικά, ἦταν ἔνα μεγαλόπρεπο καί ἄγριο θέαμα. Διακρίναμε τά ἔλατα, τά φαράγγια, τίς ἀντικρινές βουνοκορφές πού τίς ἔδερνε τό δρολάπι.*

Δέν ξέραμε ἄν είχε βραδιάσει ή ἄν τά σύννεφα είχαν φέρει σκοτάδι. Σέ λίγο σηκώθηκαν λίγο ψηλότερα καί ἀποκαλύφθηκε δόλόκληρο τό βουνό. 'Ωστόσο ή βροχή δέ σταμάτησε. Τώρα είχαν σχηματιστεῖ μεγάλες νεροσυρμές.* Βούτιζε τό νερό στά

φαράγγια. Ή φωτιά δμως μᾶς γέμιζε με γλυκιά ζεστασιά. Πύρωνε τά μάγουλά μας, τά γυμνά μας στήθη.

Είχε βραχεῖ καὶ δ Ἀράπης, πού είχε ἔαπλώσει κοντά στόν Πέτρο καὶ τοῦ ἔγλειφε κάθε τόσο τό χέρι. "Ολοι εἶχαμε μαζευτεῖ κοντά του. Τόν ἀγαπούσαμε περισσότερο τώρα. Καὶ καταλάβαμε γιά μιά ἀκόμη φορά πόσο στενά ἡμαστε μεταξύ μας δεμένοι, πόσο ἀγαποῦσε δ ἐνας τόν ἄλλο. "Ομως περισσότερο νιώθαμε εὐγνωμοσύνη γιά τούς γενναίους αὐτούς ἀνθρώπους πού μᾶς είχαν συντροφέψει καὶ είχαν φροντίσει γιά μᾶς.

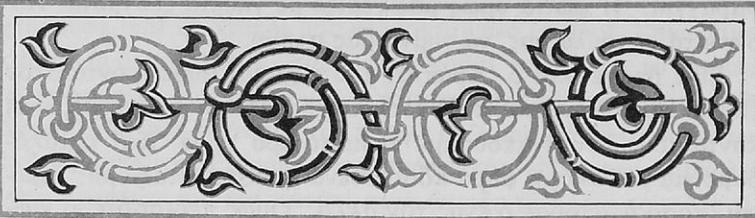
Απότομα τά σύννεφα σκίστηκαν. Μιά μικρή ἥλιαχτίδα πρόφτασε νά γλιστρήσει μέσα ἀπό μιά χαραγματιά. "Ενα οὐράνιο τόξο στεφάνωνε τίς βουνοκορφές. Μέσα στίς σταγόνες πού αἰωροῦνταν* καὶ τίς παράσερνε δ ἄνεμος, σχηματίστηκαν χιλιάδες οὐράνια τόξα. "Ενας ἀποβροχάρης ἥλιος ἔστελνε τίς στερνές* του ἀχτίνες, πού ἔπαιζαν μέ τίς σταγόνες. Τό φῶς θρυμματίζόταν.* Τό ἀπόβροχο ἔφευγε. Ξαναγέλασε τό βουνό, οἱ χαράδρες πού οἱ ἵσκιοι είχαν ἀρχίσει νά τίς κατακτοῦν. Πέρα στήν ἀντικρινή βουνοπλαγιά ἀπόβρεχε ἀκόμη. Τό τελευταῖο σύννεφο ἔφυγε καβάλα στόν ἄνεμο.

Είχε πέσει μιά ἔξαίσια γαλήνη. "Ολα ἡσύχαζαν ἀποκαμωμένα. "Ολα είχαν ἀνάγκη ἀπό αὐτή τήν ἑκούραση. Τό χρυσό φῶς ἄρχισε νά ἀποσύρεται. "Εσπασε δ καιρός. "Ενα μούχρωμα* ἄρχισε νά ἀπλώνεται. Τό σκοτάδι ἀνέβαινε καὶ κυριαρχοῦσε.

Αποφασίσαμε νά περάσουμε τή νύχτα ἐκεῖ. Ἡταν ἔνα ἀσφαλισμένο καταφύγιο. Κοιμηθήκαμε πολύ κουρασμένοι μά ἡσυχοι γύρω ἀπό τόν Πέτρο. Νιώσαμε περισσότερο σίγουροι αὐτή τή φορά, γιατί ἀκούγαμε τίς βαριές ἀνάσες τῶν ἀνθρώπων πού μᾶς είχαν συντροφέψει καὶ πού είχαν ἀποφασίσει νά περάσουν τή νύχτα μαζί μας. Δέν ἔφυγαν παρά μόνο τό ἄλλο πρωί, ἀφοῦ βεβαιώθηκαν πώς δ καιρός είχε καλοσυνέψει. "Οταν μᾶς ἔφεραν στό σίγουρο δρόμο πού ἔπρεπε νά ἀκολουθήσουμε γιά νά γυρίσουμε πίσω.

Τούς εὐχαριστήσαμε καὶ ξεκινήσαμε.

(Άπο τό μυθιστόρημα "Ενα καλοκαίρι γεμάτο βροχή")

ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Δειλινό

Τό ήρεμο τοῦτο δειλινό θλίψη σταλάζει
σάν τό παράπονο τῶν ἄρρωστων παιδιῶν
πού αὐτή τήν ὥρα νιώθουν μόνα, τόσο μόνα.

Βαρέθηκαν τήν κούκλα καί τά στρατιωτάκια,
κουράστηκαν ἀπ' τά πολύχρωμα βιβλία·
θά θελαν ἔνα παραμύθι μέ νεράιδες,
δέν ἔχουν ὅμως μιά γιαγιά νά τούς τό πεῖ.

Καί τ' ἄρρωστα παιδιά ξεχνιοῦνται νά κοιτάζουν
ἔνα παράθυρο γεμάτο ώχρο οὐρανό
κι εἰν' τά μεγάλα μάτια τους γεμάτα λύπη.

"Ομως στά χείλη ἔνα χαμόγελο πλανιέται
— ἔνα δειλό καί μυστικό χαμόγελο —
γεμάτο ἀπό τίς μέλλουσες χρυσές χαρές
τῶν παιχνιδιῶν καί τοῦ μεσημεριάτικου ἥλιου.

(Άπό τήν ποιητική συλλογή *Ηλιοτρόπια*)

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Οι βαρετές Κυριακές, ο "Ικαρος καὶ ἡ προπαίδεια

ΤΗ ΚΥΡΙΑΚΗ, τό χειμώνα, είναι ἡ πιό βαρετή μέρα. Θά
θελα νά ξέρω ἄν δλα τύ παιδιά του κόσμου περνοῦνε
τόσο βαρετά ὅσο ἡ Μυρτώ κι ἐγώ. Τό ἀπόγευμα μάλι-
στα, δταν ἀρχίζει νά σκοτεινιάζει νωρίς νωρίς, δέν
ξέρουμε τί νά κάνουμε. Ἀπό τό πρωί, ἔχουμε παίξει,
ἔχουμε τσακωθεῖ, նστερα ξαναμονοιάσει —ἔχουμε διαβάσει ἐγώ
τό «Δαβίδ Κόπερφηλδ» καὶ ἡ Μυρτώ τόν «Τζάκ» καὶ δέ μένει
πιά τίποτα, μά τίποτα νά κάνεις.

Ο μπαμπάς κι ἡ μαμά, τίς Κυριακές, παίζουν χαρτιά στό σπίτι
τοῦ κύριου Περικλῆ, πού είναι διευθυντής τοῦ μπαμπᾶ στήν
Τράπεζα. Ἡ θεία Δέσποινα, ἡ ἀδελφή τοῦ παπποῦ, πάει ἐπί-
σκεψη στίς φίλες της, κι ἡ Σταματίνα, ἡ ὑπηρέτρια, ἔχει ἔξοδο.
Ἐτσι, μένουμε τά κυριακάτικα ἀπογεύματα στό σπίτι, μόνες μέ
τόν παππού. "Αν είναι καλός καιρός, δ παππούς μᾶς πάει περίπα-
το, κι նστερα, μόλις σκοτεινιάσει, γυρνᾶμε πίσω. Τότε ἀρχίζει ἡ
μεγάλη βαρεμάρα. "Ο παππούς κλείνεται στό γραφεῖο του, μέ
τονς «ἀρχαίους» του. "Ἐτσι λέμε, μέ τήν ἀδελφή μου τή Μυρτώ,
τά βιβλία τοῦ παπποῦ, γιατί είναι δλα Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Ἐμεῖς πάμε στήν τζαμωτή βεράντα καὶ κοιτάμε τή θάλασσα.

“Οταν έχει τρικυμία, τά κύματα σπάνε στούς βράχους, πιτσιλᾶνε τά τζάμια, κι ἔτσι, ὅπως κυλᾶνε οἱ στάλες ἀπάνω τους, μοιάζουν μέ δάκρυα. Τότε είναι πού συλλογιόμαστε τίς πιό θλιβερές ἴστορίες. Τάχατες πώς πέθανε δι μπαμπάς, ή μαμά ξαναπαντρεύτηκε κι ὁ πατριός μας είναι πιό κακός καὶ ἀπό τοῦ Δαβίδ Κόπερφηλδ.

“Η, πάλι, σκεφτόμαστε πώς δι παππούς είναι ἔνας φτωχός ζητιάνος καὶ μεῖς ντυμένες κουρέλια, γυρίζουμε μαζί του, μέσα στό κρύο, καὶ ζητιανεύουμε, ἀπό πόρτα σέ πόρτα, ψωμά. Καθετί πού συλλογιόμαστε, τοῦ δίνουμε καὶ τίτλο, λές καὶ είναι ὀλόκληρο παραμύθι.

Τούτη ὅμως τήν Κυριακή, εἴχαμε τόσο βαρεθεῖ, πού σάν εἶπα στή Μυρτώ νά παιξουμε «'Ο παππούς ζητιάνος», μοῦ ἀπάντησε, πώς πιό σαχλή ἴστορία δέν εἴχαμε ξανασκεφτεῖ. Καθίσαμε, κάμποση ὥρα, μουτρωμένες καί, ὕστερα, πῆρε κάθε μία ἔνα τζαμάκι γιά δικό της καὶ εἴπαμε, σ' ὅποιο πέσουν οἱ πιό πολλές σταγάνες, ἐκείνη θά κερδίσει. Ἐπειδή ὅμως κέρδιζα συνέχεια ἐγώ, ή Μυρτώ εἶπε πάλι, πώς πιό κουτό παιχνίδι δέν ξαναπαίξαμε.

— Δέ φτιάχνουμε μιά ἴστορία γιά τό καπλάνι;* εἶπα, μά τό μετάνιωσα ἀμέσως, πρίν καλοτελειώσω τή φράση μου καὶ μούδιασα.

— Σά δέν ντρέπεσαι! Αὐτό μονάχα σοῦ λέω, ἀγρίεψε ή Μυρτώ. Ἐχεις τόσο μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἔαυτό σου, πού νομίζεις πώς μπορεῖς νά φτιάχνεις ἴστορίες γιά τό καπλάνι!

“Ισως νά 'χε δίκιο. Γιατί γιά τό καπλάνι, πού είναι βαλσαμωμένο μέσα σέ μιά βιτρίνα, κάτω στό μεγάλο σαλόνι, μονάχα διάδελφός μας δι Νίκος ξέρει νά διηγέται. Ὁ Νίκος μένει στήν Ἀθήνα καὶ σπουδάζει χημικός στό Πανεπιστήμιο. Κάθε καλοκαίρι, ἔρχεται στό νησί καὶ πηγαίνει μαζί μας ἐξοχή.

Μπορεῖ, βέβαια, ή θεία Δέσποινα νά ἔλεγε πώς τό σκότωσε τό καπλάνι δι ἄντρας της, γιατί περνοῦσε κολυμπώντας ἀπό τήν Τουρκία καὶ ἔτρωγε τά πρόβατα στό νησί —αὐτή ὅμως είναι ἴστορία γιά τούς μεγάλους, καὶ κανένα παιδί δέν τήν πιστεύει. Ὁ Νίκος ξέρει ἔνα θαυμαστό παραμύθι γιά τό καπλάνι τῆς βιτρίνας, πού δέν τέλειωνε ποτέ καὶ κάθε καλοκαίρι τό συνέχιζε.

Είχε σκοτεινιάσει γιά καλά. Ή θάλασσα δέν ξεχώριζε μήτε τά κύματα. Μονάχα άκουγαμε ένα «πάφ», και γέμιζαν ξαφνικά τά τζάμια δάκρυα. Ό δρόμος έξω ήτανε έρημος. Τότε, πήγαινα νά πιστέψω πώς τό νησί μας ἀδειαζε τίς χειμωνιάτικες Κυριακές, οι ἀνθρωποι ἔφευγαν κάπου μακριά κι ἀπόμενε μόνο ή τζαμωτή βεράντα, μέ μᾶς τίς δυό, πού θαρρεῖς, ἐπλεε μέσα στήν ἀφρισμένη θάλασσα.

— Σά δέν ντρέπεσαι, ξανάπε ή Μυρτώ.

Κατάλαβα πώς τό 'λεγε πιό πολύ γιά νά ξαναπιάσουμε κουβέντα, ἐστω κι ἄν ήτανε γιά νά τσακωθοῦμε. Κι ἐγώ ἔψαχνα ὀφορμή νά πάω κοντά της, γιατί ήτανε πολύ σκοτεινά καί φοβόμουνα. Τότε ἀκούστηκαν τραγουδιστά τά μαγικά λόγια: ΠΑ, BOY, ΓΑ, ΔΕ, ΚΕ, ΖΩ, ΝΗ...

«Ήτανε δι παππούς, πού σάν τέλειωνε τή μελέτη του, ἔψελνε σέ μιά παράξενη γλώσσα πού τή λένε Βυζαντινή. Ή Μυρτώ κι ἐγώ, ἀμα θέλαμε νά κάνουμε τίς σπουδαῖες στ' ἄλλα παιδιά, μιλούσαμε, τάχα, μεταξύ μας, μιά ξένη γλώσσα. "Ελεγε ή μιά: ΠΑ BOY ΓΑ καί ἀπαντούσε ή ἄλλῃ: ΔΕ ΚΕ ΖΩ ΝΗ. Τότε μᾶς ρωτούσανε: «Μά τί γλώσσα μιλάτε;» Έμεις ἀπαντούσαμε καμαρωτά: «Δέν καταλαβαίνετε; Βυζαντινά».

«Ο παππούς ήρθε στήν τζαμωτή καί μᾶς πῆρε νά πάμε στήν τραπεζαρία. Μᾶς ἔσπασε καρύδια καί μᾶς ἔδωσε νά τά φάμε μέ μέλι. "Οταν ή Μυρτώ ζήτησε καί τρίτη φορά νά τῆς γεμίσει τό πιατάκι, δι παππούς τῆς είπε:

— Μυρτώ, τί προτιμᾶς; Κι ἄλλα καρύδια, ή νά σού διηγηθῶ ἐνα μύθο;

— Φυσικά, καρύδια! ἀπάντησε ἐκείνη. Άφοῦ δι μύθος δέν τρώγεται!

Παράξενος πού είναι δι παππούς μας! Δέ μοιάζει μέ τούς παπούδες τῶν ἄλλων παιδιῶν. Ψηλός, ψηλός, περπατάει, κρατώντας ἔνα καλάμι, ἀντί μπαστούνι, χωρίς νά καμπουριάζει καθόλου τή ράχη του. "Ολοι στό νησί τόν λένε «Ο ΣΟΦΟΣ».

Ξέρει δλο τόν "Ομηρο ἀπέξω. Ποτέ δέ μᾶς λέει παραμύθια γιά δράκους καί βασιλιάδες, παρά μύθους γιά τούς ἀρχαίους θεούς

καί θρύλους, γιά τους ήρωες. Καμιά φορά πιστεύω πώς ό παππούς είναι άρχαιος "Ελληνας, δέν τολμῶ, ὄμως, οὔτε στή Μυρτώ νά τό πᾶ, γιατί θά μοῦ ἀπαντήσει: «Σαχλαμάρες».

— Λοιπόν, τί θά κάνετε τώρα; ρώτησε ό παππούς, ἀφοῦ τελειώσαμε μέ τά καρύδια.

Ἐμεῖς δέν εἴπαμε τίποτα, γιατί, ἂν τοῦ λέγαμε πώς θέλαμε νά παιξουμε μαζί του τόμπολα, ἐκεῖνος θά μᾶς ἀπαντοῦσε: «Νά σᾶς πᾶ καλύτερα ένα μύθο. Τόμπολα, παίζετε καί μέ τή Σταματίνα».

— Λοιπόν, θά σᾶς πᾶ ένα μύθο, είπε ό παππούς κι ἀρχισε τήν ιστορία του Δαίδαλου καί τοῦ Ἰκαρού.

... Ὁ Ἰκαρος, μέ τά φτερά πού τοῦ ἔφτιαξε ό πατέρας του, ό Δαίδαλος, ἀρχισε νά πετᾶ σάν πουλί. Μά πέταξε τόσο ψηλά, σχεδόν κοντά στόν ἥλιο, κι ἔλιωσε τό κερί πού μ' αὐτό ἥτανε κολλημένα τά φτερά του. Ἐτσι ἔπεσε στή θάλασσα καί πνίγηκε. Γι' αὐτό τό πέλαγος, ὅπου ἔπεσε, λέγεται Ἰκάριον...

Μέσα στό Ἰκάριον πέλαγος είναι τό νησί μας. Τί μικρό πού φαίνεται πάνω στήν ύδρογειο! Σάν μιά μικρή τελεία. Πέρα, τ' ἄλλα νησιά, κι υστερα ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα κι οι ἄλλες χῶρες —ἀπέραντες.

Τί ὅμορφα πού θά 'ναι νά βάζεις δυό φτερά στήν πλάτη σου καί νά πετᾶς! Νά 'ναι, ἃς ποῦμε, μιά βαρετή Κυριακή κι ἐσύ νά λέξ: Δέ βάζω τά φτερά μου, νά πεταχτῶ, μιά στιγμή, στήν Ἰαπωνία ἢ στήν Κίνα ἢ στήν Ἀφρική, νά δῶ ἂν τά Γιαπωνεζάκια, τά Κινεζάκια καί τά Ἀραπάκια περνοῦνε κι αὐτά βαρετές Κυριακές; Νά δῶ ἂν παίζουνε κι αὐτά κουτσό, σκοινάκι, πεντόβιλα;

— Μπορεῖ στ' ἀλήθεια, παππού, νά πετάξει καμιά φορά ό ἄνθρωπος; ρώτησα.

— Σαχλαμάρες! πρόλαβε ν' ἀπαντήσει ἡ Μυρτώ.

Μά ό παππούς δέν τήν ἄφησε νά συνεχίσει καί είπε:

— Μπορεῖ, ἄμα περάσουν πενήντα, ἵσως ἑκατό χρόνια, νά γίνει κι αὐτό. Τώρα ἔχουμε Γενάρη τοῦ 1936, μπορεῖ ώς τό Γενάρη τοῦ 1986 οι ἄνθρωποι νά πετᾶνε, σάν τόν Ἰκαρο, κοντά στόν ἥλιο, χωρίς ὅμως νά ξεκολλάνε τά φτερά τους.

— Ούονου, ώς τότε τί νά τό κάνουμε, λέει ἡ Μυρτώ. Ἐμεῖς πιά

Θά είμαστε γριές, κι έτσι κι άλλιδς δέ θά μπορούμε νά πετάμε.

“Ο παππούς τή μάλωσε πώς είναι έγωίστρια. ”Αν, λέει σκεφτόντανε έτσι δύοι, δέ θά ’χε γίνει καμιά άνακάλυψη στόν κόσμο. Οι έπιστήμονες θά λέγανε: Γιατί νά κουραζόμαστε νά βρούμε τούτο ή έκεινο, άφου ώσπου νά τελειοποιηθεῖ ή έφευρεσή μας, έμεις θά είμαστε γέροι ή θά ’χουμε πεθάνει.

—’Άλλα οι έπιστήμονες, κυρία Μυρτώ, συνέχισε ό παππούς, σκέφτονται τήν άνθρωπότητα κι δχι τόν έαυτό τους. Οι ίδιοι μπορεῖ νά μήν υπάρχουν, άλλα τό δνομά τους μένει άθανατο.

— Θά ’θελα νά γίνω έφευρέτης, λέει ή Μυρτώ.

—”Αν οί... έφευρέτες ξέρανε τόσο ασχημα τήν προπαίδεια, δπως έσύ, τής είπε ό παππούς, δέ θά γινότανε καμιά έφευρεση στόν κόσμο.

Δέν φανταζόμασταν πώς θά τέλειωνε τόσο ασχημα ή Κυριακή. Ό παππούς άρχισε νά ρωτάει τή Μυρτώ τό 7×7, κι έκείνη θαρρεῖς τό έκανε έπιτηδες κι δλο τά μπέρδευε. Έπέμενε μάλιστα τόσο πώς 7×8 κάνει 46 —ενώ ό παππούς έλεγε 56— πού έκανε τόν παππού νά θυμώσει.

—”Αν δέ μάθεις τήν προπαίδεια άπεξω κι άνακατωτά, δέ θά πᾶς ποτέ σου σέ άληθινό σχολεῖο, είπε ό παππούς καί μᾶς ξετείλε νά κοιμηθούμε.

‘Έγώ πηγαίνω στή δεύτερη τάξη καί ή Μυρτώ στήν τέταρτη. Δέν πηγαίνουμε δμως σχολεῖο, μᾶς κάνει ό παππούς μάθημα στό σπίτι. Κάθε χρόνο δίνουμε έξετάσεις, σάν «διδαχθείσες κατ’ οίκον» καί περνούμε τίς τάξεις. Σέ δημόσιο σχολεῖο δέ θέλουν νά μᾶς στείλουν, γιατί έκει, λέει ό παππούς, είναι τόσα παιδιά σέ κάθε τάξη, πού μπορεῖ νά περάσει μισός χρόνος καί νά μή σέ σηκώσουν γιά μάθημα. Είναι καί τό ίδιωτικό σχολεῖο τού κύριου Καρανάση στή γειτονιά μας, μά αύτό, λέει ό μπαμπάς, δέν είναι «γιά τό βαλάντιό μας».

“Οταν πέσαμε πιά στά κρεβάτια μας νά κοιμηθούμε, άρχισε ή Μυρτώ νά λέει πώς έγώ έφταιγα καί τήν κατσάδιασε ό παππούς γιά τήν προπαίδεια, πού ρώτησα ἄν θά μπορέσει, στ’ άλήθεια, νά πετάξει δ άνθρωπος. Ποῦ νά τό ξερα πώς, γιά νά πετάξει δ άν-

θρωπος, χρειάζεται κανείς νά ξέρει τήν προπαιδεια ἀπέξω κι ἀνακατωτά, κι ἔτσι θά θυμότανε ό παππούς νά ρωτήσει τή Μυρτώ;

Μποροῦσε, ὅμως, ποτέ κυριακάτικα νά πᾶνε ὅλα καλά; "Αν πηγαίναμε σχολεῖο, θά μᾶς ἄρεσε ἡ Κυριακή, πού θά μέναμε στό σπίτι. Ἐνῷ τώρα..."

— "Αχ, νά πηγαίναμε σχολεῖο! λέω δυνατά.

Μά ἡ Μυρτώ ἔχει κουκουλωθεῖ ἀπό τό κεφάλι καὶ κάνει πώς δέν ἀκούει. Τότε εἰπα ἀκόμα πιό δυνατά:

— ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

— ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, ἀπάντησε ἐκείνη πεισμωμένα κάτω ἀπό τά σκεπάσματα.

Αὐτά δέν ἦτανε βυζαντινά, ἀλλά μιά δική μας, γλώσσα, πού μόνο οἱ δυό μας τήν καταλαβαίναμε. ΕΥ-ΠΟ, θά πεῖ: πολύ εὐχαριστημένη. ΛΥ-ΠΟ: πολύ λυπημένη. "Αν δέν τό ρωτούσαμε, κάθε βράδυ, ἡ μιά τήν ἄλλη, δέν μπορούσαμε νά κοιμηθοῦμε. Δέν ξέρω γιατί, τίς Κυριακές, σχεδόν πάντα, ἀπαντούσαμε: ΛΥ-ΠΟ, ΛΥΠΟ.

Νά 'χα τώρα φτερά σάν τοῦ "Ικαρου, θά μποροῦσα νά πέταγα ἀπό χώρα σέ χώρα καὶ νά ρώταγα ὅλα τά παιδιά τοῦ κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

(Από τό μυθιστόρημα *Τό καπλάνι τῆς βιτρίνας*)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

‘Η τσάντα καί τό τσαντάκι

ΣΠΙΘΕΣ πετοῦν τά μάτια της. Και καθώς στρέφει καί κοιτά τόν «κύριο», ἀναταράζεται δλόκληρη. Κρατᾶ μιά τσάντα πού τήν κουνᾶ μέ τρόπο τόσο ἀπειλητικό, όστε νομίζεις πώς θά τοῦ τήν φέρει στό κεφάλι.

— — Τί συνέβη;

Πεισματώνει:

- Οὔτε καί γνωρίζω!
- Σοῦ ’δωσε δέ κύριος χαστούκι;
- Φρενιάζει.*
- Έντελῶς ξαφνικά.
- Γιατί;
- Τρέμει δλόκληρη:
- Οὔτε καί γνωρίζω.
- Εἶχατε προηγούμενα;
- Παίρνει φόρα:
- Προηγούμενα; ’Εγώ μ’ αὐτόν; ’Αστεϊο πράγμα. Οὔτε τόν ξέρω, οὔτε μέ ξέρει. Οὔτε τοῦ μίλησα, οὔτε μοῦ μίλησε. Οὔτε τόν κοίταξα, οὔτε μέ κοίταξε. ’Αντιλαμβάνεσθε πᾶς συνέβησαν τά πράγματα. ’Επήγαινα στήν κουνιάδα μου στοῦ Βεΐκου, κ. πρόεδρε. ’Εγώ κατοικῶ Κολιάτσου. Καθόμουν, λοιπόν, στό τράμ, κι ἀπέναντί μου φάτσα μέ φάτσα καθόταν αὐτός δέ παλαβός.

- Τρίζει τά δόντια του «αύτός»:
— Έγώ παλαβός! Μέ λέει παλαβό!
— Σιωπή, έσύ.
— Βρίζει, κ. δικαστά, ἀκοῦτε;
— Είπα: σιωπή!
 Τρέμει όλόκληρος:
— Μέ συγχωρεῖτε. Είμαι λιγάκι νευρικός.
 Γυρίζει ό πταισματοδίκης στήν κυρία:
— Ορίστε, λέγε έσύ.
 Φυσᾶ καὶ ξεφυσᾶ:
— Λοιπόν ήλθε ό εἰσπράκτωρ, μοῦ ζήτησε τό εἰσιτήριό μου,
 ἔβγαλα τά λεπτά, τοῦ τά ἔδωκα. Ἐκοψε ἀπ' τό μπλόκ τό εἰσιτήριο,
 μοῦ τό ἔδωκε. Ἀντιλαμβάνεσθε, κ. πρόεδρε. Ὅστερα ήλθε
 δὲ ἐπιθεωρητής, μοῦ ζήτησε τό εἰσιτήριό μου, τοῦ τό ἔδωκε. Τό^{το}
 κοίταξε, τό ἐκοψε λιγούλάκι, μοῦ τό ἔδωκε.
— Λοιπόν;
— Ο κύριος μέ ἀγριοκοίταξε.
— Γιατί;
— Οὕτε καὶ γνωρίζω.
 Λυσσᾶ ό «κύριος»:
— Νά σᾶς πῶ ἐγώ, κ. πταισματοδίκα.
— Εσύ νά πάψεις!
— Λέει, δέ γνωρίζει γιατί τήν ἀγριοκοίταξα. Καί μ' ἐκνευρίζει.
— Πάψε, σοῦ εἴπα!
— Μέ συγχωρεῖτε, κ. δικαστά. Είμαι λιγάκι νευρικός...
 Ἀνάβει καὶ κορώνει,* ό πταισματοδίκης:
— Αν εἶσαι λιγάκι νευρικός, σέ στέλνω μέσα καὶ σοῦ περνοῦν
 τά νεῦρα σου. Σοῦ τό λέω γιά τελευταία φορά, νά μήν παρεμβαί-
 νεις. Ἀκοῦς;
— Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
— Θέλεις νά πᾶς μέσα;
— Οχι, κ. πρόεδρε.
— Κλείσ' το λοιπόν.
— Τό κλεισα, κ. πρόεδρε.

Αγαθός φαίνεται. Στρογγυλοπρόσωπος. Καί ώποφέρει. Στέκεται έκει, λίγο παραπέρα, δαγκώνει τά χείλη, τρώει τά μουστάκια, βγάζει μαντίλι, σκουπίζει τόν ίδρωτα, στρίβει τό μαντίλι, τό άνοιγει, τό τραβᾶ, τό ξαναστρίβει. Μᾶλλον κοντός. Μεσόκοπος. «Λιγάκι» νευρικός. Παίζουν τά μάτια του, παίζουν τά χέρια του, παίζουν οι ώμοι του, παίζουν τά πόδια του. Μόλις σηκώνει τήν κουδούνα δ πταισματοδίκης, μαζεύεται. "Υστερα γυρίζει, βλέπει τήν κυρία, καρφώνει τά μάτια στό τσαντάκι της καί φρίτει. Κάτι συμβαίνει έκει! Έκει, στό τσαντάκι, προφανῶς, είναι ή αίτια τοῦ κακοῦ.

— Έξακολούθει, έσύ.

— Αναστενάζει ή κυρία:

— Καί ξαφνικά, πού λέτε, χωρίς κανένα λόγο, χωρίς καμιά, καμιά, καμιά αίτια, μοῦ ἀστράφτει ό κύριος ἔνα χαστούκι. Άντιλαμβάνεσθε! Χαστούκι ἐμένα, πού δ ἵδιος δ σύζυγός μου, κ. πρόεδρε, δέν τόλμησε ποτέ νά μοῦ ἀπλώσει χέρι. Χέρι; Τί λέω! Μιά φορά πού τόλμησε νά μοῦ πεῖ μισή κουβέντα, ἔτρεξα στούς δικηγόρους νά ζητήσω διαζύγιο. Κι δ Γιάννης ἔπεσε στά πόδια μου. «Φανίτσα καί Φανίτσα!» Άντιλαμβάνεσθε. Χαστούκι ἐμένα! πού μ' ἔχει δ σύζυγός μου μή στάξει καί μή βρέξει. Ρωτεῖστε, παρακαλῶ, πλατεία Κολιάτσου, Φανή Γελαδινοῦ, τοῦ μηχανικοῦ. Άπαιτω νά κρεμαστεῖ εἰς τήν Πλατείαν τοῦ Συντάγματος!

Οὕτε πολύ οὕτε δλίγον!

— Καλά, καλά.

— Νά μάθει τρόπους!

— Πήγαινε!

— Χαστούκι στή Φανή Γελαδινοῦ!

— Στάσου παραπέρα.

— Παρακαλῶ, μές στήν Πλατεία τοῦ Συντάγματος!

Χάνει τήν υπομονή του δ πταισματοδίκης καί χτυπᾶ μέ μανία τήν ἀνάποδη τοῦ μολυβιοῦ στήν ἔδρα του. Σωπαίνει, ἐπιτέλους, ή κυρία καί καλεῖται ό κύριος, πού δαγκώνει τά μουστάκια καί στρίβει τό μαντίλι, γιά νά κρατήσει τήν ψυχραιμία καί τά νεῦρα του.

- "Εδωσες, πράγματι, χαστούκι;
— Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
— Τήν ξέρεις;
— "Οχι κ. πρόεδρε.
— "Ωστε όμολογεις;
— Μάλιστα , κ. πρόεδρε.
— Τήν έχεις δει ἄλλη φορά;
— "Οχι, κ. πρόεδρε.
— Τότε λοιπόν;
— Είμαι λιγάκι νευρικός!...
— 'Ωραία δικαιολογία! Σπουδαία δικαιολογία! 'Επειδή είναι νευρικός ό κύριος, χαστουκίζει τους ἀνθρώπους μές στό τράμ! Καὶ μάλιστα κυρίες! 'Ομολογῶ πώς είμαι κατάπληκτος!
— Κι ἐγώ, κ. πρόεδρε.
— Σιωπή!
— Είμαι συντετριμμένος, κ. πρόεδρε. Τό όμολογῶ. 'Ηταν μιά στιγμή παραφορᾶς.* Νά σᾶς ἔξηγήσω, κ. πρόεδρε. 'Επιτρέπετε νά σᾶς ἔξηγήσω;
— Λέγε.
'Αναπνέει βαθιά:
— "Ημαστε μές στό τράμ. 'Εδω ἐγώ, αὐτή ἐκεῖ. Καθόταν ἀπέναντί μου, καθόμουν ἀπέναντί της. 'Ακοῦστε τώρα! "Ερχεται ό εἰσπράκτωρ, τῆς ζητᾶ τό εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, τά λεφτά, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, δίνει τά λεφτά της στόν εἰσπράκτορα.
— Λοιπόν;
— Τῆς δίνει ό εἰσπράκτωρ τό εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα τό εἰσιτήριο, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα.
— Λοιπόν, λοιπόν;

΄Αναπνέει βαθιά:

— Τής δίνει ό εἰσπράκτορας τά ρέστα. Τά παίρνει. ΄Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, άνοίγει τό μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα τά ρέστα, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα.

Στριφογυρίζει στήν καρέκλα του ό πρόεδρος.

— Οὕφ!

— Είσθε νευρικός, κ. πρόεδρε;

— Προχώρει.

— "Οχι, παρακαλῶ, εἰσθε;

— Χωρίς ἐρωτήσεις.

— Θερμῶς παρακαλῶ, κ. πρόεδρε...

— "Οχι! Κι ἂν ἡμουν, δέ θά ἔφθανα ποτέ στό σημεῖο νά χαστουκίσω μιά κυρία μές στό τράμ.

Λέει μέ συντριβή:

— Τότε καταδικάστε με, κ. πρόεδρε. Δέ θά μέ καταλάβετε ποτέ.

— Αύτό είναι δική μου δουλειά. Λέγε, τελείωσες;

Σκουπίζει τόν ίδρωτα, στραγγίζει τό μαντίλι. Παίζουν τά μάτια του, παίζουν τά χέρια του, άναστενάζει:

— "Οχι, δέν ἐτελείωσα. ΄Ησύχασα πού λέτε γιά μιά στιγμή καί ἔλεγα δτι τέλειωσε αύτό τό βάσανο. Μαύρη ήσυχιά. "Εξαφνα ή κυρία άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, άνοίγει τό μικρό τσαντάκι, βγάζει ένα καθρεφτάκι, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Κοιτάζεται λίγο στό καθρεφτάκι. Κι υστερα άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, άνοίγει τό μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα τό καθρεφτάκι, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα.

Θολώνει τό μάτι τοῦ πταισματοδίκου. ΄Ιδρωτας τρέχει ἀπ' τό μέτωπό του. ΄Αρπάζει τήν κουδούνα, τήν ἀφήνει, στριφογυρίζει, βουτάει τά χαρτιά, θά σκάσει:

- Ούφ!...
- Νά σταματήσω, κ. πρόεδρε;
- Φτάσε στό χαστούκι.
- Είναι παρακάτω.
- Λέγε. Μ' ἔσκασες!
- "Ετσι μ' ἔσκασε κι ἐμένα.
- Τελείωνε.

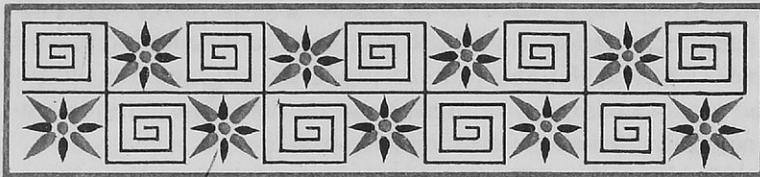
Παίρνει βαθιάν ἀνάσα:

— 'Ησύχασε πάλι γιά δυό δευτερόλεπτα. 'Ησυχάζω κι ἐγώ.
 'Αλλά πάλι, μαύρη ἡσυχία. "Ἐρχεται ὁ ἐπιθεωρητής, τῆς ζητᾶ τό εἰσιτήριο, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, δίνει τό εἰσιτήριο, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπιστρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τό εἰσιτήριο. "Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι...

- Αναπηδᾶ ὁ πρόεδρος:
- Φτάνει!
- Βάζει μέσα τό εἰσιτήριο...
- Σώνει!
- Κλείνει τό μικρό τσαντάκι...
- Αρκετά!
- Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα...
- Γουρλώνει τά μάτια του:
- Πάψε, σοῦ εἶπα!
- Βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι...
- Εξαλλος τινάζεται ἐπάνω:
- Αθῶος! Αθῶος! Καλά τῆς ἔκανες.

('Από τή συλλογή εὐθυμογραφημάτων 'Η Θέμις ἔχει νεῦρα)

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Απομεσήμερο μέ τά λιοντάρια

ΤΑ «έθνικά πάρκα», χώροι ακαταμετρητοί, είναι τά
άσυλα τῶν ζώων τῆς Αφρικῆς. Τ' ἀφήνουν λεύτερα
μέσα κεῖ, νά ζήσουν τή ζωή τους καταπάς τούς βολεῖ.
"Ανθρωπος νά τά πειράξει δέν ἐπιτρέπεται. "Ετσι τά
ζῶα δέν τρέμουν πιά τούς ἀνθρώπους. Στήν εἰσόδο τοῦ
πάρκου ζητοῦμε ἀφρικανό δόηγό, πού ξέρει καλά τά κατατόπια;
γιά νά μή χάσουμε τόν καιρό μας | σέ ἀσκοπη περιπλάνηση. Εί-
ναι ή ώρα τρισήμιση. 'Ο δόηγός κάθεται στό πίσω κάθισμα τοῦ
αυτοκινήτου. Ξανοιγόμαστε ἀνάμεσα σέ πυκνά σύδεντρα και
χαμηλό χορτάρι.

Ἐδῶ κι ἔκει συναπαντοῦμε καμηλοπάρδαλη πού στηκώνει τόν
τεράστιο λαιμό τῆς και προσπαθεῖ νά κορφολογήσει τό δέντρο
της, τό δέντρο τῆς καμηλοπάρδαλης. "Η μαραμπού,* πού συν-
έδριαζουν μέσα στόν ήλιο ἀσάλευτο. "Η ζαρκάδια, πού ξεμα-
κραίνουν μέ λυγερά πηδήματα. Σιμώνει τέσσερις, δό δόηγός
κοιτάζει ἀνήσυχος, μέ ἀκοίμητο μάτι. Τέλος, μᾶς φέρνει σιμά σέ
ἀπόμερη πατουλιά.* Κάτου ἀπό τήν πατουλιά ἀνοίγεται μικρό
φυσικό χαντάκι. Μᾶς ἐπιβάλλει μέ τό δάχτυλο σιωπή: «Λάιον!
Λάιον!» Σταματοῦμε, κοιτάζουμε στήν πατουλιά, κοιτάζουμε,
δέν ξεκρίνουμε παρά μόνα τά κλαδιά τῶν θάμνων καί τό μαρα-
μένο χορτάρι. Έρχεται ή ώρα τεσσερεσήμιση. Στό ἀναμεταξύ

εὑδεση. 289

έχουν σιμώσει κι ἄλλα πολλά αὐτοκίνητα, μέ λογῆς λογῆς ἀνθρώπους, εἴτε Ἰνδούς εἴτε Ἑγγλέζους εἴτε Γερμανούς, καί μέ πολλά παιδιά. Κι ἀπό τό ἄλλο μέρος τοῦ χαντακιοῦ συμμαζώνονται αὐτοκίνητα – μέ τό πέρασμα τῆς ὥρας ἔχω μετρήσει σαράντα. Συμβαίνει νά είναι καί Κυριακή.)

Ο δόδηγός ἔχει στυλώσει τά μάτια του στήν πατουλιά, δέ σαλεύει. Τέλος, ἔνα πόδι ἀνάστροφο ἀνακινεῖ ράθυμα τά κλαδιά. Τό λιοντάρι βρίσκεται ξαπλωμένο μπροστά στά μάτια μας, ἀνάμεσα στούς θάμνους· μέ πολλή προσοχή ξεχωρίζουμε τό μουσούδι του, τήν κοιλιά του. Πότε στρέφεται στό να πλευρό, πότε στ' ἄλλο. Κοιμᾶται βαθιά. Κι ἐμεῖς καρτεροῦμε νά ξυπνήσει, ἀσάλευτοι, ἀμίλητοι, μέ τά τζάμια τοῦ αὐτοκινήτου ἀνεβασμένα, μή λάχει καί χιμήξει, ξυπνώντας, ἀπάνου μας. "Ενας μικρόσωμος μισόκοπος, ἀπό τήν ἄλλη ὅχθη τοῦ χαντακιοῦ, κατεβαίνει ἀπό τ' αὐτοκίνητό του καί προσπαθεῖ νά πάρει φωτογραφίες. Μονομιᾶς ὁ «ρέιντζερ», ὁ ἐπόπτης, πού παραμονεύει ἀθέατος τήν κάθε κίνηση, σιμώνει μέ τό μικρό του τζίπ καί ξαναβάζει τόν ἀτίθασο θεατή στή θέση του, ἐπιτιμώντας τον δργισμένος. Γιατί κανένας μέσα στό πάρκο δέν ἔχει τό δικαίωμα νά κατεβεῖ ἀπό τ' ἄμαξι του.

Ο ἥλιος πάει νά βασιλέψει. "Έχουμε ἀποκάμει πιά καρτερώντας. Τότε είναι πού ἔρχεται ἡ μεγάλη στιγμή. Τό λιοντάρι ἀνακλαδίζεται ἡσυχα ἡσυχα, διώχνει τόν ύπνο ἀπό τά βλέφαρά του κι ἀνασηκώνεται. Είναι μιά λιόντισσα, μέ γυμνό λαιμό, χωρίς χαίτη – ἀπό τοῦτο τήν ξεχωρίζουμε. Στρέφει τά μάτια, κοιτάζει τό πλήθος. "Υστερα, βέβαιη γιά τόν ἑαυτό της, φμέριμνη, στέκεται μπροστά στό δικό μας τό αὐτοκίνητο, πού είναι καί τό πιό σιμοτινό, κατεβαίνει στό χαντάκι. Πίσω της ἔρχονται δυό ἄλλα λιοντάρια, πού μήτε τήν εἴχαμε νιώσει τήν παρουσία τους, ἔτσι πού κόνευαν μέσα στήν πατουλιά. Στέκονται, μᾶς κοιτάζουν κάμποση ὥρα κι ἐκεῖνα, ύστερα κατεβαίνουν στό χαντάκι. Τό ἔνα είναι θηλυκό, τό ἄλλο ἀρσενικό. Χαιδολογιοῦνται, κυλιοῦνται, γυμνάζονται γιά τό κυνήγι τῆς νύχτας. Οἱ φωτογραφικές μηχανές δέν προφταίνουν νά παίρνουν φωτογραφίες. Αὐτό θά

βαστάξει κάμποση ώρα. Τέλος, τά λιοντάρια βγαίνουν άπό τό χαντάκι, πέφτουν στό δρόμο. Τ' αυτοκίνητα, μέσα στή σκόνη, σέ μακριά σειρά, χωρίς ν' άκουγονται, άκολουθούν. Είναι ένα ἄλλοκοτο θέαμα! Τά λιοντάρια νά μή νοιάζονται καθόλου γιά δ, τι συμβαίνει, τά πουλιά τά μαραμπόδι νά σηκώνονται σέ μαύρη νεφέλη και νά πηγαίνουν νά συνεχίσουν τή συνεδρίασή τους σέ απόμερο σύδεντρο, κατάψηλα, άπάνου στίς ίσοπεδωμένες άπό τήν καμηλοπάρδαλη κορφές. Τέλος, τά λιοντάρια άφήνουν τό δρόμο, πέφτουν στή δασοτοπιά. 'Εκεϊ συναπαντιούνται μ' ένα κοπάδι σκύμνους,* μπορέσαμε νά μετρήσουμε έννια, καιί κάνουν μαζί τους πολλές χαρές. Μιά σκηνή οίκογενειακῆς εύτυχίας. Οί μάνες οί λιόντισσες άναγαλλιάζουν. Τά τρίβουν άπάνου τρυν, τά γλείφουν, τά κανακεύουν καθώς μάνες άνθρωπων. 'Αλλού κοιμούνται οί σκύμνοι, σέ μέρος πιό άσφαλτισμένο άπό ξαφνική έπιδρομή, άλλου οί γονιοί. Μέ τή νύχτα, ή οίκογενειακή συγκέντρωση προχωρεῖ, ένα σῶμα, πρός τά κυνηγετικά πεπρωμένα της. Πρέπει καιί τά λιονταράκια νά μάθουν νά κερδίζουν τή ζωή τους μέ δική τους εύθύνη καιί μέ κόπο δικό τους. Στήνουν παγάνες, δλοι μαζί, νά σκοτώσουν τό άνυποψίαστο ζδο καιί νά εύωχηθούν. Μέ τό χάραμα του ήλιου, θά ξεχωρίσουν καιί πάλι. 'Ολημερίς τά λιοντάρια κοιμούνται.

F ΧΕΙ νυχτώσει γιά καλά. Πέρα, στό βάθος, ή Ναϊρόμπι είναι κατάφωτη. Στό μεγάλο δρόμο έχουν άνάψει τά πορτοκαλιά φανάρια μέ τό γλυκό, παρηγορητικό φᾶς. 'Η υπαιθρη χώρα είναι σπαρμένη κομψές έπαύλεις καιί περιβόλια, δπου εύωδιάζουν τά λουλούδια τῶν τροπικῶν.

— Λοιπόν, χορτάσαμε λιοντάρια σήμερα, είπε ο Θάνος.

Δέ μοῦ βάσταξε ή καρδιά νά τόν πικράνω, νά τοῦ πῶ, πώς καιί τοῦτα τά λιοντάρια ήταν καμπόσο ξεστρατισμένα άπό τόν προ-ορισμό τους. Θά έπιθυμούσα νά τά χαρῶ σέ στάση μάχης, όχι νά πορεύονται άμεριμνα άνάμεσα στ' άυτοκίνητα! Νά ίδω τό κορμί τους νά γίνεται νευρά τόξου, τά μάτια τους ν' άστραφτουν, τό

στόμα τους νά βρουχιέται, τή χαίτη τους νά τρέμει άπό άγωνία. Δέν μπορῶ διαφορετικά νά τά φανταστῶ τά λιοντάρια, ζῶα θαυμαστά, γεμάτα άπό τήν εἰλικρίνεια καί τήν περηφάνια πού ἔλειψε άπό τους ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν τήν ἰκανότητα νά ἔξευτελίζουν τά πάντα, νά ἔξευτελίζουν καί τά λιοντάρια, ἀναγκάζοντάς τα, μέ τό μαστίγιο, νά περνοῦν πυρωμένα στεφάνια, νά περπατοῦν μέ τά δυό πόδια ὅρθια, νά στρογγυλοκάθονται ἀπάνου σέ φαρδιές βάσεις, νά γίνονται μπαίγνιο τοῦ κυριακάτικου ἀργόσχολου.

— Τό λιοντάρι, μοῦ εἶπαν οἱ φίλοι στήν Αἴθιοπία, δέ σέ πειράζει, ἂν δέν τό πειράξεις. Συχνά τό βρίσκεις στή μέση τοῦ δρόμου, καταμεσήμερα, ξαπλωμένο. Πρέπει νά προσέξεις πολύ, νά τό προσπεράσεις χωρίς νά τ' ἄγγιξεις. "Η νά περιμένεις νά σηκωθεῖ καί νά παραμερίσει. "Αν θελήσεις νά τό χτυπήσεις, θά χιμήξει ἀπάνου σου. Κι ἂν σέ βρει τοῦ χεριοῦ του, πού λέει δὲ λόγος, θά σηκώσει τήν πατούσα του καί θά χαϊδέψει τό μάγουλό σου. Αὐτό ἀρκεῖ, γιά νά βρεθεῖς μέ συντριμμένο κρανίο. Τόση δύναμη ἔχει στά πόδια του. Είναι μιά φυσική δύναμη, καθώς ἡ νεροποντή, καθώς δ σεισμός. Μιά φορά ξεμεσημεριάζαμε σέ μέρη ἀπόσκια, μέσα στή σαβάνα* τῆς Ντίρε-Ντάουνας. Τό λιοντάρι βγῆκε ξαφνικά ἀπό σύδεντρο, στάθηκε στό χεῖλος τοῦ δχτού καί μᾶς περιεργαζόταν. Οἱ γυναῖκες πῆγαν νά ξεφωνίσουν, προσπαθήσαμε νά πιάσουμε τά τουφέκια, πού είχαμε ἀφήσει παράμερα, τά χέρια μας είχαν μουδιάσει ἀπό φρίκη καί τρόμο, τό λιοντάρι μᾶς περιεργαζόταν μέ τήν ἡσυχία του. Τέλος, ἔστριψε τή ράχη μέ ἀπειρη περιφρόνηση καί ξεμάκρυνε. Τί νά φάει ἀπό μᾶς;

Νά, αὐτό σημαίνει, ἐπιτέλους, πώς τό ζῶο βρίσκεται σφηνωμένο μέσα στήν καθημερινή ζωή τῆς Ἀφρικῆς. Στό Μόσι καί στό Ντάρ-Σαλάμι εἶδα σέ φιλόξενα καί πολυτελέστατα σπίτια σαῦρες νά σαλεύουν στούς τοίχους, μέσα στίς κάμαρες. Ἀνατρόμαξα.

— Δέν κάνουν κακό. Σκοτώνουν τά κουνούπια, τίς μύγες, τίς ἀράχνες, μοῦ εἶπαν· τίς ἔχουμε συνηθίσει καί τίς ἀφήνουμε λεύτερες.

— Κι είναι πολλές;
— "Οσες κι αν είναι, δέν τίς πειράζουμε!
— Οφείλω νά δμολογήσω, πώς τέτοιο έντομοκτόνο δέ θά μπο-
ρούσα νά τό φανταστῶ.

(Από τό βιβλίο 'Αφρικανική περιπέτεια)

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Τραγουδάκι

Παιίζει άπόψε τό φεγγάρι
μέσα στήν κληματαριά,
πού 'ναι νά τό πιεῖς, ἀλήθεια,
στό ποτήρι,

κι ὅχι γιατί παιίζει
στήν κληματαριά,
ὅσο γιατί φέγγει δίπλα
σ' ἔνα παραθύρι...

("Απαντά)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

”Ονειρο καλοκαιρινοῦ μεσημεριοῦ (Απόσπασμα)

Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά. Εϊχανε κλείσει
ένα σωρό τζιτζίκια στό κουτί τῶν μολυβιῶν, καὶ τά τζιτζίκια
τραγουδοῦσαν κάτου ἀπ' τό προσκεφάλι τους ἔνα τραγούδι
πού τό ξέραν τά παιδιά ἀπό πάντα καὶ τό ξεχνοῦσαν μέ τόν
ῆλιο.

Χρυσά βατράχια κάθονταν στίς ἄκρες τῶν ποδιῶν χωρίς νά
βλέπουν στά νερά τή σκιά τους, κι ἥτανε σάν ἀγάλματα μι-
κρά τῆς ἐρημιᾶς καὶ τῆς γαλήνης.

Τότε τό φεγγάρι σκόνταψε στίς ἵτιές κι ἔπεσε στό πυκνό χορτά-
ρι.

Μεγάλο σούσουρο ἔγινε στά φύλλα.

Τρέξανε τά παιδιά, πῆραν στά παχουλά τους χέρια τό φεγγάρι
κι ὅλη τή νύχτα παίζανε στόν κάμπο.

Τώρα τά χέρια τους είναι χρυσά, τά πόδια τους χρυσά, κι ὅπου
πάτοῦν ἀφήνουνε κάτι μικρά φεγγάρια στό νοτισμένο* χῶμα.
Μά, εὐτυχῶς, οἱ μεγάλοι πού ξέρουν πολλά, δέν καλοβλέπουν.
Μονάχα οἱ μάνες κάτι ὑποψιάστηκαν.

Γι' αὐτό τά παιδιά κρύβουνε τά χρυσωμένα χέρια τους στίς
ἄδειες τσέπες, μήν τά μαλώσει ἡ μάνα τους πού ὅλη τή
νύχτα παίζανε κρυφά μέ τό φεγγάρι.

(Ποιήματα 1930-1960)

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

Τό ποδήλατο

ΑΠΟΓΕΜΑ. Σάββατο ἀπόγεμα, γεμάτο φῶς. Α-
πρίλης.

Στήν αὐλή εἶχανε μαζευτεῖ κάμποσοι. Εἶχανε ῥθεῖ
καὶ ἀπ' τά γειτονικά σπίτια, κάτι γυναικες κι ἔνα
τσοῦρμο πιτσιρίκια.

— Απαρτία ἔχουμε σήμερα, εἶπε ὁ παππούς πού εἶχε βγεῖ κι
αὐτός στήν αὐλή τσουλώντας τήν καρέκλα του μέ τίς ρόδες.

Τό πόδι του, τό ἀριστερό, ἤτανε χρόνια παράλυτο.

Τό ἀγόρι δούλευε πυρετωδῶς. Γυάλιζε τώρα τό τιμόνι. Οἱ
ἄλλοι, γύρω του, χαζεύανε τό ποδήλατο, πού ἤτανε τό γεγονός
τῆς ἡμέρας στήν αὐλή. Σέ λίγο, θ' ἀνέβαινε τό ἀγόρι στό ποδή-
λατο κι ὕστερα... ὕστερα θά χαλοῦσε δύ κόσμοις! Θά 'κανε βόλτες
σ' ὅλη τή γειτονιά, δλοι θά τό καμαρώνανε πάνω στ' ὄλοκαίνου-
ριο ποδήλατο, πού τό χε φέρει πρίν ἀπό μισή ώρα μόλις.

— Θά 'χουμε πρεμιέρα ἀπόψε, εἶπε ὁ ἡθοποιός, πού ἔμενε στό
δωμάτιο δίπλα στό κοτέτσι.[...]

Στό μεταξύ, τό ἀγόρι δέν ἔδινε προσοχή σέ ὅ,τι γινότανε
γύρω του. Γυάλισε τό τιμόνι, τό σκελετό, τά πετάλια...

Δεκαπέντε χρονῶ, μελαχρινό, λυγέρο, δούλευε ἀπό δώδεκα
χρονῶ σ' ἔνα μηχανουργεῖο.

Ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα, εἶχε κάνει πραγματικότητα τό μεγάλο του

δνειρο: νά πάρει ποδήλατο. Δυό χρόνια άγωνίστηκε γι' αύτό. Στερήθηκε τά πάντα: τό σινεμά, τό ποδόσφαιρο, άκόμα καί τό τσιγάρο που τραβοῦσε πότε πότε, στή ζούλα. Στό μηχανουργεῖο δούλευε ύπερωρίες, τσακιζότανε στή δουλειά, γύριζε τό βράδυ λιδμα ἀπ' τήν κούραση, μά τ' δνειρό του τοῦ 'δινε κουράγιο καί δέ λύγιζε. Καί νά που ἥρθε ή ὥρα! Ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα, Σάββατο ἀπόγεμα, σκόλασε ἀπ' τό μηχανουργεῖο λίγο νωρίτερα, πήγε στό μαγαζί, ἔδωσε ἔνα μάτσο λεφτά προκαταβολή, τό ύπόλοιπο θά τό 'δινε μέ δόσεις κάθε μήνα, πήρε τό ποδήλατο, καί τώρα, στήν αὐλή...

— "Ατιμο ποδάρι! εἶπε ὁ παππούς. "Αν δέν ἥσουνα τοῦ λόγου σου, θά 'κανα κι ἐγώ μιά βόλτα.

Καί χάιδεψε τά γένια του.

— Μωρέ σεῖς, ἔπρεπε νά ξουριστῶ, μέρα που 'ναι σήμερα! φώναξε. Βάλτε νερό νά ζεσταθεῖ γρήγορα!

·Η νύφη του, ή μάνα τοῦ ἀγοριοῦ, ἔτρεξε κι ἄναψε τό καμινέτο.

"Ἐλειπε ἔνας: ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ. Τόν εἶχανε πιάσει οἱ Γερμανοί σ' ἔνα μπλόκο, στήν Κατοχή, καί τόν ἐκτελέσανε δυό μῆνες ἀργότερα.

·Η μεγάλη στιγμή εἶχε φτάσει. "Ολα ἥταν ἔτοιμα. Τό ποδήλατο ἄστραφτε δλάκερο. Τέσσερις σημαιοῦλες κυμάτιζαν πάνω του.

·Ο παππούς, φρεσκοἴνυρισμένος, εἶχε κοπεῖ δυό φορές στή βιασύνη του, ἥτανε τώρα ἔξω ἀπ' τήν ξύλινη πόρτα τῆς αὐλῆς καί γύρω του ὅλοι οἱ ἄλλοι.

·Η μάνα, μέ τήν ποδιά στή μέση, ἔκανε πώς κάτι τῆς μπῆκε στό μάτι, τάχα, γιά νά σκουπίσει, μέ τρόπο, τό δάκρυ που εἶχε κυλήσει.

Τά πιτσιρίκια εἶχανε ἀνοίξει κάτι πελώρια στόματα, χαζεύοντας. Ἐπ' τή συγκίνησή τους τρέχανε οι μύξες τους.

·Ολα ἥταν ἔτοιμα. Τό ποδήλατο, τό ἀγόρι, καί οἱ ἄλλοι.

Πλύθηκε, ἄλλαξε, ἔβαλε τό χρωματιστό καρώ πουκάμισο καί τό γκρί παντελόνι που τό 'χε γιά τίς Κυριακές.

"Όλα ήταν έτοιμα. Μά όχι, ξελείπε κάτι, που ήρθε κείνη τή στιγμή: ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, που τό χέρι ένός κοριτσιού τό 'βαλε στό τιμόνι. Τά μάγουλα του άγοριού γινήκανε πιο κόκκινα και άπ' τό τριαντάφυλλο. Και ξεκίνησε..."

Στήν άρχη, πήγαινε άργα, σάν τόν καβαλάρη πού πρωτοκαβαλάει ένα άλογο και θέλει νά τό γνωρίσει. Μά υστερα πήγαινε όλο και πιό γρήγορα.

Τώρα είχανε μαζευτεῖ κι ἄλλοι μπροστά στήν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς. Ἡτανε κάτι καινούριο γιά τή φτωχογειτονιά τοῦτο τό ποδήλατο. Κάτι πού ἤρθε νά ταράξει τά στεκούμενα γερά.

Τό αγύρι έτρεξε πρώτα στό δρόμο πού ήτανε μπροστά στό σπίτι του, υστερα χάθηκε στή γωνιά, σέ λίγο ξαναφάνηκε άπο δεξιά και ξαναπέρασε μπροστά άπ' τό σπίτι του, ξαναχάθηκε στή γωνιά και σέ λίγο φάνηκε άπό άριστερά και ξαναπέρασε μπροστά άπ' τό σπίτι του...

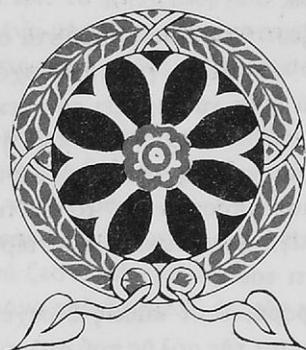
Κοίταζε καμιά φορά, έτσι καθώς έτρεχε, τούς ἀνθρώπους μπροστά στήν εξώπορτα τῆς αὐλῆς πού σαλεύανε ψηλά τά χέρια τους και φωνάζανε, μά οι φωνές τους φτάνανε στ' αὐτιά του σάν ένα βαθύ βουητό. Και ξεχώριζε τό κορίτσι πού είχε βάλει στό τιμόνι τό κόκκινο τριαντάφυλλο.

"Αρχισε τίς άκροβασίες σέ λιγο. "Ετρεχε χωρίς νά βαστάει τό τιμόνι τώρα. Οι ἄνθρωποι μπροστά στήν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς ἐνθουσιάστηκαν άκόμα πιό πολύ, τά χέρια τους σαλεύανε ψηλά και φωνάζανε άκόμα πιό δυνατά.

Τό αγόρι ζύγωνε τώρα στήν κορφή του θριάμβου του. "Ετρεχε, έτρεχε... Και κοίταζε τους άνθρωπους πού ήταν έκει, έβλεπε τά χέρια τους πού σαλεύανε ψηλά, άκουγε τίς φωνές τους, ξεχωρίζε τό κορίτσι πού είχε βάλει στό τιμόνι τό κόκκινο τριαντάφυλλο, και τή στιγμή πού κατηφόριζε τό φορτηγό τών τριών τόνων οι άνθρωποι τό είδανε, μά τό αγόρι δέν τό είδε, κοίταζε τους άνθρωπους κείνη τήν ώρα, είδε τά χέρια τους πού σαλεύανε άκόμα πιό ψηλά, άκουσε τίς φωνές τους άκόμα πιό δυνατές, θάρρεψε πώς ήτανε άπό τόν ένθουσιασμό τους πού είχε κορυφωθεῖ, είδε άκόμα μιά φορά τό κορίτσι, τό κορίτσι πού είγε

βάλει στό τιμόνι τό κόκκινο τριαντάφυλλο, ἄξαφνα ἔνα κόκκινο τριαντάφυλλο ἥρθε μπροστά στά μάτια του, ἄξαφνα ὀλάκερος ὁ κόσμος γίνηκε ἔνα κόκκινο τριαντάφυλλο.

(Από τή συλλογή διηγημάτων *Zητεῖται ἐλπίς*)

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Δέηση γιά τήν ψυχή τοῦ Παπαδιαμάντη

Χριστέ μου, δῶσ' του τή χαρά, τή μόνη πού μπορούσε νά σου ζητήσει ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικά ἡ ψυχή του, κάνε τό θάμα κι ἄσε τον νά ζήσει ὅπως ἐζοῦσε σέ μιά μεριά πού τάχατες νά μοιάζει τό νησί του.

Νά 'ναι τά βράχια στό γκρεμό βαθιά κουφαλιασμένα, νά 'χει σωριάσει ἡ θάλασσα στήν ἀμμουδιά τά φύκια, κι ἀράδα ἀράδα στό γιαλό, δεμένα, ἀποσταμένα, νά σιγοτρίζουν τά φτωχά σκιαθίτικα καΐκια.

Νά 'ναι οί νησιώτισσες οί γριές κι οί νιές οί πεθαμένες,
αύτές πού τίς θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ίστορίες,
νά γνέθουν τό λινάρι οί γριές στήν πόρτα καθισμένες,
καί δίπλα στά παράθυρα ν' ἀνθίζουν οί γαζίες.

Κι ೦στερα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές, καί νά 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νά 'ναι καί στό φῶς τ' ἀχνό νά προσκυνᾶνε,
νά τόνε περιμένουνε στόν κάμπο τά ξωκλήσια
καί τήν καμπάνα τους μακριά οί ἀγγέλοι νά χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τή στερνή χαρά νά ἰδεῖ καί πάλι
τή γνώριμή του τή ζωή κοντά στ' ἀκροθαλάσσι.

"Αχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλά κι ἀγνά τήν εἶχε ψάλει,
πού τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλά μαζί μ' αὐτόν ν' ἀγιάσει..."

(Από τήν ποιητική συλλογή Σκιές)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οι έργασίες γιά τή σύνθεση τοῦ «'Ανθολογίου γιά τά παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ» ἀρχισαν τό φθινόπωρο τοῦ 1974, ἐπί ύπουργίας Νικολάου Κ. Λουρού. Ἡ ἐκτύπωση καί τῶν τριῶν τόμων ἔγινε ἐπί ύπουργίας Παναγιώτη Ζέπου.

‘Ο κάθε ἔνας ἀπό τοὺς τόμους τοῦ 'Ανθολογίου προορίζεται νά χρησιμοποιηθεῖ σέ δύο τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ. ‘Ο πρῶτος εἶναι γιά τήν Α' καί Β' τάξη, δεύτερος γιά τή Γ' καί Δ', καί δέ τρίτος γιά τήν Ε' καί ζ'.

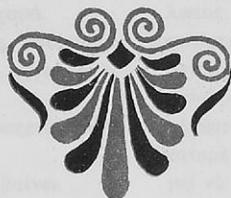
Οἱ τόμοι εἶναι ἀφιερωμένοι, μέ τή σειρά, στή μνήμη τριῶν σπουδαίων λογοτεχνῶν, πού πολλά ἔχουν προσφέρει στήν παιδική λογοτεχνία καὶ ἔχουν διαπαιδαγωγήσει γενεές. Ἐλληνοπαίδων μέ τό ἔργο τους: τόν Ζαχαρία Παπαντωνίου, τόν Γρηγόριο Ξενόπουλο καὶ τήν Πηνελόπη Δέλτα.

“Έγινε προσπάθεια ὥστε τό 'Ανθολόγιο νά εἶναι προσαρμοσμένο στίς πνευματικές ἀνάγκες τῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ. Μέσα στοὺς τόμους του δέν ἐπιδιώκεται —καί οὔτε ήταν, ἀλλωστε, κατορθωτό— νά δοθεῖ ἀντιπροσωπευτική εἰκόνα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Οἱ Νεοελλήνες συγγραφεῖς, ἀκόμα καὶ οἱ καλύτεροι, πού δέν διέθεταν κείμενα κατάλληλα γιά τήν παιδική ἡλικία, δέν περιλαμβάνονται ἐδῶ. Πάντως, ή εὐθύνη τῆς τελικῆς ἐπιλογῆς τῶν κειμένων βαρύνει ὀλόκληρη τήν 'Επιτροπή τοῦ 'Ανθολογίου.

Τέλος, τό 'Ανθολόγιο αὐτό δέν ἔγινε γιά νά ύποκαταστήσει τά βιβλία τῶν 'Αναγνωστικῶν, ἀλλά γιά νά προσφέρει στοὺς μικρούς μαθητές μιά σειρά ἀπό γνήσια λογοτεχνικά κείμενα, ποιητικά καὶ πεζά, πού θά τούς φέρουν σέ μιά πρώτη ἐπαφή μέ τή Νέα Ἑλληνική Λογοτεχνία, θά τούς βοηθήσουν σημαντικά νά καλλιεργήσουν τόν προφορικό καὶ γραπτό λόγο τους καὶ θά τούς κάνουν νά ἀγαπήσουν ἀκόμα περισσότερο τό βιβλίο καὶ τό διάβασμα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(‘Η έρμηνεία τῶν λέξεων τοῦ παρακάτω λεξιλογίου περιορίζεται μόνο στή σημασία πού ἔχουν οἱ λέξεις αὐτές μέσα στά κείμενα τοῦ Ἀνθολογίου)

ΟΠΤΟΑΙΓΕΑ

Διάφορα λεπτά, με πολλές αποχέτευξες, καθώς το περιβάλλον είναι πλούσιο σε
ανθηφούς φύλλους, διατηρεί την ομορφιά των παραδοσιακών γενετικών ποιητικών παραδόσεων.

ΕΡΕ

A

ἀβγατίζω = κάνω κάτι νά αύξάνεται, περισσεύει.
ἀγάλι = ἀγάλι = σιγά σιγά.
ἀγαλλίαση, ἡ = μεγάλη χαρά.
Ἄγαρηνός = μωαμεθανός, Τούρκος.
ἀγέρωχος = περήφανος, μεγαλοπρεπής.
ἀγναντεύω = κοιτάζω μακριά, στόν δρίζοντα.
ἀγρικώ = ἀκούω, καταλαβαίνω.
ἀγριοβαλάνια, τά = ἀγριοβαλανίδιες.
ἀγριόπρινος, ὁ = πουρνάρι.
ἀγωγιάτης, ὁ = αὐτός πού μεταφέρει μέ τό ζῶο του ἀνθρώπους ἢ πράγματα ἐπί πληρωμῆ.
ἀγών, τό (ἀγώγι) = μεταφορά ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων μέ ζῶο, ἐπί πληρωμῆ.
ἀδημονία, ἡ = ἀνυπομονησία.
ἀδιατάραχτος = ἀδιάκοπος, χωρίς ἐπεισόδια.
ἀδιατύπωτος = αὐτός πού δέν ἔχει διατύπωθεῖ, δέν ἔχει είπωθεῖ.
ἀδικιωρισμένος = καταραμένος.
ἀειθαλής = δέντρο ἢ θάμνος πού δέριχνει τό φύλλωμά του.
ἀθημωνιά, ἡ (θημωνιά) = δεμάτια ἀπό θερισμένα σιτηρά, βαλμένα μέ τέχνη σέ ἔνα σωρό.
αίμωδιασμένος = μουδιασμένος.
αἴξ, ἡ (αἴγος) = κατσίκα.
αἰωροῦμαι = κρέμομαι.

ἀκαλαίσθητος = ἄσχημος, κακού γούστου.
ἀκαλίγωτος = χωρίς πέταλα, ἀπετάλωτος.
ἀκαπίστρωτος = χωρίς χαλινάρι, ἀχαλίνωτος.
ἀκατάλυτος = αὐτός πού δέν μπορεῖ νά καταστραφεῖ.
ἀκαταμέτρητος = αὐτός πού δέν μπορεῖ νά μετρηθεῖ, ἀμέτρητος.
ἀκουρμαίνομαι = ἀκούω μέ προσοχή, κρυφακούω.
ἀκύμαντος = χωρίς κύματα, γαλήνιος.
ἀλαλαγμός, ὁ = κραυγή θριάμβου.
ἀλάνι, τό = χῶρος ἀνοιχτός και ἀταχτοποίητος, μέσα σέ κατοικημένη περιοχή.
ἀλάργα = μακριά.
ἀλαφιασμένος = τρομαγμένος.
ἀλιφασκιά, ἡ (ἀλισφακά) = τό φασκόμηλο.
ἀλκή, ἡ = σωματική δύναμη.
ἀλλαλογώ = χάνω τά λογικά μου, τρελαίνομαι.
ἀλτρουϊστικά (ἐπίρρημα) = φέρεται κανείς ἀλτρονιστικά, δταν υπολογίζει περισσότερο τίς ἀνάγκες τῶν ἀλλων ἀπό τίς δικές του.
ἀμάδες, οί = παιχνίδι, πού παιζεται μέ πλαστιές πέτρες.
ἀμάχη, ἡ = ἡ ἔχθρα.
ἀμήλιγγας, ὁ = τό μηλίγγι.

- ἀμπόρετο = αὐτό πού δέν μπορεῖ νά
 πραγματοποιηθεῖ.
 ἄμποτε = μακάρι, δ Θεός νά δώσει.
 ἀμυχή, ἡ = ἡ γρατσουνιά.
 ἄνάγυρα = ἔψαξα, ἀναστάτωσα, ἔκανα
 ἄνω κάτω.
 ἄναδεινό = ἀνακατεύω.
 ἄνακλαδίζουμαι = τεντώνομαι.
 ἄναλόγι, τό = ξύλινο ἐπικλινές ἔπι-
 πλο, κατάλληλο γιά ν' ἀκουμποῦν
 ἀπάνω του μεγάλα βιβλία, δταν τά
 διαβάζουν.
 ἄνασκαλών = σκαρφαλώνω.
 ἄναχωρητήρι, τό = τό μέρος δπου
 ἀποσύρεται δ ἐρημίτης.
 ἄνέρπω = σκαρφαλώνω.
 ἄνταριασμένο (βουνό) = βουνό σκε-
 πασμένο μέ διμίχλη.
 ἄντετι, τό = ἡ συνήθεια, τό ἔθιμο.
 ἄντρειύομαι = γίνομαι ἀνδρεῖος,
 παίρνω θάρρος.
 ἄνυφάντρα, ἡ = ἡ γυναίκα πού ύφαι-
 νει.
 ἄνώγι, τό = τό πάνω πάτωμα τού σπι-
 τιοῦ.
 ἄπατός = δ ἴδιος.
 ἄπεθατος = αὐτός πού δέν πεθαίνει,
 ἀθάνατος.
 ἄπελατίκι, τό = σιδερένιο ρόπαλο,
 πού τό χρησιμοποιοῦσαν οί ἀπελά-
 τες, ληστές τής βυζαντινής ἐποχῆς.
 ἄπογειο, τό = ἄνεμος πού φυσᾶ ἀπ'
 τό μέρος τής στεριᾶς.
 ἄπόδειπνο, τό = Ἀκολουθία, πού δια-
 βάζεται μετά τό δείπνο.
 ἄποζέύλι, τό = δ ζυγός πού βάζουν
 στά βόδια.
 ἄποθέτω = ἀφήνω κάπου, ἀκούμπω.
 ἄποκάρωμα, τό = νύστα, νάρκωση.
 ἄποκαρών = ναρκώνομαι, νυστάζω.
 ἄπόκοσμος = ἄπομακρυσμένος ἀπ'
 τόν κόσμο.
 ἄποταχιά = πρωί.
 ἄπωτερος = πιό μακρινός.
 ἄραθυμος = αὐτός πού θυμάνει εὔκο-
 λα, ἀνυπόμονος.
 ἄραμπάς, δ = τό κάρο.
 ἄραποσίτι, τό = καλαμπόκι.
 ἄραχλος = σκοτεινός, πένθιμος.
 ἄραχνος = βλ. ἄραχλος.
 ἄργυρόχηος = κουδουνιστός, μέ
 ώραϊο λεπτό ήχο.
 ἄρμός, δ = ἡ κλείδωση.
 ἄρμυρίκια, τά = είδος φυτοῦ, πού φυ-
 τρώνει κοντά στή θάλασσα ἡ σέ ἐκ-
 τάσεις πού ποτίζονται μέ ἀλμυρό νε-
 ρό.
 ἄρχονταλίκι, τό (ἀρχονταρίκι) = αἴ-
 θουσα ύποδοχῆς στά μοναστήρια ἡ
 σέ παλιά ἀρχοντικά.
 ἄσβογερος, δ = γέρικος ἀσβός.
 ἄσκερι, τό = τιμῆμα στρατοῦ ἡ πλῆθος
 ἀνθρώπων.
 ἄστραχαλάζι, τό = χαλάζι χοντρό.
 αὐγούσταπάδιο, τό = είδος ἀπιδιοῦ,
 ἀχλαδιοῦ.
 ἄυλος = αὐτός πού δέν ἀποτελεῖται
 ἀπό δλη, πνευματικός.
 ἄφιονίζω = ναρκώνω κάποιον.
 ἄχός, δ = ήχος, βοή.
 ἄψίδα, ἡ = τόξο θριαμβευτικό, καμά-
 ρα.
 ἄψυξ = δξύθυμος, εὐέξαπτος.

B

- βαβούρα, ἡ = θόρυβος, δχλοβοή.
 βαγενάς, δ = βαρελάς, βαρελοποιός.
 βαγένι, τό = βαρέλι.

βάγια, ἡ = παραμάνα, τροφός.
βαγιοκούκουτσο, τό = δαφνοκούκουτσο, ό καρπός της δάφνης.
βαλάντιο, τό = πουγκί, πορτοφόλι.
βαλής, ό = διοικητής τουρκικής ἐπαρχίας, νομάρχης.
Βαρδάρης, ό = δυνατός βόρειος ὄνειρος, πού φυσᾶ κατά μῆκος τῆς κοιλάδας του Αξιού.
βημόθυρο, τό = ἡ δίφυλλη μεσαία είσοδος στό "Αγιο Βῆμα".
βίγλα, ἡ = παρατηρητήριο, σκοπιά.
βιγλάτορας, ό = παρατηρητής, σκοπός.
βίρια! (πρόσταγμα) = τράβα!
βιτσίω = δέρνω μέ βίτσα, ξυλοφορτώνω.
βόμβος, ό = βοή συνεχής.
βόστρυχος, ό = ἡ μπούκλα.
βούκεντρο, τό (βουκέντρα, ἡ) = ραβδί μυτερό στήν ἄκρη πού χρησιμοποιεῖται για νά δόηγονται τά γελάδια.
βούκινο, τό = είδος χάλκινης σάλπιγγας στούς Βυζαντινούς.
βραχίων, δ = τό μπράτσο.
βρίκιον, τό (μπρίκι) = παλαιός τύπος καραβιού, μέ δύο κατάρτια καί τετράγωνα πανιά.
βρουχιέμαι (βρυχδαί) = μουγκρίζω σάν θηρίο.

Γ

γαληνός = γαλήνιος, ἥρεμος.
γαντζούδι, τό = ἡ πόρπη, ἡ ἀγκράφα.
γαῦρος, ό = ἡ ἀγριοτσουκνίδα.
γεννήματα, τά = τά σιτηρά.
γιαλεύω = ψαρεύω κοντά στό γιαλό.

γιαρμάς, ό (τού χαρταετού) = λεπτή ξύλινη βέργα του χαρταετού, σαΐτα.
γιαταγάνι, τό = κυρτό σπαθί.
γιόμα, τό = μεσημεριανό φαγητό.
γιουρντάνι, τό (γιορντάνι) = περιδέραιο ἀπό φλουριά.
γιουρουστάώ = κάνω γιουρούσι, ἐπίθεση.
γκάιντα, ἡ = πνευστό μουσικό δργανό, ἀσκανλός.
γκρέσσα, ἡ = τό γράσσο, τό μηχανέλαιο.
γλαρός = γαλήνιος, ζωηρός, λαμπρός.
γλαφυρός = σμιλευτός.
γλείφανο, τό = ἐργαλείο μέ τό δόποιο λαξεύονται σκληρές υλες: ξύλο, μάρμαρο ἢ μεταλλο.
γνοιασμένος = αὐτός πού ἔχει ἔγνοιες, πού είναι σκεφτικός.
γρούζω = γρυλίζω.
γουστέρα, ἡ = σαύρα.

Δ

δασύς = πυκνόφυλλος ἢ πυκνότριχος.
διακονῶ = ὑπηρετῶ, περιποιοῦμαι κάποιον.
διαλάζω = διακρίνω.
διανέω = γνέφω, κινοῦμαι.
διαύγεια, ἡ = καθαρότητα μυαλού.
διμισκί, τό = είδος γερού σπάγκου, βλ. σιτζίμι.
διοτελής, ό = βλ. ιδιοτελής.
δισάκι, τό = διπλό σακούλι.
δόλος, ό = πονηρό τέχνασμα.
δράμω = τρέχω.
δρασκελίζω = περνῶ μέ ἀνοιχτό βῆμα πάνω ἀπό κάτι.

δράττω = πιάνω σφιχτά, άρπαζω.
δρολάπι, τό = θύελλα.
δροσάπιδο, τό = είδος άπιδιού, άχλαδιού.
δυσεντερία, ή = πάθηση τῶν ἐντέρων.
δῶμα, τό = ταράτσα ή χώρος κατοικίας.
δωροδοκοῦμαι = δέχομαι χρήματα ή
ἄλλα εἰδή κι ἀφήνω αὐτούς πού μου
τά φέρνουν νά παρανομοῦν.

ἐπίπληξη, ή = αὐστηρή παρατήρηση,
μάλωμα.
ἐπιπολή, ή = ή ἐπιφάνεια.
ἐρίφιον, τό = τό κατσικάκι.
ἐσθῆς, ή (ἐσθῆτος) = τό φόρεμα, φουστάνι.
ἐστία, ή = τό τζάκι, τό σπίτι.
ἐτσά = ἐκεῖ.
εύνοῦχος, ό = φύλακας τούρκικου
σπιτιού.
εύστροφία, ή = ἐξυπνάδα.

E

ἐγκόσμια, τά = τά γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.
ἔδεσμα, τό = φαγητό.
ἔδρα, ή = βάση.
είμη = παρά.
εἰσελάύνω = εἰσβάλλω, μπαίνω μέσα.
ἔκατέρωθεν = ἀπό τίς δυό μεριές,
ἀπόδω κι ἀποκεῖ.
ἔκθαμβος = θαυμαμένος, κατάπληκτος.
ἔκκενώνω = ἀδειάζω.
ἔλασμα, τό = λεπτό μεταλλικό φύλλο.
ἔλαφροϊσκιωτος (ἀλαφροϊσκιωτος) =
αὐτός πού, κατά τή λαϊκή πίστη, ἔχει
τήν ίκανότητα νά βλέπει ἀόρατα
στούς ὅλονς πράγματα.
ἔλικοειδής = μέ πολλές στροφές,
στριφογυριστός.
ἔλκω = τραβῶ.
ἔμπαιγμός, ό = κοροϊδία, ἀπάτη.
ἔξεκένωσε = βλ. ἔκκενώνω.
ἔξον = ἔκτος.
ἔπαλξις, ή = τό ψηλότερο σημείο στάτείχη.
ἔπαρσις, ή = ή ύψωση τῆς σημαίας.
ἐπίκουρος = βοηθός, σύμμαχος.

Z

ζάβαλης, ό = κακομοίρης, φουκαράς.
ζαγάρι, τό = κυνηγετικό σκυλί.
ζαμάνι, τό = χρόνος, καιρός πολύς.
ζάπι (κάνω) = δαμάζω, κάνω κάποιον
νά ὑπακούει.
ζερβί, τό = τό ἀριστερό.
ζευγάς, ό = γεωργός.
ζευγολάτης, ό = γεωργός, πού δργώνει.
ζούλια, ή = ζήλια.
ζωστάρι, τό = ζώνη.

H

ἡδύνομαι = γλυκαινομαι.
ἡμίονος, ό = τό μουλάρι.

Θ

θαλάμι, τό = ή φωλιά τοῦ χταποδιοῦ.
θάλπος, τό = ή ζεστασιά.
θαλπωρή, ή = παρηγοριά, ζεστασιά.
θεωρητικός = αὐτός πού ἔχει ἐπιβλητική θωριά, ἐμφάνιση.

θήραμα, τό = τό ζωό πού προσπαθεῖ νά
σκοτώσει ό κυνηγός.
θιμαίνομαι = θαυμάζω, ἀπορῶ.
θρυμματίζομαι = γίνομαι θρύμματα,
κομμάτια.
θωρᾶ = κοιτάζω.

I

ἰαχή, ἡ = κραυγή θριάμβου, ἀλαλαγ-
μός.
'Ιγγλετέρα, ἡ = Ἀγγλία.
ἴδιοτελής, ὁ = αὐτός πού ἐπιδιώκει
μόνο τό δικό του συμφέρον.
ἴλιγγος, ὁ = ἡ ζάλη.
ἱριδιστός = αὐτός πού ἔχει τά χρώ-
ματα τῆς Ἱρίδος.

K

καδής, ὁ = Τοῦρκος δικαστής.
κάδος, ὁ = μεγάλος κουβάς.
καλάδα, ἡ = τό ψάρεμα μέ τά δίχτυα.
καλντερίμι, τό = δρόμος λιθόστρω-
τος.
κάλυκας, ὁ = τό πράσινο περίβλημα
τῶν λουλουδιών.
κάμα, τό = ὁ καύσωνας, ἡ δυνατή ζέ-
στη.
καμίχια, τά = ζαχαρωτά σέ σχῆμα κα-
λαμιοῦ.
καμπή, ἡ = στροφή.
κάνα, ἡ = ἡ κάνη τοῦ δπλου.
κανακεύω (κανακίζω) = χαϊδεύω,
περιποιοῦμαι πολύ.
καντρέττα, τά = τετράγωνες πλάκες.
καπαρόνω = ἔξασφαλίζω κάτι, κατα-
λαμβάνω.

καπηλειό, τό = ἡ ταβέρνα.
καπίστρι, τό = χαλινάρι.
καπλάνι, τό = ἡ τίγρη.
καποτρένος, δ = δ μηχανοδηγός.
καπούλια, τά = τά νῦτα τοῦ ἄλογου,
μουλαριοῦ ἡ γαϊδάρου.
καραβάνι, τό = ὁμάδα ἀνθρώπων πού
ταξίδεψει.
καραδοκῶ = περιμένω τήν κατάλληλη
εύκαιρια.
καρυύ, ἡ = καρυδιά, τό ξύλο τῆς κα-
ρυδιᾶς.
καρυοφύλλι, τό = ειδος φυτοῦ.
κατάνακρα = δλότελα στήν ἄκρη.
καταπόδι = ἀπό πολύ κοντά, τό κατό-
πι.
καταδρομή, ἡ = καταδίωξη.
καταλαλιά, ἡ = κακογλωσσιά.
καταλεπτῶ = μέ κάθε λεπτομέρεια.
κατάλυμα, τό = μέρος ὅπου διανυκτε-
ρεύει κανείς προσωρινά.
καταπαχτή, ἡ = ἐπίπεδο ἄνοιγμα ἀπ'
ὅπου κατεβαίνει κανείς σέ ύπόγειο.
καταράχι, τό = πλαγιά βουνού.
κάτεργο, τό = μεγάλο πλοιό μέ πολ-
λές σειρές κουπιά, φυλακή ὅπου
ύπάρχει σκληρή ἐργασία.
κατευδώνω = ξεπροβοδίζω.
κατώγι, τό (κατώ) = ισόγειο δωμάτιο,
πού χρησιμεύει σάν ἀποθήκη ἡ στά-
βλος.
καυκαλήθρα, ἡ = φαγώσιμο ἀ-
γριόχορτο.
καχεκτικός = ἀσθενικός, ἀδύνατος.
καψούλια, τά = στολίσματα, πλούμι-
δια τῆς ζώνης.
κελευμπία, ἡ = τό ἀθνικό ἔνδυμα τῶν
Ἀράβων.
κεμέρι, τό = φαρδιά δερμάτινη ζώνη
μέ θηκη γιά τά νομίσματα.

Κεφαλή, ἡ = δ ἄρχοντας τοῦ Μυστρᾶ.
κεχαγιάς, ὁ = κυρίαρχος.
κηλίδα, ἡ = λεκές.
κιβούρι, τό = νεκρικό μνημεῖο, τάφος.
κιλίμι, τό = μάλλινο ύφαντό στρωσίδι
γιά τό πάτωμα.
κλαγγή, ἡ = θόρυβος ἀπό τό χτύπημα
μεταλλικῶν ἀντικειμένων.
κλίνη, ἡ = τό κρεβάτι.
κλωθογύρισμα, τό = ἐπίμονο τριγύ-
ρισμα.
κοβιός, ὁ = γοβιός, ψάρι τῶν ρηχῶν
νερῶν.
κολλυβογράμματα, τά = τά λίγα
γράμματα, οἱ λίγες γραμματικές
γνώσεις.
κολοβός = χωρίς οὐρά.
κολώνω = δπισθοχωρῶ μέ τήν πλάτη.
κόμη, ἡ = τά μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ.
κομιταζής, δ = Βούλγαρος ἀντάρτης,
ἀπ' αὐτούς πού ἐπεδίωκαν τόν ἑκ-
βουλγαρισμό τῆς Μακεδονίας.
κομμάρα, ἡ = ἀδυναμία, ἀδιαθεσία.
κόνα, ἡ = κυρά.
κονάκι, τό = ἡ κατοικία, τό σπίτι.
κοντάκι, τό = τό ξύλινο τμῆμα τοῦ
τουφεκιοῦ.
κονταζής, δ = δπλοδιορθωτής.
κόπανος, δ = βλ. κοντάκι.
κόρδα, ἡ = χορδή.
κορωνίζω = είμαι στό ψηλότερο ση-
μεῖο καὶ καμαρώνω.
κορώνω = ἀνάβω ἀπό θυμό, δργίζομαι.
κουβέρτα, ἡ (τοῦ καραβιοῦ) = τό
κατάστρωμα.
κουμαντάρω = κυθερῶν. =
κουρίτα, ἡ = εἰδος βάρκας.
κουτούκι, τό = κούτσουρο, κουτός.
κόχη, ἡ = γωνιά.
κοχλάζω = βράζω, κινοῦμαι βίαια.

κρένω = μιλῶ.
κροταλίζω = προκαλῶ ρυθμικό κρό-
το, σάν κροτάλισμα.
κρουφτά = πνιχτά.
κρυάδα, ἡ = τό ρίγος.
κρωγμός, δ = κραυγή κόρακα, βραχνή
κραυγή.

Λ

λάβρω, ἡ = μεγάλη ζέστη, καύσωνας.
λαδικό, τό = γριά κουτσομπόλα.
λαλάς, δ = οίκογενειακός ύπηρέτης.
λάμια, ἡ = μυθικό πλάσμα, πού κάνει
κακό.
λαμνί, τό = τό μεταλλικό μέρος τοῦ
ὅπλου.
λάμπος, τό = τό φέγγος.
λαμπυρίδα, ἡ = πυγολαμπίδα.
λάσιος = πυκνοφυτεμένος, πυκνός.
λαχτίζω = κλοτσῶ.
λεβέτι, τό = καζάνι, μεγάλη χάλκινη
κατσαρόλα.
λεία, ἡ = τό κυνηγημένο ζώο.
λεφόυσι, τό = ἔξαγριωμένο πλῆθος.
λιακωτό, τό = ἡ ταράτσα.
λιανός = λεπτός, λιγνός.
λιβρός = μέ ἀραιό τρίχωμα.
λικνίζω = κουνάω ρυθμικά.
λιοστάσι, τό = δ ἐλαιώνας.
λοστρόμος, δ = δ πρῶτος ύπαξιωμα-
τικός τοῦ καραβιοῦ.
λούκι, τό = σωλήνας γιά νά φεύγουν
τά νερά τῆς βροχῆς, ίδροιρράη.
λουφάζω = κρύβομαι, σωτίνω.
λόχμη, ἡ = πυκνό μέρος δάσους
λωλός = τρελός.
λωρίκι, τό = θώρακας.

M

μάγιστρος, δ = ἀνώτατο πολιτικό ἀξίωμα στό Βυζάντιο.
μαγκάλι, τό = σκεῦος πού χρησιμο-
ποιεῖται γιά θέρμανση. Τοποθετούν-
ται μέσα σ' αὐτό ἀναμμένα κάρβου-
να.
μαγκάνι, τό = χειροκίνητο μηχάνημα
μέ τό δόποιο βγάζουμε νερό ἀπ' τό
πηγάδι.
μαγνάδι, τό = διάφανο πέπλο.
μάνινα (πρόσταγμα) = λύσε! λασκάρι-
σε!
μακελειό, τό = σφαγή, σφαγεῖο.
μπακλαβουδάκια, τά = σέ σχῆμα μι-
κρῶν ρόβων.
μαλαγανιά, ή = πονηρό καλόπιασμα.
μαλτεζόπετρα, ή = πέτρα ἀπό τή
Μάλτα.
μανάλι, τό (μανονάλι) = μεγάλο κη-
ροπήγιο στίς ἐκκλησίες.
μανάρι, τό = ἀρνί πού τό τρέφουν κα-
λά, γιατί προορίζεται γιά σφάξιμο.
μάνητα, ή = δργή, μεγάλος θυμός.
μάνι μάνι = πολύ γρήγορα.
μάνταλο, τό = ἐσωτερικός σύρτης τῆς
πόρτας.
μαντάρι, τό = σχοινί καραβίσιο.
μαραμπού, τά = μεγάλα πουλιά τῶν
τροπικῶν χωρῶν.
μαρινάρος = ναυτικός.
μαχαλάς, δ = γειτονιά, συνοικία.
μέλαθρο, τό = σπίτι.
μετόχι, τό = ἔξοχικό σπίτι.
μηχανοραφία, ή = κρυφή συνεννό-
ηση ἐναντίον ἄλλου.
μειλίχια (ἐπίρρημα) = μέ πραότητα,
μέ καλοσύνη.

μεστός = γεμάτος.
μιλιαρέσι, τό = ὑποδιαίρεση βυζαντι-
νοῦ νομίσματος.
μιντέρι, τό = δ καναπές.
μισεμός, δ = ξενιτεμός.
μισεύω = ξενιτεύομαι.
μίτρα, ή = κορόνα ἀρχιερέων.
μνημονύρι, τό = μνῆμα.
μόδι, τό = σκεῦος μέ τό δόποιο με-
τροῦσαν τόν παλιό καιρό τά σιτηρά.
μόριο, τό = ἐλάχιστο κομματάκι.
μόρτικο = μάγκικο.
μούστωμα, τό = βρασμός ψυχῆς, ζά-
λη.
μουτίζω = γίνομαι, ἀπό χριστιανός,
μουσουλμάνος, προδίδω τήν πίστη
μου.
μουτής, δ = αὐτός πού ἔγινε ἀπό χρι-
στιανός, μουσουλμάνος.
μούχρωμα, τό = σούρουπο, σκοτεί-
νιασμα.
μπαγκέτα, ή = μικρό ραβδί μέ τό
δόποιο διευθύνει δ μαέστρος τήν δρ-
χήστρα.
μπακιριά, τά = χάλκινα μαγειρικά
σκεύη.
μπάλσαμο, τό = ἀρωματικό φυτό.
μπαταριά, ή = ὅμοβροντία.
μπερντές, δ = ή κουρτίνα.
μπριμπάντης, δ (μπερμπάντης) =
γλεντζές.
μποϊάς, δ = πλεχτό μάλλινο σάλι.
μπουρού, ή = είδος δυνατῆς σφυρί-
χτρας πού χρησιμοποιεῖται κυρίως
στά πλοῖα.
μπρουσκάδα, ή = στιφάδα, μέ γεύση
ἔλαιφρά ὑπόξινη.
μυριστικά, τά = φυτά πού τά φύλλα
τους μοσκοβιόλοιν.
μυρόνι, τό = φαγώσιμο ἀγριόχορτο.

N

νάρθηκας, ὁ = πρόναος.
νέθω = γνέθω.

νερομάνα, ἡ = πλούσια πηγή νεροῦ.
νεροσυρμή, ἡ = κατηφορικό αὐλάκι
γιά τό νερό τῆς βροχῆς.
νεφελόβιος = αὐτός πού ζεῖ κοντά στά
σύννεφα.

νιζάμηδες = Τούρκοι στρατιώτες.
νιτερέσα, τά = τά προσωπικά συμφέ-
ροντα.

νοτίζω = ὑγραίνω κάτι, βρέχω.
νοτισμένος = ὑγρός, βρεγμένος.
νουθεσία, ἡ = συμβουλή, δασκάλεμα.
ντάπια, ἡ = δχύρωμα, προμαχώνας.
νταραβέρι, τό = φασαρία, καβγάς.
ντεβέδες = ἀρσενικές καμῆλες.
ντορβάς, ὁ = τό σακούλι.
νωθρός = ἀργοκίνητος, τεμπέλης.

Ξ

ξάγναντο, τό = τόπος ἀνοιχτός ἀπ'
ὅπου φαίνεται ἡ γύρω περιοχή.
ξαγορεύω = ἔξομολογοῦμαι.

ξαποσταίνω = ξεκουράζομαι.
ξάρτια, τά = τά σχοινιά μέ τά δόποια
στερεώνονται τά πανιά τοῦ καρα-
βιοῦ.

ξαστερωμένος = διαυγής, καθαρός.
ξεκληρίζομαι = ἔξολοθρεύομαι, ἐκ-
λείπω.

ξέπνοος = λαχανισμένος.
ξεριάδα, ἡ = ξερή κοίτη χειμάρρου,
ξεροπόταμος.
ξεροτρόχαλο, τό = τοῖχος χτισμένος
μόνο μέ πέτρες, χωρίς λάσπη, ξερο-
λιθιά.

ξεσυνερίζω = παίρνω κάτι στά σοβα-
ρά, θυμάνω.

ξιπάζομαι = ξαφνιάζομαι, τρομάζω.
ξώφρενο = τρελό.

O

διβολάκι, τό = πολύ μικρής ἀξίας νό-
μισμα.

διβολός, ὁ = ἀρχαῖο ἀττικό νόμισμα
πολύ μικρῆς ἀξίας, μικρή συνεισφο-
ρά.

δοδεύω = βαδίζω.

δίθεν = ώστε, λοιπόν, συνεπῶς.

δίκνά = διστακτικά, τεμπέλικα.

δίλιγωρω = ἀμελῶ.

δίλόβιος = διλόκληρος, σύγκορμος.

δίμοβροντία, ἡ = ταυτόχρονος πυρο-
βολισμός ἀπό πολλά δύπλα, μπατα-
ριά.

δίνταδάκι, τό = βλ. δίντας.

δίντας, ὁ = δωμάτιο, δωμάτιο ὑποδο-
χῆς.

δίρθρος, ὁ = πρωινή Ἀκολουθία, χα-
ραγή.

δίριά, ἡ = οὐρά χαρταετοῦ.

δίρμαθός, ὁ = ἀρμαθιά, πλῆθος ἀν-
θρώπων.

δίσμιζομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμβά-
νομαι.

δίσφραινομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμ-
βάνομαι.

δύριος, ὁ (ἄνεμος) = εὖνοϊκός ἄνεμος.

δύφικιάλιος, ὁ = ἀξιοματοῦχος.

δύψιμος = καθυστερημένος, ἀργοπο-
ρημένος.

δύωλόγιο, τό = κατάλογος φαγητῶν
ἔστιατορίου.

Π

παγάνα, ἡ = καταδίωξη.
παιδόθεμι, τό = πλήθος παιδιών.
παίνια, ἡ = δέπαινος.
πάλα, ἡ = πλατύ και κυρτό σπαθί.
παλάντζα, ἡ = ζυγαριά.
παλάσκα, ἡ = θήκη για φυσίγγια.
παλιοσκούτια, τά = παλιόρουχα.
πανετάδες, οί (μπενετάδες) = κεράσματα για τό καλό του ταξιδιού.
παντιέρα, ἡ = σημαία.
πανωπόρτι, τό = ἐπάνω μέρος τῆς πόρτας, πού ἀνοίγει χωριστά.
παρακοιμάνενος, δό = ἀνάτατος ἀξιωματοῦχος στήν αὐλή του Βυζαντίου.
παραπαίω = παραπατάω.
παρασόλι, τό = δύμπρελα για τόν ἥλιο.
παραφορά, ἡ = ἔξαψη.
παρευτύς = ἀμέσως.
πάρωρα = πολύ ἀργά τό βράδυ.
πάταγος, δό = δυνατός θόρυβος.
πατουλιά, ἡ = πολλά βάτα φυτρωμένα κοντά κοντά, φράχτης ἀπό θάμνους.
πατωσιά, ἡ = τό πάτωμα.
πεζονήσι, τό = ἡ ξέρα.
πειστικός, δό = δέρραβωνιαστικός.
πένταρχος, δό = κατώτερος βυζαντινός ἀξιωματικός.
περιπολία, ἡ = μικρό στρατιωτικό ἀπόσπασμα σ' ἀνιχνευτική ἀποστολή.
περισπούδαστος = δό πολύ σπουδαῖος, πολύ σοβαρός.
περσίκι, τό = βαλάντιο, πορτοφόλι.
πετιμέζι, τό = σιρόπι πού παράγεται ἀπό βρασμένο μούστο.
πηδαλιοῦχος, δό = τιμονιέρης.
πηλοφόρι, τό = ξύλινο κατασκεύασμα μέ τό ὅποιο κουβαλοῦν στίς οἰκοδο-

μές οι βοηθοί τή λάσπη στούς μαστόρους.
πινά, τά = οι δύο ἄκρες τῆς σταυρωτῆς κεραίας τοῦ καραβιοῦ.
πίπισμα, τό = χαρακτηριστικό κελάηδημα.
πιρόγα, ἡ = ἐλαφρό μονόξυλο σκάφος μέ πολλά κουπιά.
πιστάγκωνα = μέ τούς ἀγκῶνες πίσω.
πλάβα, ἡ = ρηχή πλατιά βάρκα πού χρησιμοποιοῦν στούς βάλτους.
πλακαντζήκια, τά = μικρές φούστες πού κάνουν τά παιδιά μέ τό στόμα τους ἀπό κομμάτια σκασμένου μπαλονιού.
πλακωμάρα, ἡ = κατάθλιψη, στενοχώρια.
πλαντάζω = σκάζω ἀπό στενοχώρια ἢ θυμό.
πλαταί, τό = σχεδία μέ τήν δύοια περνοῦν τά ποτάμια.
πλεμάτι, τό = δίχτυ.
πλέμπα, ἡ = λαός.
πλουμίδι, τό = στολίδι.
πνευματικός, δό = δέξιομολόγος.
ποδίζω = μένω μέ τό καράβι σέ μέρος προφυλαγμένο λόγω τρικυμίας.
πολίχνη, ἡ = μεγάλο χωριό.
ποντίζω = ρίχνω κάτι στήν ἀνοιχτή θάλασσα, βυθίζω.
πόρη, ἡ = μετάλλινος συνδετικός κρίκος, κόπιτσα, θηλυκωτήρι.
πόστο, τό = ἐπίκαιρη θέση, σκοπιά.
πουλάρι, τό = νεογνό ἀλόγου, μουλαριοῦν ἡ γαιδάρου.
πούσι, τό = διμίχλη.
πρινένιος = πουρναρένιος.
πρόδηλα (ἐπίρρημα) = φανερά.
προεστός, δό = κοινοτικός ἀρχοντας, πλούσιος χωρικός.

προηγιασμένη, ἡ = Θεία Λειτουργία κατά τήν όποια τά τίμια δῦρα ἔχουν ἀγιασθεῖ σέ προηγούμενη μέρα.

προορατικός = αὐτός πού ἔχει τήν ίκανότητα νά καταλαβαίνει τίς μελλοντικές ἔξελιξεις.

προπαιίρων = προϋπαντῶ.

προπέμπω = ἔπειροβοδίζω.

προπέτασμα, τό = προστατευτικό τοίχωμα.

πρόσκομμα, τό = ἐμπόδιο.

πρόχωμα, τό = ὀχυρωματικό ἔργο φτιαγμένο μέ σωρούς ἀπό χῶμα.

πρωτοστάτορας, ὁ = στρατιωτικός διοικητής.

πρωτοτόκια, τά = τά πρωτότοκα παιδιά είχαν, σέ παλαιότερες ἐποχές, ιδιαίτερα προνόμια μέ δικαιώματα στήν κληρονομιά, πού λέγονταν «πρωτοτόκια».

πυθμένας, δ = βυθός.

πυξάρι, τό = δέντρο πού δίνει σκληρό ξύλο.

P

ραγιάς, δ = δ μή Μουσουλμάνος ὑπόκοος τοῦ Σουλτάνου, δ δούλος.

ραστώνη, ἡ = ἀνάπταση, ἀπραξία, τεμπελιά.

ρεμβάζω = δύνειροποιῶ.

ρῆσος, δ = ἄγριο αἰλουροειδές.

ρηχη, ἡ = ἡ ἄμπωτη.

ρίμα, ἡ = ὀμοιοκαταληξία, στιχάκι.

ρόβη, ἡ = σπόρος πού χρησιμοποιεῖται γιά ζωτροφή.

ροδαριά, ἡ = ἀγριοτριανταφυλλιά.

ροκάνα, ἡ = ξύλινο παιχνίδι πού βγάζει ἥχο σάν κροτάλισμα.

ρομφαία, ἡ = σπαθί μακρύ, πλατύ καί δίκοπο.

ρότα, ἡ = ἡ πορεία τοῦ πλοίου.

ρούγα, ἡ = δρόμος.

ρυαχτό, τό = οὐρλιαχτό.

Σ

σαβάνα, ἡ = μεγάλο λιβάδι στίς τροπικές χώρες.

σαΐτα, ἡ = βλ. γιαρμάς.

σαλαγή, ἡ (σάλαγος, ὁ) = βοή, θόρυβος.

σαλαγῶ = κατευθύνω μέ φωνές τό κοπάδι, κάνω θόρυβο.

σαλταδόρος, ὁ = αὐτός πού ἀστραπαία ἀρπάζει κάτι καί φεύγει.

σελάχι, τό = πέτσινη ζώνη, μέ θήκες για δόλα.

σεράι, τό (σεράγι) = παλάτι.

σεργιάνι, τό = περίπατος, βόλτα.

σήμαντρο, τό = σίδερο ἡ ξύλο, πού τό χτυποῦσαν ρυθμικά ἀντί καιμάνας.

σιαμᾶς, ὁ = δίδυμο παιδί πού γεννήθηκε ἐνωμένο μέ τό ἄλλο.

σιμίτι, τό = κουλούρι μαλακό.

σιουρίζω = σφυρίζω, βουτίζω.

σισανές, δ = τουφέκι ἐμπροσθογεμές.

σιτζίμι, τό = λεπτό σκοινί, είδος γερού σπάγκου.

σκαραμάγκι, τό = ἔξωτερικό μακρύ ρούχο τῶν βυζαντινῶν ἀρχόντων.

σκαρί, τό = σκάφος.

σκαρώνω = φτιάχνω, καταφέρνω κάτι.

σκεβρωμένο (ξύλο) = ξύλο παραμορφωμένο ἀπό ξηρασία ἡ παγωνιά.

σκέρτσο, τό = χαριτωμένη κίνηση, κόλπο.

σκευοφόρος, ἡ = βαγόνι ὅπου βάζουν
τίς ἀποσκευές.
σκιάδι, τό = καπέλο γιά τόν ἥλιο.
σκληρίζω = τσιρίζω.
σκόλη, ἡ = γιορτή, ἀργία.
σκούνα, ἡ = δικάταρτο καράβι μέ
τραπέζοειδές πανί.
σκουτί, τό = ροῦχο μάλλινο.
σκύμνος, ὁ = λεονταράκι.
σμάρι, τό = πλήθος ἀπό πετούμενα,
μέγα πλήθος.
σμῆνος, τό = μεγάλη ὁμάδα ἀπό που-
λιά, ἔντομα ἡ καὶ ἀεροπλάνα.
σουρανί, τό = φλογέρου.
σπάλα, ἡ = τό κόκαλο τῆς ἀμοπλά-
της. Τό πλαγινό μέρος τῆς σέλας.
σπείρα, ἡ = στρατιωτική ὁμάδα.
σπιλιάδα, ἡ = ἀπότομο φύσημα ἀνέ-
μου.
σπονδή, ἡ = ἀρχαία θρησκευτική
συνήθεια, κατά τὴν δοπία ἔχουναν
κρασί ἡ ἄλλα ποτά γιά νά εὐχαρι-
στήσουν τούς θεούς.
στασίδι, τό = μόνιμο κάθισμα μέσα σέ
ἐκκλησία.
στεῖρος = αὐτός πού δέν μπορεῖ νά τε-
κνοποιήσει.
στέργω = δέχομαι.
στερνός = τελευταῖος.
στεφανούνδια, τά = πουλιά.
στόρι, τό = κουρτίνα, παραπέτασμα.
στουπί (στόν ίδρωτα) = μούσκεμα.
στουρνάρι, τό = σκληρή κοφτερή πέ-
τρα.
στόφα, ἡ = πολύτιμο ὑφασμα.
στραβοδίβολος = μέ πολλές στροφές.
στρατί, τό = δρόμος στενός.
στρατολάτης, ὁ = ὁδοιπόρος, πεζός
ταξιδιώτης.
στρέγω = βλ. στέργω.

στρούγκα, ἡ = ποιμνιοστάσιο.
στυλαντιάζομαι = ἀφουγκράζομαι,
στήνω αὐτί.
συγκαταβατικός = ἐπιεικής, καταδε-
χτικός.
συγκατανεύω = συμφωνῶ.
σύγκρυο, τό = ρίγος, κρυάδα.
συγύριο, τό = τά πράγματα τού νοικο-
κυριού.
σύδεντρο, τό = πυκνά δέντρα, συστά-
δα.
συθέμελα (ἐπίρρημα) = ἀπ' τά θεμέ-
λια.
συλλοϊκά, τά = τά λογικά, τό μυαλό.
συναποβγάνω = ξεπροβοδίζω.
συνάζονται = μαζεύονται.
σύναξις, ἡ = συγκέντρωση.
συνορισιά, ἡ (συνερισιά) = παρεξή-
γηση χωρίς σοβαρό λόγο.
σύντεκνος, ὁ = φίλος, κουμπάρος.,
συμπατριώτης.
συρίζω = σφυρίζω.
συρμός, ὁ = ἀμαξοστοιχία, τρένο.
συχαρα (ἐπίρρημα) = μέ μεγάλη χαρά.
συχνοτηράζω = κοιτάζω συχνά.
σφαγάρι, τό = ζῶο πού προορίζεται
γιά θυσία.
σφάχτης, ὁ = πόνος δυνατός.
σφοντύλι, τό = στρογγυλό ἐξάρτημα
ἀπό τό ἀδράχτι. Ἡ ἐκφραση «μοῦ
ῆρθε ὁ οὐρανός σφοντύλι» σημαίνει
ἔνιωσα ξαφνικά μεγάλη ταραχή ἀπό
ἔνα γεγονός ἡ εἰδηση.
Σχολαρχείο, τό = παλιότερα, ἀνά-
μεσα στό Δημοτικό καί τό Γυμνά-
σιο ὑπήρχε τό τριτάξιο «Ἐλλη-
νικό» σχολείο. Ἡ τελευταία τάξη
τού Ἐλληνικού λεγόταν «Σχολαρ-
χείο».
σωμός, ὁ = σωτηρία.

T

τάβλα, ἡ = τό τραπέζι.
 ταβλάτο, τό = κλειστός ἔξωστης.
 ταγή, ἡ (ταή) = τροφή γιά ύποζύγια,
 συνήθως βρώμη.
 τάκλες, οἱ = τοῦμπες τοῦ χαρταετοῦ,
 κάτω βόλτες.
 ταμπόνι, τό = δ συγκρουστήρας σι-
 δηροδρομικού βαγονιοῦ.
 ταμπούρι, τό = δχύρωμα.
 ταμπουρώνομαι = δχύρωνομαι.
 ταξιθετῶ = βάζω σέ τάξη.
 ταρλάς, ὁ = χωράφι.
 τεζάρω = τεντώνω.
 τελώνιο, τό = πνεῦμα κακό.
 τέμπλο, τό = τό είκονοστάσι πού χω-
 ρίζει τό "Αγιο Βῆμα ἀπ' τήν ύπό-
 λοιπη ἐκκλησία.
 τερετίζω = κελαηδᾶ.
 τερπνός = εὐχάριστος.
 τέρψη, ἡ = εὐχαρίστηση.
 τζανταρμάς, ὁ = χωροφύλακας.
 Τζιμπεράλτα, ἡ = τό Γιβραλτάρ.
 τιάρα, ἡ = ἀρχαῖο περσικό κάλυμμα
 τοῦ κεφαλιοῦ.
 τιφτίκι, τό = εἰδος μαλλιοῦ Ἀγκύρας.
 τουζλούκια, τά = μάλλινες γκέτες,
 πού σκεπάζουν τό πάνω μέρος τοῦ
 παπούτσιου καί φτάνουν μέχρι τό
 γόνατο.
 τουλούμι, τό = ἀσκί.
 τουρμάρχης, δ = ἀνώτερος ἀξιωματι-
 κός.
 τουφίον, τό = λοφίον.
 τραβέρσα, ἡ = γερό ξύλο ὅπου στερε-
 ώνονται οἱ γραμμές τοῦ τρένου.
 τρατάρης, δ = αὐτός πού ψαρεύει μέ-
 τήν τράτα.
 τράφος, ἡ = βαθύ αὐλάκι, τάφρος.

τραχηλιά, ἡ = τό γύρω ἀπό τό λαιμό
 μέρος τοῦ φορέματος.
 τριβελίζω = τρυπᾶ μέ τό τρυπάνι, γί-
 νομαι ἐνοχλητικός.
 τριχιά, ἡ = τό σκοινί.
 τρομπόνι, τό = παλαιοῦ τύπου ὄπλο
 μέ κάνη σέ σχῆμα χωνιοῦ, πυροβολ
 σμός μέ τρομπόνι.
 τροχαλία, ἡ = ρόδα μεταλλική σέ μη-
 χάνημα.
 τρόχαλο, τό = πετραδάκι, χαλίκι.
 τσαρδάκι, τό = καλύβα, πρόχειρα
 φκιαγμένη κατοικία.
 τσέλιγκας, δ = ἰδιοκτήτης μεγάλου
 κοπαδιοῦ ἀπό γιδοπρόβατα.
 τσερκένι, τό = χαρταετός.
 τσέρκι, τό = στεφάνι, κατρακύλι,
 περιφέρεια.
 τσινάω = ἀγριεύω, ἀντιστέκομαι.
 τσίπουρο, τό = τό ἀπόσταγμα τοῦ
 σταφυλιοῦ, ἡ ρακή.
 τσιρίσι, τό = ἡ κόλλα πού χρησιμο-
 ποιοῦν οἱ τσαγκάρηδες.
 τσουμπές, δ = εἰδος μακριοῦ παλτοῦ,
 ὅμοιο μέ ράσο.
 τωάντι = πραγματικά.

Y

ύλακή, ἡ = τό γάβγισμα.
 ύπήνεμος = προφυλαγμένος ἀπ' τόν
 ἄνεμο.
 ύποστατικό, τό = ἀγρόκτημα.
 ύποταχτικός, δ = ύπηρέτης, βοηθός.

Φ

φαιός = γκρίζος.

φαράγγι, τό = βαθιά χαράδρα.
 φελί, τό = φέτα.
 φέρμελη, ή = άντρικο χρυσοκέντητο
 γιλέκο, πού φοριέται μέ τή φουστα-
 νέλα.
 φιλεύω = προσφέρω, κερνώ.
 φιρμάνι, τό = γραπτή διαταγή.
 φλάμπουρο, τό = σημαία πολεμική.
 φοιλιδωτός, δ = δ σκεπασμένος άπο
 μικρά μετάλλινα πλακίδια.
 φουβού, ή (φουφού) = κινητή έστια
 γιά μαγείρεμα.
 φουσάτο, τό = στρατός, πλῆθος.
 φραγή, ή = δ φράχτης.
 φρενιάζω = θυμώνω πολύ, νευριάζω,
 γίνομαι ξέω φρενῶν.
 φρέρης, δ = καθολικός καλόγερος.
 φρουμάζω = κυριεύομαι άπο μεγάλη
 δργή.
 φυσεκλίκι, τό = θήκη γιά φουσέκια.
 φωλεύω = φωλιάζω, ζευγαρώνω.

X

χαβούζα, ή = δεξαμενή.
 χαγιάτι, τό = ξέώστης άνοιχτός άπο
 μπροστά και σκεπαστός άπο πάνω.
 χαϊβάνι, τό = τό ζδο.
 χαϊμαλί, τό = φυλαχτό.
 χαμούρι, τό = ζυμάρι.
 χαρμπί, τό = μικρό μαχαίρι πού είχαν
 στή ζώνη τους οι φουστανελάδες.
 χαμώγι, τό = κατώγι, λισόγειο δωμάτιο

πού χρησιμοποιείται σάν άποθηκη ή
 στάβλος.

χάσκω = παρακολουθῶ μ' ἀνοιχτό
 στόμα.

χειμαδίο, τό = μέρος κατάλληλο γιά
 νά προφυλάγονται τά κοπάδια ἀπ'
 τήν κακοκαιρία, μαντρί.

χερόβολο, τό = τά στάχνα πού μπορεῖ
 νά πιάσει δ θεριστής μέ τή φούχτα
 του.

χιανετιά, ή = προδοσία, ἀτιμία.

χοάνη, ή = κοιλότητα σέ σχῆμα τε-
 ράστιου χωνιοῦ.

χόβιλη, ή = στάχτη μέ χωνεμένη φω-
 τιά.

χολιασμένος = στενοχωρεμένος.

χοχλιδάκι, τό = κοχυλάκι.

χράμι, τό = μάλλινο σκέπασμα κρε-
 βατιοῦ μέ κρόσσια.

χρεία, ή = ἀνάγκη.

χρειώδη, τά = τά ἀναγκαῖα.

χρονικής = δλο τό χρόνο.

χρυσοτρίκλινο, τό = δονομασία θαλά-
 μου τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων.

χτωχή, τό = βιβλίο πού περιλαμβάνει
 ὁχτώ εἰδη ἐκκλησιαστικῶν ὅμνων.

χυτήριο, τό = μεταλλουργεῖο.

Ψ

ψιχαλισμένος = ύγρος.

ψυχογιορτή, ή = γιορτές ἀφιερωμένες
 στίς ψυχές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(*"Όσοι τίτλοι κειμένων βρίσκονται μέσα σέ άγκυλες, δέν άνήκουν στούς συγγραφεῖς
ἀλλά στούς συντάκτες τοῦ τόμου)*)

ΣΕΛΙΔΑ

Μιά πρώτη γνωριμία (<i>Πρόλογος</i>)	11
‘Ο Διγενής Ἀκρίτας (<i>δημοτικό</i>)	12
(Ν. Γ. Πολίτης. Ἐκλογαὶ ἀπό τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. ‘Αθῆναι, α’ ἔκδοση 1914)	
Γιάννης Μηλιάδης, ‘Η Ἀσία χύνεται στήν Εύρώπη ...	13
(Ιστορίες ἀπό τὸν Ἡρόδοτο. Ἐκδ. οἰκος Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί. ‘Αθῆναι, γ’ ἔκδοση)	
‘Οδυσσέας Ἐλύτης, Τό θαλασσινό τριφύλλι (<i>ποίημα</i>) ...	19
(Τά ρῶ τοῦ ἔρωτα. Ἐκδ. Ἀστερίας. ‘Αθῆνα 1972)	
Φώτης Κόντογλου, Βασίλειος δι Μακεδών	20
(Φημισμένοι ἄντρες καὶ λησμονημένοι. Ἐκδ. Ἀετός. ‘Αθῆνα 1942)	
‘Οδυσσέας Ἐλύτης, Τά τζιτζίκια (<i>ποίημα</i>)	28
(Τά ρῶ τοῦ ἔρωτα. Ἐκδ. Ἀστερίας. ‘Αθῆνα 1972)	
Σοφία Μαυροειδῆ-Παπαδάκη, ‘Η φυγή στήν Αἴγυπτο ...	29
(Τό λάλημα τῆς καμπάνας. Ἐκδ. Νίκη. ‘Αθῆνα 1965)	
‘Αγγελος Τερζάκης, ‘Ο Πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ	36
(‘Η Πριγκιπέσσα Ὑζαμπώ. Ἡρωικό μυθιστόρημα. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου)	
‘Ηλίας Βενέζης, ‘Ο πρῶτος ταξιδιώτης	46
(Αἰολικὴ γῆ. Μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἐστία. ‘Αθῆνα, ε’ ἔκδοση)	
Τέλλος Ἀγρας, Δρομί, δρομάκι (<i>ποίημα</i>)	55
(Περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν)	
Στρατής Δούκας, [Οἱ δώδεκα μῆνες]	57
(‘Οδοιπόρος. Ἐκδ. Διαγώνιος. Θεσσαλονίκη 1968)	
‘Οδυσσέας Ἐλύτης, Τά Ἑλληνάκια (<i>ποίημα</i>)	61
(Τά ρῶ τοῦ ἔρωτα)	
‘Αγγελος Σ. Βλάχος, ‘Ο Κύριος μου Ἀλκιβιάδης	62
(‘Ο Κύριος μου Ἀλκιβιάδης. ‘Αθῆνα 1953)	

Τοῦ κύρ Βοριᾶ (δημοτικό)	65
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Φώτης Κόντογλου, Μακάριοι ἄνθρωποι	67
(Ἴστορίες καὶ περιστατικά. Ἐκδ. Σ. Νικολόπουλος. Ἀθῆνα 1944)	
Βασίλης Ρώτας, Κατάνακρα στὸ σύνορο (ποίημα)	71
(Κιθάρα καὶ Γαρούφαλο. Ἐκδ. Ἰκαρος. Ἀθῆνα 1953)	
Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (δημοτικό)	72
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Θανάσης Πετσάλης, [Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα]	75
(Οἱ Μαυρόλιμοι. Δεύτερο μέρος 1670-1799. Ἀθῆνα 1948)	
Ἡ πατρίδα (ἀνέκδοτο)	84
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆναι 1967)	
Τῆς Λιάκαινας (δημοτικό)	85
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Διονύσιος Σολωμός, Οἱ Μισολογγίτισσες	86
(Ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος. Ἐκδ. Ἰκαρος. Ἀθῆνα 1944)	
Γιάννης Μακρυγιάννης, Ἀπομνημονεύματα (ἀπόσπασμα)	87
(Ἀπομνημονεύματα. Ἐκδ. Γαλαξίας. Ἀθῆνα 1964)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἄγουρα ἀνθίσματα	89
(Μεγάλα χρόνια. Ἐκδ. Ἑστία)	
Τό φιλί τοῦ Μάρκου (ἀνέκδοτο)	92
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆνα 1927)	
Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι (δημοτικό)	93
(Ν. Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, τῆς φτώχειας τά στερνά	94
(Ἄπαντα Νεοελλήνων Κλασικῶν. Βλαχογιάννης, Διηγήματα καὶ Μελέτες. Ἐταιρεία Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων)	
Ἄφοβος σ' ὅλα (ἀνέκδοτο)	100
(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ἰστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆνα 1927)	
Τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι (δημοτικό)	101
(Γιώργος Ἰωάννου, Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἐκδ. Ταχυδρόμος. Ἀθῆνα 1966)	
Φράνση Σταθάτου, Ἀποκάλυψη μέσα στή νύχτα (ἀπόσπασμα)	103
(Φῶς ἀπό τό Ἀρκάδι. Ἰστορικό μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἑστία)	

Νανούρισμα (δημοτικό)	113
(Φανή Σαρεγάννη, <i>Nanouρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιχνιδάκια</i> . 'Αθήνα 1953)	
"Αγγελος Σικελιανός, 'Ο Δωδεκαετής (ποίημα)	114
(Λυρικός Βίος. 'Ικαρος. Δ' έκδοση. 'Αθήνα 1967)	
Νίκος Καζαντζάκης, Δημοτικό Σκολειό (ἀπόσπασμα) . .	115
(Αναφορά στόν Γκρέκο. Μυθιστόρημα. 'Αθήνα 1961)	
"Ελλη Αλεξίου, [Μετά τίς γιορτές] (ἀπόσπασμα)	118
(Γ' Χριστιανικόν Παρθεναγωγεῖον. Μυθιστόρημα. 'Εκδ. Κύκλος. 'Αθήνα 1934)	
'Αλέξανδρος Πάλλης, Χωρισμός (ποίημα)	120
(Λέκα 'Αρβανίτη, Μαλλιαρού. Κούφια Καρύδια. Λίβερπουλ 1915)	
Παντελής Πρεβελάκης, [Η μάνα τοῦ στρατιώτη] (ἀπό- σπασμα)	121
('Ο ἥλιος τοῦ θανάτου. Μυθιστόρημα. 'Εκδ. 'Εστία. 'Αθήνα)	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, 'Ο Τάκη-Πλούμας (ποίημα) . .	126
(Συντρίμματα. 'Εκδ. I. Σιδέρης. 'Αθήναι)	
Ναταλία Π. Μελᾶ, 'Ο Παῦλος Μελᾶς (ἀπόσπασμα) . . .	128
(Παῦλος Μελᾶς. Βιογραφία. B' έκδοσις. 'Αθήναι 1963)	
I. Γρυπάρης, Δικό μου φῶς (ποίημα)	130
("Απαντα. Τερρακότες 1895-1904. 'Επιμέλεια Γ. Βαλέτα. 'Αθήνα)	
Π. Σ. Δέλτα, Στά μυστικά τοῦ Βάλτου (ἀπόσπασμα) . . .	131
(Στά μυστικά τοῦ Βάλτου. Γ' έκδοση. 'Εκδ. 'Εστία. 'Αθήνα 1957)	
Διονύσιος Σολωμός, 'Η ἀγνώριστη (ποίημα)	137
("Απαντα. 'Εκδ. M. G. Βασιλείου καὶ Σία. 'Αθήναι 1936)	
Κοσμᾶς Πολίτης, [Οἱ χαρταετοί] (ἀπόσπασμα)	139
(Στρό Χατζηφράγκου. Μυθιστόρημα. 'Εκδ. A. Καραβίας. 'Αθήναι 1963)	
'Οδυσσέας Έλύτης, Τό τρελοβάπορο (ποίημα)	143
('Ο ἥλιος ὁ ἥλιατορας. 'Εκδ. 'Ικαρος)	
Γιώργος Θεοτοκᾶς, 'Ο Δημοτικός Κῆπος (ἀπόσπασμα) .	144
(Λεωνής. Μυθιστόρημα. Δ' έκδοση. 'Εκδ. 'Εστία)	
Τατιάνα Σταύρου, [Παιδικά χρόνια] (ἀπόσπασμα)	150
(Τό καλοκαίρι πέρασε. 'Εκδ. Γλάρος. 'Αθήναι)	

Μαρία Ιορδανίδου, Λωξάντρα (<i>ἀπόσπασμα</i>)	154
(Λωξάντρα. Β' ἔκδοση. Ἀθήνα 1965)	
Διδώ Σωτηρίου, [Ηρθαν οἱ Ἐλληνες] (<i>ἀπόσπασμα</i>)	159
(Ματωμένα χώματα. Μυθιστόρημα. Β' ἔκδοση. Ἐκδ. Θεμέλιο. Ἀθήνα)	
[Ο διωγμός καὶ ἡ προσφυγιά] (<i>λαϊκή ἀφήγηση</i>)	162
(Ο Κοινός Λόγος. Ἐπιμέλεια Ἑλλης Παπαδημητρίου. Ἐκδ. Τό ^ν Ἐλληνικό Βιβλίο)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ο Διγενής (<i>ποίημα</i>)	171
(Ο Τάφος μέ τούς Ιαμβούς καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθήνα 1958)	
Γιάννης Μπεράτης, Προσωπική προσβολή (<i>ἀπόσπασμα</i>)	173
(Τό πλατινό ποτάμι. Ἐκδ. Ταχυδρόμος. Ἀθήνα 1965)	
Αντρέας Φραγκιᾶς, "Ανθρωποι καὶ σπίτια (<i>ἀπόσπασμα</i>)	179
(Ανθρωποι καὶ σπίτια. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1955)	
Ο ήλιος ἐπαντρεύτηκε (<i>δημοτικό</i>)	182
(Γιώργος Ιωάννου. Τό δημοτικό τραγούδι. Παραλογές. Ἐκδ. Ἐρ- μῆς. Ἀθήνα 1970)	
Λιλίκα Νάκου, Η φυσαρμόνικα	183
(Η κόλαση τῶν παιδιῶν. Ἐκδ. Ἐστία)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ο τάφος (<i>ἀπόσπασμα</i>)	191
(Ο Τάφος μέ τούς Ιαμβούς καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθήνα 1958)	
Έλενη Γ. Βλάχου, Μιά Κυριακή	192
(Ἐπίκαιρα. Ἐκδ. Αετός. Ἀθῆναι 1948)	
Χρήστος Ζαλοκώστας, [Μέρες τοῦ 1943]	195
(Τό χρονικό τῆς σκλαβιάς. Ἀθήνα)	
Λορέντσος Μαβίλης, Πατρίδα (<i>ποίημα</i>)	198
(Τά σονέτα. Ἐπιμέλεια Γερ. Σπαταλᾶ. Ἐκδοση β'. Π. Δημητρά- κος. Ἀθήνα)	
Παύλος Παλαιολόγος, Αναστάσεως ἡμέρα	199
(Ἀπτερη Νίκη. Ἐκδ. «Ἄλφω» Ι. Μ. Σκαζίκη. Ἀθήνα 1947)	
Αγγελική Βαρελλᾶ, Τό φοινικόδεντρο	202
(Περιοδικό Συνεργασία τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Οκτώβριος 1973)	

‘Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, [Γιά τό θάνατο τής θυγατέρας μου Ναθαλίας] (<i>ποίημα</i>)	205
(<i>Bίος και ἔργα</i> . Τόμος β'. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. Ἐν Ἀθήναις 1907)	
Κώστας Μόντης, [“Ενας ἥρωικός Κύπριος μαθητής]	207
(<i>Κλειστές πόρτες</i> . Ἐκδοση Ἐθνικοῦ Συμβούλου Νεολαίας Κύ- πρου. Λευκωσία 1964)	
‘Ο τσαλαπετεινός κι ή καρακάξα (λαϊκή παράδοση)	211
(Γ. Α. Μέγας, <i>Ἐλληνικά παραμύθια</i> . Σειρά δευτέρα. Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθῆνα 1963)	
‘Αριστομένης Προβελέγγιος, Οί γερανοί (<i>ποίημα</i>)	213
(<i>Ποιήματα</i> . Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθῆνα 1916)	
Μελισσάνθη, Φθινόπωρο (<i>ποίημα</i>)	215
(<i>Προφητεῖς</i> . Ποιήματα. Ἀθῆνα 1932)	
Τ’ αὐγά (λαϊκός μύθος)	217
(Γ. Α. Μέγας, <i>Ἐλληνικά παραμύθια</i> . Σειρά δευτέρα. Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθῆνα 1963)	
Ταχιά ταχιά εἰν’ ἀρχιμηνιά... (δημοτικό)	219
(<i>Παιχνίδια και τραγούδια λαϊκά</i> . Ἀθῆνα 1957)	
Γ. ”Αννινος, Ἡ Σαρακοστή	221
(<i>Περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1936)	
Ζωή Καρέλλη, Μεγάλη Πέμπτη (<i>ποίημα</i>)	224
(<i>Tά ποιήματα</i> . Τόμος δεύτερος 1955-1973. Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φί- λων. Ἀθῆνα 1973)	
Κώστας Οὐράνης, Ἄκουαρέλα (<i>ποίημα</i>)	226
(<i>Ποιήματα</i> . Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθῆνα 1953)	
Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τό πρῶτο μου Πάσχα	227
(<i>Περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1936)	
Νικηφόρος Βρεττάκος, Στούς πέντε δρόμους (<i>ποίημα</i>)	230
(<i>Οδοιπορία. Ποιήματα 1958-1967</i> . Ἐκδ. Διογένης. Ἀθῆνα 1972)	
‘Αθαν. Παπαχαρίσης, Παιδικοί καημοί και πασχαλινή χαρά	231
(<i>Περιοδικό Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν</i> , 1929)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἄγροτικό (<i>ποίημα</i>)	238
(<i>Παιδικά τραγούδια</i> . Ἐκδοτικός Οίκος Δημητράκου Α.Ε. Ἀθῆναι 1931)	

Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Εἰδύλλιο (ποίημα)	239
(Τά θεια δῶρα. Ποιήματα. Ἐκδ. Δημητράκος. Ἀθῆναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἡ κόκκινη κορδέλα	240
(Πεζοί ρυθμοί. Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκης. Ἀθῆναι 1922)	
Γαλάτεια Σαράντη, Τό γέλιο	241
(Νά θυμᾶσαι τῇ Βίλνα. Διηγήματα. Ἐκδ. Βάκων. Ἀθῆνα 1972)	
Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τ' ἀγδόνι (ποίημα)	245
(Τά ποιήματα. Ἐκδ. Οίκος Γ. Φέξη. Ἀθῆναι 1964)	
Στρατής Μυριβήλης, Δυό παιδιά μπροστά σ' ἐναν τάφο (Τό πράσινο βιβλίο. Δ' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἐστία)	247
Γιωργος Κοτζιούλας, Τό μαστορόπουλο (ποίημα)	254
(Ἀπαντα. Τόμος τρίτος. Ποιήματα 1943-1956. Ἐκδ. Δίφρος. Ἀθῆναι 1959)	
Βασίλη Δασκαλάκη, Οἱ ἔριζωμένοι (ἀπόσπασμα)	255
(Οἱ ἔριζωμένοι. Ἀθῆναι 1930)	
Εὕα Βλάμη, Ἡ θειά Παγωνίτσα ή Μπράτσαινα (ἀπόσπασμα)	259
(Γαλαξίδι. Β' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἐστία)	
Κωστής Παλαμᾶς, Τετράστιχο (ποίημα)	263
(Ο κύκλος τῶν τετράστιχων. Ἐκδ. Ο Κοραής. Ἀθῆναι 1929)	
Άλεξανδρος Μπάρας, Μεσημέρι, Πελοπόννησος (ποίηματα)	264
(Συνθέσεις. Βιβλίο τέταρτο. Οἱ ἔκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθῆναι 1963)	
Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Εἰσαγωγικές ἔξετάσεις	265
(Ἡ συντροφιά μας. Παιδικό μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἀστήρ, Ἄλ. καὶ Παπαδημητρίου. Ἀθῆναι 1973)	
I. Ἀγγέλου, Μέσα στήν καταιγίδα (ἀπόσπασμα)	271
(Ἐνα καλοκαίρι γεμάτο βροχή. Μυθιστόρημα γιά μεγάλα παιδιά. Ἐκδ. Ἐρμῆς. Ἀθῆναι 1973)	
Λίνα Κάσδαγλη, Δειλινό (ποίημα)	276
(Ηλιοτρόπια. Ἀθῆναι 1952)	
"Αλκη Ζέη, Οἱ βαρετές Κυριακές, ὁ Ἰκαρος καὶ ἡ προπαιδεια (ἀπόσπασμα)	277
(Τό καπλάνι τῆς βιτρίνας. Μυθιστόρημα γιά νέους. Ἐκδ. Θεμέλιο. Ἀθῆναι 1963)	

Δημήτρης Ψαθᾶς, Ἡ τσάντα καὶ τὸ τσαντάκι	283
(Ἡ Θέμις ἔχει νεῦρα. Ἔκδ. Μαρῆς. Ἀθῆναι)	
I. M. Παναγιωτόπουλος, Ἀπομεσήμερο μὲ τά λιοντάρια	289
(Ἀφρικανικὴ περιπέτεια. Ἔκδ. Ἀστήρ. Ἀθῆναι)	
Μιλτιάδης Μαλακάστης, Τραγουδάκι (ποίημα)	293
(Ἄπαντα, τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1964)	
Γιάννης Ρίτσος, Ὁνειρο καλοκαιρινοῦ μεσημεριοῦ (ἀπό- σπασμα)	294
(ποίηματα 1930-1960. Ἔκδ. Κέδρος)	
Αντώνης Σαμαράκης, Τό ποδήλατο	295
(Ζητεῖται Ἐλπίς. Διηγήματα. Ἀθήνα 1954)	
Λάμπρος Πορφύρας, Δέηση γιά τήν ψυχή τοῦ Παπαδια- μάντη (ποίημα)	298
(Σκιές. Β' ἔκδοσις. Ἔκδ. Ζητάκης. Ἀθῆναι 1926)	
Σημείωμα τῆς Ἐπιτροπῆς	327
Λεξιλόγιο	329

Εθνικό Μουσείο - Επίκαιρη Στατιστική

ΕΛ - 17 000 προϊόντα

Εθνικό Μουσείο - Επίκαιρη
Στατιστική προϊόντα

Εθνικό Μουσείο - Επίκαιρη Στατιστική προϊόντα
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης προϊόντα

Έκδοση Ε' 1978 (X II) Αντίτυπα 220.000

Σύμβαση 3107] 1 - 11 - 78

Έκτύπωση - Βιβλιοδεσία
Γραφικαὶ Τέχναι Κρήτης Α.Ε.

Έξωφυλλο καὶ κοσμήματα: Ἀγήνωρ Ἀστεριάδης
Τυπογραφικὴ ἐπιμέλεια: Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής